

Leviciach knihovníckych deti József
Filozofická Sobote Krajská Prešove Odbor
Michalovciach Zemplínska Čadci fakulta Odborná Spišskej Košice
Oravská Dolnom Michala
BIBIANA
škola Prešovská vedeckých Bardejove Antona
informačné Mikuláša
Ekonomická Vihorlatská
Záhorská štúdií Starej Poprade Hviezdoslava Trenčine
Gašpara Košiciach Piešťanoch
Ministerstvo medzinárodný centrum úrad
nemocnica zboru ústav Nitre 2012
filmový Bernoláka poľnohospodárska Hontiansko-novohradská
Cyrila Trenčín múzeum Jána Lekárska odborná
Levočí SR informácií Technická
Žilina Ústav Topolčanoch Pavla
Akadémia Bystriči Regionálny
zdravotníctva Hrebendu SPU Trnave Dobšinského
školská elektrotechniky Martine audiovizuálne ekonomická Nové
Habovštiaka Rimavskej Fejérpataky-Belopotockého Konštantína Katolícka
Filákové Ľubovnianska informatiky Farmaceutická
Kollára umeleckej Štátna Ústredie Stavebná
Považská mesta reumatických sv poznatkového Miestna
Petržalka chorôb dizajnu Mestská Národný Krtíši
Zvonického Jesseniova Gutgesela Vsi Juraja výroby
Fándlyho Banskej Mateja
vedecká Verejná Ústredná Podduklianska
Vranove slovenské informačných lekárstva

Celoslovenská konferencia
September 24. - 25. 2012, Liptovský Ján

ISBN: 978-80-553-1157-9

Slovenská
asociácia
knižníc

Názov: Knižnice 2012. Zborník z celoslovenskej konferencie.

Autori: Alojz Androvič, Zuzana Babicová, Vladimír Bukovský, Daniela Džuganová, Daniela Gondová, Darina Janovská, Mária Kadnárová, Iveta Kilárová, Peter Klinec, Jitka Kmeťová, Katarína Krištofová, Dušan Lechner, Emil Rišian, Peter Sabov, Silvia Stasselová, Valéria Závadská

ISBN: 978-80-553-1157-9

Vydáva: Slovenská asociácia knižníc, Bratislava

Rozsah strán: 185

Za odbornú a jazykovú stránku príspevkov zodpovedá autor.

Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou.

Vychádza iba elektronicky.

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Názov konferencie:

Knižnice 2012

Cieľ konferencie:

Cieľom konferencie je vyhodnotiť súčasný stav slovenského knihovníctva v súlade s plnením strategických úloh Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 – 2013, špecifikovať problémy v slovenskom knihovníctve a definovať nové strategické úlohy pre ďalšie obdobie.

Organizátori konferencie:

Slovenská asociácia knižníc

Spolok slovenských knihovníkov

Slovenská národná knižnica

Univerzitná knižnica v Bratislave

Konferencia bola organizovaná za podpory Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.

OBSAH

Úvod.....	3
Strategické vízie v oblasti kultúry, kultúrneho dedičstva a knihovníctva	5
Národný projekt digitálna knižnica a digitálny archív	9
Súčasný stav a perspektívy KIS3G a KIS MaSKu v súvislosti s plnením strategických úloh rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 – 2013	13
„Knihovnícka“ legislatíva	20
Knižničný systém Slovenskej republiky v rokoch 2008-2011	33
Pasportizácia a ochrana historických knižničných dokumentov a fondov	52
Preventívna ochrana a reštaurovanie knižničných zbierok	56
Informačné zdroje pre knižnice.....	62
Knižnično-informačné služby v systéme knižníc SR.....	73
Vzdelávanie zamestnancov knižníc. Informačná gramotnosť používateľov knižníc.....	95
Výstavba, rekonštrukcia a vybavenie budov Slovenských knižníc v rokoch 2008 – 2012.....	122
Ochrana knižničných fondov v slovenských knižniciach	179

ÚVOD

Medzinárodná federácia knižničných asociácií a inštitúcií (*International Federation of Library Associations and Institutions*, IFLA), globálny hovorca knihovníckej profesie na celom svete, vrátane Slovenskej republiky, prijala *Strategický plán IFLA na roky 2010 – 2015*, v ktorom vymedzila ako kľúčové tieto strategické priority:

- Strategická priorita 1: *Posilnenie postavenia knižníc na celom svete, aby umožňovali rovnoprávny prístup k informáciám pre svojich používateľov;*
- Strategická priorita 3: *Transformácia knihovníckej profesie a jej spoločenského postavenia.*

V rámci prvej strategickej priority IFLA by mali knižnice vo všetkých krajinách sveta zabezpečovať slobodný prístup k informáciám, ktorý je základným ľudským právom, a zároveň presadzovať, aby bol prístup k informáciám a autorským dielam spravodlivý a vyvážený s ohľadom na autorské práva aj na práva používateľov.

IFLA sa v medzinárodnom meradle zaviazala zvyšovať povedomie o rozhodujúcej úlohe knižníc pri budovaní informačnej a znalostnej spoločnosti a podporovať knižničný a informačný sektor v spolupráci s partnermi, ktorej cieľom je maximálne využiť potenciál digitálnych technológií pri poskytovaní knižnično-informačných služieb a používateľom knižníc tak umožniť bezproblémový a otvorený prístup k informačným a kultúrnym zdrojom.

V rámci tretej strategickej priority sa IFLA zaviazala podporovať medzinárodné úsilie pri zabezpečovaní vysoko kvalitných knižnično-informačných služieb prostredníctvom kontinuálneho vzdelávania pracovníkov knižníc a konkrétnych strategických iniciatív, ako aj rozvoj a dodržiavanie najvyšších profesionálnych štandardov pri poskytovaní knižnično-informačných služieb v praxi. Ďalej sa zaviazala presadzovať dôležitosť knihovníckej profesie prostredníctvom výsledkov výskumu o prínose knižníc pre celú spoločnosť.

Slovenské knihovníctvo nie je ostrovom samým pre seba, ale je súčasťou medzinárodnej knihovníckej mapy sveta. Preto je veľmi dôležité, aby rozvoj slovenského knihovníctva korešpondoval s aktuálnymi medzinárodnými knihovníckymi trendmi a bolo aktívnou súčasťou globálnej informačnej politiky.

Jedinou zárukou, ako tento ideálny stav zabezpečiť z hľadiska trvalej udržateľnosti, je zodpovedná príprava návrhov národnej stratégie rozvoja knihovníctva na príslušné časové obdobie so zohľadnením medzinárodných trendov a dôsledné uplatňovanie jej strategických zámerov a cieľov v praxi.

Slovo **stratégia** je odvodené z gréckych slov *stratos* (vojsko, výprava) a *agein* (viest'). Podľa tejto paralely by *Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva* mala „viest' výpravu“ slovenských knižníc všetkých typov a zo všetkých regiónov Slovenska k úspešnému dosiahnutiu stanovených cieľov.

Slovenské knihovníctvo po roku 1989 zaznamenalo v strategickom plánovaní svojho rozvoja dva úspechy – v roku 2001 bola Vládou SR schválená *Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006* a v roku 2007 *Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 – 2013*.

Dôkazy o tom, či bola *Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 – 2013* úspešná a či sa jej strategické ciele v praxi plnia v dostatočnej miere, sú uverejnené v jednotlivých odborných príspevkoch zborníka z celoslovenskej konferencie *Knižnice 2012*.

Profesijné združenia Slovenská asociácia knižníc a Spolok slovenských knihovníkov, Slovenská národná knižnica v Martine a Univerzitná knižnica v Bratislave sa presne pred rokom dohodli, že spoločne zorganizujú celoslovenskú konferenciu, na ktorej budú reálne vyhodnotené

doterajšie pozitívne, ale aj negatívne stránky *Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 – 2013*.

Na základe zistených nedostatkov sa môžu tí, ktorí budú rozhodovať o budúcnosti slovenského knihovníctva, včas poučiť a pri príprave ďalšej *Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva* dbať, aby sa rozvoj a postavenie slovenských knižníc, ako aj rozvoj a postavenie knihovníckej profesie opierali o pevné základy a boli v súlade s medzinárodnými trendmi.

Východiskom strategického plánovania rozvoja knižníc v každej krajine sú legislatívne dokumenty IFLA – manifesty, smernice a odporúčania. Slovenské preklady dokumentov IFLA, z ktorých mnohé sú medzi prvými prekladmi na svete, dávajú slovenským knižniciam možnosť, aby ich využívali nielen pri komunikácii so zriaďovateľmi knižníc, ale najmä pri strategickom plánovaní.

Dôkazom mimoriadneho významu knižníc pre rozvoj informačnej a znalostnej spoločnosti sú aj ústredné témy volených prezidentov IFLA, organizácie, ktorá združuje knihovnícke združenia a knižničné inštitúcie zo 150 krajín sveta a ktorá spolupracuje so všetkými významnými svetovými partnermi, okrem iných aj s UNESCO.

Súčasná úradujúca prezidentka IFLA Ingrid Parent si ako prezidentskú tému zvolila slogan *Knižnice – hybné sily zmien (Libraries – a Force for Change)*.

Sinikka Sipilä, novozvolená prezidentka IFLA, ktorá oficiálne prevezme svoj úrad v auguste 2013 a ktorá v roku 2009 osobne navštívila Bratislavu pri príležitosti zasadnutia Stáleho výboru Sekcie IFLA MLAS v Univerzitnej knižnici v Bratislave, si vybrala pre svoje funkčné obdobie zasa tému *Silné knižnice = silné spoločnosti (Strong Libraries = Strong Societies)*.

Počas Svetového knihovníckeho a informačného kongresu IFLA v auguste 2012 v Helsinkách v oficiálnych príhovoroch Ingrid Parent často rezonovali slová: „*Silné knihovnícke asociácie sú zárukou silných knižníc.*“

Celoslovenská konferencia *Knižnice 2012* sa koná najmä zásluhou slovenských knihovníckych združení – Slovenskej asociácie knižníc (od roku 1992) a Spolku slovenských knihovníkov (od roku 1946). To opäť potvrdzuje, že tieto organizácie zohrávajú pri rozvoji slovenského knihovníctva mimoriadnu úlohu a že sú zárukou silných knižníc na Slovensku.

V mene obidvoch slovenských knihovníckych združení prajeme slovenským knižniciam, knihovníkom a informačným špecialistom nielen zdarné vyhodnotenie plnenia súčasnej *Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 – 2013*, ale najmä to, aby ich táto analýza inšpirovala pri strategickom plánovaní na ďalšie obdobie.

V mene IFLA vyslovujem poďakovanie Ministerstvu kultúry SR nielen za veľkú podporu pri zastúpení slovenského knihovníctva v medzinárodných knihovníckych organizáciách a za podporu rozvoja slovenských knižníc prostredníctvom dotačného systému MK SR, ale predovšetkým za významnú podporu našej spoločnej snahy o lepšiu budúcnosť slovenských knižníc a vyššie spoločenské uznanie knižničnej a informačnej profesie na Slovensku!

Silvia Stasselová

IFLA Officer/ Tajomníčka Sekcie IFLA MLAS

www.ifla.org

STRATEGICKÉ VÍZIE V OBLASTI KULTÚRY, KULTÚRNEHO DEDIČSTVA A KNIHOVNÍCTVA

PhDr. Pavol Šimunič, CSc.

Ministerstvo kultúry SR, Sekcia kultúrneho dedičstva, skdmk@culture.gov.sk

Vážené dámy, vážení páni,

zišli ste sa na celoslovenskej odbornej konferencii *Knižnice 2012* s cieľom vyhodnotiť súčasný stav slovenského knihovníctva v súlade s plnením strategických úloh *Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 – 2013*, konkretizovať jeho najpálčivejšie problémy a stanoviť priority, na ktoré je potrebné sa zamerať pri príprave koncepčných a strategických materiálov v období rokov 2015 – 2020.

Knižnice a knižničný systém SR plní významnú úlohu v informačnej podpore vedy, kultúry a celoživotného vzdelávania. Hlavnou úlohou knižníc je používateľom knižnično-informačných služieb nielen poskytnúť prístup k akémukoľvek druhu informácií ale aj zabezpečiť ochranu a prístup ku písomnému kultúrnemu dedičstvu.

Ministerstvo kultúry SR si uvedomuje svoju zodpovednosť za rozvoj knižničného systému v SR, ktorá mu vyplýva zo zákona č. 183/2000 Z. z. o knižniciach v znení neskorších predpisov. Zároveň si uvedomuje, že predpokladom zabezpečenia a ďalšieho rozvoja knižničného systému je stanovenie jasných priorít pre oblasť knihovníctva, ktoré zabezpečia funkcionálnu knižničného systému, prostredníctvom nielen vhodných legislatívnych, organizačných podmienok, ale aj primeranej priamej finančnej podpory z verejných zdrojov. Dôležité je tiež kladť dôraz na kontinuitu so všetkým pozitívnym, čo sa pre knižničný systém podarilo dosiahnuť v predchádzajúcom období.

Preto hlavným cieľom ministerstva v nasledujúcom období je vytvárať také podmienky pre knižnice a knižničnú činnosť, aby knižničný systém zohrával aktívnu úlohu nielen v poskytovaní informácií a v sprostredkovaní poznatkov, ale takisto zabezpečil na primeranej úrovni ochranu a prezentáciu starých a vzácných tlačí, historických knižničných fondov a dokumentov, ktoré tvoria významnú časť kultúrneho dedičstva Slovenska. Nevyhnutnou súčasťou týchto podmienok je aj podpora rozvoja ľudských zdrojov, celoživotného vzdelávania a skvalitňovania priestorových podmienok knižníc.

Uvedenú konferenciu preto považujeme za kľúčovú pri stanovení priorít, ktoré definujú ďalšie napredovanie slovenského knihovníctva.

Ministerstvo sa na dosiahnutie uvedených zámerov v budúcom období v súlade so schválením **programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky na roky 2012 – 2016** sústreďuje najmä na vytváranie podmienok pre ďalší rozvoj kultúry prostredníctvom systémových zmien.

V tejto súvislosti plánuje vypracovať *strategické (konceptné) nastavenie rozvoja knižničného systému Slovenskej republiky na roky 2015-2020* s termínom predloženia na rokovanie vlády SR **do 30. 11. 2014**. Jej obsah bude aj súčasťou štátnej kultúrnej politiky a postupných systémových zmien v oblasti kultúry.

Prvým krokom bolo zriadenie samostatného poradného orgánu vlády SR pre oblasť kultúry – **Radu vlády Slovenskej republiky pre kultúru** (vláda SR ju zriadila na svojom rokovaní 12. 9. 2012 uznesením č. 456 /2012). Zároveň schválila aj jej štatút.

Cieľom rady je posilniť význam kultúry, vytvoriť priestor na systematický dialóg a zabezpečiť koordinovaný postup medzi rezortom kultúry, inými ministerstvami a ústrednými orgánmi štátnej správy, zástupcami samosprávy, zástupcami profesijných združení a významnými osobnosťami kultúrnej obce. v súlade so znením štatútu sa profesijné združenia z rôznych oblastí kultúry budú môcť prihlásiť do zhromaždenia, kde si zvolia zástupcov do predmetnej rady.

Rada bude mať svoje stále výbory, ktorých činnosť bude zameraná na tieto hlavné zložky kultúry: umenie, médiá, kultúrno-osvetovú činnosť a kultúrne dedičstvo. v prípade potreby môže rada

zriadiť aj ďalší výbor, ktorého činnosť bude zameraná na ďalšiu zložku kultúry. Predpokladá sa, že v záujme pružného riešenia konkrétnych úloh bude rada zriaďovať ad hoc pracovné skupiny. Členstvo v týchto pracovných skupinách (rovnako ako vo výboroch rady) budú mať popri zástupcoch dotknutých orgánov verejnej správy aj zainteresované profesijné občianske združenia aktívne činné v oblasti kultúry.

V oblasti financovania kultúry programové vyhlásenie vlády predpokladá, že potrebné **finančné zdroje** sa zabezpečia nielen z verejných zdrojov, ale **budú sa hľadať aj nové možnosti a modely**. Napríklad vo vzťahu k súčasnému dotačnému systému Ministerstva kultúry Slovenskej republiky sa uvažuje o možnosti jeho transformácie na verejnú inštitúciu, ktorej príjmy, určené na podporu slovenskej kultúry, by mohli byť zákonom zabezpečené aj výnosmi z hazardných hier a lotérií. Zámerom je tiež v rámci spoločných východísk Slovenskej republiky o finančnom strategickom rámci Európskej únie na roky 2014 – 2020 dospieť k **vytvoreniu minimálne samostatnej prioritnej osi pre kultúru** s jasnou definíciou programových cieľov zameraných predovšetkým na ochranu a obnovu kultúrneho dedičstva, osobitne pamiatkového fondu.

Miesto **národných kultúrnych inštitúcií** v slovenskej kultúre považuje vláda za nezastupiteľné, a preto **bude podporovať ich ďalší rozvoj**.

Jedným z kľúčových cieľov je tiež **zlepšiť právne a sociálne postavenie kultúrnych pracovníkov v spoločnosti a prehodnotiť politiku odmeňovania** v rezorte kultúry.

V oblasti **autorského práva sa plánuje rekonštrukcia** s cieľom prispôsobiť právnu úpravu súčasným európskym trendom tvorby, šírenia, používania a ochrany autorských diel a pod. v intenciaciach programového vyhlásenia bude vypracovaný legislatívny zámer nového Autorského zákona s komplexným spracovaním hodnotových východísk autorskoprávnej ochrany v digitálnom, veku a následne návrh nového Autorského zákona. v tejto súvislosti chce ministerstvo mimoriadnu pozornosť venovať procesom masovej digitalizácie a sprístupňovaniu kultúrneho dedičstva, s dôrazom na implementáciu európskeho práva.

Dôležitým zámerom pre oblasť knižničného systému a knihovníctva je **predsavzatie vlády naďalej vytvárať podmienky na záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva, jeho zachovanie a systematické sprístupňovanie** na kultúrne, vzdelávacie a prezentačné účely, predovšetkým prostredníctvom projektov digitalizácie.

Kľúčovým je tiež zámer vlády pripraviť a **schváliť stratégie pamäťových a fondových inštitúcií na roky 2013 – 2020** s cieľom zabezpečiť udržateľnosť procesu digitalizácie a tiež ochranu a rozširovanie ich zbierkových a informačných fondov. Jeho súčasťou je aj podpora multikultúrnych a komunitných aktivít knižníc, múzeí a galérií.

V súčasnosti sú už vízie pre oblasť kultúry načrtnuté v programovom vyhlásení vlády na roky 2012 – 2016 rozpracované do konkrétnej podoby. Sú detailnejšie konkretizované v dokumente **Rozpracované programové vyhlásenie vlády na podmienky Ministerstva kultúry Slovenskej republiky**.

Pre oblasť knihovníctva a knižničného systému SR ministerstvo plánuje po ukončení platnosti *Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2007 – 2013* vypracovať **strategické (konceptné) nastavenie rozvoja knižničného systému Slovenskej republiky na roky 2015-2020**. Tento strategický materiál by mal pomenovať kľúčové problematiku oblasti slovenského knihovníctva, ktorým treba v uvedenom období venovať mimoriadnu pozornosť.

Vzhľadom na prebiehajúcu hospodársku krízu a obmedzené finančné možnosti štátneho rozpočtu je možné, že sa plánovaná stratégia sústreďí iba na niekoľko priorít, ktoré sú v súčasnosti kľúčové a podstatné pre ďalší rozvoj knižničného systému SR. Pri jej príprave sa bude vychádzať zo záverov, ktoré prijme konferencia **KNÍŽNICE 2012**, ako aj s odpočtu *Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2007 – 2013* (ďalej len „stratégie“), kde sa konkrétne ukáže ako sa podarilo, resp. nepodarilo naplniť, jednotlivé strategické úlohy a priority.

Predpokladáme, že hlavnou prioritou knižníc, tak to uvádza aj programové vyhlásenie vlády, bude ochrana, obnova, digitalizácia kultúrneho dedičstva a jeho sprístupňovanie, v nadväznosti na to je nevyhnutné súbežne realizovať v oblasti informatizácie aj pravidelnú obnovu technického vybavenia knižníc, knižnično-informačných systémov, internetizáciu a nákup elektronických informačných zdrojov. Prirodzenou súčasťou materiálu musí byť aj ďalšie skvalitňovanie knižnično-informačných služieb pre používateľov.

Medzi priority ministerstva na rok 2014 patrí aj **nový zákon o knižniciach a poskytovaní knižnično-informačných služieb** (*je to zatiaľ pracovný názov*). Jeho cieľom bude najmä spresniť a upraviť:

- vymedzenie knižnice,
- knižnično-informačných služieb,
- práv a povinností knižníc a ich zriaďovateľov,
- úlohy a postavenie jednotlivých typov knižníc tvoriacich knižničný systém SR,
- systém ochrany, využívania a sprístupňovania knižničných dokumentov vrátane vyhlasovania najvzácnejších dokumentov a fondov za historický knižničný dokument a historický knižničný fond, vývoz knižničného fondu, historických knižničných dokumentov a historických knižničných fondov v rámci colného priestoru a mimo colného územia EÚ,
- dohľad, sankcie a prípadne priestupky.

Priebežne výsledky realizácie stratégie ukazujú (tu treba spomenúť aj Stratégiu rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006), že ich schválenie malo veľký význam pre ďalší rozvoj slovenského knihovníctva v uplynulom období. Či išlo o oblasť informatizácie, zabezpečenia informačných zdrojov, skvalitnenia knižnično-informačných služieb, tvorby, ochrany a sprístupňovania digitalizovaného kultúrneho a vedeckého dedičstva. Čiastočne sa podarilo zabezpečiť a realizovať zábery v oblasti výstavby a rekonštrukcií knižníc a v ochrane knižničného fondu. v nadväznosti na uvedenú stratégiu boli rozpracované ďalšie materiály, ktoré posúvali knižnice ku kvalitnejším a komfortnejším službám v záujme svojich používateľov. Limitujúcim faktorom boli financie, ktoré obmedzovali napĺňanie všetkých zámerov a cieľov stanovenej stratégie.

Ministerstvo zabezpečilo na adresnú podporu projektov knižníc, ktoré má vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti, aj ďalšie doplnkové finančné zdroje v rámci programovej štruktúry kapitoly MK SR. Išlo o finančné prostriedky na cielenú podporu akvizície knižničných fondov (prvok **08T0106** - akvizícia zbierkových predmetov a knižničných fondov) a na účelovú podporu konkrétnych projektov implementujúcich strategické úlohy a ciele stratégie (prvok **08T0109** - *Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008- 2013*). Vyjadrené v číslach – v rokoch 2008 – 2011 sa čerpalo na účelovú podporu projektov v rámci prvku akvizícia knižničných fondov - **808 197 €** a v rámci prvku na podporu platnej stratégie – **3 150 450 €**. **Spolu 3 958 647 €**. Na rok 2012 je vyčlenených ďalších **1 512 019 €**.

V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že zo strany ministerstva, tak aj zo strany knižníc v jeho pôsobnosti v priebehu jednotlivých rokov dochádzalo často k presunom finančných prostriedkov na iný účel, k ich viazaniu, znižovaniu, zvyšovaniu a presunom medzi rozpočtovými rokmi. To svedčí o tom, že v takomto nestabilnom prostredí je problematické udržať kontinuitu projektov, a tým aj plnenie strategických cieľov. Faktom je však aj skutočnosť, že projekty knižníc (najmä kvalita zdôvodnenia) boli často predkladané bez priamej previazanosti na strategické úlohy, bez interného stanovenia strategického rozvoja inštitúcie v danom roku s prípadným kontinuálnym pokračovaním.

Ukazuje sa tiež, že napriek schválenej stratégii, aj knižnice mimo pôsobnosti ministerstva, resp. ich zriaďovatelia nedostatočne rozpracovali odporúčania stratégie na svoje podmienky a nedokázali ich následne realizovať na požadovanej úrovni. Prejavilo sa to aj v nedostatočnej a nesystematickej podpore knižníc zo strany ich zriaďovateľov.

V rámci **dotačného programu** sa ministerstvu podarilo zabezpečiť relatívne dostatok finančných prostriedkov na realizáciu zámerov stratégie v rámci dotačného programu *Kultúrne aktivity v oblasti pamäťových inštitúcií*, ktorý bol určený najmä pre verejné, akademické, špeciálne a iné knižnice knižničného systému SR. Išlo o známe podprogramy 2. 1 – knižnice a knižničná činnosť a podprogram 2.5 – akvizícia knižníc. Zároveň treba uviesť, že mnohé projekty, ktoré predkladali knižnice do uvedených podprogramov neboli vždy na požadovanej úrovni. Práve pre nekvalitné obsahové spracovanie žiadosti bolo veľa projektov nepodporených.

V priebehu rokov 2006 – 2012 bolo zo strany ministerstva v rámci dotačného systému účelovo poskytnutých na napĺňanie strategických priorit a úloh ďalšieho rozvoja knižničného systému SR viac ako 3 200 000 € a podporených takmer 1 700 projektov. v tejto súvislosti môžeme konštatovať, že napriek nastupujúcej, resp. prebiehajúcej hospodárskej kríze, úsporným opatreniam prijímaným z úrovne vlády aj

rezortu kultúry, neboli vykonávané zásadné zásahy do dotačného systému a vyčlenené finančné prostriedky mali stúpajúcu tendenciu.

Z ďalších cieľov z Rozpracovaného Programového vyhlásenia vlády SR na roky 2012 – 2016 na podmienky rezortu kultúry, ktoré sa významným spôsobom dotknú aj knižníc a knižničného systému, je potrebné ešte konkrétne spomenúť tieto plánované zámery a materiály:

- príprava Stratégie rozvoja kultúry pre roky 2013 – 2020 (Termín: 30. 6. 2013), ktorá sa má stať **základom štátnej kultúrnej politiky** a postupných systémových zmien v oblasti kultúry;
- príprava Koncepcie implementácie nástrojov kultúrnej politiky štátu a reštrukturalizácie portfólia inštitúcií v pôsobnosti MK SR v zmysle štátnej politiky. (Termín: 30. 6. 2014);
- príprava novej koncepcie organizačného a personálneho rozvoja MK SR a inštitúcií v jeho pôsobnosti v zmysle štátnej politiky. (Termín: 30. 12. 2014);
- príprava návrhu nového modelu financovania kultúry z verejných zdrojov v kombinácii s výnosmi z iných zdrojov, vrátane legislatívneho riešenia. – (Termín: 31. 12. 2013);
- príprava Zákona o Slovenskom kultúrnom fonde. (Termín: 30. 9. 2014);
- V rámci spoločných východísk Slovenskej republiky o finančnom strategickom rámci Európskej únie na roky 2014 – 2020 dospieť k vytvoreniu minimálne samostatnej prioritnej osi pre kultúru s jasnou definíciou programových cieľov zameraných predovšetkým na ochranu a obnovu kultúrneho dedičstva, osobitne pamiatkového fondu. (Termín: priebežne)
- príprava Analýzy odmeňovania zamestnancov v odbore kultúra, vrátane návrhu zlepšenia úrovne ich odmeňovania. (Termín: 30. 10. 2013);
- analyzovať súčasný spôsob kreovania štatutárnych zástupcov a iných orgánov v kultúrnych inštitúciách s cieľom navrhnúť nový spôsob ich voľby alebo vymenovania ministrom kultúry vrátane časového funkčného obmedzenia ich pôsobenia
- vypracovať legislatívny zámer nového Autorského zákona s komplexným spracovaním hodnotových východísk autorskoprávnej ochrany v digitálnom, veku a následne návrh nového Autorského zákona. (Legislatívny zámer do 30. 9. 2013, Termín zákona: 31. 12. 2014);

Záver z tejto konferencie a prijaté odporúčania ministerstvo zhodnotí a všetky podnetné a konštruktívne návrhy zapracuje do pripravovaných materiálov. Pri ich príprave bude v úzkej súčinnosti spolupracovať s profesijnými združeniami, ako aj s ďalšou odbornou knižničnou verejnosťou. Ministerstvo predpokladá, že spoločným úsilím sa podarí v nasledujúcom období pozitívne ovplyvniť ďalší rozvoj knižníc a knižničného systému SR.

NÁRODNÝ PROJEKT DIGITÁLNA KNIŽNICA A DIGITÁLNY ARCHÍV

Katarína Krištofová

Slovenská národná knižnica, katarina.kristofova@snk.sk

Abstrakt:

Príspevok sa zaoberá procesom prípravy a realizácie národného projektu SNK Digitálna knižnica a digitálny archív, spolufinancovaného zo štrukturálnych fondov EÚ v rámci Prioritnej osi 2 Operačného programu Informatizácia spoločnosti, vo väzbe na strategickú úlohu vyplývajúcu zo Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 – 2013. Stručne popisuje ciele a aktivity projektu, ako aj súčasný stav jeho implementácie, pričom identifikuje oblasti, ktoré bude potrebné v slovenskom knihovníctve a SNK doriešiť v nadväznosti na jeho realizáciu.

Abstract:

The paper deals with the process of preparation and implementation of the national project of the Slovak National Library called Digital Library and Digital Archives, co-funded from the EU Structural Funds under the Priority Axis 2 of the Operational programme Informatization of Society, in connection to the strategic tasks defined in the Strategy of Development of Slovak Libraries for 2008 – 2013. It briefly describes its goals and activities, as well as the current state of its implementation, while identifying areas that will need to be addressed in the Slovak library system and in the national library following its implementation.

Kľúčové slová: digitalizácia, písomné dedičstvo, projekt, strategické úlohy, štrukturálne fondy

Key words: digitization, project, strategic tasks, Structural Funds of the EU, written heritage

Národný projekt Digitálna knižnica a digitálny archív v kontexte priorít Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 - 2013

Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 – 2013 ako strategickú úlohu č. 4 definuje „Tvorbu, ochranu a sprístupňovanie digitálneho kultúrneho a vedeckého dedičstva“, ktorej cieľom (cieľ 4 stratégie) je „prostredníctvom digitalizačných procesov zabezpečiť ochranu, spracovanie a sprístupňovanie dokumentov. Na zabezpečenie dlhodobej archivácie a sprístupňovanie digitálneho obsahu pre potreby vedy, vzdelania a kultúry vytvoriť v slovenských knižniciach technické a technologické podmienky.“ v rámci strategickú úlohu č. 4 je definovaných 9, do značnej miery prepojených, priorít v tejto oblasti.

Z pohľadu zamerania predkladaného príspevku sú relevantné najmä priorita 4.2 (vypracovať a postupne realizovať projekt digitalizácie kultúrneho, vedeckého a technického obsahu v Slovenskej republike), 4.3 (vytvoriť špecializované digitalizačné pracoviská na Slovensku, ktoré budú zabezpečovať digitalizáciu na požiadanie) a 4.4 (vybudovať v Slovenskej národnej knižnici v Martine Slovenskú digitálnu knižnicu ako pilotné pracovisko a kompetenčné centrum so zameraním na digitalizáciu slovacikálnych dokumentov a kultúrnych objektov).

Pri zabezpečovaní splnenia strategických úloh mali významnú úlohu, okrem tradičných zdrojov financovania či prostriedkov Finančného mechanizmu Európskeho hospodárskeho priestoru a Nórskeho finančného mechanizmu, zohrávať najmä finančné prostriedky zo štrukturálnych fondov EÚ, pričom vo vzťahu k digitalizácii kultúrneho a vedeckého dedičstva nimi mali byť prostriedky Operačného programu Informatizácia spoločnosti (OPIS), konkrétne jeho Prioritnej osi 2 Rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií a obnova ich národnej infraštruktúry (PO2).

Operačný program Informatizácia spoločnosti bol schválený v roku 2007, Štúdia uskutočniteľnosti projektov PO2 OPIS, ktorá má tvoriť súčasť štruktúry programovacích dokumentov OPIS, bola vypracovaná ku koncu roka 2009. Po revízii operačného programu v roku 2010 (verzia 2.0) a ostatnej revízii v roku 2011 (verzia 3.0), ktorá umožnila zvýšenie finančných prostriedkov z národných verejných zdrojov na realizáciu projektov PO2 OPIS v území Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť metódou pro rata, v dôsledku čoho môžu projekty realizovať aj inštitúcie z Bratislavského kraja, boli v júni a júli zverejnené písomné vyzvania na predloženie žiadostí o nenávratný finančný príspevok (NFP) na realizáciu národných projektov. Písomné vyzvanie pre národný projekt Slovenskej národnej knižnice s názvom „Digitálna knižnica a digitálny archív“ bolo zverejnené 16. júna 2011 s dátumom uzávierky na predloženie žiadosti o NFP 16. novembra 2011. Projekt bol rozhodnutím Sprostredkovateľského orgánu pod Riadiacim orgánom (SORO) pod Ministerstvom kultúry SR (MK SR) dňa 29.02.2012 schválený a dňa 07.03.2012 bola podpísaná zmluva o poskytnutí NFP vo výške 49 572 033,60 EUR.

Stručné zhrnutie cieľov a aktivít projektu

Národný projekt v aktuálnej podobe definuje 2 špecifické ciele.

Špecifickým cieľom č. 1 je digitalizácia slovacikálnych dokumentov z knižničných a archívnych fondov, čo znamená, že ako výsledok projektu je plánovaná digitalizácia 2,8 milióna objektov, z toho 1,4 milióna objektov z fondov SNK (v tomto počte je obsiahnutých 700 000 „štúdií, vedeckých a odborných statí a článkov v zborníkoch“), čo predstavuje celý konzervačný slovacikálny fond, ako aj historické knižničné dokumenty a historické knižničné fondy v správe SNK, a 1,4 milióna objektov zo Slovenského národného archívu (SNA), ktorý je partnerom projektu. Minimálne 30% digitálnych objektov má byť sprístupnených v rámci nových knižnično-informačných služieb. Tento cieľ priamo súvisí so strategickou úlohou č. 4 Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 – 2013.

Špecifickým cieľom č. 2 je vybudovanie funkčnej infraštruktúry pre digitalizačné a konzervačné centrum knižničných dokumentov a archívnych dokumentov, ktorá má pozostávať zo štyroch samostatných jednotiek, navzájom úzko súvisiacich a tvoriacich jeden technologický celok:

1. Digitalizačné centrum
2. Sterilizačná jednotka
3. Deacidifikačná jednotka
4. Infraštruktúra kontroly kvality digitalizácie a konzervovania (laboratória papiera, mikrobiologické laboratória a pracoviska opráv a reštaurovania dokumentov).

Tento špecifický cieľ čiastočne súvisí so strategickou úlohou č. 5 (Pasportizácia a ochrana starých a vzácných tlačí) a strategickou úlohou č. 8 (Výstavba a rekonštrukcia knižníc, ochrana knižničného fondu) Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 - 2013.

Po realizácii projektu majú knižnice a archívy poskytovať nielen bibliografické záznamy a súpisy archívnych a knižničných dokumentov, ale aj úplné texty samotných dokumentov. Výsledky projektu budú uložené v centrálnom dátovom sklade, ktorého vytvorenie bude výsledkom iného národného projektu a prezentácia časti zdigitalizovaných objektov bude zabezpečená prostredníctvom medzisektorového *portálu* rezortu kultúry, ktorý bude v budúcnosti poskytovať prístup ku kultúrnemu dedičstvu Slovenska.

Uvedené ciele projektu sa plánujú dosiahnuť prostredníctvom realizácie 2 podporných aktivít projektu (riadenie, publicita a informovanosť) a 3 hlavných aktivít, z ktorých 2 sa skladajú z viacerých podaktivít. Ide o aktivitu Príprava dokumentov na digitalizáciu a ich chemické ošetrenie, čo má zahŕňať prípravu a logistiku dokumentov, čiastkovú rekonštrukciu 3 poschodí depozitu v budove SNK v Martine, dobudovanie Integrovaného konzervačného

a digitalizačného centra vo Vrútkach, sterilizáciu, deacidifikáciu a vstupno-výstupnú kontrolu kvality, a aktivitu Digitalizácia, zahŕňajúcu triedenie dokumentov do digitalizačných tried, digitalizačné linky a ich obsluhu, spracovanie digitalizovaných dokumentov a riadenie digitalizačných procesov a pracovné úložisko dát a technologickú infraštruktúru. Poslednou aktivitou je aktivita Archív (digitalizácia a konzervovanie dokumentov SNA), v rámci ktorej má SNK pre SNA chemicky ošetriť a zdigitalizovať 1,4 milióna archívnych dokumentov.

Aktuálny stav implementácie projektu a jeho budúcnosť

Projekt sa mal v zmysle harmonogramu jeho realizácie, ktorý je súčasťou zmluvy o poskytnutí NFP, začať realizovať v apríli 2012 a ukončiť v júni 2015. Po nástupe novej generálnej riaditeľky SNK do funkcie v júli 2012 bolo zistené, že projekt sa v uvedenom termíne plánovaným spôsobom realizovať nezačal a jeho realizácia nepostupovala v súlade so schváleným harmonogramom. v záujme objektívneho vyhodnotenia reálneho stavu implementácie bola vypracovaná Mimoriadna správa o projekte, ktorá konštatovala, že projekt je v časovom sklze a nie je možné ho zrealizovať bez dôkladného preplánovania tak v časovej, ako aj vo vecnej rovine; existujú vážne nedostatky v oblasti riadenia projektu (organizačné, personálne, metodologické, finančné) i riadenia rizík, ako aj v oblasti samotnej prípravy a plánovania projektu (z časového, finančného, technologického i vecného hľadiska). Napriek týmto zisteniam správa konštatovala, že pri splnení určitých predpokladov je projekt realizovateľný a jeho ciele sú splniteľné. Následne bol vypracovaný Akčný plán rozbehu projektu, ktorého cieľom je definovanie činností, potrebných na elimináciu identifikovaných rizík ohrozujúcich realizáciu projektu, bol prijatý hlavný manažér projektu a kreoval sa poradný orgán generálnej riaditeľky SNK pre implementáciu národného projektu, ktorého úlohou je navrhnúť efektívne zmeny v projekte tak, aby sa dosiahla stanovená hodnota indikátora počtu zdigitalizovaných objektov vo výške 2,8 milióna, ktorej dosiahnutie je nevyhnutným predpokladom úspešnej realizácie projektu. Koncom augusta 2012 došlo k presťahovaniu existujúcich digitalizačných technológií do budovy digitalizačného pracoviska SNK vo Vrútkach, zároveň prebiehajú prípravy na spustenie jeho rutínnej prevádzky a na dobudovanie technologickej infraštruktúry potrebnej na plnohodnotné spustenie procesu masovej digitalizácie.

Výsledky projektu vo vzťahu k budúcim prioritám rozvoja slovenského knihovníctva a Slovenskej národnej knižnice

Hlavným výsledkom realizácie národného projektu Digitálna knižnica a digitálny archív bude zdigitalizovanie podstatnej časti slovacikálneho písomného dedičstva.

Zložitejším problémom ako samotná konverzia diel do digitálnej podoby, ktorým sa bude musieť SNK i celá knihovnícka komunita zaoberať, je otázka ich sprístupňovania on-line tak, aby boli vyvážené rešpektované práva a oprávnené záujmy nositeľov autorských práv a zároveň verejný záujem, reprezentovaný poslaním knižnic a potrebami a očakávaniami používateľov. To bude predpokladať komplexné (právne, administratívne, organizačné a technické) riešenie otázky sprístupňovania chráneného digitálneho obsahu v spolupráci s MK SR ako ústredným orgánom štátnej správy pre autorské právo, Národným osvetovým centrom (NOC) ako realizátorom národného projektu *Centrálne aplikačná infraštruktúra a registratúra* a ochrannými autorskými organizáciami (najmä LITA). Hlavným cieľom digitalizácie dokumentov písomného kultúrneho a vedeckého dedičstva je totiž okrem ochrany práve ich sprístupnenie používateľom, ktoré bez efektívneho vyriešenia otázky autorských práv nie je v želanom rozsahu možné.

Veľkou výzvou pre budúcnosť je aj rozvoj samotných digitálnych služieb knižnic. Súčasná generácia používateľov totiž očakáva, že všetky informácie budú prístupné cez internet, a to okamžite, nepretržite a pokiaľ možno bezplatne. Platí to nielen u bežných používateľov, ale v čoraz väčšej miere aj pre používateľov z akademického a vedeckého sektora. Vedci,

výskumníci aj študenti informácie vyhľadávajú, nachádzajú aj publikujú v digitálnej forme. Internet zároveň mení spôsob práce s informáciami, prináša možnosti na ich ukladanie, personalizáciu či zdieľanie prostredníctvom sociálnych médií. Zmenené podmienky a kontext digitálneho veku od knižníc vyžadujú, aby svoje služby neposkytovali len „tradičným“ čitateľom, definovaným ako osoby, ktoré majú čitateľský preukaz, ale všetkým, ktorí z akýchkoľvek pohnútok vyhľadávajú dôveryhodné informácie v prostredí, ktoré im je vlastné, teda najmä on-line. Je nevyhnutné poskytnúť im možnosti, aby sa k intelektuálnemu bohatstvu, ktoré knižnice spravujú, dostali aj bez toho, aby kvôli prístupu k nemu museli do knižnice ísť, dokonca bez toho, aby informácie práve v knižnici cieľavedome hľadali. To predpokladá podstatným spôsobom zvýšiť „objaviteľnosť“ obsahu a používateľom umožniť, aby si mohli vyhľadávanie prispôbovať podľa vlastných potrieb. Medzi spôsoby, akými to možno zabezpečiť patrí napríklad poskytnutie prístupu k vybraným službám knižníc prostredníctvom aplikácií vyvinutých pre najrozšírenejšie mobilné technologické platformy (iOS, Android, WindowsPhone), otvorenie a optimalizácia katalógov pre vyhľadávače či preskúmanie možností, ktoré prináša digitalizácia a plnotextové vyhľadávanie ako alternatívy k tradičnej katalogizácii. Úspešná implementácia národného projektu tiež nevyrieši otázku dlhodobého uchovávanía born digital materiálov, ktorých podiel na vydavateľskej produkcii sa neustále zvyšuje, pričom rastie nielen ich ponuka, ale aj dopyt po nich a vývojové trendy naznačujú, že v horizonte 10-15 rokov bude napríklad väčšina periodík publikovaná len v takejto forme. Pokiaľ nebudú prijaté efektívne legislatívne, organizačné a technologické opatrenia (a to napríklad aj v spolupráci s vydavateľmi), hrozí, že intelektuálne dedičstvo slovenského webu sa pre budúce generácie nezachová.

Hoci je digitalizácia v súčasnosti najaktuálnejším trendom a výzvou pre knižnice, ochrana fyzických zbierok nestráca na význame a zostáva hlavnou prioritou. Možno dokonca povedať, že keď sa digitálne formáty stanú štandardom, bohatstvo ukryté vo fyzických zbierkach ešte získa na hodnote. Je nevyvrátiteľným faktom, že všetky dokumenty, ktoré boli kedy vytvorené človekom, podliehajú postupnej degradácii a smerujú k zániku v bližšom či vzdialenejšom časovom horizonte. Všetky vedecké výskumy v tejto oblasti sa zhodujú na tom, že uloženie zbierok vo vhodných podmienkach je základným predpokladom ich uchovania. Je preto nevyhnutné komplexne a radikálne zlepšiť podmienky pasívnej ochrany zbierok modernizáciou, rekonštrukciou a novou výstavbou depozitov knižníc, a zároveň prostredníctvom vhodných opatrení aktívnej ochrany (konzervátorské a reštaurátorské zásahy) riešiť nevyhovujúci stav významnej časti zbierok.

Vo vzťahu k SNK to znamená vypracovanie komplexného Plánu ochrany zbierok, v rámci ktorého dôjde k posúdeniu stavu všetkých dokumentov fondu a stanovenie postupov ich ochrany a starostlivosti o ne s ohľadom na ich hodnotu, stav a stupeň ohrozenia, definovaniu potrieb ich konzervovania a identifikácii najvhodnejších opatrení. Najvyššou investičnou prioritou SNK pre najbližšie roky bude začatie technickej prípravy verejnej práce „Rekonštrukcia, modernizácia a prístavba sídelnej budovy SNK v Martine“ s cieľom zabezpečiť špičkové úložné kapacity pre súčasné zbierky a potreby SNK na najbližších 30 rokov, a zároveň v spolupráci s MK SR ako zriaďovateľom nájsť možnosti financovania investície zo štátneho rozpočtu SR a ďalších zdrojov (štrukturálne fondy EÚ v programovom období 2014-2020, finančné mechanizmy, úvery od európskych finančných inštitúcií apod.) v súvislosti s ochranou knižničného fondu prioritou tiež bude zriadenie centra excelencie pre oblasť konzervovania knižničných zbierok, ktorého základné pracoviská sa vybudujú v areáli SNK vo Vrútkach v rámci realizácie národného projektu ako súčasť národnej siete centier na komplexnú ochranu kultúrneho dedičstva v rámci PO2 OPIS, pričom toto konzervačné centrum sa popri starostlivosti o zbierky SNK bude podieľať na výskume, vývoji a vzdelávaní v oblasti konzervačnej vedy, bude implementovať best practices zo zahraničia a bude slúžiť ako poradenské a metodické centrum pre oblasť ochrany a konzervovania zbierok pamäťových a fondových inštitúcií.

SÚČASNÝ STAV A PERSPEKTÍVY KIS3G A KIS MASKU V SÚVISLOSTI S PLNENÍM STRATEGICKÝCH ÚLOH ROZVOJA SLOVENSKEHO KNIHOVNÍCTVA NA ROKY 2008 – 2013

Emil Rišian

Slovenská národná knižnica v Martine, emil.risian@snk.sk

Abstrakt:

V príspevku je zhrnuté posledné obdobie implementácie, prevádzky a testovania knižnično-informačného systému Virtua a knižnično-informačného systému pre malé a stredné knižnice (KIS MaSK) so zreteľom na Strategický plán rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 – 2013.

Kľúčové slová:

Stratégia rozvoja knihovníctva, Knižnično-informačný systém tretej generácie (KIS3G), knižnično-informačný systém Virtua (KIS Virtua), Knižnično-informačný systém pre malé a stredné knižnice (KIS MaSK), OPAC

Abstract:

This paper sums up the last period of implementation, operation and testing of the library-informational system Virtua, as well as the library-informational system for small and medium libraries (KIS MaSK) with regard to strategic development plan of Slovak librarianship for years 2008-2013

Key words:

librarianship strategic development plan, 3rd generation library-informational system (KIS3G), library-informational system Virtua (KIS Virtua), library-informational system for small and medium libraries (KIS MaSK), OPAC

V príspevku sa zameriame na stav realizácie projektu KIS3G ku 30. 8. 2012 a krátko spomenieme zámery SNK v tejto oblasti na najbližšie obdobie.

Kľúčovým materiálom nielen pre SNK, ale pre celý Knižničný systém SR je **Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 – 2013**, schválená uznesením vlády SR č. 943/2007.

Realizácia projektu KIS3G (Knižnično-informačný systém tretej generácie) má oporu práve v tejto stratégii.

Roky 2012 – 2013 teda predstavujú záverečné dvojročné obdobie plnenia uvedenej stratégie rozvoja.

Na pripomenutie:

Od 1. 1. 2005 začala SNK využívať knižnično-informačný systém (KIS) Virtua v plnom rozsahu. Od tohto okamihu sa začala postupná integrácia knižníc do projektu KIS3G. *Integráciou knižnice do projektu KIS3G* sa rozumie prechod knižnice od lokálneho systému k využívaniu spoločného KIS Virtua, resp. využívanie spoločného KIS Virtua v prípade, že knižnica nemá žiadny lokálny systém a rozhodne sa využívať spoločný softvér.

K 30. 8. 2012 projekt KIS3G združuje **38** členských knižníc, pričom **29** je tzv. **aktívnych knižníc**, (majú svoju databázu vystavenú na www.kis3g.sk). Knižnice sa dobrovoľne rozhodli používať integrovaný KIS Virtua.

Používateľským a realizačným výstupom projektu KIS3G je:

- **Slovenská knižnica**, čiže webový portál ku katalógom a zbierkam slovenských knižníc, dostupný cez www.kis3g.sk
- **Memoria slova**, čiže webový portál pre slovenské kultúrneho dedičstva, dostupný cez www.memoria.sk

Implementácia KIS Virtua v knižnici býva zložitá a kľukatá. Uskutočňuje sa postupne, v rôznych časových intervaloch.

Celkový prehľad implementácie KIS Virtua v knižniciach SR s počtom bibliografických záznamov k 30. 8. 2012 je uvedený v nasledujúcej tabuľke č. 1:

Tabuľka č. 1 - Celkový prehľad implementácie KIS Virtua v knižniciach SR k 30. 8. 2012

P.č.	Názov inštitúcie	Úroveň implementácie KIS Virtua			
		Články	Monografie	Seriály	Spolu
1.	Akadémia ozbrojených síl gen. M.R. Štefánika, L. Mikuláš	1 510	179 016	28	180 554
2.	Galantská knižnica v Galante	14 290	82 642		96 932
3.	Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou	16 655	85 765	18 152	120 572
4.a	Katolícka univerzita v Ružomberku		72 350	176	72 526
4.b	KURUK Spišská kapitula		35 612		35 612
5.	Knižnica Akadémie umení v Banskej Bystrici		12 403		12 403
6.	Knižnica Bibiana, Bratislava		17 260		17 260
7.	Knižnica Juraja Fándlyho v Trnave	15 363	236 130		251 493
8.	Knižnica P. O. Hviezdoslava, Prešov	33 916	200 347	3 666	237 929
9.	Knižnica SNM v Bratislave		27 577	10 348	37 925
10.	Knižnica ÚĽUV v Bratislave		3 454		3 454
11.	Ľubovnianska knižnica, Stará Ľubovňa	16 311	68 991		85 302
12.	Okresná knižnica Dávida Gutgesela, Bardejov	16 833	87 002		103 835
13.	Podduklianska knižnica vo Svidníku	17 152	101 569		118 721
14.	Podtatranská knižnica v Poprade	35 793	153 424		189 217
15.	Slovenská chemická knižnica pri STU, Bratislava		52 447		52 447
16.	Slovenská knižnica pre nevidiacich M. Hrebendu, Levoča		61 281		61 281
17.	Slovenská národná knižnica, Martin	1 101 561	746 146	36 871	1 884 578
18.	Slovenská pedagogická knižnica, Bratislava	25 546	55 245	8 348	89 139
19.	Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Bratislava		2 773		2 773
20.	ŠVK B. Bystrica	1 055	428 307	68 177	497 539
21.	ŠVK Prešov	19 582	200 366	70 085	290 033
22.	Tříbečská knižnica v Topoľčanoch	74	95 739		95 813
23.	Univerzitná knižnica, Bratislava	10	692 465	41 662	734 137
24.	Ústredná knižnica SAV, Bratislava	127	241 425	19 168	260 720

25.	Vihorlatská knižnica, Humenné	13 188	118 549	5 211	136 948
26.	Záhorská knižnica, Senica	2 205	92 893		95 098
27.	Zemplínska knižnica, Trebišov	8 628	44 682		53 310
28.	Zemplínska knižnica G. Zvonického, Michalovce	11 412	114 107	9 393	134 912
29.	Žitnoostrovská knižnica, D. Streda	28 332	99 811		128 143
Spolu		1 379 543	4 409 778	291 285	6 080 606

Poslednou knižnicou, kde bola implementovaná KIS Virtua je Žitnoostrovská knižnica v Dunajskej Strede.

V tzv. **prípravnej fáze** sa nachádzajú tieto inštitúcie:

1. Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, L. Mikuláš
2. Bankový inštitút vysoká škola, o.z., B. Bystrica
3. Transcius, a.s., L. Mikuláš

Prípravná fáza obsahuje:

- uzavretie Zmluvy o spolupráci pri používaní a prevádzke KIS Virtua a spolupráci na projekte KIS3G
- inštalácia testovacích klientov KIS Virtua
- absolvovanie školení

Okrem toho nasledujúce knižnice, majú spracované uvedený počet článkov vo KIS Virtua:

- Gemerská knižnica Pavla Dobšinského, Rožňava 23 938
- Knižnica pre mládež mesta, Košice 2 746
- Spišská knižnica v Spišskej Novej Vsi 8 543

Prehľad databáz používaných v rámci KIS Virtua

V rámci riešenia projektu KIS3G sú v prostredí KIS Virtua k 30. 8. 2012 implementované tieto databázy:

a) Clas01: Súborný katalóg monografií a článkov SR

- plní funkciu voľne prístupného Súborného katalógu monografií a článkov v SR
- je rozhodujúcim zdrojom informácií pre portál Slovenská knižnica – Portál ku katalógom a zbierkam slovenských knižníc
- správcom je SNK v Martine

b) Clas02 : Súborný katalóg periodík SR

- plní funkciu voľne prístupného Súborného katalógu periodík v SR
- správcom je UK v Bratislave
- na tvorbe Súborného katalógu periodík v SR spolupracuje vyše 350 inštitúciami

c) Clas05: Lokálny katalóg UKB

- plní funkciu lokálneho katalógu Univerzitnej knižnice v Bratislave
- správcom je UK v Bratislave

d) Clas99: Školiaca a testovacia databáza

- slúži na školiace účely pre používateľov KIS Virtua a na jednoduché testovacie účely
- správcom je SNK v Martine

Stav záznamov v databázach k 30. 8. 2012 je uvedený v nasledujúcej tabuľke č. 2

Tabuľka č. 2: Počty záznamov v databázach používaných v rámci KIS Virtua k 30. 8. 2012:

Clas01: Súborný katalóg monografií a článkov SR	3 786 278
Clas02: Súborný katalóg periodík SR	66 359
Clas05: Lokálny katalóg UKB	462 885
SPOLU	4 315 522

Za obdobie od 1.1. 2012 do 30. 8. 2012 bolo realizovaných 1 016 219 všetkých výpožičiek (absenčných aj prezenčných monografií)

Oddelenie IKT v rámci projektu KIS3G:

1. Zabezpečovalo prevádzku a údržbu spoločného aplikačného softvéru Virtua. z dôvodu zvýšenia bezpečnosti a stability prevádzky sa nainštalovali VPN klienti (pre každú knižnicu sú samostatné prístupové práva aj počet prístupov pre jednotlivých klientov podľa počtu zakúpených licencií)

2. Vykonávalo **primárny kontakt** pre partnerské knižnice v projekte KIS3G – bola vytvorená e-mailová adresa s názvom helpdesk@snk.sk. Uvedená e-mailová adresa zároveň slúži na evidenciu požiadaviek a problémov s informačnými a komunikačnými systémami pre pracovníkov SNK a na evidenciu požiadaviek čitateľov z iných knižníc.

Okrem toho prostredníctvom mobilného telefónu 0917/989010 sa vybavujú požiadavky čitateľov a používateľov KIS Virtua cez pracovnú dobu, ale aj mimo prac. dobu a v dňoch prac. voľna, pokoja a sviatky.

3. Viedlo **agendu súvisiacu s projektom KIS3G** (zmluvy, dodatky zmlúv, podklady pre fakturáciu).

Základná zmluva o spolupráci na projekte KIS3G má rámcový charakter a tvorí východisko pre začiatok oficiálnej spolupráce. Finančné otázky účasti na spolupráci sú riešené **dodatkami k základnej zmluve**.

Poplatok za používanie jedného klienta je odvodený z celkových nákladov na prevádzku KIS Virtua a z celkového počtu licencovaných klientov (je ich **512**). Celkový poplatok za údržbu VTLS Virginia USA bol *zvýšený* oproti roku 2011 o 4,75 %, čo spĺňa podmienky bodu 5 Zmluvy o údržbe softvéru VTLS Inc., uzavretej dňa 21.11. 2005.

Znamená to, že *Servisná zmluva o prevádzke softvéru na r. 2012 predstavuje čiastku 145 744 USD*.

Výška fakturovanej platby účastníka projektu je nasledovná: Ročná platba SNK za servis softvéru 145744 USD : 512 celkových klientov = **284,66 USD / na 1 klienta) po prepočte príslušnom kurzom vychádza približne na 213 €**.

Základná zmluva o spolupráci na projekte KIS3G sa doplnila nasledujúcimi dodatkami:

- ak sú pridelené finančné prostriedky MK SR formou rozpočtového opatrenia v príslušnom roku, potom nefakturuje SNK náklady organizáciám, ktoré sú v riadiacej pôsobnosti MK SR

- ak nie sú finančné prostriedky MK SR pridelené formou rozpočtového opatrenie v príslušnom roku, potom partner musí hradiť náklady.

- povinnosť testovať príslušnú verziu KIS Virtua a uvedené príslušné sankcie za jej nesplnenie.

Všetky vzory zmlúv sa nachádzajú: <https://www.kis3g.sk/dokumenty/index.html>

Dodatky sme zasielali knižniciam, ktoré sú v riadiacej pôsobnosti MK SR, tzn.:

- UKB
- ŠVK B. Bystrica a Prešov,
- Knižnica Slov. národného múzea, Blava

- Slov. knižnica pre nevidiacich M. Hrebendu, Levoča
- Bibiana, Blava
- ÚLUV, Blava

4. Zabezpečovalo **odborné školenia a prednášky** pre nových pracovníkov zo zastúpených

knižníc v moduloch:

- katalógizácia
- výpožičky
- seriály

Zároveň zabezpečilo školenie zamerané na formát MARC21 a vecné spracovanie. Okrem toho v jednotlivých knižniciach sa uskutočnilo školenie pracovníkov na spracovanie prírastkových zoznamov a rôznych druhov štatistík z KIS Virtua. Harmonogram školení systému VIRTUA na príslušné obdobie na nachádza <https://www.kis3g.sk/dokumenty/index.html>, zároveň sú tu vystavené všetky metodické príručky).

Bola aktualizovaná z dôvodu upgrade aj nápoveda (pomoc) k vyhľadávaniu v katalógu SNK na stránke: <https://www.kis3g.sk/pomoc.html>

5. Zabezpečovalo **meranie a sledovanie návštevnosti stránky** KIS3G, SNK a SNK online katalógu.

Návštevnosť stránky patrí k dôležitým ukazovateľom. Monitoring návštevnosti zabezpečuje firma ELET, s.r.o.

Jednotlivé meranie sú zverejnené na: (<https://www.kis3g.sk/dokumenty/naj.html>)

V tabuľke č. 3 môžeme sledovať primeraný nárast návštevnosti www.kis3g.sk

za mesiac máj v r. 2009 – 2012 (<http://naj.sk/>)

Návštevnosť portálu Slovenská knižnica v mesiaci máj v príslušnom roku				
Kategória	r. 2009	r. 2010	r. 2011	r. 2012
návštevy	57 872	74 069	75 110	75 907
návštevníci	24 555	32 152	32 263	34 441
aktívni návštevníci	2 381	2 846	2 998	3 120
zobrazené stránky	730 660	846 933	929 742	1 001 138

V r. 2011 bol na webovej stránke www.kis3g.sk:

- priemerný mesačný počet návštev 85 894,
- priemerný mesačný počet návštevníkov 35 832,
- priemerný mesačný počet aktívnych návštevníkov 3 425 a
- priemerný mesačný počet zobrazených stránok 1 156 552.

Priemerný mesačný počet návštevníkov bol najväčší v Bratislavskom, Bansko-bystrickom, Žilinskom a Košickom regiónu.

Dokončila sa anglická verzia webovej stránky www.kis3g.sk.

6. **Usmerňovalo práce systémových knihovníkov** v knižniciach SR (prostredníctvom virtuakniznice@snk.sk)

7. Vypracovalo **analýzy knižnično-informačných systémov** (procesov) pre potreby knižníc na Slovensku (Infostation - upomienky, dostupnosť, query-reportér, dokončila sa sms - notifikácia)

V dňoch **19. - 22. august 2011** sa uskutočnil **upgrade KIS Virtua (verzia 48.1.9 - 2010.3)**, ktorého súčasťou bol aj kompletný redizajn webovej stránky KIS3G a redizajn OPACU SNK

(realizácia jednotlivých web-opacov tzv. skinov) Všetky web-opac(i) sú zjednotené, tzn. že by sa malo v nich lepšie a rýchlejšie vyhľadávať. Každá knižnica má svoj OPAC, kde má svoj názov, svoje logo a základné funkcie.

Ďalší upgrade KIS Virtua (z verzie 2010.3 na 2011.1.3) , ktorý sa realizoval cez vianočné sviatky – v dňoch od **23. 12. do 8. 1. 2012.**

Bohužiaľ až 3 krát muselo dôjsť k odstávke trafostanice u poskytovateľa pripojenia do siete Internet, Slovenskej akademickej siete - SANET v uzle Martin, tzn. že nefungovala www.ki3g.sk.

V júni 2012 sa zakúpil **MagikHELPDESK** od firmy ADVANteach s.r.o. z Frenštátu pod Radhoštem.

Krátkodobé, či skôr dlhodobé úlohy, ciele či vízie ?

- nový upgrade - prechod verzie **2011.1.3 na 2011.1.4.4** (v súčasnosti je prístupná v testovacej báze demo01)
- pružnejšia aktualizácia a sprístupňovanie metodických materiálov na www.kis3g.sk
- zlepšenie personálneho zabezpečenia (nedostatok IT pracovníkov)
- vzdelávacie aktivity (semináre, školenia) ale aj plynulé, dlhodobé vzdelávanie zamestnancov, zvýšenie prezentačnej a edičnej činnosti
- prehĺbenie spolupráce so zahraničnými partnermi (VTLS)
- uskutočnenie analýzy prínosov riešenia projektu KIS3G
- deduplikácia bibliografických záznamov v databáze clas01
- integrácia nasledovných knižníc do KIS Virtua: ŠVK Košice ; Bankový inštitút vysoká škola, o.z., B. Bystrica ; Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, L. Mikuláš ;Tranoscius, a.s., L. Mikuláš, Gemersko-malohontské múzeum Rimavská Sobotka

V súvislosti s realizáciou Programu elektronizácie knižníc v SR SNK obstarala pre menšie knižnice **Knižnično-informačný systém pre malé a stredné knižnice(KIS MaSK)** a to v rámci rovnomenného projektu.

Projekt „*Knižnično-informačný systém pre malé a stredné knižnice*“ (*KIS MaSK*) pokračoval naďalej aj v r. 2011, v rámci realizácie Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 až 2013.

Základom aplikácie je databázový systém Win ISIS verzia 1.5. Záznamy sú vo formáte MARC 21, základom formátu je norma ISO 2709. Pracuje v jednopoužívateľskej, v sieťovej verzii aj s web opacom.

Softvér je kompatibilný so systémom Virtua, tzn. že používatelia KIS MaSK sa tak stávajú potenciálnymi členmi pripravenými na integráciu do projektu KIS3G.

V roku **2012** sa uskutočnilo **10 inštalácií**, z celkového počtu 352 inštalácií od r. 2005.

z toho:

- v obecných, mestských a verejných knižniciach - 6 inštalácií,
- na základných školách - 2 inštalácia a
- v múzeách, galériách a špecializovaných kultúrnych zariadeniach - 2 inštalácií.

Súborný katalóg MaSK (on-line vyhľadávanie dokumentov) sa nachádza na adrese: <http://mask.snk.sk>, kde sa môže vyhľadávať podľa lokácie knižnice (vlastníka knižnice).

K 30. 8. 2012 je na tejto adrese vystavených **40 katalógov knižníc, ktoré obsahujú 357 808 bibliografických záznamov.**

V rámci grantového projektu SNK sa realizovalo v spolupráci firmou CEIT, s.r.o. Bratislava, ktorá je autorom systému, rozšírenie systému o nový samostatný modul revízia, rešerše a bibliografia. v tomto projekte je zahrnutá aj realizácia implementácie webového vyhľadávania MDT na samostatnom serveri SNK <http://mdt.snk.sk>

- Možnosti rozšírenia systému sú ešte v zabudovaní protokolu z 39.50
- V momentálnej konfigurácii systému je zabudované všetko čo je pre chod malých a stredných knižníc postačujúce
- Naše skúsenosti naznačujú, že prevažná väčšina malých knižníc má nedostatočné finančné aj personálne (i odborné) obsadenie v knižniciach
- Zriaďovatelia v čase hospodárskej krízy nepodporujú nákup drahých KIS. Preto podpora nízko-nákladových KIS ako aj finančnú podporu zo strany MK SR uvítajú ako používatelia systému tak aj SNK, ktorá systém a všetku podporu klientom zastrešuje (spravuje).

Dlhoročné skúsenosti s prevádzkovaním KIS KIS3G a KIS MaSK jednoznačne potvrdili, že aplikovanie Stratégia rozvoja knihovníctva v oblasti informatizácie knižníc zásadným spôsobom prispelo ku kvalitatívnemu prehĺbeniu rozvoja knižníc na celom území Slovenska. z pohľadu nasledujúceho obdobia bude nesmierne dôležité, aby pokračovala dlhodobá podpora knižníc zo strany ministerstiev kultúry a školstva SR. Bez tejto podpory nebude možné adekvátne naplňať prioritné programové zámery pripravovanej Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2013 – 2018.

„KNIHOVNÍČKA“ LEGISLATÍVA

Alojz Androvič, Dušan Lechner

Univerzitná knižnica v Bratislave, Bratislava, alojz.androvič@ulib.sk

Univerzitná knižnica v Bratislave, Bratislava, dušan.lechner@ulib.sk

Knižnice na Slovensku sú v súčasnosti konfrontované zásadnými zmenami technológie podstaty poskytovania informácií. Súčasne s akceleráciou nových postupov sa mení aj spoločenský profil uspokojovania informačných potrieb používateľov. Dynamika premien vyvoláva silný tlak na prijatie novej legislatívy. Príspevok sa venuje otázkam potrieb a požiadaviek na novelizáciu najmä zákona o povinných výtlačkoch, zákona o knižniciach a zákona o autorských právach.

knihnice, Slovensko, zákony, povinné výtlačky, knižničný zákon, autorské práva

Libraries in Slovakia are confronted with fundamental changes to the principle of providing information technology now. Along with the acceleration of the new procedures is changing the social profile of satisfying the information needs of users. Dynamics of transformation induces a strong pressure for the adoption of new legislation. The article discusses the needs and requirements of the particular Act amendment on compulsory copies of the Act on libraries and copyright law.

Libraries, Slovakia, Laws, Mandatory Copies, Library Law, Copyright

Východiskom k nášmu príspevku nemôže byť celý komplex legislatívy, ktorý priamo či nepriamo pôsobí v knižničnej praxi. Táto sa realizuje v prostredí všeobecných zákonných úprav a samozrejme je s ňou zviazaná. v strede našej pozornosti sú právne normy, ktoré pôsobia na špecifické knižničné činnosti, zákony, o ktorých diskutujeme ako prvých a jedinečne našich. v našom vystúpení upriamime pozornosť najmä na zákony, ktorými žijeme, zápasíme a hľadáme ako s nimi ďalej, v konfrontácii s vývojom nášho odboru. Sústreďme sa najmä na tri úpravy, ktoré právne zásadne modelujú knihovnícku prax. Nevnímame našu úlohu v právnej formulácii našich legislatívnych postulátov, ale ako vytvorenie ich ideových parametrov. Sme pripravení na nesúhlas, akceptáciu iných pohľadov. Chceli sme vytvoriť komplexnejší pohľad na základné problémy knihovníctva, ktoré by, podľa nášho názoru, mali byť zákonne stimulované, novo formulované. Možno budú rozporuplne vnímané naše historické hľadanie kontinuity a časté opakovanie spätosti zákona a politiky. Ale tak to už chodí, bez dejinných väzieb niet budúcnosti a politika, tá tu je, či si to želáme alebo nie.

Pre dnešné naše potreby akceptujeme ich názvy zaužívané v knihovníckom slangu, zákon o povinných výtlačkoch, zákon o knižniciach a zákon o autorských právach.

Uvedomujeme si, že v prebyrokratizovanej spoločnosti, a žiaľ naša spoločnosť je taká, bude ťažké vytrhnúť z kontextu iných zákonov práve tie naše „knihovnícke“. Uvedené naznačuje, že mnohé konštatovania potrieb legislatívnych zmien budú disproporčné k všeobecnému právnemu prostrediu a politicky ťažko priechodné. To neznamená rezignáciu na definovanie zásadných potrieb knižníc v potrebných zmenách legislatívy. Za ostatné roky sme síce v sklamaní konštatovali, že mnohé naše predstavy o zákonných zmenách neboli akceptované, ale mnoho sa nám podarilo do právnych noriem dostať. Určite neposlúchneme

politického mága 19. storočia Otto von Bismarka, ak radí „So zákonmi je to podobné ako s párkami. Je lepšie, ak nevidíme, ako sa robia“.

Knihovníci sú však národ vytrvalý. Legislatívny rámec knihovníckych zákonov je pre nás základňou plnenia spoločenskej funkcie. Našou ambíciou je formulovať požiadavky na zmeny v legislatíve tak, aby štát plnil funkcie, ktoré deklaruje. Štát sme aj my a svojou profesionalitou sme povinní sa na tomto procese aktívne podieľať. Samostatný problém je presadzovanie odborných zámerov v politickom živote. Ale základ je vedieť, čo je nevyhnutné pre rozvoj knižníc a ich služieb, aby bolo úplne zrejmé, že na otázku Cui bono? odpovieme občan, čitateľ

a v konečnom dôsledku samotný štát.

Nebudeme robiť dejinný exkurz do storočí dávno minulých, aj keď samotný proces tvorby a vývoja knihovníckych zákonov je dejinne mimoriadne zaujímavý a spoločensky i politicky poučný. Preto predsa len náznak historickej kontinuity je potrebný a vysvetľujúci. Podstatnou úlohou nášho vstupu je pragmaticky sa oprieť o právnu vrstvu, ktorá bola sociálnymi pohybmi pretrhnutá a je logickým základom, na ktorom sa dá stavať súčasnosť. Práve na tom najviac vynikne podstata našich problémov dneška. Uvedomujeme si, že bude mnoho odlišných názorov podporených inou odbornou skúsenosťou, predstavou či politickým videním, taký už je legislatívny proces. Našou ambíciou je vymedzenie téz, ktoré by boli využité v budúcich zmenách zákonov. Pokúsime sa o základné formulácie najproblémovejších otázok a určite sa vo väčšine zhodneme. Nemôžeme očakávať, že v pohľady na legislatívny koncept budú jednotné. Upozorňujeme, že nie je našou úlohou štylizovať právne vymedzenie našich návrhov, ale pomenovať potreby knižníc, ktoré by mali mať právnu podporu. Tým by sa mala dosiahnuť vyššia spoločenská funkcionálnosť knižníc, racionalita a efektívnosť ich samotnej odbornej činnosti a najmä žiadaná úroveň poskytovania knižničných a informačných služieb.

Predsa len trochu histórie

Po vzniku 1. Česko-slovenskej republiky roku 1918, boli prijaté zákony k činnosti knižníc, ktoré patrili k najmodernejším vo svete. Zachovávali dejinnú logiku a súčasne veľmi presne formulovali úlohy knižničnej práce v modernom demokratickom štáte.

Zmeny historicko-spoločenského vývoja po roku 1948 znamenali aj pre vývin knihovníckej legislatívy v Česko-slovensku diskontinuitu. Je úplne zrejmé, že mutácie ideologických východísk zmietla tradičné hodnoty a deklarovala nové a najmä iné cesty k novým cieľom.

Na túto „novú“ tradíciu sme naviazali aj po roku 1993. Mnohí z nás boli pri tom a upozorňovali, že synchronnosť s minulosťou, by sme mali hľadať v predvojnovom období, kedy naše knihovníctvo bolo svetovo uznávané po všetkých stránkach. Pri tvorbe zákonov, ako všade, sa prejavilo skôr politické a emočné vypätie celej spoločnosti, ako vecný a profesionálne vyvážený prístup. Na to slovenské knihovníctvo dopláca. Poučenie z minulosti nie je nič nové. Okrem toho, bol tu príklad neprerušovaného vývinu zákonov v iných štátoch. Osnova legislatívnych zmien rozpracovala a menila platné zákony tak, že nelogicky anticipovali socialistické ciele prifarbené oživením národných predstáv v prostredí liberalizmu a novej demokracie. Samozrejme, nie je to len v našej sfére, je to všade, tak prečo by nás to malo obísť. Dalo sa asi veci urobiť inak. Príkladom je legislatívny rámec knihovníctva v Českej republike, kde postavili východiská procesu novej zákonitosti v knižničnom prostredí práve na platforme tradície osvedčenej v období prvej Československej republiky. Vývoj ukázal, že tento ideový prístup priniesol svoje ovocie.

Mnohí si ešte pamätajú tlak, pod ktorým boli naše zákony prijímané. Napriek tomu sa podarilo v mnohých oblastiach našu legislatívu posunúť. Čas preveril opatrenia a ukazuje sa

nevyhnutnosť ich zmeny. Svoje videnie musíme oprieť o reálne poznanie vecí a s ich znalosťou, bez veľkých emócií, naplniť vidinu modernej legislatívy v období informačnej spoločnosti, v čase, keď sa od základu menia knižničné procesy a spoločenské očakávanie ich prínosu.

Aj želania musia byť reálne, predpokladom úspechu je poznanie väzieb a presvedčivé argumenty musia predstihovať politické predstavy jednotlivcov. Nezmyselné lobovanie za vlastné vízie toho či onoho škodí všetkým, knižniciam, čitateľom, spoločnosti. Upozorňujeme na to s poznaním skúseností uplynulých rokov. Mnoho dobrých myšlienok zakopali knihovníci sami. z neznalosti, naivity, dokazovaní vlastnej sily.

Z histórie do reálneho sveta – pojmy a zákony

Politické pnutie na Slovensku v druhej polovici 90. rokov minulého storočia

zásadným spôsobom ovplyvnilo tvorbu legislatívy. Knižnice sa desať rokov po spoločenských zmenách nevedeli domôcť zákona o nich samých, hoci boli minimálne tri „pokusy“ prijať novú, porevolučnú zákonnú normu. Je na historikoch knižnej kultúry, aby aj toto obdobie prehodnotili a popísali roky, ktoré hlboko poznačili naše knihovníctvo. Naliehajte na to, lebo sa ukazuje, že stavíme veci po pamäti, nemáme serióznú, či žiadnu, historickú analýzu vývoja knižníc na Slovensku za ostatných sto rokov. Potom, aj legislatívne procesy sa utápajú v predstavách, politických želaniach, a pre profesionálov, korigovaním takýchto pohľadov, ochranou či pokusom záchranu našich knižníc. Dobiehame vlak ako poslední...

Problémom legislatívy spätéj s knihovníckou praxou je aj korektná jednotná definícia používaných termínov. Je to zreteľné v celej legislatíve, najmä v zákone o povinných výtlačkoch, ktorý bol za ostatné roky viackrát novelizovaný. Pojmy sú v interpretácii nedostatočné, prežitú. Protirečivé je už definovanie samotného predmetu zákona. Knižnice a knižničná veda zase uplynulé roky urobili kroky, ktoré ich posúvali do novoutvoreného prostredia. Prirodzene, takýto posun nesie so sebou množstvo vnútorných zmien vyjadrených v logike definície pojmov. Zákony, na tieto zmeny nemali ani šancu reflektovať, platia v znení pôvodnej dikcie. Daný stav bol kontinuálne pripomienkovaný bez odozvy. Definovanie pojmov v zákone má svoju mimoriadne významnú právnu úlohu. Zlé alebo zastarané definiendum tvorí z právnej úpravy nezmyselný úradnícky spis, ktorého účinok nie je žiadny, v horšom prípade je kontraproduktívny, až nebezpečný pre interpretáciu všeobecnej legislatívy. Súčasnosť napríklad jasne dokazuje absolútne voluntaristické výklady pojmu dokument vo vzťahu k moderným informačným nosičom. Online dokumenty sa ocitli vo vzduchoprázdne, webharvesting je pojem úplne neznámy ako aj e-knihy.

Nejde o pseudoprávny problém verbalizmu. Pri výkone inštitucionálnych úloh knižnice dochádza k interpretačným aj funkčným rozporom. Ak sme v minulosti zákonodarcu presvedčili o väzbe daného pojmu na výkon práva, dnes už to nie je celkom tak. Zmeny profesionálne akceptujeme, ale legislatíva ich nepodporuje. Zákony nereagujú na transformáciu reality. Terminológia z oblasti knihovníctva je vo všetkých zákonoch problematická. Nejednotnosť výkladu, často komplikovaná a pre laickú verejnosť nejasná interpretácia spôsobuje problémy a bariéry. Nedôslednosť v pojmoch sú problémom v aplikácii knihovníckych, finančných a kontrolných zákonoch. Nejde teda o teoretickú meditáciu nad pojmi, ale je bytostne nevyhnutné konsolidovať a právne zaradiť do celej štruktúry legislatívy základné pojmy odboru s nespochybniteľnou interpretáciou. Tento krok v legislatíve považujeme za bazálny.

Zákon o povinných výtlačkoch

Zákon o povinných výtlačkoch patrí k zákonom modernej doby a všeobecne je súčasťou tradície európskeho osvietenstva. Vo väčšine krajín Európy dospel k relatívne jednoduchej právnej dikcii a vykonateľnosti. Súčasne treba konštatovať s doc. Martou Novákovou, že zákon sa týka obmedzeného okruhu najmä najväčších knižníc; nie je to všeobecný zdroj dopĺňovania, naopak je to v súčasnej dikcii pasívna forma získavania nových dokumentov. Dejinnou úlohou zákona je politická aktivita štátu v zodpovednosti za trvalé uchovanie literárnych hodnôt kultúrneho dedičstva svojej doby a súčasne prioritizovať budovanie informačného potenciálu pre potreby vlastných občanov a obyvateľov najmä vo vybraných inštitúciách. Paradoxné bude naše konštatovanie, že tento zákon s pomerne malým dosahom na spoločnosť, odbornú komunitu bol najviac novelizovaný právny predpis v oblasti knihovníctva. Od roku 1946 bol zákon menený 13- krát, z toho od roku 1993 8- krát, s nespočítaným počtom pokusov o jeho zmenu. Napriek vysokej frekvencii jeho zmien je stále je zrejme labilita deklarovaných cieľov zákona. Pokúsime sa upozorniť na niektoré prvky, ktoré potrebujú zásadnú zmenu pre funkčný výkon uplatnenie zákona v praxi. Roku 2011 prijala IFLA vyhlásenie o povinných deponátoch, z ktorého je zrejmé, že zákonný rámec spolupráce vydavateľstiev a knižníc má svoje problémy na oboch stranách.

1. Znížiť počet určených právnických osôb - odoberateľov bezplatných povinných výtlačkov na maximálne únosnú mieru.

Zákon je mimoriadne veľkorysý a povinným subjektom nijako nekompenzuje ich zákonnú povinnosť. v súčasnom znení sa viaže k činnosti 18 knižničných inštitúcií a 6 archívov a pri kumulácii povinností vydavateľa sa dostávame k zákonom nariadenému počtu odovzdávaných výtlačkov 21. Určite počet vyráža dych. Samozrejme, daný stav je výsledkom spoločenského vývoja v našej krajine a je potrebné konštatovať, že aj nekritického odborného hodnotenia významu zákona.

Do roku 1989 je to možno pochopiteľné, ale po nástupe súkromných firiem do tohto procesu je neudržateľný fakt, aby sa bez akejkoľvek náhrady ukladali na konto firiem úlohy štátu. o to viac, že je to v miere mimoriadne vysokej. Výsledkom od 60. rokov minulého storočia je, že zákon o povinnom výtlačku dlhodobo plnený na 60 -70%.

Neparadoxne ani v období búrlivého socializmu, keď všetko bolo všetkých, vydavateľstvá či tlačiarne neplnili svoje povinnosti, tak ako sa predpokladalo. Tiché dopĺňovanie fondov knižníc povinným výtlačkom päť desaťročí je u nás kompenzáciou nedostatku financovania knižničných fondov. Je to precedens nevidaný ale uplatňovaný. Spomínané odporúčanie IFLA veľmi rezervovane a diplomaticky uvádza „Systém povinných deponátov by sa nemal využívať ako mechanizmus na poskytovanie bezplatných publikácií pre knižnice v príslušnej krajine.“ Pritom ešte roku 1947 platil u nás zákon, podľa ktorého bol počet povinných, teda zákonom určených odoberateľov určený na konzervačné uchovávanie dvom inštitúciám Národnej a univerzitnej knižnici v Prahe a Univerzitnej knižnici v Bratislave a pre študijne účely trom inštitúciám. Na Slovensku takýto status mala „Slovenská národná knižnica v Turč. Sv. Martine“. Súčasne uvádzame, že pojem „študijne účely“ nebol nikde a nikdy jasne definovaný.

Uvedená právna úprava s minimálnymi zmenami sa aplikovala až do prijatia Vyhlášky Ministerstva školství a kultúry o povinných a pracovných výtlačkoch č. 140 z roku 1964. v uvedenom znení sa zmenil kontext funkcie povinného výtlačku, neuvádza sa funkcia práce s povinným výtlačkom. Konzervácia povinného výtlačku už nebola deklarovaná a bola formulovaná len v zriaďovacích listinách niektorých organizácií. v tomto duchu sa nesú aj dikcie neskorších právnych zmien.

2. Zaviesť inštitút knižníc s právom na platený povinný výtlačok so zľavou, konštituovať mechanizmus dotácií za takéto platby knižniciam a vydavateľom.

V Zákone o povinných výtiscích z roku 1947 sa stretávame s úpravou, ktorá umožňuje zásah štátu do dopĺňovania knižníc tak, že určí ďalšie knižnice s nárokom na platený povinný výtlačok. Takáto knižnica (zákon deklaruje úrady a knižnice) má nárok na niektoré „tiskoviny... po jednom povinnom výtlačku ... za polovicu obchodníckej ceny.“ v ďalšom nasleduje zložitý výklad pojmu obchodnícka cena (v originále krámska cena).

S podobným ideovým kontextom sa stretávame aj v iných zákonoch o povinných výtlačkoch v Európe napr. českom, nemeckom, čiastočne poľskom. v súvislosti s platbou za povinné výtlačky je zaujímavý mechanizmus štátnej dotácie na takúto platbu. Financie sa dotujú z vytvoreného fondu. v nemeckom zákone je tejto povinnosti venovaná značná pozornosť, vrátane spôsobu úhrady. Nemecká národná knižnica je poverená zo špeciálneho fondu zabezpečiť platbu za určené knižnice.

3. Uviest' do zákona inštitút knižníc s právom na bezplatný povinný výtlačok z mimoriadne drahého vydania so zľavou, konštituovať mechanizmus dotácií za takéto platby.

Historicky je v zákonoch o povinných výtlačkoch zakotvený inštitút „nákladne vypravených“ tlačí. Uvedená zákonná úprava platná u nás ešte roku 1947 stanovovala zaplatiť polovicu kúpnej ceny povinného výtlačku vydavateľovi za mimoriadne drahé tlačoviny. Prax naznačuje, že takýto krok by uvoľnil napäté vzťahy s vydavateľmi. Konsolidované jurisdikcie majú takéto postupy zosobnené a zrejme osvedčené.

Nové médiá znamenajú aj posun v pohľade na typológiu povinného výtlačku. v zmysle Medzinárodnej deklarácie na odovzdávanie elektronických dokumentov do konzervačného fondu (International Declaration on the Deposit of Electronic Publications), by sa mal rozšíriť povinný výtlačok u určených depozitných knižníc na povinný výtlačok netlačených dokumentov vo všetkých elektronických formách (online aj offline). Účelom konzervačného uchovania obsahu online dokumentov je zabezpečenie dlhodobejšieho uchovania ako po dobu ich komerčného života. Ostáva otvorená otázka sprístupňovania odovzdaného povinného výtlačku. Uvádzaná deklarácia voľne anticipuje sprístupňovať elektronické dokumenty cez zabezpečený intranet, resp. na určených termináloch, v priestore prístupnom oprávneným používateľom. Zásadne obmedzuje širší prístup k uchovávaným povinným výtlačkom alebo používanie pre účely, akými sú dodávanie dokumentov, medziknižničné výpožičky, tieto možno povoliť iba na základe licencie od vydavateľa.

4. Terminológia - jama levova.

Na zákone o povinných výtlačkoch je zrejme nerešpektovanie pripomienok odbornej society zákonodarcom. Ako sme už vyššie uviedli, platný zákon aplikuje terminológiu časov prežitú, respektíve, nemá v sebe zakomponované pojmy dennej reality. Sme presvedčení, že vymedzenie pojmov by malo byť dostatočne široké tak, aby sa zohľadnil predpokladaný vývoj technológií a typológie dokumentov. Jednou z ciest môže byť negatívna definícia, určenie čo nie je predmetom zákona.

Najširší záber, ktorý zodpovedá súčasnej európskej praxi, by zabezpečilo odovzdávanie povinných výtlačkov nezávisle od typu nosiča, na ktorom alebo prostredníctvom ktorého je periodická publikácia vydaná alebo sprístupňovaná (offline, online). Takýto zákon by bol stabilným základom starostlivosti o dlhodobé uchovávanie všetkých typov zverejnených dokumentov.

5. Medzinárodné štandardné číslovanie – kompas zo začarovaného kruhu.

Pokladáme za potrebné rigorózne nastaviť požiadavku, označiť každú neperiodickú publikáciu medzinárodným štandardným číslom knihy (ISBN), periodickú publikáciu medzinárodným štandardným číslom seriálu (ISSN), hudobninu medzinárodným štandardným číslom hudobniny (ISMN) a audiovizuálne dielo medzinárodným štandardným číslom audiovizuálnych diel (ISAN). Súčasné znenie v zákone je nejasné a evokuje fakultatívnosť označovania. Domnievame sa, že spoľahlivosť tejto evidencie je určite najvyššia zo súčasne existujúcich, či lepšie povedané neexistujúcich evidencií. Výrazne by sa tým zvýšili podmienky na vymáhanie neodovzdaných publikácií. Konečne by sa síce nie celkom štandardne a účelne uzavrel kruh kontrolných mechanizmov. Je na úvahu, či by táto povinnosť nemala byť prioritne uvedená v obchodnom zákone alebo zákone o tovare.

Za veľmi účinný prvok racionalizácie by sa mohlo pokladať zaviazanie vydavateľa na uvádzanie základného popisu dokumentu v identifikačnej časti tiráže, predsádky a pod., v zahraničí už bežne realizovaná prax.

6. Kedy odovzdávať povinný výtlačok, kedy pokutovať?

Otázka kedy je distribuovať povinný výtlačok povinnému subjektu je jedným z najspornejších ustanovení súčasného zákona. Lehoty odovzdávania povinných výtlačkov vydavateľovi pevne stanovuje zákon. Reálne sa však toto ustanovenie nedodržiava. Prípadné sankcie sú otáznive. v súčasnosti absolútne absentuje prehľad o vydaniach dokumentov v čase. Vydavateľské hlásenia knižniciam sú dávnou minulosťou, registrácia medzinárodných agentúr je nepresná a posledná možnosť konfrontácie, národná bibliografia, sa nevydáva. Riešením by bolo potvrdzovanie vydania dokumentu v agentúre. Sankcie by mohla aktivovať príslušná agentúra po vyhodnotení vydavateľskej aktivity uplynulého roku.

7. Zhrňme si to

Je nevyhnutné opätovne otvoriť diskusiu na prijatie nového zákona o povinných výtlačkoch, ktorý by akcentoval zásadné zmeny vo východiskách celého zákona a hľadať zhodu v ich novej dynamike, najmä:

- zjednodušiť štruktúry pojmov, rozšírením diapazónu typológie povinných výtlačkov,
- znížiť počet určených právnických osôb - odoberateľov bezplatných povinných výtlačkov na maximálne únosnú mieru,
- zaviesť inštitút knižníc s právom na platený povinný výtlačok so zľavou,
- zaviesť do zákona inštitút knižníc s právom na bezplatný povinný výtlačok, s mimoriadne drahého vydania so zľavou,
- žiadať rigorózne uvádzanie medzinárodných štandardných čísiel pre jednotlivé dokumenty a legislatívne konštituovať mechanizmus kontroly ich použitia,
- deklarovat' formy využívania povinných výtlačkov v knižničných a informačných službách.

Zákon o knižniciach

Zákon na našom území prešiel niekoľkými zásadnými zmenami, ktoré pregnantne koncipujú politické hodnoty štátu v danej etape vývoja. Ak by vývoj štátu začal graviditou, môžeme konštatovať, že po vzniku prvej česko-slovenskej republiky už v júli 1919 počas

radostného obdobia prišiel na svet zákon o verejných knižniciach s veľmi nízkym poradovým číslom 430. Určite to nebola náhoda. Nový štát sa veľmi rýchlo aktivizoval a bol pripravený mentálne aj politicky prijať v mimoriadne krátkom čase zákony, ktoré boli považované za moderné, demokratické a progresívne. Zákon č. 430 určite nebol výnimkou a jeho skoré prijatie zapadalo do Masarykovskej koncepcie občiansky silného demokratického štátu. k zákonu bolo následne vydané vládne nariadenie č. 607 z 5. novembra 1919. Aj keď problematika legislatívy v našom zadaní je bytostne súčasťou nedá nám neupozorniť na konotácie s potrebami dneška. Uvedme aspoň dva politické príznaky, ktoré sa v neskoršej legislatíve vytratili. v článku 1. nariadenia sa uvádza, že „každá politická obec zriadi a udržiava verejnú knižnicu, ktorá je prístupná všetkým obyvateľom“. Takto formulovaná povinnosť, samozrejme bola podporená finančnými úlohami zriaďovateľa. v tom čase a roky neskôr, zriadenie a podpora knižnice bola vysoko aktuálna agenda politických strán. v obciach a mestách sa kandidáti predbiehali v sľuboch o knižnici. Niekde ich plnili viac niekde menej, ale faktom je, že knižnice a ich rozvoj vo volebnej agende boli zahrnuté. Za ostatné roky, to bolo veľmi okrajovo len v zámeroch jednej politickej strany na celoštátnej úrovni vo voľbách roku 2006 a v ostatných voľbách sa do agendy Smeru SD dostalo dopĺňovanie fondov obecných knižníc.

V rámci malej dejinnej prechádzky určite prekvapí, že v súčasnosti platný zákon bol prijatý viac ako 10 rokov po zásadných politických zmenách u nás. Každému bolo jasné, že zákon ešte z roku 1959 bol ideologizovaný a tak zastaraný, že nevyhovoval ani dobe 80. rokov. Samozrejme, snahy o zmeny začali už v roku 1990. Všetky boli prekryté politickými špekuláciami, až kým sa jeho problém nevyhrotil v zmenách po voľbách roku 1998. Základnou snahou tvorcov bolo legislatívne odpovedať na otázky, ktoré priniesla ostatná knihovnícky búrlivá dekáda. Opäť musíme konštatovať, že pre hlbšie pochopenie pozitív, ale aj chýb tohto zákona, nie je spracovaná história moderných dejín knihovníctva na Slovensku.

Prijatá právna norma zákona č. 183 z roku 2000 o knižniciach je dieťa svojej doby. Všetci sme sa tešili, že knižnice sú ošetrované modernejším, politicky vyváženým predpisom. Historicky je tento zákon kľúčový a napriek množstvu výhrad posunul knižnice o kus vpred. v tejto súvislosti upozorníme na skutočnosť, ktorá často mnohým uniká. Vyššie sme uviedli, že zákon je dieťaťom svojej doby. Takéto konštatovanie je síce pravdivé, ale neobjavné, nechceme aby pôsobilo negativisticky. v knižniciach za ostatných desať rokov došlo k tak búrlivým zmenám, ktoré v tejto v zásade konzervatívnej inštitúcii nemá od objavenia knižnice paralelu. Knižnice sa premenili vnútorne, ale začali sa aj inak správať k politickej obci. Okrem technologických zmien všeobecná informatizácia spoločnosti akoby vytesnila knižnicu s jej tradíciou ešte viac na svoj okraj. Spoločenská nálada sa nezmenila a pocit knihovníkov bol, že sú viac trpení ako vítaní. Aj zákon so svojou utilitárnou dikciou uspel len čiastočne. Potvrdilo sa, že politické krytie knižníc je mimoriadne slabé. Napriek mnohým snahám, nepodarilo sa udržať ani samostatnosť a reálnu funkcionálnosť knižníc, ktoré vymenúva zákon. Zlučovali sa knižnice do osvetových celkov, celý rad knižníc v obciach zanikol. Mnoho základných činností definovaných v zákone sa nerobí. Nehodnotíme samotný fakt zmien, ale skutočnosť, že nikto nenarazil na zákon, aby musel vážne zdôvodňovať svoje rozhodnutia. Bezzubosť zákona sa prejavila v plnej nahote a na hanbu sveta.

Zákon o knižniciach presne kopíruje svoj názov. v čase vzniku reagoval na potrebu spoločenskej konsolidácie knižníc po 10 rokoch zmätkov, hier a prehier. Politický a spoločenský profil sa opieral o akúsi nejestvujúcu tradíciu. Základnou dominantou zákona je knižnica a jej činnosť, ktorú legislatívne podoprel. Ukázalo sa, že takto postavený zákon má ex offo množstvo slabín.

V kuloároch sa veľa diskutovalo o nových potrebách doby, ktoré je nevyhnutné v zákone meniť. Na rozdiel od zákona o povinných výtlakoch legislatívnej aktivity sa nikto nechopil.

Sme presvedčení, že musí sa vyvinúť úsilie na vytvorenie nového zákona, súčasne treba sa zamerať na priechodnosť zaradenia takéhoto zákona do legislatívneho plánu vládu alebo podnietiť poslaneckú iniciatívu.

Konštrukcia nového zákona by mala obsahovať prvky, ktoré by presmerovali logiku celého zákona od čitateľa ku knižnici. Knižnica musí mať zákonnú oporu v krokoch, ktoré sú spoločensky jedinečné preto celý legislatívny rámec musí byť komponovaný ako služba občanovi, ktorá podmieňuje fungovanie inštitúcie.

1. Zmena filozofie.

Nová zákonná úprava, by mala zvýrazniť knižničné a informačné služby ako primárny program činnosti knižnice. Je nevyhnutné formulovať celé spektrum činnosti knihovníkov ako službu, aby neboli posudzovaní ako úradníci, ale zamestnanci vykonávajúci službu verejnosti. Kredit zákona, jeho profesionálna a sociálna životaschopnosť sa určite zvýši, lebo každý nekompetentný zásah do výkladu služieb môže naraziť na pozornosť verejnosti. Je nutné najmä:

- presne, súčasne v celej škále rozsahu, definovať knižničné a informačné služby,
- úlohy knižníc v rozsahu zákona určiť vo väzbe na realizáciu služieb, vrátane doby poskytovania služby,
- regresne definovať povinnosti zriaďovateľa voči knižnici,
- prescribovať služby jednotlivých knižníc plnených na štátnej úrovni,
- povinne deklarovať proces zmien v statuse subjektu vykonávajúceho takéto zmeny a zaviazat' zriaďovateľa realizovať akékoľvek zmeny po súhlase Ministerstva kultúry SR,
- zaviazat' Ministerstvo kultúry SR, prerokovať zmeny vo výkone celoštátnych funkcií knižníc s knihovníckou profesnou organizáciou, ktorá je členom IFLA,
- zo zákona zriaďit' Ústrednú knižničnú radu a posilnit' jej právomoci v štruktúre orgánov Ministerstva kultúry SR.

2. Pojmy a definície.

Vo všeobecnej časti nášho príspevku sme upozornili na nedoriešené otázky pojmového aparátu knižničnej činnosti. Vymedzenie termínov je v tomto zákone princípom funkčnosti legislatívy v knižniciach. Všeobecný charakter zákona predurčuje zvládnuť v ňom celú odbornú tvorbu pojmov tak, aby bola rámcom pre všetky legislatívne prvky zviazané s činnosťou knižníc.

Mnohé problémy praxe sú dôsledkom nesprávnej, nevyčerpanej, formálnej, (negatívne prívlastky môžeme kopit'), definície základných pojmov knižničnej a informačnej vedy. v zákone by mali byť pojmy vymedzené nielen ako vednoodborové definienda, ale aj ako prvky právnych vzťahov. Celý proces knižničných a informačných služieb sa realizuje v širokom verejnom prostredí. Súčasný dôraz na ochranu osobnosti, utajovanie osobných údajov a podobne a súbežná povinnosť naplňat' ustanovenia o práva na informácie vytvárajú paradoxný pat pre tradíciu knižnice.

Niekoľko príkladov. Katalógy sú verejné a nikto o tom nepochybuje, ale vo výklade pojmu nie je ani zmienka o tom, do akej miery sú verejné, kto a ako môže do ich zverejnenia zasiahnuť, ako má explicitne knižnica profesionálne, napr. na príkaz súdu na stiahnutie katalogizačného záznamu z katalógu, reagovať.

„Nové“ typy dokumentov, bázy dát, e-knihy, e-fond a zajtra ďalšie, aký je ich vzťah ku knižničnému fondu, sú ich súčasťou aj vtedy, keď knižnica vlastní len licenciu ich prevádzkovania. Táto otázka je kľúčová pre menazovanie ich doplňovania, práce s nimi vôbec.

3. Bez peňazí je aj svetlo tmavšie.

Financie, peniaze, nedostatok zdrojov, to je večná téma debát o práci knižníc. Aj keď si myslíme, že nie je to principiálny problém, uznajme, že je kľúčový v naplňaní cieľov. Najproblematickejšia skupina v tomto predmete zákona sú verejné knižnice. Čas ukázal, že právna formulácia potrieb a finančných povinností zriaďovateľa voči svojej organizácii je osvedčená forma tlaku štátu na činnosť, ktorú zadáva. Nerigorózne formulovaná funkcia zriaďovateľských subjektov k povinnostiam voči knižnici, tým aj bez sankcií, tvorí zo súčasného zákona lex imperfecta - zákon bez trestu. Už pri jeho tvorbe sa na uvedené upozorňovalo, ale nebolo politickej sily na presadenie akýchkoľvek finančných záväzkov, najmä pre orgány regionálnej samosprávy. Tým sa knižnice ocitli vo finančnom vzduchoprázdne. Len pre ilustráciu uvádzame, že v zákone z roku 1919 takáto povinnosť bola. Štát si vynucuje plnenie úloh voči knižniciam rigorózne. Nebol to výmysel novej štátnej moci, ale kontinuálny prvok zákonodarstva osvieteneckej tradície, ktorá je dodnes súčasťou „knižničkej“ legislatívy vo svete a jej ideové prvky sú súčasťou medzinárodných odporúčaní UNESCO a IFLA. Pre ilustráciu uvádzame ako pregnantne formuloval zákonodarca finančné povinnosti obce na udržovanie chodu knižníc:

„Minimální částka roční pro veřejnou knihovnu je odstupňována takto:

- a) obce, mající najvýš 5000 obyvatelů, rozpočítají aspoň 50 h na hlavu;
- b) obce, mající 5001-10.000 obyvatelů, rozpočítají aspoň 60 h na hlavu;
- c) obce, mající 10.001-100.000 obyvatelů, rozpočítají aspoň 70 h na hlavu;
- d) obce, mající více než 100.000 obyvatelů, aspoň 80 h na hlavu.“

Len pre predstavu. Cena knihy bola okolo 3 až 10 korún, encyklopédie a zahraničné knihy okolo 40 korún. Ročné predplatné domácich periodík bolo okolo 50 korún. Plat knižníka, (slabý ako vždy), okolo 220 až 300 česko-slovenských korún.

Nová právna úprava musí, najmä pre verejné knižnice, jasne uviesť ako budú minimálne financované, musí akceptovať kľúč pre jednotný postup. Sme si vedomí politického úskalia takýchto snáh. Súčasne musí byť formulovaná moderná odpoveď na otázky informačnej dostupnosti, ústavných práv občana na informácie a pod. Odborný prístup k novej legislatíve musí prehodnotiť racionálnosť knižničných informačných služieb verejnosti ako celku. Musí zohľadniť spoločenské, technologické a vecné zmeny, ktoré zásadne menia požiadavky občana na plnenie jeho práv, štruktúra a činnosť knižníc musí dynamicky reagovať na dobu v historickom kontexte.

4. Knižnice.

Platný zákon popisuje veľmi nejasne úlohy, ktoré medzi jednotlivými typmi knižníc existujú a ich rozdelenie je z pohľadu zákona formálne až samoúčelne.

V praxi sú funkčné rozdiely minimálne, platforma zákona nereaguje dostatočne na vzájomné väzby. Je otázne, či zákon má zakotviť vo svojej dikcii status quo knižníc a tým ich čiastočne chrániť. Upozorňujeme, že problém paradoxne vznikol vo faktickej likvidácii niektorých štátnych vedeckých knižníc. Uvedený proces nie je novota, začal už na sklonku 70. rokov minulého storočia a úspešne sa realizuje i ďalej. Pod rúškom racionalizácie, intenzifikácie, efektivity, stability mnohí zriaďovatelia oklieštili činnosť knižníc bez akejkoľvek kontroly. Zákon nepočíta s nekvalifikovaným výkonom predstaviteľov ich vlastnej moci, o podobné pohyby nie je núdza ani v regiónoch. Nemáme v sebe úctu k poznaniu, tá devalvovala. Je minimálne zvláštne, že knižnice u nás ostatných päťdesiat rokov presviedčajú spoločnosť, že sú dôležité. v Afrike je to každému jasné a tak malijský politik

a spisovateľ Amadou Hampâté, hovorí: "Keď v Afrike zomrie nejaký starec, zhorí jedna knižnica". u nás keď zmizne knižnica je to čin priam hrdinu budúceho času. Pritom sú to okrem zdravotníckych inštitúcií zariadenia pre všetkých s plnou intenzitou významu toho slova. Legislatíva uvedený sociálno-intelektuálny protiklad reality nevyrieši, ale musí reagovať na stav poznania tak, aby ex offo zabezpečila výkon svojho tlaku na plnenie všeobecných úloh.

Je nevyhnutné v tejto súvislosti najmä:

- inkorporovať odporúčania medzinárodných organizácií, najmä UNESCO , IFLA a potvrdiť ich ako zákonne záväzné,
- sťažiť proces zásahu zriaďovateľa do výkonu funkcie knižníc,
- zakotviť funkciu knižničných rád na všetkých úrovniach štátnej a miestnej samosprávy ako právny inštitút kontroly činnosti knižnice.

5. Historické knižné dokumenty.

Po dlhých tlakoch sa podarilo poskytnúť zákonný rámec na problematiku rukopisov, starých a vzácných tlačí. Celé roky sa vedelo, že tieto dokumenty sú na okraji záujmu štátu. Až koncom 60. rokov uplynulého storočia sme precitli. Tieto dokumenty sa stali artiklom výnosného, nie celkom jasného obchodu. Náš štát sa veľmi macošsky staval k týmto fondom. Jednoducho sa nestaral a boli mu skôr na príťaž ako chválu. Napriek tomu sa zrealizovali mnohé výskumy a relatívne dobre sa konsolidovali zvyšky zničeného kultúrneho knižného dedičstva. Mnoho zmizlo v nenávratne, mnoho je, možno našťastie, ukryté vo fondoch po svete. Platná legislatíva pozitívne ovplyvnila stav a prácu s historickými dokumentmi a je vyváženou časťou zákona. Napriek uvedenému konštatovaniu bude potrebné:

- definične spresniť termíny vzťahu všeobecných a v zákone normatívne používaných pojmov historický knižničný dokument a historický knižničný fond,
- formulovať význam vyhlásenia knižných dokumentov a fondov za historické,
- pregnantnejšie formulovať ustanovenia o prísnejšej ochrane vyhlásených dokumentov a fondov a o kontrole ich dodržiavania,
- právne jasne popísať legislatívny zámer uchovávaní historických knižných dokumentov ako typu pamiatok kultúrneho dedičstva, dôvody a prístup k zvýšenej ochrane a nevyhnutnosti štátneho dohľadu nad evidovanými dokumentmi a fondmi,
- trvalý vývoz kníh riešiť podľa medzinárodných pravidiel, v kontexte ochrany kultúrneho dedičstva ako takého na platforme rovnakého prístupu ako k ostatným pamiatkam.

Autorský zákon

Právna ochrana autorstva má hlboké historické väzby vo vydávaní, predvádzaní a používaní diel v prostriedkoch masovej komunikácie. Koncom 90. rokov minulého storočia proces uplatňovania autorských práv zaskočil celú našu knižnično-informačnú komunitu. Na „útok“ od autorov nebol nikto pripravený. Knižnice hľadali oporu vo všeobecných proklamáciách o kultúre zadarmo, odporúčaníach medzinárodných organizácií a pod. Pauperizácia intelektuálnej práce nebola obvyklou platformou vo vyspelých krajinách, kde sa autori vzdávajú finančného prospechu z použitia diel v knižničnom procese. z večera do rána štátny informačný systém stál pred úlohou zaplatiť za používanie diel vo svojom zákonom stanovenom profile autorským zväzom.

Knižniciam absentovali financie, transparentný spôsob evidencie použitia diela, metodika realizácie takejto povinnosti.

Výklad súčasného zákona o autorských právach je jednoznačný a neformátuje žiadne úľavy z povinnosti odvádzať poplatok za používanie diela ani pre knižnice.

Okrem politickej deklarácie fundamentálneho liberalizmu o bezvýhradnom úbytku štátnej garancie do všetkých procesov, teda aj knižničných, došlo k hľadaniu východísk. Okrem toho poskytovanie knižničných a informačných služieb sa začalo technicky meniť, prinieslo v krátkom časovom intervale kvalitatívne a kvantitatívne také zmeny, ktoré znamenali úplne iné pohľady aj na ich stáročnú prácu u strážcov autorského práva. Rozmach a dostupnosť digitalizácie jasne metamorfovala služby v knižnici. Bezprecedentne sa každé dielo stalo verejným v množstve neobmedzenej kópie. Musíme chápať autorov, že si rýchlo spočítali únik peňazí, ktorý tento proces môže pre nich znamenať. Paradoxne nastúpený trend je vrchol zadosťučinenia každého knihovníka. Vieme dať každému čitateľovi jeho knihu, každá kniha si nájde svojho čitateľa, kdekoľvek a kedykoľvek. Budeme za to platiť? Žiaľ sa ukazuje, že táto otázka je priam hamletovská. Od zvládnutia autorských oprávnených záujmov do veľkej miery budú závisieť nasledovné mesiace a roky knižníc. Najmä u nás.

Udalosti ostatných týždňov naznačujú potrebu vyrovnávania sa moderného sveta s predstavou kontroly informačných tokov a zabezpečenia úhrady za informáciu, ktorá je duševným vlastníctvom autora. Mohutná legislatívna iniciatíva Európskej únie bola s autormi s veľkým pochopením používateľov zmietnutá zo stola hneď po prvom dni rokovania európskeho parlamentu. Aké sú teda východiská? Je zrejmé, že otázka autorských práv zastihla globalizujúci sa svet nepripravený. Ako už mnohokrát technický pokrok predstihol spoločenský progres o niekoľko stôp. Dnes sa zdá tento náskok oveľa väčší, lebo je realizovaný v nebyvalo široko rýchlo.

Vyrovnanie sa s autormi má svoju legislatívu všade vo svete. Spôsobov je celý rad, z pohľadu knižníc je zásadné, ako sa právne vyrovná štát s rozporom medzi zabezpečením slobodného prístupu k informáciám a úhrady za ich získanie. Súčasnosť našej legislatívy je veľmi striktná, ale realizačne nejasná. To čo sme vyššie pomenovali ako hľadanie východísk sa uskutočnilo tak do päťiny cesty. Za výpožičky celého informačného systému od roku 2006 vyrovnáva poplatok v celku Slovenská národná knižnica. v skutočnosti je to zmluvná platba za štatisticky vykázané požičané tlačené diela. Daný stav je východisko z núdze, lepšie povedané pokus o naplnenie právnej úpravy, ktorá je veľmi konzervatívna až lobistická k autorom a neprajná funkciám knižníc.. Nepripúšťa žiadne zmäkčenie podmienok pre verejný, štátny záujem. Vôbec vecne nereaguje na nové, rýchlo sa rozvíjajúce fenomény doby, digitalizáciu či elektronický prenos informácií. Faktom je, že náš zákon je mimoriadne neústretový a napriek pripomienkam pri každej novelizácii neriešil, naopak komplikoval opatrenia pre knižničnú prax. Tvorcovia zákona boli k našim požiadavkám hluchí a slepí. Rozhodne nie je pre nás zadosťučinením, že v podobných problémoch sa zmieta knihovníctvo aj v okolitých tzv. nových demokraciách. Českí kolegovia dosiahli ústupky v platbách za výpožičky určitých typov knižníc, v kopírovaní a zverejňovaní digitalizovaných textov, ale napr. medzinárodná medziknižničná výpožičná služba môže využívať mailové zasielanie digitálnych kópií len vo formáte na čítanie alebo vytlačenie, bez možnosti práce s elektronickým textom, nezmysel, fakt. Bravúrne zvládnutie autorských práv vidíme v tejto službe v nemeckých knižniciach. Každá výpožička má protokol platby za autorské práva všetkých účastníkov. Dostanete jasný prehľad všetkého, čo musíte zaplatiť, od autora až po vydavateľa, fotografa, všetko po poriadku aj s DPH.

Princípom k posudzovaniu vzťahu knižníc k autorskému zákonu musí byť akceptácia zákonodarcu vytvoriť jednotnú právnu líniu k základným cieľom právnych úprav. Knižnica je zriaďovaná ako kultúrna informačná a vzdelávacia ustanovizeň, ktorá je právnická osoba alebo súčasť právnickej osoby; získava, spracúva, uchováva, ochraňuje a sprístupňuje knižničný fond

a poskytuje knižnično-informačné služby; súčasne určuje, poskytovať vybrané služby bezplatne. Sme presvedčení, že právna čistota a politický zámer určuje bezplatnosť takýchto služieb ex lege. Platba za realizáciu týchto povinností je minimálne sporná.

Dôležitým prvkom zákona je taká formulácia pojmov, aby nedochádzalo k právnej polemike pri výklade jednotlivých jeho častí aspoň v najdôležitejších knižničných prvkoch:

- výpožička musí byť definovaná v zmysle štátom garantovanej služby bez získania priameho alebo nepriameho majetkového prospechu, pre dokumenty bez ohľadu na nosič,
- kategorickým prvkom zákona o knižniciach je bezplatné poskytovanie základných služieb, zákonodarca tým formuloval garanciu prístupnosti týchto služieb pre všetkých, poplatky za tieto služby sú preto sporné, pravidlo by malo platiť pre všetky typy knižníc,
- pre strategickú orientáciu východísk ďalšieho smerovania knižníctva na Slovensku je nevyhnutné vyrovnať sa s väzbou vlastníka originálu a poskytovaním služby vo vzdialenom prístupe k dokumentom, zákon by mal umožniť využívanie dokumentov v celom knižničnom systéme,
- zverejňovanie obsahov, „obálok“ titulných listov v online katalógoch by sa malo považovať za bibliografickú informáciu, v zmysle zákona za základnú, bezplatnú službu, otázne je, či by táto služba nemohla byť vnímaná ako skrytá reklama.

Návrhy novej legislatívy vyvolávajú vždy množstvo diskusií, odbornej polemiky, ale aj vášni a emócií. Je to prirodzené, zákon kodifikuje, robí všeobecne platnou normou vyvoláva tlak na ciele a predstavy a ich korekciu veľkej skupiny. Náš príspevok môže byť preto chápaný len ako úvod na širokú vecnú i emotívnu diskusiu, na hľadanie kontinuity, novoty a profesionality v kodifikácii moderného znenia zákona. Proces tvorby zákona narazí na spoločenské, politické, možno lobistické záujmy. Snažili sme sa postulovať predstavy, ktoré by mohli posunúť našu prácu v modernom svete. Hľadali sme kontinuitu v predstave reálne možnosti zmien. Akokoľvek, kroky vypracovania novej legislatívy určite nebudú rýchle, ale mali by sme tlačiť na plyn. Súčasný stav je zaťažený minulosťou v tom najnevhodnejšom obraze. Až groteskne pozitíva otočil na negatíva a akceptuje nánosy chybných ideálov. Nereaguje na dobu, ktorú žijeme, sťažuje prácu, ktorú robíme.

... na dôvažok

Knižničnú prax trápi celý rad problémov, ktorých neriešenie spôsobuje znížene profesionálnej knižnično-informačnej služby, jej spoločenský efekt a efektivitu vlastnej práce. Zatiaľ sa ťakujú a kompetentní niečo tušia, niečo sa im zdá a dačo je pre nich malicherné. Kompetentní sme najmä my, čo tu sedíme...

1. Peniaze a peniažky

Po desiatkach rokov sa podarilo pre knižnica vydobýť status organizácií poskytujúcich služby a v súbahu s týmto postavením vytvoriť mzdovú tabuľku, ktorá aspoň trochu, trošičku zvýhodnila knižničku prácu. Ani nie po troch rokoch všetko upadlo do starých koľají, ešte nám obmedzili valorizáciu, aby nás ostatní dobehli. Tak sme opäť späť. Pýtam sa prečo.

Priemerná hrubá mzda na Slovensku je 780 €, mzda knihovníka je 560 € rozdiel 220 €

Nie sú na tom lepšie ani naši kolegovia za riekou Moravou Priemerná hrubá mzda v Česku je po hrubom prepočte 910 €, mzda knihovníka je 693 € rozdiel 217 €

2. Sklady

O tom, že sklady sú dôležitým prvkom knihovníckej práce nikto nepochybuje. Ich výstavbu podporili obe stratégie rozvoja a nič zásadné sa neudialo. Mnohí sme prešli desiatky knižníc v zahraničí. Ale taký akútny nedostatok a nevyhovujúcich priestorov knižničných skladov ako je u nás hádam inde niet. Naše fondy si devastujeme. Pomaly, ale isto. Knihy veľa prežili, vari ešte prežijú.

Digitalizujeme, modernizujeme, ale normálne podmienky uchovávaní knižničných fondov vrátane historických absentujú. Len tak na okraj, nenašli sme za ostatných štyridsať rokov žiadnu kvalifikačnú prácu na túto tému. Čakáme, že všetko sa dobre skončí a zachráni nás Deus ex machina. Možno by stálo za úvahu v zákone o knižniciach aspoň v základných rysoch viazať zriaďovateľov a knižnice parametrami povinnosti vytvárať podmienky pre správu a fungovanie knižničných skladov. Je zrejme, že takáto požiadavka narazí u všetkých, ale korektné by bolo sa s ňou vyrovnáť. Pritom legislatíva i odborná diskusia je vo väčšine štátov veľmi bohatá a striktná.

3. Väzba

Nasledujúca komplikácia s môže javiť ako zástupná. v praxi je nedocenená a nikto neupozorňuje na jej dôsledky. Knižničná väzba, jej ošetrovanie, zväzovanie periodík, opravy a prevážovanie poškodených kníh. To by mali byť rutinné činnosti knižníc. Na Slovensku chýba norma na túto prácu. Dôsledok je katastrofický. Viazanie nie je lacná záležitosť, väčšinou sa zákazky musia zadávať verejnou súťažou. Vyhrá najlacnejší a nemá ani páru o potrebe knižníc. Zviaže dokument ako vie, veď drží. Ale len do chvíle keď ho otvoríte, nedaj ešte, že z neho chcete kopírovať či skenovať. Nič neotvoríte, len do pol strán, ostatné je voviazané v chrbte. Ako? Zle. Zle prešité, niekedy len zdrôtované a lepené „na tvrdo“. Ak chcete dačo s tým robiť musíte celý dokument rozoberať a potom čo... Opäť dať hlúpo viazať. Pri reklamácii nemôžete uspieť, lebo neplatí žiadna norma. Už viac ako tri desaťročia na to naši kolegovia upozorňujú, bezvýsledne. v Čechách bola konečne prijatá v roku 2005 ČSN ISO 14416. Možno mnohí ste sa z uvedeným problémom nestretli, ale verte, že je fatálny. Strácame peniaze i dokumenty. Svet pritom viazaniu dokumentov venuje veľkú pozornosť. Len tak mimochodom, prvý po norme kričali naši predchodcovia v 30. rokoch minulého storočia... Veľmi živo diskutovanou bola s prestávkami aj neskôr.

Záver alebo...

Knihovníctvo je robota verejnej služby, realizuje sa medzi ľuďmi v každodennom styku, slúži ich aktuálnym potrebám v priestore a čase. Je súčasťou, ktorá ak pracuje dobre nechýba, lebo je tu, aktívna a pripravená. Ak začne chýbať, je zle ale knihovníci to vždy vykryli. Je čas, aby dobre nastavená legislatíva lepšie a na úrovni potrieb doby zohľadnila odborné a spoločenské požiadavky tak, aby čitateľ – občan sa necítil byť nevítanou záťažou týchto služieb, aby boli v relevantní partneri. Knihovníctvo ako celok vždy sa svojich úloh zhostilo dobre. Všetko sme pretrpeli, a určite máme sil svojou prácou pokračovať v stáročnom diele. v dejinách človeka vzniklo veľa inštitúcií ale len niekoľko ich prežilo. Knižnice sú jednou z nich. Napriek nepochopeniu, podceňovaniu, často spoločenskej ignorácii Štát musí mať záujem, aby uľahčil svojou intervenciou splnenie našej úlohy. My nebojujeme o prežitie ako mnohí iní, my musíme slúžiť. Tak nás to naučili, tak to bude.

KNIŽNIČNÝ SYSTÉM SLOVENSKEJ REPUBLIKY V ROKOCH 2008-2011

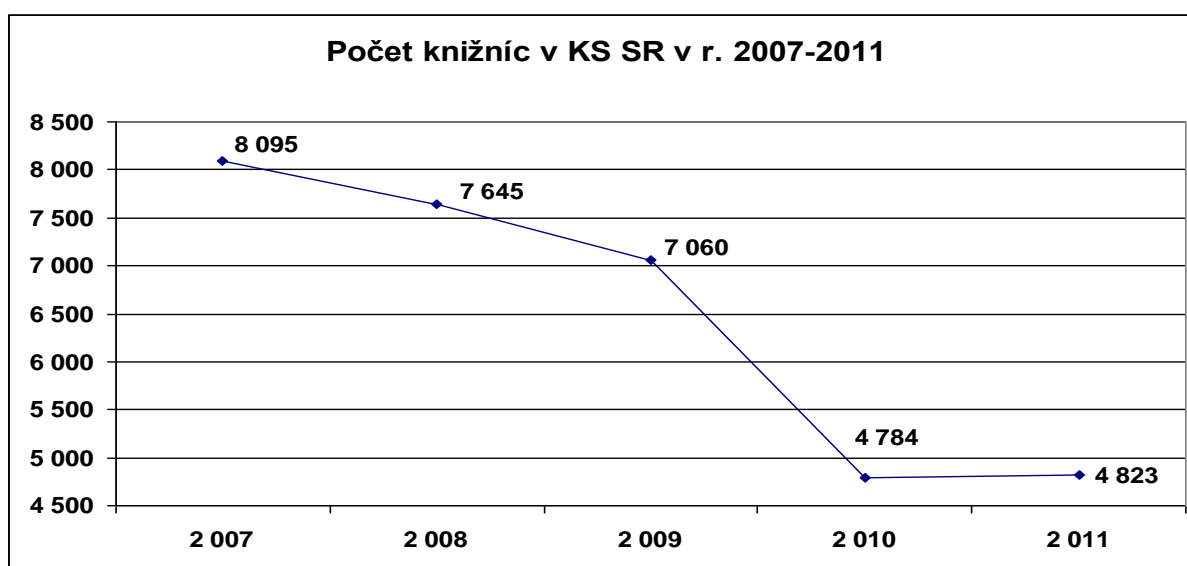
Iveta Kilárová

Slovenská národná knižnica Martin, iveta.kilarova@snk.sk

Knižničný systém zaznamenal v r. 2008-2011 vážne zmeny. Predovšetkým došlo k rušeniu knižníc a ich pobočiek. Kým v sieti školských knižníc došlo k poklesu ich vykazovaného počtu v dôsledku zlučovania žiackych a učiteľských knižníc, vrátane kabinetných knižníc, v sieti verejných knižníc dochádza k ich úbytku kvôli ich fyzickému rušeniu pre nedostatok finančných prostriedkov ich zriaďovateľov.

Typ knižníc	Počet knižníc					Rozdiel 2011/2007
	2007	2008	2009	2010	2011	
Verejné knižnice	2 153	2 116	2 061	1 990	1 916	-237
Vedecké knižnice	9	9	9	9	9	0
Špeciálne knižnice	348	325	313	307	308	-40
Akademické knižnice	672	641	631	619	645	-27
Školské knižnice	4 913	4 554	4 046	1 859	1 945	-2 968
Spolu	8 095	7 645	7 060	4 784	4 823	-3 272

Tabuľka 1 Počet jednotlivých typov knižníc v KS v r. 2007-2011

Graf 1 Počet jednotlivých typov knižníc v KS v r. 2007-2011

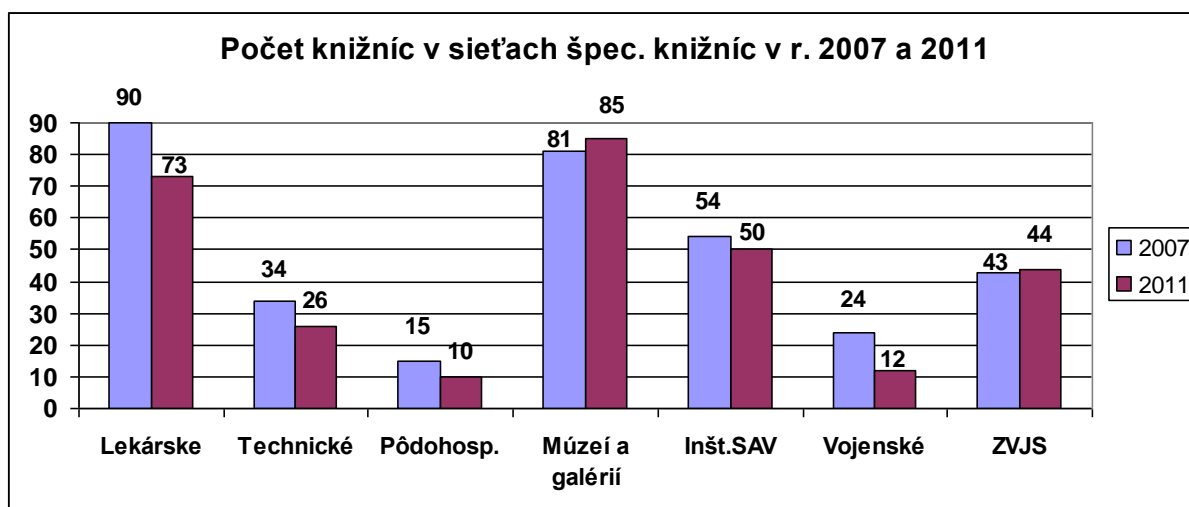
Od začiatku r. 2008 došlo k úbytku fungujúcich knižníc aj v jednotlivých sieťach špeciálnych knižníc: v lekárskejších o 17, vo vojenských o 12, v technických o 8, v pôdohospodárskych o 5, v knižniciach siete ústavov SAV o 4.

Fungujúce špeciálne knižnice	Počet knižníc 2007	Počet knižníc 2008	Počet knižníc 2009	Počet knižníc 2010	Počet knižníc 2011
	1	2	3	4	5

Lekárske	90	82	77	73	73
Technické	34	30	28	29	26
Pôdohospodárske	15	11	11	10	10
Múzeí a galérií	81	80	81	81	85
Inštitúcií SAV	54	51	51	50	50
Vojenské	24	19	13	12	12
Zboru väzenskej a justičnej stráže	43	44	44	44	44
Iné špeciálne knižnice	7	8	8	8	8
Spolu	348	325	313	307	308

Tabuľka 2 Počet fungujúcich knižníc v jednotlivých sieťach špeciálnych knižníc v r. 2007-2011

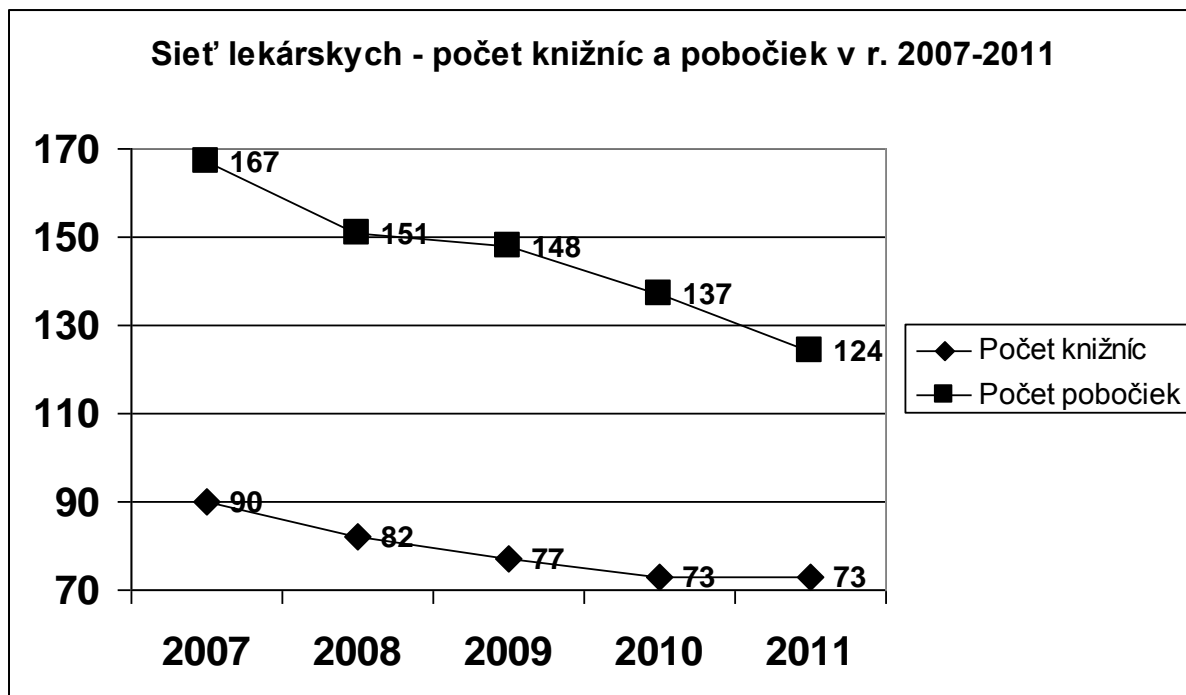
Vzhľadom na to, že štatistické údaje sa uvádzajú k 31.12., aby sme posúdili vývoj knižníc SR v r. 2008-2011, uvádzame aj údaje k 31.12.2007, aby sme mali zaznamenané aj zmeny, ktoré boli v knižniciach v priebehu roka 2008.

Graf 2 Počet fungujúcich knižníc v jednotlivých sieťach špeciálnych knižníc v r. 2007-2011

Sieť lekárskejších knižníc	2007	2008	2009	2010	2011
Počet knižníc	90	82	77	73	73
Počet pobočiek	167	151	148	137	124

Tabuľka 3 Počet fungujúcich lekárskejších knižníc a ich pobočiek v r. 2007-2011

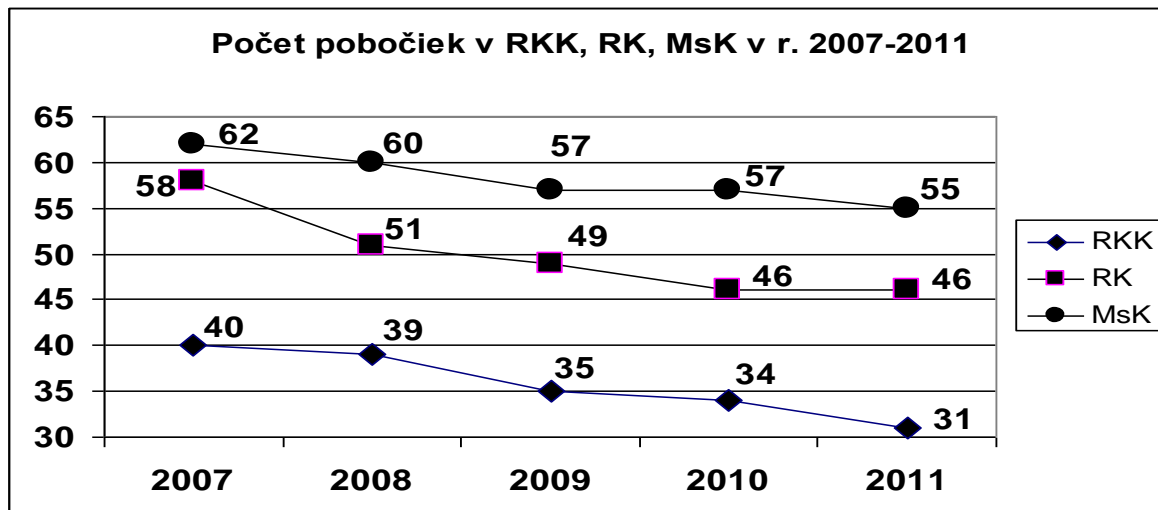

Graf 3 Počet fungujúcich lekárskejších knižníc a ich pobočiek v r. 2007-2011

V priebehu rokov 2008-2011 bolo zrušených 83 verejných knižníc, niektoré z nich boli zlúčené so školskými knižnicami. Okrem toho boli od r. 2008 zrušené aj pobočky: 9 v regionálnych knižniciach s krajskou pôsobnosťou, 12 v regionálnych knižniciach a 7 pobočiek mestských knižníc.

Počet pobočiek VK	2007	2008	2009	2010	2011	Rozdiel 2011/2007
RKK	40	39	35	34	31	-9
RK	58	51	49	46	46	-12
MsK	62	60	57	57	55	-7

Tabuľka 4 Počet pobočiek v regionálnych knižniciach s krajskou pôsobnosťou, v regionálnych knižniciach a v mestských knižniciach v r. 2007-2011

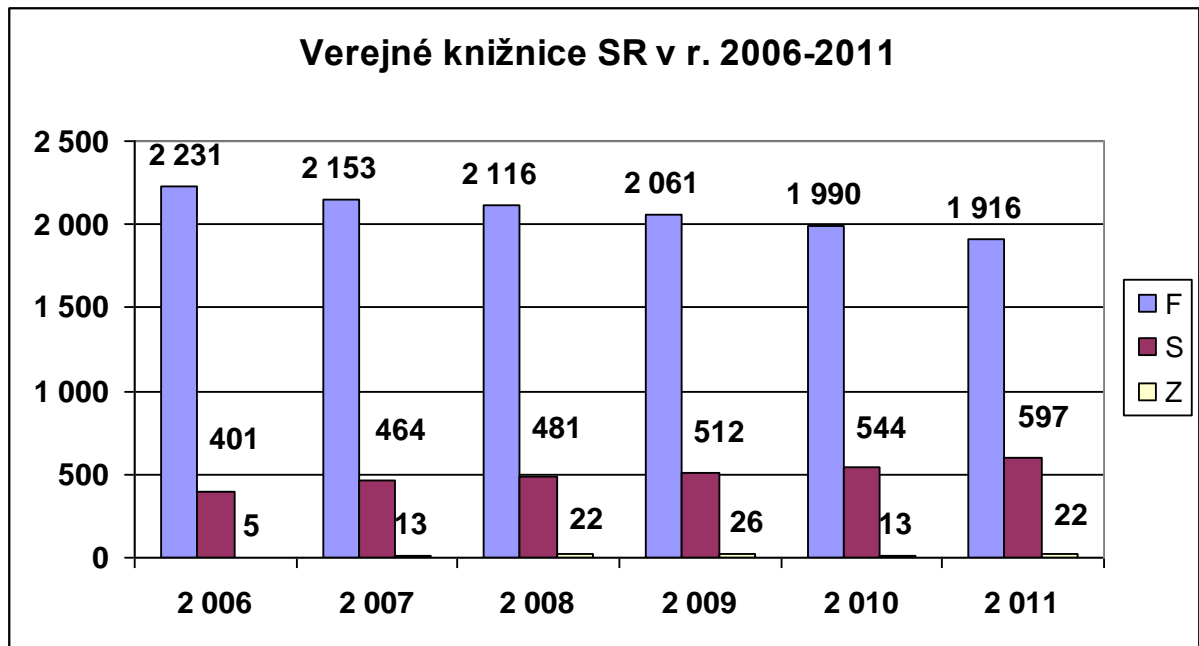

Graf 4 Počet pobočiek v regionálnych knižniciach s krajskou pôsobnosťou, v regionálnych knižniciach a v mestských knižniciach v r. 2007-2011

Veľkým problémom verejných knižníc je rapídne narastajúca sieť stagnujúcich knižníc. Zavedenie online štatistického zisťovania v r. 2007 umožnilo vyčleniť stagnujúce knižnice, po 1.-krát sme ich osobitne uviedli za rok 2006, kedy ich bolo 401, avšak k 31.12.2011 až 597.

Rok	Spolu	Fung.	Stagn.	Zrušené
2006	2 637	2 231	401	5
2007	2 630	2 153	464	13
2008	2 619	2 116	481	22
2009	2 599	2 061	512	26
2010	2 547	1 990	544	13
2011	2 535	1 916	597	22

Tabuľka 5 Počet verejných knižníc spolu, počet fungujúcich, stagnujúcich a zrušených v r. 2006-2011

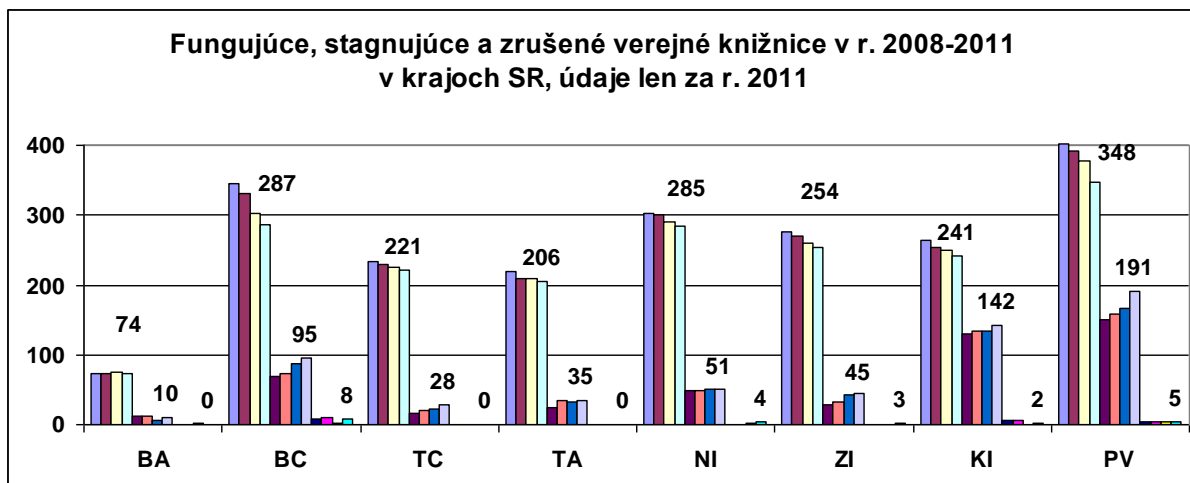

Graf 5 Počet fungujúcich, stagnujúcich a zrušených verejných knižníc v r. 2006-2011

Pretrvávajú rozdiely medzi jednotlivými krajinami, najhoršia situácia je v Košickom, Prešovskom a Banskobystrickom kraji

	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011
	F				S				Z			
BA	74	74	76	74	12	12	7	10	1	1	2	0
BC	345	331	302	287	70	73	88	95	9	11	2	8
TC	233	230	226	221	17	20	23	28	1	0	1	0
TA	220	210	209	206	25	34	32	35	0	1	0	0
NI	302	301	290	285	48	48	50	51	0	1	3	4
ZI	276	270	260	254	28	33	42	45	1	1	0	3
KI	264	254	250	241	130	134	135	142	6	6	0	2
PV	402	391	377	348	151	158	167	191	4	5	5	5
SR	2116	2061	1990	1916	481	512	544	597	22	26	13	22

Tabuľka 6 Počet fungujúcich, stagnujúcich a zrušených verejných knižníc jednotlivých krajoch v r. 2008-2011

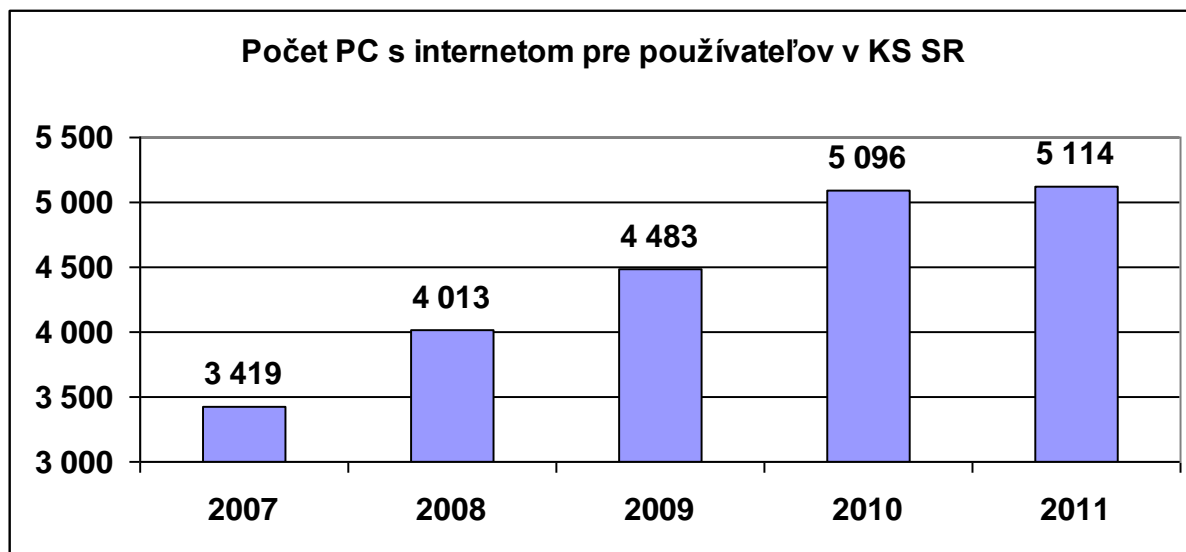

Graf 6 Počet fungujúcich, stagnujúcich a zrušených knižníc v r. 2008-2011

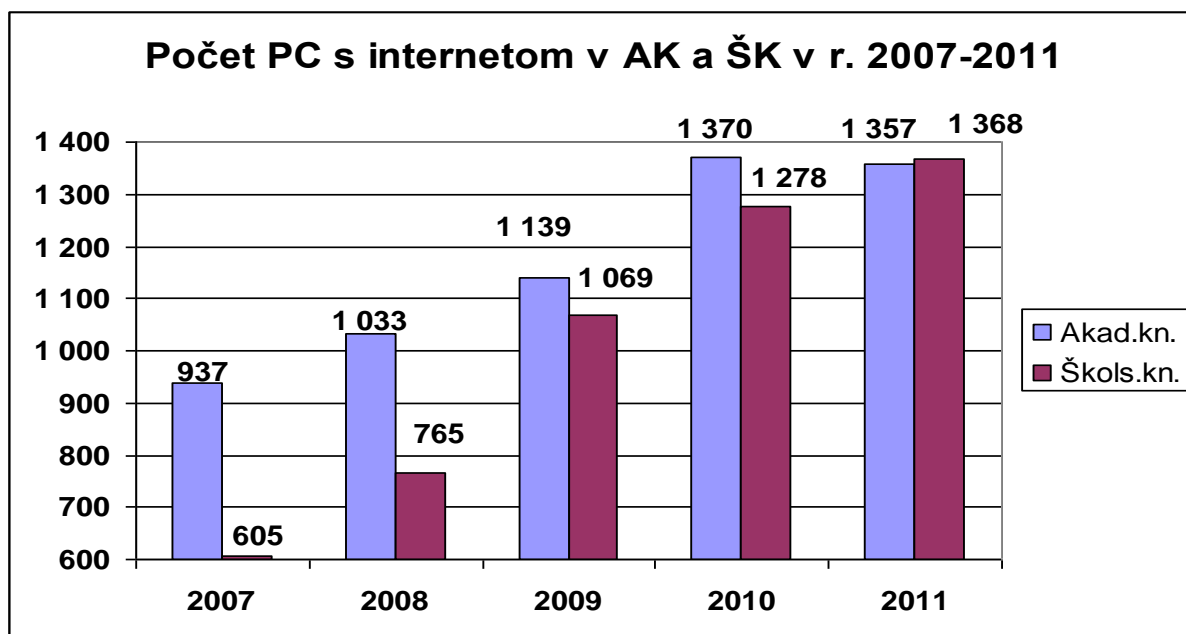
Knižnice zaznamenali zlepšenie od konca r. 2007 v internetizácii, zvlášť v sieti školských knižníc, kde sa počet PC s internetom pre používateľov viac než zdvojnásobil a dosiahol v r. 2011 vyšší počet než v akademických knižniciach.

Typ knižníc	PC s internetom pre verejnosť					Rozdiel 2011/ 2007
	2007	2008	2009	2010	2011	
Verejné knižnice	1 523	1 690	1 783	1 879	1 869	346
Vedecké knižnice	256	404	402	428	409	153
Špeciálne knižnice	98	121	90	141	111	13
Akademické knižnice	937	1 033	1 139	1 370	1 357	420
Školské knižnice	605	765	1 069	1 278	1 368	763
Spolu	3 419	4 013	4 483	5 096	5 114	1 695

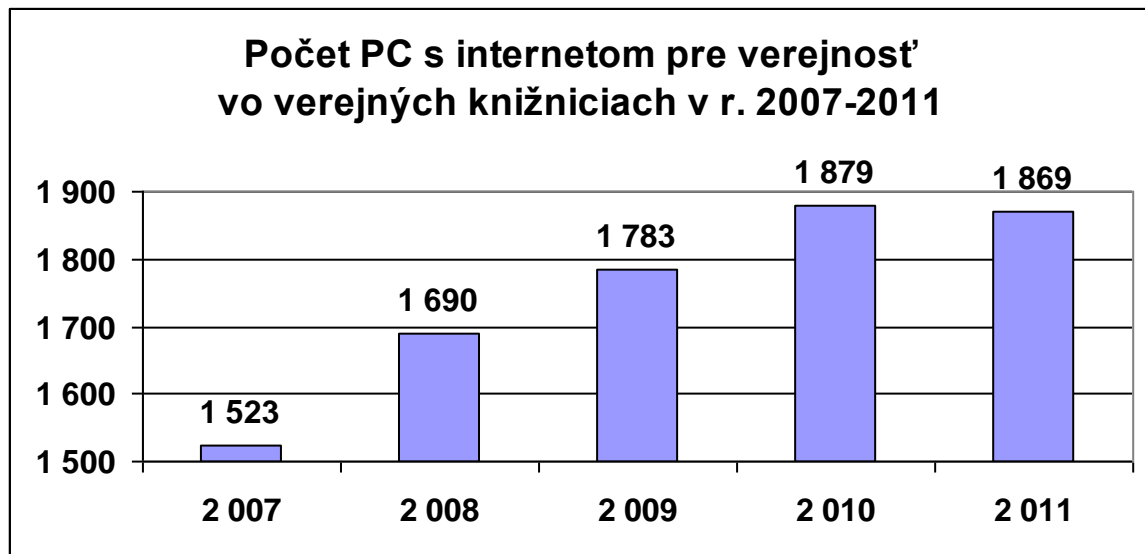
Tabuľka 7 Počet PC s internetom pre verejnosť v jednotlivých sieťach knižníc v r. 2007-2011

Graf 7 Počet PC s internetom pre používateľov v knižničnom systéme SR spolu v r. 2007-2011

Graf 8 Počet PC s internetom pre používateľov v akademických a školských knižniciach SR v r. 2007-2011

Graf 9 Počet PC s internetom pre verejnosť vo verejných knižniciach SR v r. 2007-2011

Veľmi nízke je vybavenie verejných knižníc vlastnými webovými stránkami a online katalógmi

Webové stránky knižníc

	2011
Verejné knižnice	188
Vedecké knižnice	9
Špeciálne knižnice	146
Akademické knižnice	36
Školské knižnice	72
Spolu	451

Tabuľka 8 Počet vlastných webových stránok v jednotlivých typoch knižníc

Online katalóg knižníc

	2011
Verejné knižnice	83
Vedecké knižnice	9
Špeciálne knižnice	48
Akademické knižnice	37
Školské knižnice	130
Spolu	307

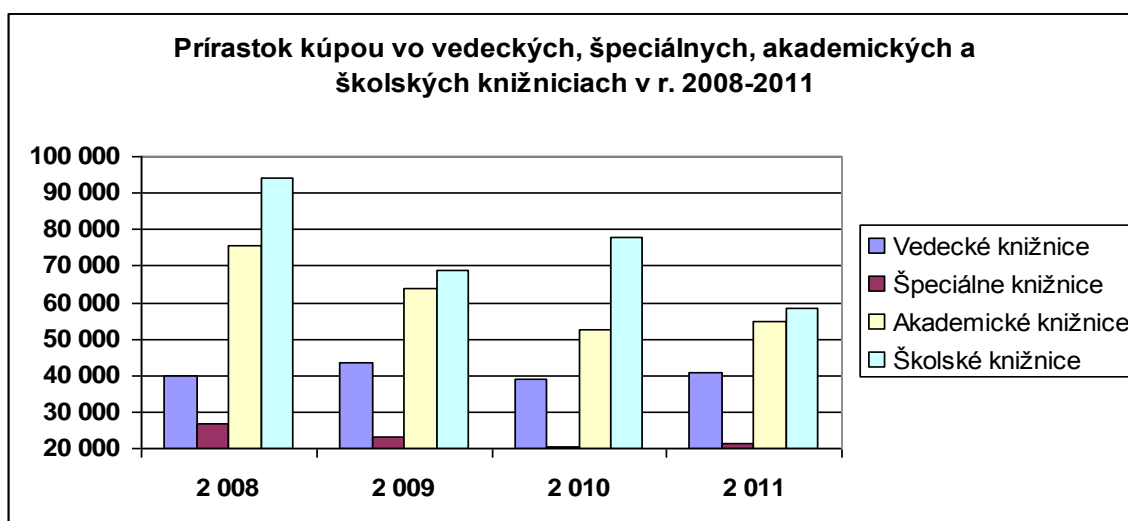
Tabuľka 9 Počet knižníc jednotlivých typov s online katalógom

Vo všetkých typoch knižníc zaznamenali v r. 2008-2011 veľmi nízky prírastok knižničných jednotiek (KJ) získaných do fondov nákupom.

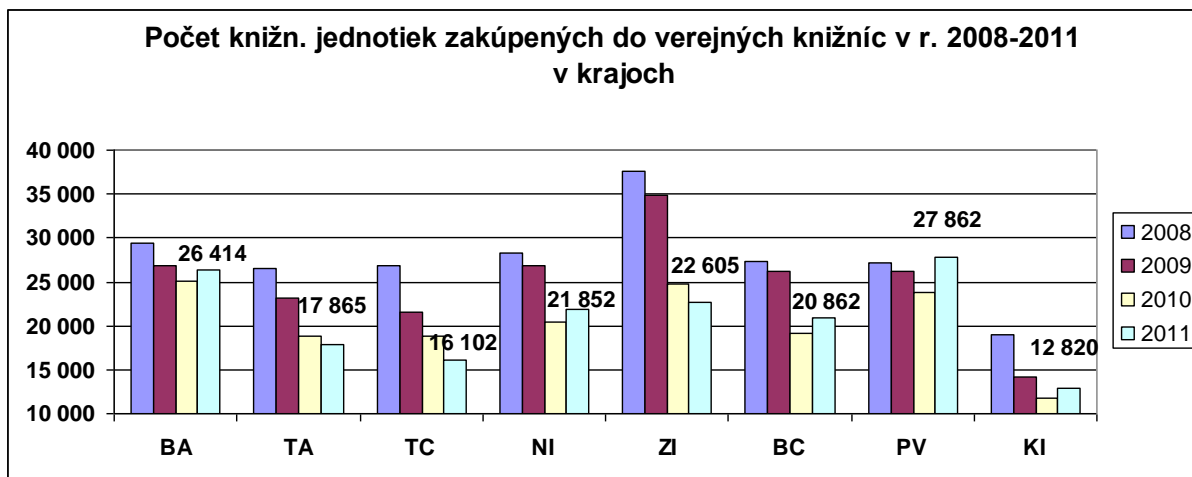
Hoci ani v r. 2008 nebola uspokojivá situácia v nákupe KJ, v nasledujúcich rokoch dochádzalo v knižničnom systéme k sústavnému poklesu nákupu, oproti r. 2008 došlo v r. 2011 k poklesu v počte nakúpených knižničných jednotiek o 117 144. Zvlášť alarmujúca situácia je vo verejných knižniciach, kde aktívnou akvizíciou kúpou získali až o 55 978 KJ menej, než v r. 2008. Aj pri pohľade na situáciu v jednotlivých krajoch zaznamenávame od r. 2008 rapidný pokles prírastku kúpou, najväčší v Žilinskom kraji, čo sa už začína prejavovať aj na poklese výpožičiek a používateľov. Školské knižnice boli vybavené PC pre používateľov s internetom, avšak nákup kníh je dlhodobo nízky a má klesajúci trend, napr. v r. 2011 podľa konštatovania ústrednej metódičky pre sieť školských knižníc SR Mgr. Rozálie Cenigovej v Správe o stave školských knižníc za rok 2011 predstavoval len 13 % z optimálneho ročného prírastku podľa Modelu školskej knižnice.

Typ knižníc	Prírastok kúpou v KJ				Rozdiel 2011/ 2007
	2008	2009	2010	2011	
Verejné knižnice	222 360	199 929	162 657	166 382	-55 978
Vedecké knižnice	39 822	43 283	39 172	40 710	888
Špeciálne knižnice	26 757	22 969	20 310	21 323	-5 434
Akademické knižnice	75 549	64 059	52 429	54 708	-20 841
Školské knižnice	94 314	68 669	77 989	58 535	-35 779
Spolu	458 802	398 909	352 557	341 658	-117 144

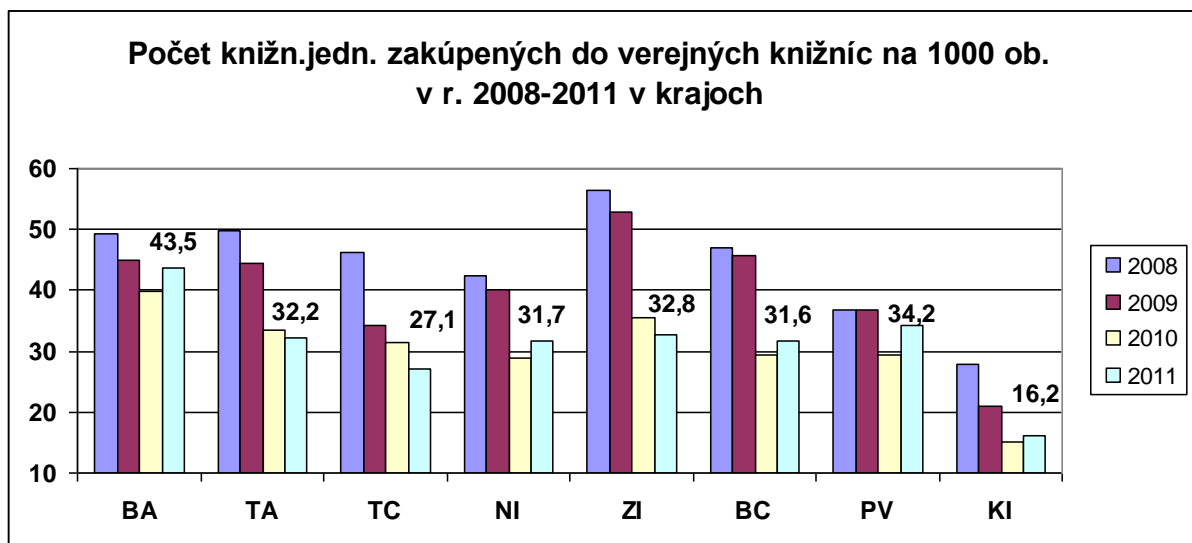
Tabuľka 10 Prírastok kúpou v knižničných jednotkách do jednotlivých typov knižníc v r. 2008-2011

Graf 10 Prírastok knižničných jednotiek zakúpených do fondov vedeckých, špeciálnych, akademických a školských knižníc v r. 2008-2011

Graf 11 Prírastok knižničných jednotiek zakúpených do fondov verejných knižníc v jednotlivých krajoch v r. 2008-2011

Graf 12 Prírastok knižničných jednotiek zakúpených do fondov verejných knižníc v jednotlivých krajoch na 1000 obyvateľov v r. 2008-2011

Typ knižníc	Náklady na nákup KF v €					Rozdiel 2011/2007
	2007	2008	2009	2010	2011	
Verejné knižnice	1 712 375	1 848 651	1 704 699,0	1 402 764,6	1 448 061	-264 314
Vedecké knižnice	1 284 339	1 229 097	1 022 509,6	703 892,1	867 153	-417 186
Špeciálne knižnice	1 777 468	1 317 558	1 089 552,5	810 053,8	663 155	-1 114 313
Akademické knižnice	1 531 721	1 507 709	1 254 257,0	1 316 556,0	1 628 069	96 348
Školské knižnice	581 845	663 878	1 670 501,0	597 864,0	694 691	112 846
Spolu	6 887 747	6 566 893	6 741 519	4 831 131	5 301 129	-1 586 618

Tabuľka 11 Náklady na nákup knižničných fondov jednotlivých typov knižníc v € v r. 2007-2011

Pre sieť verejných knižníc predstavuje finančná dotácia z MK SR na akvizíciu významnú pomoc, v niektorých prípadoch sú to jediné prostriedky vynaložené na nákup knižničných fondov. MK SR podporuje aj nákup knižníc v rezorte MŠ SR, najmä akademických. Pre názornejšiu predstavu o situácii v nákupe KF verejných knižníc, uvádzame prepočet podielu celkových dotačných príspevkov z MK SR na akvizíciu z celkových výdavkov verejných knižníc na nákup KF v %. Ak by boli finančné dotácie z MK SR použité len na nákup KF vo verejných knižniciach, v posledných 2 rokoch by dotácia MK SR na akvizíciu predstavovala približne ¼ ich celkových nákladov na nákup do knižničných fondov.

Žiadali z grant. programu MK SR	Dostali z grant. programu MK SR	Celkové náklady na nákup KF	Podiel dotácie z celk. nákladov na nákup KF vo ver. kn. v %
---------------------------------	---------------------------------	-----------------------------	---

2007	601 747,9	145 654,9	1 712 374,7	8,5
2008	957 204,7	236 672,6	1 848 651,1	12,8
2009	1 117 025,0	316 680,0	1 704 699,0	18,6
2010	1 006 988,0	358 718,0	1 402 764,6	25,6
2011	1 135 184,0	342 025,0	1 448 061,0	23,6
2012	1 063 780,0	350 000,0		

Tabuľka 12 Prehľad finančnej dotácie pre knižnice z grantového programu MK SR určeného na akvizíciu knižničných fondov v r. 2007-2012, výdavky na nákup vo verejných knižniciach SR v r. 2010 boli prijaté odporúčané štandardy pre podmienky a výkony verejných knižníc Metodický pokyn Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. MK – 1669/2010-10/7472 z 1. júna 2010 k určeniu štandardov pre verejné knižnice. Uvádzame stručne výsledky plnenia

štandardov krajskými, regionálnymi a mestskými knižnicami za rok 2010 a 2011 v tabuľkách, údaje komentujeme konkrétne len za rok 2011.

1. Štandardy zamerané na zabezpečenie podmienok pre poskytovanie kvalitných knižnično-informačných služieb:

Odporúčanú hodnotu prírastku KJ kúpou nedosiahla v r. 2010-2011 žiadna krajská knižnica, v r. 2011 len 2 regionálne knižnice a 18 mestských knižníc zo 105.

Lepšia situácia nie je ani v získavaní titulov periodík, kde nižšiu (príp. základnú – ZÚ) úroveň štandardu v r. 2011 dosiahlo 5 RKK, 8 RK a 41 MsK, vyššiu úroveň (V Ú) však len 3 RKK, žiadna RK a 4 MsK.

Odporúčaný štandard vo finančných nákladoch na nákup do knižničných fondoch nespĺnila žiadna RKK a RK, splnilo ho len 16 MsK.

Podľa odporúčaného štandardu všetky RKK splnili aj vyššiu úroveň vo vybavení knižníc PC s internetom pre verejnosť, 27 RK splnilo nižšiu úroveň, vyššiu len 18 RK, 61 MsK splnilo nižšiu úroveň, vyššiu len 53 MsK-1/5 zo všetkých MsK.

1 RKK nespĺnila nižšiu úroveň odporúčaného počtu študijných a čitateľských miest, vyššiu úroveň štandardu splnila polovica krajských knižníc, v rámci RK splnilo nižšiu úroveň 24 knižníc, vyššiu len 16, menej než 1/2 MsK – 49 knižníc splnila nižšiu úroveň, vyššiu len 24 knižníc.

Odporúčanú hodnotu v počte prevádzkových hodín pre verejnosť majú na nižšej úrovni len 2 krajské knižnice, na vyššej úrovni len 1, v rámci RK na nižšej úrovni plní štandard 21 knižníc, na vyššej len 9, približne 1/2 MsK – 56 knižníc plní nižšiu úroveň, len cca 1/5 - 24 knižníc vyššiu úroveň štandardu.

2. Odporúčané štandardy zamerané na výkony knižníc

Odporúčaný počet výpožičiek na 1 zamestnanca vykonávajúceho knihovnícke činnosti splnilo 6 RKK, 10 RK a 47 MsK.

Nižšiu úroveň štandardu v počte výpožičiek na 1 obyvateľa splnili všetky RKK, avšak vyššiu úroveň len 3, v rámci RK splnilo nižšiu úroveň len 12 knižníc, vyššiu 7, v rámci MsK nižšiu úroveň splnilo len 38 MsK, vyššiu 17 knižníc.

Odporúčanú nižšiu úroveň % používateľov z počtu obyvateľov nespĺnila len 1 RKK, vyššiu úroveň splnili len 3 RKK, v rámci RK splnilo nižšiu úroveň 16 RK, vyššiu 4 RK, z mestských knižníc splnila nižšiu úroveň cca 1/2 knižníc – 59, vyššiu úroveň len 30 MsK.

Nevyhovujúca akvizícia knižničných fondov sa podpisuje pod klesajúci počet výpožičiek knižníc a zastarávanie knižničných fondov sprevádzané nízkym obratom knižničných fondov.

Odporúčanú nižšiu úroveň štandardu pre obrat fondu nespĺnili 2 RKK, vyššiu úroveň žiadna, v rámci RK dosiahlo nižšiu úroveň obratu 19 knižníc, vyššiu 8, v rámci MsK nižšiu úroveň štandardu obratu knižničného fondu dosiahlo 48 knižníc, vyššiu len 1/5 - 21 knižníc.

Príloha -tabuľka č. 1, 2, 3

Počet splnených štandardov v r. 2010-2011

	Počet príj.KJ/ob.-kúpa		Tituly per.		Tituly per.		Nákl. na nák. KF		PC s i pre ver.		PC s i pre ver.		Štud. miest		Štud. miest	
			ZÚ	ZÚ	VÚ	VÚ			ZÚ	ZÚ	VÚ	VÚ	ZÚ	ZÚ	VÚ	VÚ
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
RKK-splnené	0	0	5	5	3	3	0	0	6	6	4	4	7	7	2	4
RK-splnené	1	2	9	8	0	0	0	0	28	27	20	18	22	24	14	16
MsK-splnené	19	18	43	41	4	4	17	16	58	61	51	53	49	49	24	24

Tabuľka 13 Prehľad splnených štandardov v regionálnych knižniciach s krajskou pôsobnosťou v regionálnych knižniciach a v mestských knižniciach v r. 2010-2011

	Prev. hod.týž.		Prev. hod.týž.		Výp./ZVKČ		Výp./obyv.		Výp./obyv.		% použ. z obyv.		% použ. z obyv.		Obrat KF		Obrat KF	
	ZÚ	ZÚ	VÚ	VÚ			ZÚ	ZÚ	VÚ	VÚ	ZÚ	ZÚ	VÚ	VÚ	ZÚ	ZÚ	VÚ	VÚ
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34
RKK-splnené	3	2	2	1	3	6	8	8	3	3	6	7	3	3	4	6	0	0
RK-splnené	20	22	8	9	8	10	13	12	7	7	17	16	6	4	17	18	17	8
MsK-splnené	58	56	23	24	48	47	38	38	27	17	59	59	28	30	51	48	23	21

Tabuľka 14 Prehľad splnených štandardov v regionálnych knižniciach s krajskou pôsobnosťou v regionálnych knižniciach a v mestských knižniciach v r. 2010-2011

V rámci RKK splnila najviac štandardov na vyššej úrovni Krajská knižnica v Žiline, VKMR v Trenčíne a KKEŠ vo Zvolene, najmenej Knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove a Malokarpatská knižnica v Pezinku.

Poradie	RKK	Splnené spolu	Nečlenený	VÚ	NÚ
1.	KK Žilina	12	1	4	7
2.	VKMR Trenčín	12	0	5	7
3.	KKEŠ Zvolen	11	1	5	6
4.	KKK Nitra	7	1	1	5
5.	VKJB Košice	6	1	1	4
6.	KJF Trnava	6	0	2	4
7.	MK Pezinok	6	1	0	5
8.	KPOH Prešov	5	1	0	4

Tabuľka 15 Poradie RKK v plnení štandardov

V rámci regionálnych knižníc bolo zostupné poradie knižníc, ktoré splnili najviac odporúčaných štandardov na vyššej úrovni v mestách: Čadca, Kremnica, Dolný Kubín, Liptovský Mikuláš, Martine, Mestská knižnica v Bratislave, Veľký Krtíš, Stará Ľubovňa, Svidník, Poprad, Rimavská Sobota, Galanta, , Levice, Topoľčany, Trebišov.

Najmenej štandardov splnili regionálne knižnice vo vzostupnom poradí v mestách: Nové Zámky, P.Bystrica, D. Streda, Michalovce, Spiš. Nová Ves, B.Bystrica, Prievidza, Humenné, Bardejov, Rožňava, Lučenec, Komárno, Vranov nad Topľou, Senica.

Poradie knižnice	Regionálna knižnica	Splnené štandardy spolu	Nečlenený štandard	Vyššia úroveň štandardu	Nižšia úroveň štandardu
1	2	3	4	5	6
1.	Čadca	14	1	6	7
2.	Kremnica	13	2	5	6
3.	Dolný Kubín	13	1	5	7
4.	Liptovský Mikuláš	11	1	3	7
5.	Martin	10	1	4	5
6.	Bratislava MsK	10	0	4	6
7.	Veľký Krtíš	9	1	3	5
8.	Stará Ľubovňa	9	0	2	7
9.	Svidník	8	1	3	4
10.	Poprad	7	1	2	4
11.	Rimavská Sobota	7	1	2	4

12.	Galanta	7	0	2	5
13.	Levice	7	0	2	5
14.	Topoľčany	7	0	2	5
15.	Trebišov	7	0	2	5
16.	Senica	7	0	1	6
17.	Vranov nad Topľou	6	0	2	4
18.	Komárno	5	0	2	3
19.	Lučenec	5	0	2	3
20.	Rožňava	5	1	1	3
21.	Bardejov	5	0	1	4
22.	Humenné	5	0	1	4
23.	Prievidza	5	0	1	4
24.	Banská Bystrica	4	0	2	2
25.	Spišská Nová Ves	4	1	1	3
26.	Michalovce	3	0	1	2
27.	Dunajská Streda	3	1	0	2
28.	Považská Bystrica	3	0	0	3
29.	Nové Zámky	1	0	0	1

Tabuľka 16 Poradie RK v plnení štandardov

V rámci MsK splnili najviac štandardov v mestách: Sliach (16, pri splnení vyššej úrovne sa uvádza splnenie 2 štandardov), Staromestská knižnica v Bratislave (15), Spišská Stará Ves (14), Spišské Podhradie a Leopoldov (13), Vysoké Tatry, Svit, Vráble, Ružomberok (12), Tisovec, Bojnice, Nová Baňa, Šahy, Liptovský Hrádok, Vrútky, Kysucké Nové Mesto (11).

Žiaden štandard nespĺnili MsK v mestách: Čierna nad Tisou, Dobšiná, Sobrance, Senec, Banská Štiavnica, Fiľakovo.

Detailnejšie vyhodnotenie podmienok a výkonov knižníc a ich porovnanie s najlepšimi porovnateľnými knižnicami umožňuje benchmarking. v r. 2012 mali verejné knižnice SR možnosť zapojiť sa do projektu Benchmarking knižníc ČR, avšak zapojilo sa len 54 knižníc, z toho 7 regionálnych s krajskou pôsobnosťou, 24 regionálnych, 18 mestských a 5 obecných knižníc. Účasť v projekte je dobrovoľná, k výsledkom má cez heslo prístup len knižnica, ktorá sa zapojila do projektu.

Vážnosť situácie v sieti verejných knižníc potvrdzuje pokles počtu výpožičiek od konca r. 2007 o 2 627 561. Vzhľadom na poslanie verejných knižníc, podiel ich výpožičiek je v rámci jednotlivých sietí knižníc SR najväčší – 68 %, nasledujú akademické knižnice s podielom 12 %, vedecké knižnice s 11 %, najpočetnejšia sieť školských knižníc zaznamenala len 5 % výpožičiek, sieť špeciálnych knižníc realizovala 4 % výpožičiek celého knižničného systému. k najväčšiemu nárastu došlo v sieti akademických knižníc o 395 802 výpožičiek. k nárastu

o 273 977 výpožičiek došlo v 9 vedeckých knižniciach, celkovo mali 2 907 824 výpožičiek. v sieti špeciálnych a školských knižníc došlo v poslednom roku k nárastu počtu výpožičiek.

Typ knižníc	Výpožičky					Rozdiel
	2007	2008	2009	2010	2011	2011/2007
Verejné knižnice	20 102 704	19 098 030	18 519 384	18 127 505	17 475 143	-2 627 561
Vedecké knižnice	2 699 517	2 633 847	2 687 955	2 913 252	2 907 824	208 307
Špeciálne knižnice	1 122 151	1 049 287	1 039 843	984 369	997 699	-124 452
Akademické knižnice	2 767 893	2 824 807	2 889 262	3 623 747	3 163 695	395 802
Školské knižnice	1 473 755	1 399 090	1 298 598	1 180 179	1 226 318	-247 437
Spolu	28 166 020	27 005 061	26 435 042	26 829 052	25 770 679	-2 395 341

Tabuľka 17 Počet výpožičiek v jednotlivých typoch knižníc SR v r. 2007-2011

V knižničnom systéme sme od konca r. 2007 zaznamenali úbytok počtu aktívnych používateľov o 110 563. k najväčšiemu poklesu došlo v sieti školských knižníc, čo môže súvisieť s poklesom počtu žiakov v školách, rovnako došlo aj k poklesu počtu aktívnych (registrovaných) používateľov v sieti verejných knižníc o 60 956. v r. 2011 predstavoval podiel aktívnych používateľov v sieti verejných knižníc 44 %, v sieti vedeckých a špeciálnych po 6 %, v sieti akademických knižníc 16 % a v sieti školských knižníc 28 %.

Typ knižníc	Aktívni používatelia					Rozdiel
	2007	2008	2009	2010	2011	2011/2008
Verejné knižnice	546 778	523 639	512 958	506 248	485 822	-60 956
Vedecké knižnice	83 709	70 583	61 853	72 824	73 536	-10 173
Špeciálne knižnice	76 161	67 961	66 568	64 186	66 487	-9 674
Akademické knižnice	149 424	171 471	184 744	184 600	185 057	35 633
Školské knižnice	385 981	373 452	326 328	321 850	320 588	-65 393
Spolu	1 242 053	1 207 106	1 152 451	1 149 708	1 131 490	-110 563

Tabuľka 18 Počet aktívnych používateľov v jednotlivých typoch knižníc SR v r. 2007-2011

Pre potreby celoživotného vzdelávania realizujú knižnice veľký počet podujatí pre verejnosť a používateľov. Od konca r. 2007 došlo k ich nárastu o 8 817. Najviac podujatí pre verejnosť realizuje sieť verejných knižníc, ich počet stúpol v r. 2011 až na 27 373. Mimoriadny nárast

realizácie týchto podujatí zaznamenali v sieti školských knižníc, kde sa ich počet takmer zdvojnásobil. Realizáciu vzdelávacích podujatí v školských knižniciach významne podnecuje finančná podpora zo strany MŠ SR a realizácia už 7. ročníkov Súťaže o najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice, pričom sú najlepšie knižnice finančne ocenené.

Podujatia pre verejnosť						Rozdiel
Typ knižníc	2007	2008	2009	2010	2011	2011/2007
Verejné knižnice	24 438	24 075	25 023	26 599	27 373	2 935
Vedecké knižnice	1 494	1 988	13 904	1 416	1 701	207
Špeciálne knižnice	2 755	3 086	2 570	3 043	2 516	-239
Akademické knižnice	3 046	1 367	2 151	1 892	1 101	-1 945
Školské knižnice	11 197	12 455	12 464	12 774	19 056	7 859
Spolu	42 930	42 971	56 112	45 724	51 747	8 817

Tabuľka 19 Počet realizovaných podujatí pre verejnosť v jednotlivých typoch knižníc v r. 2007-2011

Knižnice realizujú pre potreby svojich používateľov podujatia zamerané na ich informačnú výchovu. v súlade so zákonom o knižniciach ich najviac v r. 2011 realizovali v sieti školských knižníc – až 9 487, čo je nárast oproti koncu roka 2007 o 4 958 podujatí, t. j. viac ako 2-násobný nárast, k nárastu došlo aj v sieti verejných knižníc, kde tieto podujatia realizujú dlhodobo vo veľkom počte.

Informačná výchova						Rozdiel
Typ knižníc	2007	2 008	2 009	2 010	2 011	2011/2007
Verejné knižnice	7 475	7 286	7 511	7 712	7 975	500
Vedecké knižnice	846	932	13 007	474	599	-247
Špeciálne knižnice	1 288	1 720	304	451	392	-896
Akademické knižnice	2 794	1 367	1 866	1 576	790	-2 004
Školské knižnice	4 529	4 948	4 441	4 639	9 487	4 958
Spolu	16 932	16 253	27 129	14 852	19 243	2 311

Tabuľka 20 Počet realizovaných podujatí pre verejnosť zameraných na informačnú výchovu v jednotlivých typoch knižníc v r. 2007-2011

Veľkým problém slovenského knihovníctva je nedostatočné personálne vybavenie knižníc, zvlášť nevyhovujúca situácia je v sieti verejných knižníc. v sieti školských knižníc došlo k nárastu počtu vykazovaných zamestnancov vďaka úprave metodiky ich vykazovania.

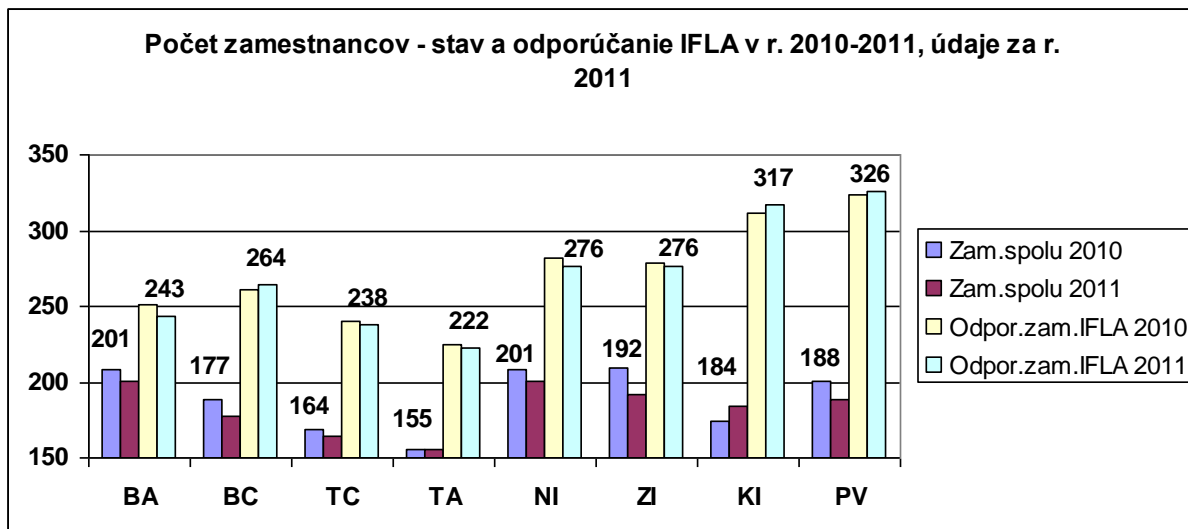
Zamestnanci - prepočítaný počet						Rozdiel
Typ knižníc	2007	2008	2009	2010	2011	2011/2007
Verejné knižnice	1 599	1 592	1575,6	1512,9	1462	-137
Vedecké knižnice	941	876	874,9	872,7	814	-127
Špeciálne knižnice	365	373	361,7	340,0	316	-49
Akademické knižnice	551	545	580,0	589,0	579	28
Školské knižnice	99	113	304,5	211,2	1175	1 076
Spolu	3 555	3 499	3 697	3 526	4 346	791

Tabuľka 21 Počet zamestnancov v jednotlivých typoch knižníc v r. 2007-2011

Situáciu vo verejných knižniciach v personálnom zabezpečení knižníc hodnotíme v jednotlivých krajoch porovnaním s odporúčaniami IFLA. Zvlášť nízky počet zamestnancov sme zaznamenali v Prešovskom, Košickom, Banskobystrickom a Nitrianskom kraji. Nízky je aj počet zamestnancov s VŠ knihovníckym vzdelaním kvôli nízkemu mzdovému ohodnoteniu.

	Zam.spolu 2010	Zam.spolu 2011	Odpor.zam.IFLA 2010	Odpor.zam.IFLA 2011
BA	208	201	251	243
BC	188	177	261	264
TC	169	164	240	238
TA	156	155	225	222
NI	208	201	282	276
ZI	209	192	279	276
KI	174	184	312	317
PV	201	188	324	326

Tabuľka 22 Počet zamestnancov verejných knižníc v jednotlivých krajoch v r. 2010-2011 a odporúčaný počet zamestnancov IFLA

Graf 13 Počet zamestnancov verejných knižníc v jednotlivých krajoch v r. 2010-2011 a odporúčaný počet zamestnancov IFLA

Je nevyhnutné hľadať spôsob ako zlepšiť finančné a personálne zabezpečenie knižníc, inak nemôžu zabezpečiť kvalitné poskytovanie základných knižnično-informačných služieb a strácajú ich používateľov. Knižnice sa flexibilne v súlade s informatizáciou spoločnosti prispôbujú potrebám používateľov poskytovaním elektronických služieb, ale hľadajú spôsob ako si udržať aj fyzických návštevníkov prostredníctvom sústavne narastajúceho počtu realizovaných podujatí, tie by však mali byť prepojené so základnými službami a rozvojom čítania a vzdelávania v knižniciach.

PASPORTIZÁCIA A OCHRANA HISTORICKÝCH KNIŽNIČNÝCH DOKUMENTOV A FONDŮV

Peter Sabov

Slovenská národná knižnica v Martine, peter.sabov@snk.sk

Absrakt:

Autor hodnotí najdôležitejšiu úlohu pracoviska – pasportizáciu (súpis historických knižníc a zbierok), Autor si všíma aj historický vývoj tohto procesu a súčasné výsledky.

Abstract:

Author evaluates the most important activity of the department – inventory of historical libraries and collections. Author takes notice of historical progress of the this process and actual resulties.

Kľúčové slová:

Pasportizácia historických knižničných fondov

Key words:

Inventory of historical collections

Hlavnou úlohou procesu pasportizácie starých tlačí je *zabezpečiť fyzickú ochranu, trvalé uchovávanie a sprístupňovanie všetkých druhov a typov knižničných dokumentov so zameraním na staré a vzácne tlače. Prvoradú pozornosť je dôležité venovať najmä dokumentom domácej proveniencie, ale aj produkcii v širšom geografickom rámci, v kontexte európskeho kultúrneho dedičstva, a umožniť ich využívanie a zachovanie pre súčasnú i budúce generácie.* Takto je úloha charakterizovaná v ťažiskovom materiáli Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva 2007-2013.

Jednou z najvýznamnejších aktivít v oblasti práce so starými a vzácnymi tlačami a rukopismi je ich dôsledná správa. Správa znamená vybudovanie takých evidenčných parametrov, ktoré zabezpečia jednoznačnú identifikáciu každého konkrétneho knižného titulu a zabránia akejkoľvek neželanej manipulácii s knižničným fondom (zámena, odcudzenie a pod.).

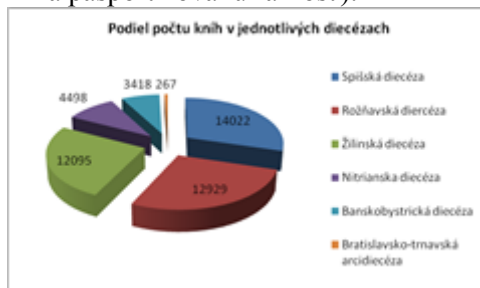
Na území Slovenskej republiky boli v minulosti, najmä v súvislosti so spoločensko-politickou situáciou ohrozené viaceré typy historických knižníc. Fondy doplácali na ideologickú „nespoľahlivosť“ svojich pôvodcov (cirkev, šľachtu). Spôsobené škody odstraňujeme prakticky dodnes.

Jednou z najdôležitejších foriem zabezpečenia správy historických knižníc je dôsledné zmapovanie ich výskytu. Tento proces síce prebieha prakticky neustále od 60. rokov minulého storočia, ale nesprávne zvolené metódy neumožnili efektívne zabezpečenie výsledkov. Až po roku 2000, po vzniku konkrétneho pracoviska a jeho základnom vybavení, sme naštartovali proces pasportizácie priamo na miestach výskytu historických knižníc. Do dnešných dní boli zmapované a analyzované štyri rímskokatolícke diecézy – banskobystrická, spišská, rožňavská a žilinská. Čiastočne sme vykonali drobné pasportizačné prieskumy na priamu žiadosť správcov v Bratislavsko-trnavskej arcidiecéze. Na komplexnej pasportizácii Nitrianskej diecézy intenzívne pracujeme od začiatku roka 2012.

v priebehu pasportizačných prác sme oslovili 290 rímskokatolíckych farských úradov. Výskyt farskej historickej knižnice potvrdili a umožnili nám vykonať prieskum v 152

farnostiach (52,4%). Správcovia 133 (46,5%) farností nepotvrdili výskyt historickej knižnice a správcovia 5 (1,7%) farností neumožnili vykonať prieskum historickej knižnice, i keď jej výskyt v priestore farnosti potvrdili.

Zaznamenali sme 47 229 knižničných jednotiek historických kníh, čo považujeme za vynikajúci priemer (310 kníh na pasportizovanú farnosť).

Fyzický stav farských historických knižníc je mimoriadne pestrý. Pracovali sme vo výborne uložených a čistých knižniciach, množstvo knižničných jednotiek sme prečistili pred spracovaním, ale stretávali sme sa aj s fondami, ktorých fyzický stav bol katastrofálny.

Význam historickej knižnice v prostredí farského úradu doceňuje len pomerne malé percento správcov farností. Pre vlastné potreby budujú kňazi moderné knižné zbierky a využívanie historickej knižnice je pre nich profesionálne nezaujímavé. Výnimku tvoria kňazi - historici, a tento moment sa spravidla prejavuje aj na stave knižnice.

Počas výjazdov sa stretávame s rôznymi formami prijatia, od nedôvery až k vysokému oceneniu našich aktivít. Kvalitná bola doposiaľ spolupráca s diecéznymi biskupmi a riaditeľmi biskupských úradov, ktorí okrem požiadavky, zmapovať historické knižnice v diecézach, uvažujú intenzívne aj o ich budúcom využívaní.

v praxi riešime najmä tri úlohy, resp. ich časti, súvisiace s aktivitami nášho pracoviska, a ktoré jednoznačne vychádzajú z programu Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva 2007-2013:

5.3 Vypracovať a postupne realizovať program komplexnej ochrany historických knižničných dokumentov a historických knižničných fondov vrátane vzácných rukopisov, starých a vzácných tlačí a slovacikálnych dokumentov, zameraný najmä na pasportizáciu, konzervovanie, reštaurovanie, digitalizáciu, mikrofilmovanie a pod. Pokračovať vo výskume dejín knižníc a knižnej kultúry aj so zameraním na fondy vyvezené zo Slovenska.

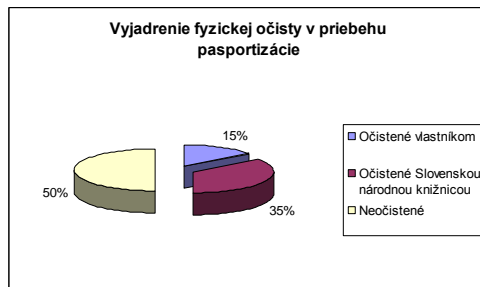
5.5 Vytvárať technické a priestorové podmienky na fyzickú a elektronickú ochranu knižničných dokumentov, ktoré sa sprístupňujú verejnosti vrátane zabezpečenia budov.

5.6 v praxi uplatňovať profesionálne odporúčania IFLA: Zásady starostlivosti a zaobchádzania s knižničným materiálom.

[5.3] Program komplexnej ochrany historických knižničných dokumentov a fondov sme kolektívne pripravovali od roku 1996 v prostredí vtedajšieho Oddelenia ochrany a správy dokumentov. Materiál sme niekoľkokrát modifikovali, dopĺňali a upravovali na základe požiadaviek a pripomienok Ministerstva kultúry – Sekcie kultúrneho dedičstva. Materiál sme s ohľadom na celoslovenský charakter nazvali Národný program komplexnej ochrany historických knižničných dokumentov a fondov. Po prijatí zákona č. 183/2000 Z. z. sme intenzívne pokračovali na finalizácii spomínaného dôležitého materiálu. Do textu sa dostali aj ďalšie procesy (masové konzervovanie a reštaurovanie dokumentov, digitalizácia), čo podstatne zmenilo výšku nákladov na realizáciu národného programu. Pravdepodobne preto nebol materiál v roku 2010 prijatý ako národný, čím sa z hľadiska časového horizontu nestal prioritným.

z hľadiska možností pracoviska sme sa orientovali najmä na otázky pasportizácie a jej zefektívnenia (častejšie výjazdy, budovania elektronickej evidencie – dBASE, Word, Word-Excel, metodického pôsobenia a základnej fyzickej očisty a uloženia zbierok).

[5.5] z tejto úlohy sme sa v procese pasportizácie zamerali najmä na vytvorenie takých podmienok pre uloženie starých tlačí a rukopisov, aby sa zabránilo ich ďalšej degradácii (základná fyzická očista, vysávanie regálov, ukladanie dokumentov do čistých kartónových krabíc, a pod.). Konštatovanie sa dotýka najmä knižníc a jednotlivín v správe cirkví a farských úradov, ako bolo už vyššie uvedené.

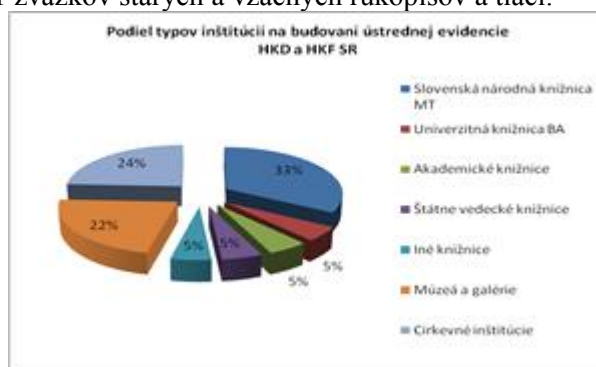
Iné typy vlastníkov sa obracali na naše pracovisko so žiadosťami o posúdenie fyzického stavu fondov, o pomoc pri vypracovávaní projektov, resp. o vyhľadávaní odborníkov na reštaurovanie, poskytovanie informácií o výrobcov a dodávateľoch signalizačných a ochranných systémov a pod.

[5.6] Je nesporné, že zachovávať, rešpektovať a aplikovať v praxi *Zásady starostlivosti a zaobchádzania s knižničným materiálom* (materiál IFLA), v podmienkach slovenských knižníc, resp. vlastníckeho prostredia historických dokumentov a fondov je pomerne zložitá. v situácii, keď Slovenská národná knižnica v Martine ukladá slovacikálny konzervačný fond na podlahu a cca 50% starých a vzácných tlačí je uložená v nevyhovujúcich prepravkách a banánových krabiciach, je požadovanie od vlastníkov a správcov, aby budovali moderné depozity trochu komické.

Napriek tomu sme vypracovali metodický materiál, ktorý slúži vlastníkom a správcovi historických knižničných dokumentov a fondov a umožňuje orientáciu pri základnom spracovaní, resp. popise dokumentov, ich základnej fyzickej očiste, regulácii svetelného aspektu, a poskytuje základné údaje, ako reagovať pri prírodných a iných katastrofách.

Je potrebné spomenúť, že všetky uvedené úlohy zo Stratégie úzko korešpondujú s ďalšími činnosťami pracoviska, napr. ústrednou evidenciou. Ide o zaevidovanie najvýznamnejších rukopisných a tlačených jednotlivín a celkov, ktoré súvisia so slovenskými osobnosťami, ako aj dejinami Slovenska a Slovákov. Pamiatok uvedeného typu je vysoký počet, a tak rozhodnutia v tomto smere vyžadujú kvalitné vedomosti, tak v dejinách a literatúre, ako aj v oblasti knižnej kultúry. Proces korešponduje s prijatím zákona č. 183/2000 Z. z. o knižniciach.

Do konca roka 2011 bolo vyhlásených za historický knižničný dokument, resp. historický knižničný fond 32 871 zväzkov starých a vzácných rukopisov a tlačí.

Poslednou dôležitou úlohou, ktorá ale súvisí, tak s pasportizáciou, ako aj ústrednou evidenciou je rekonštrukcia historických knižníc. Súvisí s dôkladnými analýzami a výskumom knižných a rukopisných titulov, historických katalógov, signatúrnych systémov, ale aj exlibrisov, supralibrosov a množstva rukopisných poznámok, ktoré dokazujú príslušnosť titulu

ku konkrétnej historickej knižnici. Od roku 2000 boli zrekonštruované nasledovné významné, prevažne osobné historické knižnice (uvádzame v počtoch zväzkov): A. Hodinka (468), J. C. Hronský (150), spišský kanonik Révai (122), A. H. Krčméry (218), A. Kmeť (698), P. Križko (487), V. Rappensberger (91), Edelsheim-Gyulai (336), Raab (858), Kvačala (258), Z. Jesenská (2 241), prof. Izakovič (392), Gejza Ostrolúcky a Mikuláš Ostrolúcky (182), S. Hurban Vajanský (torzo 650), M. Hamuljak (870), M. Rešetka (125), A. Chalupka (102), D. Makovický (136), biskup Berchtold (177) a biskup Rimely (143).

Cenné sú aj rekonštrukčné aktivity v oblasti rodových a inštitucionálnych knižníc. z rezervných a multiplikatívnych fondov sme na základe analýzy posesorských údajov vyčlenili tieto zbierky (uvádzame v počtoch zväzkov): Šenneiovci (342), Révaiovci z Turca (217), Šemšeiovci (1 079), Szepes-György (2 965), Knižnica Muzeálnej slovenskej spoločnosti (4 326) a Knižnica Matice slovenskej (2 263).

PREVENTÍVNA OCHRANA A REŠTAUROVANIE KNIŽNIČNÝCH ZBIEROK

Bukovský, Vladimír

Oddelenie laboratórneho konzervovania a reštaurovania, Slovenská národná knižnica v Martine,
vladimir.bukovsky@snk.sk,

Abstrakt

Úloha klasickej knižnice je nezastupiteľná a vyžaduje si pracovné postupy, ktoré sú odskúšané a overené. Projekt KNIHA.SK priniesol komplexný pohľad na problematiku záchrany určitej časti knižnej produkcie a naznačuje smery, ktorými by sa mala moderná knižnica uberať v oblasti ochrany dokumentov.

Abstract

The role of the traditional libraries is unfungible and requires tried and tested techniques. Project KNIHA. SK has brought a comprehensive look at the issue of saving some of the book production and suggests directions that modern library should move to protect documents.

Kľúčové slová:

knižnica, ochrana papierových dokumentov, projekt KNIHA.SK

Key words:

library, preservation of paper documents. project KNIHA.SK

Knižnica v pravom slova zmysle je zariadenie, ktoré už viac ako 2000 rokov plní svoju základnú činnosť, t.j. zhromažďovať, uchovávať a sprístupňovať všetky informácie, ktoré sú potrebné (alebo by mali byť potrebné) pre fungovanie určitého spoločenstva ľudí v reálnom čase. Táto funkcia knižnice bude dominantná aj v ďalšom tisícročí, aj keď povaha informácií spojená s novými nosičmi bude čiastočne iná.

Nie sme si istí, či rozdelenie knižnice na kamennú a inú je potrebné, ale história nám ukazuje, že nosič informácie je dôležitým ukazovateľom povahy knižnice. Poznáme knižnicu hlinených tabuliek, pergamenovú knižnicu, knižnicu papierových dokumentov. v súčasnosti sú to knižnice digitálne.

Ako budú vyzeráť moderné knižnice to viac menej len predpokladáme, ale čo vieme určite sú komplexné poznatky o tzv. kamenných (klasických) knižniciach.

Prečo by sme sa mali starať a vynakladať obrovské úsilie finančné prostriedky na správu a ochranu týchto knižníc, t.j. nosičov informácií, ktoré tieto knižnice vlastnia a spravujú?

Dôvodov je niekoľko:

1. už len preto že ich máme
2. sú a v budúcnosti aj budú rozhodujúcim zdrojom informácií
3. sú obrazom kultúrneho rozvoja určitého ľudského spoločenstva v reálnom prostredí
4. sú obrazom úrovne a vyspelosti určitého ľudského spoločenstva a každý štát venuje významné prostriedky, aby sa tieto dokumenty zachovali čo najdlhšie v originálnej podobe
5. dokument má svoju skutočnú hodnotu len vtedy, ak je jeho obsah prístupný pre spoločnosť. a to je v podstate cesta, ktorou sa bude vyvíjať klasická knižnica.

Ochrana informácie priamo súvisí s ochranou nosiča tejto informácie. To platilo v minulosti a bude platiť aj pri uplatňovaní najmodernejších postupov pri spracovaní informácií.

V podstate platí zásada, že ochrana nosiča je efektívna vtedy, ak poznáme všetky vlastnosti (dobré aj zlé) tohto nosiča, t.j. poznáme podmienky jeho prirodzeného starnutia, ale podmienky a následky urýchleného starnutia.

Pod prirodzeným starnutím rozumieme najoptimálnejšie vonkajšie podmienky v ktorom sa nosič nachádza a ktoré zabezpečia čo možno najpomalšie starnutie. (Starnutie je proces, ktorému podliehanú v prírode všetky materiály). Pre papierové dokumenty sú tieto podmienky určované predovšetkým teplotou, vlhkosťou prostredia, intenzitou ožiarenia, vplyvom znečisťujúcich látok v okolí a zrejme aj kontaktom s používateľom.

Pod urýchleným starnutím rozumieme také podmienky v okolí nosiča, ktoré sú iné ako optimálne. Takýchto situácií je veľmi veľa.

Cieľom tohto príspevku je urobiť prehľad toho, čo by mala štandardná knižnica používať pri ochrane svojich dokumentov v súčasnosti ale aj budúcnosti. Prehľad bude vychádzať z aktuálnych informácií o stave ochrany vo významných knižniciach.

V druhej časti sa zameriame na tie metódy ochrany, ktoré sú najaktuálnejšie v súčasnosti a budú mať výrazný vplyv na stav dokumentov v budúcnosti (konzervačné postupy).

Príspevok vychádza zo „Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008-2013“, Strategickú úlohu č.5 „Pasportizácia a ochrana starých a vzácných tlačí“. v Priorite 5.1. tejto úlohy „Pokračovať vo výskumne a realizácii výsledkov výskumu Program záchrany, stabilizácie a konzervovania tradičných nosičov informácií v SR“ podáva pohľad na výskumné aktivity v tejto oblasti.

Rozhodujúcou súčasťou ochrany knižničných materiálov v každom čase je preventívna ochrana. Túto ochranu môžeme podľa zamerania rozdeliť takto:

1/ Preventívna ochrana

1a/ Základná preventívna ochrana depozit

Ochrana je zameraná na depozit a mala by zabezpečiť najoptimálnejšie podmienky pre dlhodobé uloženie takých dokumentov, ktoré chceme (podľa zákona) v originálnej podobe zachovať čo najdlhšie. z vonkajších podmienok, ktoré by mali tento stav zabezpečiť sú určené optimálne, resp. doporučené hodnoty teploty, relatívnej vlhkosti, osvetlenia. Dodržiavaním optimálnych podmienok dosiahneme tzv. Prirodzené starnutie, t.j. najpomalšie starnutie. Ako náhle sú dokumenty krátkodobo, ale predovšetkým dlhodobo uložené v podmienkach, ktoré sa

odlišujú od optimálnych, už hovoríme o urýchlennom starnutí. (o urýchlennom starnutí hovoríme najčastejšie vtedy, keď v laboratóriách testujeme životnosť materiálov v umelo vytvorených podmienkach teploty, relatívnej vlhkosti a osvetlenia, ktoré sa výrazne odlišujú od optimálnych).

Do preventívnej ochrany depozitu rátame aj čistotu priestoru, čistotu ovzdušia a primerané mikrobiologické zaťaženie.

1b/ Špeciálna preventívna ochrana – bežná činnosť knižnice, budova, okolie

Medzi najzákladnejšie činnosti, ktoré považujeme za ochranu je aj správa uskladneného fondu. Pod správou rozumieme uloženie fondu a označovanie KD v tomto fonde (signatúra, čiarový kód, RFID kód), určenie priorít ochrany, poznanie jeho fyzického stavu a spôsoby prístupovania odbornej a laickej verejnosti.

Dôležitou súčasťou ochrany je aj samotné vnútorné prostredie budovy, ktoré je spravidla v inom režime prevádzky ako depozit. Neštandardná situácia (konzervačný fond) nastáva, ak fond, resp. časť fondu opúšťa dobre zabezpečený depozit a stáva sa napr. súčasťou výstav, prevozu, resp. hromadnej očisty, dezinfekcie.

Veľa informácií v zahraničnej literatúre je o budove knižnice, resp. archíve, ktorá je v konečnom dôsledku rozhodujúcim faktorom, aby sa dali zabezpečiť depozit a vnútorné priestory. Od konštrukcie budovy závisí aj efektívnosť potrebného zabezpečenia vnútorných priestorov knižnice, po všetkých stránkach. (energetická náročnosť budovy, rozvody sietí, efektívne prepojenie manipulačných priestorov, vhodné podmienky pre užívateľov). Samozrejme na toto všetko vplýva vonkajšie prostredie, v ktorom je budova umiestnená.

1c/ Špeciálna preventívna ochrana 2 – mimoriadne udalosti

Aj pri dokonalom zabezpečení všetkých požiadaviek na ochranu zbierkových fondov a činnosti, pri ktorých dochádza k styku fondov so správcami a užívateľmi dochádza pri nepredpokladanej kombinácii udalostí k situáciám, ktoré označujeme ako mimoriadne.

K najčastejším mimoriadnym udalostiam možno zaradiť malé udalosti, ako sú malé požiare, zvládnuteľné bežnými prostriedkami knižnice, zatečenia pri poruchách rozvodov vody, alebo veľké udalosti, ako sú požiare a povodne.

K mimoriadnym udalostiam, ktoré sú spojené s ľudským faktorom možno zaradiť napr. vandalizmus, krádeže.

Hlavná preventívna činnosť knižnice sa sústreďuje na prevenciu proti vzniku veľkých mimoriadnych udalostí ako sú v našich zemepisných šírkach predovšetkým požiare a povodne, resp. následky po zaplavení vodou.

1d/ Hodnotenie stavu dokumentov

Ak chceme niečo cieľavedome chrániť, tak musíme dostatočne poznať objekt ktorý chceme chrániť a minimálne poznať starnutie objektu v podmienkach prirodzeného a zrýchléného starnutia.

Ak je objektom knižný dokument (KD), tak nie je problémom popísať jeho aktuálny stav a urobiť prognózu jeho stavu v budúcnosti. Ak je objektom knižný fond, tak k jeho ochrane je nutné poznať jeho rozsah, zloženie a aspoň štatisticky zhodnotiť jeho fyzický stav, čo umožní správcovi fondu predpokladať, akým spôsobom bude fond starnúť v budúcnosti, resp. čo by sa dalo urobiť, aby sa toto starnutie spomalilo (prirodzené starnutie drevitého papiera je napr.

s polčasom životnosti 15 rokov, vieme však, že ak z dokumentov v tomto fonde odstránime prirodzenú kyslosť, životnosť fondu sa výrazne predĺži).

Pre základné hodnotenie knižných dokumentov vo väčšom, resp. menšom fonde platí poznanie, že kyslosť papiera je prognostickým ukazovateľom stavu v akom bude papier v budúcnosti a pevnosť papiera je obrazom aktuálneho stavu dokumentu, t.j. čo vydrží pri práci s ním.

Podľa určenia fondu je nutné zaradiť fond do požadovanej priority ochrany s presne určenými parametrami predovšetkým preventívnej ochrany a fyzickej manipulácie.

2/ Konzervovanie

Veľmi významnou časťou ochrany knižničných materiálov sú konzervačné metódy, ktoré môžeme z časti tiež zaradiť medzi preventívne postupy. v minulosti tieto metódy boli súčasťou reštaurátorských postupov, ale čas ukázal, že ich využívanie, predovšetkým v masovom meradle má trochu iné poslanie a využitie. z tohto dôvodu sa budujú špecializované pracoviská zamerané na jednotlivé postupy a niekedy dochádza aj k ich kombinácii. Základnou charakteristikou týchto postupov je spôsob priebehu takéhoto postupu. Do konzervačného procesu (v podstate každého) vstupuje knižný alebo iný typ dokumentu ako celok. v priebehu procesu je snaha v ňom cieľavedome zmeniť jednu, nanajvýš dve nepriaznivé vlastnosti na požadované. z procesu by dokument mal vyjsť v podobe, v akej do procesu vstupoval. Samozrejme požadovaná zmena by nemala mať viditeľný vplyv na vzhľad dokumentu.

V súčasnosti tieto postupy (patrí sem čistenie, dezinfekcia, sterilizácia, sušenie, masová neutralizácia, spevňovanie, ale aj digitalizácia) majú veľký význam, lebo časť nášho papierového dedičstva potrebuje v krátkej dobe rýchlu a z toho pohľadu aj masovú ochranu.

Poznámka:

S veľkou väčšinou týchto procesov sú spojené ďalšie technológie, ktoré sú nevyhnutné pre zhodnotenie dokumentov pred tým ako budú vystavené podmienkam konzervačného procesu. Okrem očistenia je potrebné poznať minimálne kyslosť a pevnosť papiera. Väčšina konzervačných procesov si vyžaduje predelekciu dokumentov, ktoré budú môcť prejsť systémami bez poškodenia.

3/ Reštaurovanie

Reštaurovanie je proces, ktorý vedie k obnove alebo oprave dokumentu do stavu, aby bol znovu použiteľný a v maximálne možnej miere sa zachovala pôvodnosť, autenticita dokumentu. Pri reštaurovaní nedochádza len k zlepšeniu požadovaných vlastností dokumentu, ale aj k celkovej jeho zmene, tým že dochádza k jeho rekonštrukcii, alebo oprave.

3a/ Klasické reštaurovanie

Pri klasickom reštaurovaní sa dokument na základe odsúhlaseného reštaurátorského zámeru zadávateľom zvyčajne rozdelí (rozviaže) na pôvodné súčasti a po zreštaurovaní týchto súčastí dochádza k rekonštrukcii - opätovnému zostaveniu dokumentu podľa dochovaného a zdokumentovaného pôvodného stavu so zachovaním všetkých použiteľných dochovaných a zreštaurovaných súčastí. Pri klasickom reštaurovaní dochádza k najviac k porušeniu pôvodnosti reštaurovaného dokumentu.

3b/ Opravy, reparácie dokumentov

Ak to dovoľuje stav dokumentu, napr. je zachovaný väzobný mechanizmus knihy (šitie knižného bloku) je snaha tento dokument reštaurovať priamo v knižnom bloku, bez jeho rozobratia, aby sa čo najviac zachovala pôvodnosť zachraňovaného dokumentu. Niekedy sú takéto postupy reštaurovania náročnejšie, ale sú uprednostňované, aby sa zachovalo čo najviac z pôvodného vzhľadu a čo najmenej sa narušila originalita dokumentu.

Situácia v oblasti reštaurovania a konzervovania v SNK

V SNK v Martine bolo reštaurátorské pracovisko zamerané na ochranu historických knižných dokumentov založené v roku 1960. Metodologicky vychádzalo z poznatkov českej reštaurátorskej (p. Vyskočil) a poľskej reštaurátorskej školy (p. Tuševský). Hlavným cieľom pracoviska bolo v tom čase záchrana najstarších písomných pamiatok zo zbierok Národnej knižnice. Tu treba konštatovať, že stav týchto pamiatok si nevyhnutne vyžiadala vznik špecializovaného pracoviska. Pracovisko sa postupne rozrastalo a začalo aplikovať najmodernejšie poznatky a postupy využívané v zahraničí. V neskoršom období (po roku 1989) začína špecializácia pracovných postupov a pracovisko sa formálne delí na oddelenie klasického reštaurovania a oddelenie konzervovania. Veľkosťou a personálnym obsadením je v podstate schopné pokryť potreby Národnej knižnice. Podľa zákona o knižniciach č. 183 Z.z roku 2000 sa stáva metodickým centrom ochrany pre celý knižničný systém v SR. Pracovisko kladie veľký dôraz na maximálne zachovanie originality historických dokumentov a všetky reštaurátorské zásahy majú charakter rekonštrukcií so zachovaním všetkých pôvodných prvkov knižnej väzby.

Rýchly rozvoj metodík a technológií, hlavne v oblasti konzervovania knižných dokumentov ako aj väčších celkov historických knižníc viedol k požiadavke vytvorenia ďalšieho oddelenia, ktoré by bolo schopné testovať nové postupy a zabezpečovať potrebný aplikovaný výskum. Výskum sa zamerával predovšetkým na problematiku kyslého papiera, knižných dokumentov vyrobených po roku 1850. Výsledky výskumnej časti boli publikované v značnom počte publikácií, v odborných časopisoch, niektoré aj v CC časopisoch s dobrou citovanosťou v SCI. Toto oddelenie malo zásadný význam pri získavaní najnovších informácií z problematiky ochrany papierových dokumentov ako aj pri výchove a vzdelávaní vlastných pracovníkov. Pracovisko poskytuje aj odborné stáže pre študentov stredných škôl z oblasti klasického reštaurovania a „Ochrana dokumentov“ v odbore „Dokumentácia kultúrneho dedičstva“ pre študentov vysokej školy (Žilinská univerzita) a poskytuje rôzne konzultačné služby.

Významným príspevkom k rozvoju poznania v oblasti záchrany kyslého papiera bola účasť pracoviska na projekte „Záchrana, stabilizácia a konzervovanie tradičných nosičov informácií v SR“ (KNIHA.SK). Hlavným riešiteľom bola STU v Bratislave. Spoluriešiteľmi boli okrem SNK aj SNA v Bratislave a SAV.

Projekt mal 2 etapy, ktoré sa riešili v rokoch:

1. etapa 01.2003-12.2005
2. etapa 01.2006-12.2008

oponentúra 26.3.2009

Hlavné ciele programu KNIHA.SK boli:

1. Príprava deacidifikačnej chemickej sústavy
2. Príprava technológie masovej deacidifikácie kníh a archíválií (minimálne štvrt' prevádzka)
3. Príprava paralelných konzervačných technológií (deacidifikácia vo vodnom prostredí, spevňovanie papiera, analýza prostredia)
4. Vytvorenie technologického centra výskumu
5. Výchova odborníkov v oblasti ochrany historických dokumentov

Ciele ktoré riešila SNK boli

- Vytvoriť knižnicu odborných informácií
- Navrhnuť nový spôsob klasifikácie a hodnotenia historických knižničných a archívnych fondov
- Vypracovať systém kategórií pre rozhodovanie o chemicko-technologických postupoch konzervovania dokumentov (predovšetkým deacidifikácie a spevňovanie)
- Spracovať podklady pre cieľavedomý výber dokumentov s cieľom zvýšenia kapacity konzervačných postupov a ich ekonomickej efektívnosti

Riešenia a výsledky tohto projektu vyvolali na Slovensku nebývalý záujem o papierové knižné dokumenty a ich záchranu, čím sme sa dostali na úroveň poznania ostatných významných knižníc v Európe. Počas riešenia vyrástla nová generácia, odborníkov schopných zodpovedne sa postaviť pri riešení širokej problematiky záchrany knižných dokumentov a popri tom vznikli, alebo sa rozvíjali nové laboratóriá. Aj keď sa nepodarilo vytvoriť novú technológia masovej deacidifikácie (neutralizácia kyslého papiera), experimenty a poznatky získané v tomto projekte umožnili vybrať najlepšiu dostupnú technológiu, vhodnú pre využitie v SR.

Záver

Knižnice v tomto storočí budú mať nezastupiteľnú úlohu, ktorá vyplýva z ich potenciálu uchovávať, sprístupňovať a šíriť všetky druhy informácií, ktoré sú nevyhnutné pre rozvoj ľudskej spoločnosti. Samozrejme prvou snahou bude zakonzervovať klasické knižné dokumenty, aby sa zachovali v originálnej podobe čo najdlhšie (podľa zákona č.183 Zb/2000). Druhou snahou bude umožniť prístup i informáciám, ktoré nesú klasické nosiče, t.j. prepísať ich na iný typ nosiča. Táto úloha bude rovnako náročná ako uchovávanie pôvodných dokumentov. v tejto etape sa začínajú ukazovať nové problémy, ktoré knižnice 3. tisícročia už musia začať riešiť, t.j. uchovávanie a zabezpečenie digitálnej informácie tak, aby sa nezničila. Nastávajú tu už teraz avizované problémy so stabilitou nosičov digitálnych informácií, rýchlou výmenou formátov, v ktorých sa informácie uchovávajú, alebo šíria a pod.

INFORMAČNÉ ZDROJE PRE KNIŽNICE

Daniela Gondová, Valéria Závadská

Univerzita Komenského v Bratislave, daniela.gondova@rec.uniba.sk
Štátna vedecká knižnica v Prešove, valeria.zavadska@svkpo.gov.sk

Abstrakt:

Príspevok hodnotí strategickú úlohu č. 2 „Zabezpečovanie informačných zdrojov pre knižnice“; prvá časť je venovaná štátnej kultúrnej politike, v ďalších častiach sa analyzujú finančné prostriedky určené na nákup informačných zdrojov pre vedecké, akademické a verejné knižnice a projekty koordinovaného získavania a prístupňovania elektronických informačných zdrojov, databáz a národných licencií.

Abstract:

The article assesses strategic objective no. 2 „Provision of information resources for libraries“. First part of the article deals with state cultural politics, other parts analyze financial resources assigned for the acquisition (purchase) of information resources for scientific, academic and public libraries. Attention is paid also to projects of coordinated acquisition of electronic information resources, databases and national licenses.

Kľúčové slová:

štátna informačná politika, informačné zdroje pre knižnice, akvizícia

Key words:

state information politics, information resources, acquisition

Úvod

Podľa § 2 ods. 2 zákona č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej (ďalej len „zákon o knižniciach“) „*knižnica plní svoje úlohy poskytovaním knižnično-informačných služieb z vlastných knižničných fondov a prístupňovaním vonkajších informačných zdrojov*“¹. v týchto jednoznačných slovách je obsiahnuté poslanie knižníc, ktoré by bez zabezpečenia informačných zdrojov vôbec nemohlo byť realizované.

Štátna kultúrna politika

Prvou z priorit strategickej úlohy č. 2 Zabezpečovanie informačných fondov pre knižnice vládou SR schválenej Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008–2013 (ďalej len Stratégia) bola snaha „*iniciovať, aby súčasťou štátnej kultúrnej politiky bol záujem štátu na budovaní informačných zdrojov knižníc ako jedného zo základných predpokladov budovania vedomostnej spoločnosti*“². Národná správa o kultúrnej politike SR chápe kultúrnu politiku ako „*štátom utvárané prostredie, v ktorom sa uskutočňujú procesy tvorby, zachovávaní a šírenia kultúrnych hodnôt*“³. Ide o prostredie, v ktorom sa pohybujú všetci, ktorí sa na týchto procesoch akýmkoľvek spôsobom podieľajú: či už sú to tvorcovia kultúry vytvárajúci konkrétne kultúrne

¹ Zákon č. 183/2000 Z. z. o knižniciach

² Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008-2013

³ Národná správa o kultúrnej politike SR, str. 30

hodnoty a široká verejnosť ako ich spotrebiteľ (tzv. umelecký systém) alebo rozhodovatelia, ktorých úlohou je tvorbu a prezentovanie kultúry podporovať, či sprostredkovatelia, ktorí ju pomáhajú etablovať a administrovať (tzv. kultúrny systém). v slovenskom prostredí za najvýznamnejšieho rozhodovateľa možno považovať štát, ktorého dôležitá úloha spočíva v priamej či nepriamej podpore kultúry, a to prostredníctvom základných nástrojov kultúrnej politiky: legislatívnych opatrení, finančných nástrojov, informačnej dostupnosti, spôsobov šírenia a prístupnosti občanov ku kultúre. v oblasti kultúry sa okrem štátu pohybuje množstvo ďalších subjektov, ale keďže všetci podliehajú jurisdikcii štátu, je potrebné kultúrnu politiku vnímať ako štátnu kultúrnu politiku bez ohľadu na to, či sú alebo nie sú jej ciele a priority zafinancované v nejakom zásadnom dokumente.

Slovensko po roku 1989 veľmi dlhé obdobie nevyhodnocovalo svoju kultúrnu politiku, nepredstavilo svoju víziu kultúrnej politiky a všetky zmeny, ktoré sa v oblasti kultúry udiali, boli len čiastkovými riešeniami formulovanými v koncepcných materiáloch jednotlivých kultúrnych oblastí. Dá sa povedať, že ekonomické zmeny a záujmy mali prednosť pred kultúrou, a preto absentoval komplexný strategický program dlhodobého rozvoja kultúry na Slovensku⁴. Národná správa o kultúrnej politike Slovenskej republiky, ktorá vznikla pod gestorstvom Ministerstva kultúry SR, opisala východiská a stav kultúrnej politiky za cca 10 rokov transformácie, ale snažila sa aj pomenovať trendy a naznačiť ďalšie smerovanie kultúrnej politiky⁵.

Pravdepodobne reakciou na uvedený dokument, ako aj na Správu skupiny európskych expertov, ktorá konštatovala, že rozpočet štátu na kultúru mal v sledovanom období stagnujúcu až klesajúcu tendenciu, bol uznesením vlády SR č. 1067/2004 schválený Návrh stratégie štátnej kultúrnej politiky a jej akčného plánu implementácie. Hlavné ciele vychádzali z medzinárodných a európskych štandardov, bilaterálnych zmlúv, slovenskej legislatívy a aktuálneho programového vyhlásenia vlády rozpracovaného na rezortnej úrovni⁶. Od roku 2008 všetky vlády Slovenskej republiky vo svojom zásadnom programovom dokumente – programovom vyhlásení vlády – deklarovali svoju snahu o podporu kultúry, o uskutočňovanie cieľavedomej kultúrnej politiky, o jej efektívne viac zdrojové financovanie a o to, aby všetky čiastkové zmeny, ktoré sa v kultúre udiali, konečne prerástli v koncepcný materiál a funkčný model kultúrnej politiky.

Pri týchto slovách o podpore kultúry sú na mieste otázky, či sú knižnice súčasťou týchto snáh, ako konkrétne sú deklarované snahy o podporu knižníc a knihovníctva, ako je vymedzená finančná podpora budovania informačných zdrojov knižníc.

Programové vyhlásenie vlády SR z augusta 2006 deklarovalo všeobecnú snahu vlády podporovať rozvoj kultúry ako predpokladu zvyšovania kvality života, pričom si vláda kládla za cieľ postupne zvyšovať príspevok na financovanie kultúry do výšky, aká bola obvyklá v štátoch Európskej únie. Knihovníctvo sa však spomína v časti 6.3 Ochrana pamiatok a ochrana kultúrneho dedičstva iba v jedinej vete „*Za významný predpoklad ochrany kultúrneho dedičstva vláda SR považuje schválenie Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva, múzeí a galérií*“⁷.

Nastupujúca vláda SR v roku 2010 si vo svojom programovom vyhlásení na obdobie rokov 2010–2014, ktoré prezentovala pod názvom Občianska zodpovednosť a spolupráca, predsavzala vypracovať Dlhodobé strategické priority kultúrnej politiky SR, ktoré mali byť rámcom pre rozvoj kultúry v nasledujúcom období. Pokiaľ išlo o ekonomické nástroje, navrhovala reštrukturalizáciu dotačného systému Ministerstva kultúry SR. Zaviazala sa, že „...vylepší legislatívne prostredie v oblasti kultúrneho dedičstva a pripraví strednodobé strategické materiály, ktoré stanovujú priority a ciele v oblasti rozvoja múzeí, galérií a knižníc, ako aj

⁴ Národná správa o kultúrnej politike SR, str. 5

⁵ Národná správa o kultúrnej politike SR, str. 8

⁶ Návrh stratégie štátnej kultúrnej politiky

⁷ Programové vyhlásenie vlády SR, august 2006

pamiatkového fondu“, a tiež *„Posilní postavenie knižníc ako centier vedomostí a poznania, využívajúc súčasné informačno-technologické možnosti. Zároveň podporí využívanie kultúrnych služieb pamäťových inštitúcií, múzeí a galérií na rozvoj cestovného ruchu...“*⁸. Ministerstvo kultúry SR rozpracovalo programové vyhlásenie vlády na podmienky rezortu a konkrétne knižniciam venovalo niekoľko úloh:

- príprava novely, resp. úplne nového zákona o knižniciach a poskytovaní knižnično-informačných služieb,
- spracovanie Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2014–2018,
- na rokovaní vlády predložiť zásadný materiál týkajúci sa masovej deacidifikácie ohrozených dokumentov v knižniciach a archívoch vrátane návrhu na vybudovanie Integrovaného konzervačného centra pri Slovenskej národnej knižnici,
- riešenie problémov súvisiacich s uplatňovaním autorského zákona jeho novelou alebo rekodifikáciou a zavedenie systému povinného výtlačku aj pre diela vydané iba v digitálnej/elektronickej podobe = „digitally born“.

Snaženie vtedajšej vlády o spracovanie strategického dokumentu pre kultúru a širokú diskusiu s odborníkmi a verejnosťou ukončili predčasné voľby v marci 2012.

Nová vláda vo svojom programovom vyhlásení v úvode časti 5 *Znalostná spoločnosť, vzdelávanie a kultúra* deklaruje, že *„...bude pokračovať v informatizácii spoločnosti, najmä budovaním elektronickej verejnej správy a samosprávy, digitalizácie pamäťových inštitúcií a širokopásmového internetu“*, pričom nie je úplne zrejmé či slová „digitalizácia pamäťových inštitúcií“ sa v tomto kontexte týkajú aj knižníc, resp. čo sa rozumie pod pojmom pamäťová inštitúcia.

V oblasti kultúry si vláda, uvedomujúc si svoj dlh voči kultúre, nedocenenie jej významu a absenciu systémových zmien utvárajúcich adekvátne podmienky na jej rozvoj, kladie za cieľ vypracovať Stratégiu rozvoja kultúry pre roky 2013–2020 ako celospoločensky akceptovateľný program, ktorý sa stane základom štátnej kultúrnej politiky a postupných systémových zmien v oblasti kultúry⁹. Ďalším krokom v tomto smere je zriadenie poradného orgánu vlády Rady pre kultúru, ktorej návrh štatútu je v medzirezortnom pripomienkovaní. Jej cieľom má byť hlavne snaha o posilnenie významu kultúry a koordinovaný prístup rezortu kultúry a ostatných štátnych orgánov k tejto oblasti spoločenského života, ktorý tu doteraz nebol.

Súčasná vláda ako najschodnejšie vidí financovanie kultúry z verejných zdrojov, pričom bude hľadať aj iné možnosti a modely, napr. transformovanie Grantového systému Ministerstva kultúry SR na verejnú inštitúciu, ktorej príjmy budú zabezpečované zákonom z výnosov lotérií a hazardných hier. Konkrétnou úlohou v oblasti financovania podľa rozpracovania programového vyhlásenia vlády na podmienky rezortu kultúry je príprava zákona o Slovenskom kultúrnom fonde¹⁰. Ako ďalší zdroj financovania kultúry predpokladá európske finančné mechanizmy, najmä fondy EÚ v ďalšom programovom období 2014–2020, pričom sa bude usilovať o samostatnú prioritnú os pre kultúru so zameraním na ochranu a obnovu kultúrneho dedičstva, predovšetkým pamiatkového fondu¹¹.

Pokiaľ ide o oblasť knižníc, vláda vyhlasuje, že *„...bude naďalej vytvárať podmienky na záchranu a obnovu kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky, na jeho zachovanie a systematické sprístupňovanie na kultúrne, vzdelávacie a prezentačné účely, predovšetkým prostredníctvom projektov digitalizácie“*, a tiež, že *„...schváli stratégie pamäťových a fondových inštitúcií na roky 2013–2020 s cieľom zabezpečiť udržateľnosť procesu*

⁸ Občianska zodpovednosť a spolupráca, str. 37-38

⁹ Programové vyhlásenie vlády SR, máj 2012

¹⁰ Rozpracovanie Programového vyhlásenia vlády, str. 3

¹¹ Programové vyhlásenie vlády SR, máj 2012

digitalizácie a tiež ochranu a rozširovanie ich zbierkových a informačných fondov. Takisto podporí multikultúrne a komunitné aktivity knižníc, múzeí a galérií“¹².

Keďže vláda vo svojom programovom vyhlásení považuje postavenie národných kultúrnych inštitúcií za nezastupiteľné, a preto bude podporovať ich ďalší rozvoj, Ministerstvo kultúry SR sa rozhodlo „Zaradiť medzi priority v rámci programovej štruktúry rozpočtovej kapitoly *Kultúra strategické (konceptné) nastavenie sústavy múzeí a galérií v SR a knižničného systému SR pričom zachovať samostatné výdavkové prvky. v rámci zdrojových možností štátneho rozpočtu utvárať podmienky na navýšenie tohto krytia“¹³. Medzi ďalšie významné úlohy ministerstvo zaradilo do konca roka 2014 „Vypracovať strategické (konceptné) nastavenie rozvoja knižničného systému SR na roky 2015–2020“ a „Pripraviť nový zákon o knižniciach a poskytovaní knižnično-informačných služieb“.*

Na základe tejto stručnej analýzy programových vyhlásení vlády za posledných 5 rokov nemožno uprieť všetkým zainteresovaným snahu o podporu kultúry ako takej a v rámci nej aj o podporu knižničného systému na Slovensku. Ide však zväčša o deklarovanie najdôležitejších úloh týkajúcich sa knižničného systému ako celku, čo je, samozrejme, potrebné a nevyhnutné a aj v súlade so schválenou Stratégiou.

Finančné prostriedky

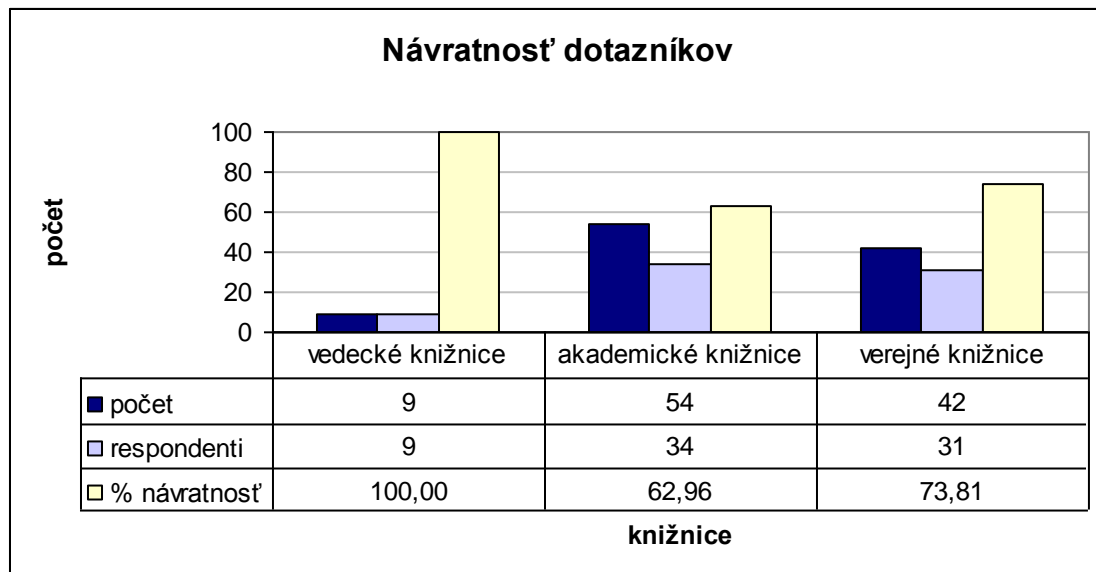
V rámci strategickej úlohy č. 2 sa dôraz kladie „na zabezpečenie dostatočného objemu finančných prostriedkov aj prostredníctvom štátnych dotácií (napr. v rámci Grantových programov Ministerstva kultúry SR a Ministerstva školstva SR) na doplňovanie základných informačných zdrojov“. Taktiež sa zdôrazňuje, aby sa „v rezortoch, ktoré sú zriaďovateľmi knižníc, účelovo vyčleňovali finančné prostriedky na doplňovanie informačných zdrojov“, súčasne sa očakávalo, aby sa „v rámci rozpočtov vyšších územných celkov, miest a obcí vytvorili podmienky na účelovo vyčleňovali finančné prostriedky na nákup informačných zdrojov pre knižnice, ktoré majú vo svojej pôsobnosti“¹⁴. s cieľom zistiť, ako to vyzerá v knižniciach s finančnými prostriedkami na nákup, bol uskutočnený dotazníkový prieskum. Dotazník bol poslaný všetkým vedeckým a akademickým knižniciam, z verejných knižníc boli oslovené členské knižnice Slovenskej asociácie knižníc; spolu to bolo 105 knižníc¹⁵, návratnosť dotazníkov bola 78,9%, čím možno výsledné údaje považovať za dostatočne relevantné. Dotazník sledoval časové obdobie 2008 – 2011.

¹² Programové vyhlásenie vlády SR, máj 2012

¹³ Rozpracovanie Programového vyhlásenia vlády, str. 6

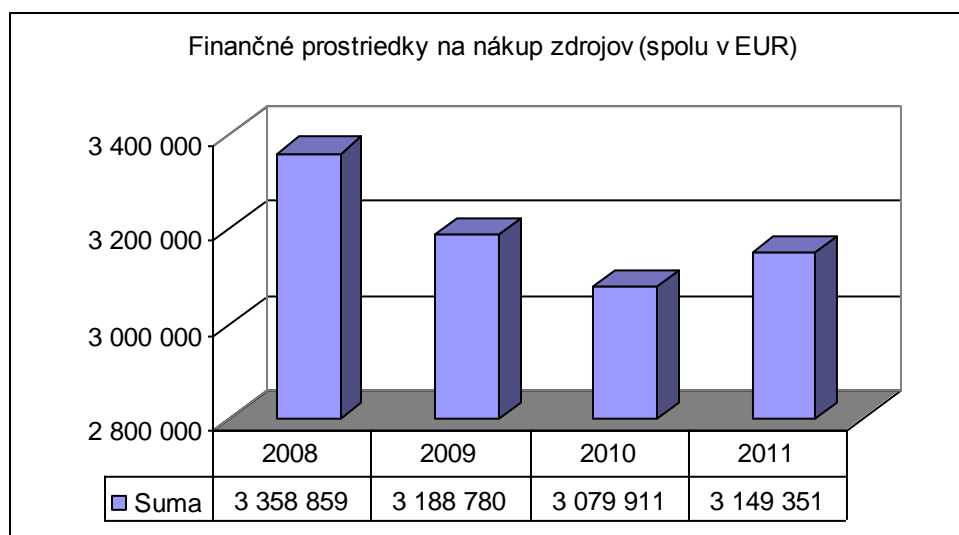
¹⁴ Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008-2013

¹⁵ Vzhľadom na skutočnosť, že školské a špeciálne knižnice nebolo možné osloviť adresne, neboli zahrnuté do dotazníkového prieskumu.

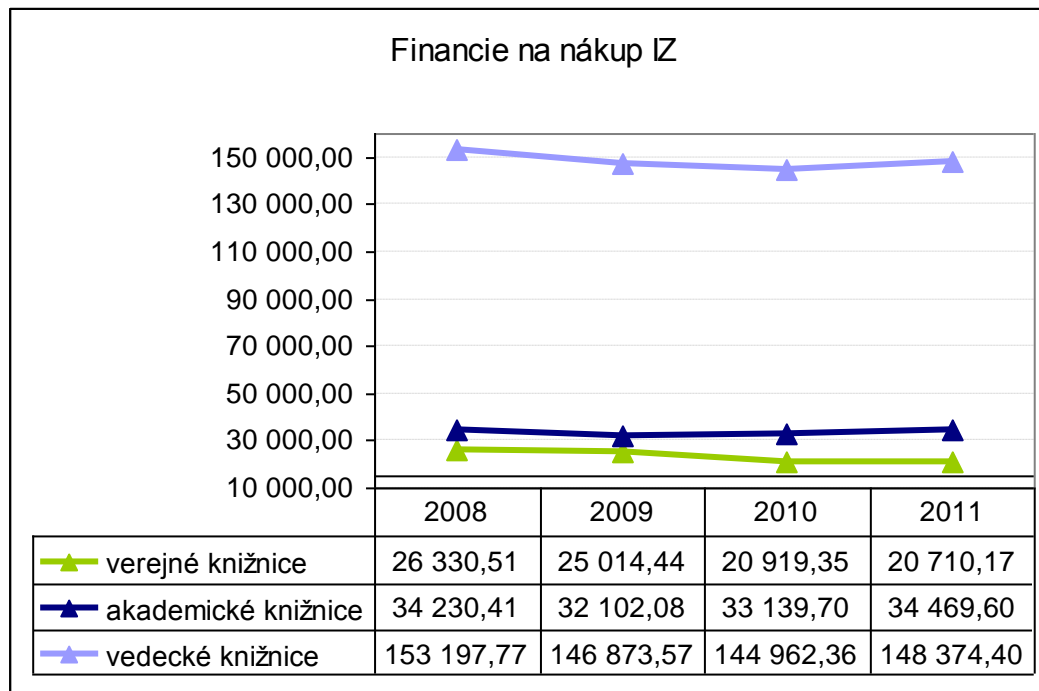
Graf č. 1

Finančné prostriedky na nákup informačných zdrojov knižnice jednak vyčleňujú zo svojich rozpočtov, dostávajú od zriaďovateľa ako účelovú dotáciu, ale väčšina sa aj snaží získať mimorozpočtové finančné prostriedky z dotačných grantových programov ministerstiev, nadácií, podnikateľských subjektov a pod. Všeobecne sa konštatuje, že finančné prostriedky knižníc medziročne klesajú, ale podľa informácií z dotazníkov sa ukazuje, že situácia v rokoch 2008 – 2011 je vo všetkých sledovaných knižniciach relatívne stabilná (graf č. 2). Za roky 2008 – 2011 sa v sledovaných knižniciach na nákup knižničného fondu vynaložilo 12.776.900 EUR, z toho vo vedeckých knižniciach 5.340.672 EUR, akademických 4.554.020 EUR a verejných 2.882.208 EUR.

Graf č. 2

Priemerné finančné prostriedky vynaložené v sledovaných rokoch v jednotlivých typoch knižníc zobrazuje graf č. 3.

Graf č. 3

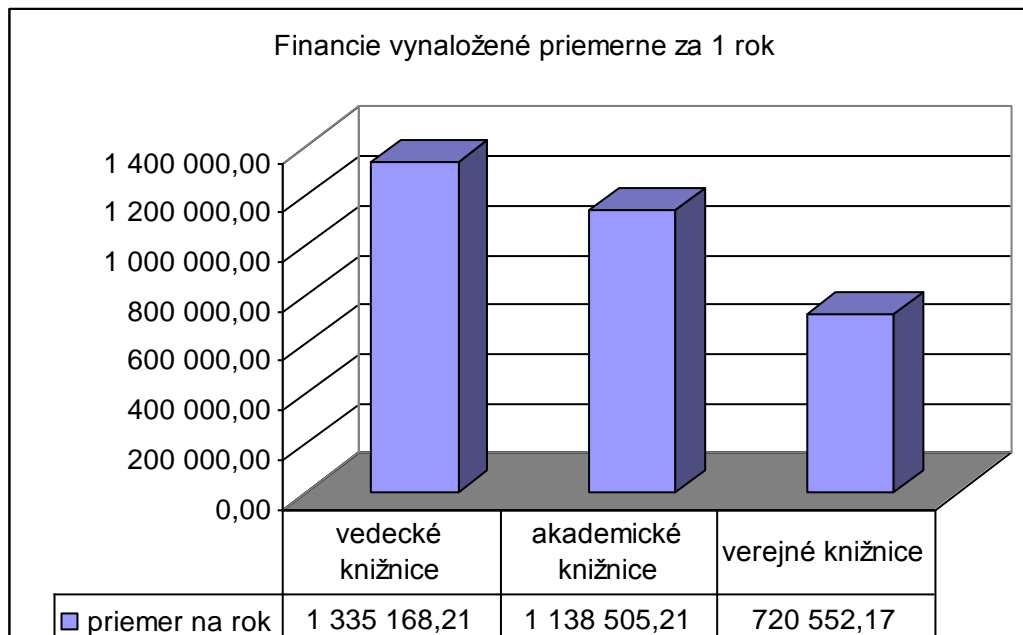
Finančné prostriedky na nákup informačných zdrojov vo vedeckých knižniciach tvoria cca 10% – 12% z celkového rozpočtu knižnice, vo verejných knižniciach je to cca 6% – 8%. Väčšina akademických knižníc nemá samostatný rozpočet, preto sa tento údaj nevyhodnocuje. Vedecké knižnice nákup financujú najmä z vlastného rozpočtu, resp. z účelového príspevku zriaďovateľa. Akademické knižnice nakupujú najviac z účelového príspevku zriaďovateľa a podobne ako aj verejné knižnice na dopĺňovanie knižného fondu využívajú grantový systém Ministerstva kultúry SR. (Ministerstvo školstva nemá grantový systém pre akademické knižnice)¹⁶. Verejné knižnice nakupujú najmä z vlastného rozpočtu, grantového systému Ministerstva kultúry SR a účelových prostriedkov zriaďovateľa.

Stabilizovanú situáciu v objeme vynaložených finančných prostriedkov na nákup informačných zdrojov sa nesporne podarilo udržať vďaka dotačnému grantovému programu Ministerstva kultúry SR, ktoré v rokoch 2008 – 2011 postupne zvyšovalo finančnú čiastku v podprograme akvizícia knižníc: rok 2008 – 100 schválených žiadostí v objeme 236.673 EUR, 2009 – 154 žiadostí v objeme 316.680 EUR, rok 2010 – 190 žiadostí v objeme 358.718 EUR, rok 2011 – 203 žiadostí v objeme 342.025 EUR¹⁷.

Priemerne ročne v najväčšom finančnom objeme nakupovali vedecké knižnice, nasledujú akademické a verejné knižnice – pozri graf č. 4. Uvedené údaje objektívne reflektujú charakter nakupovaných dokumentov. v objeme vynaložených finančných prostriedkov je medzi jednotlivými knižnicami pomerne dosť veľký rozdiel. Vo vedeckých knižniciach sa nakupuje ročne v rozpätí od 15.524 EUR až do 442.562 EUR, vo verejných knižniciach je to v rozpätí od 4.600 po 61.300 EUR, najväčšie rozdiely sú v akademických knižniciach a to od 398 EUR po 145.000 EUR

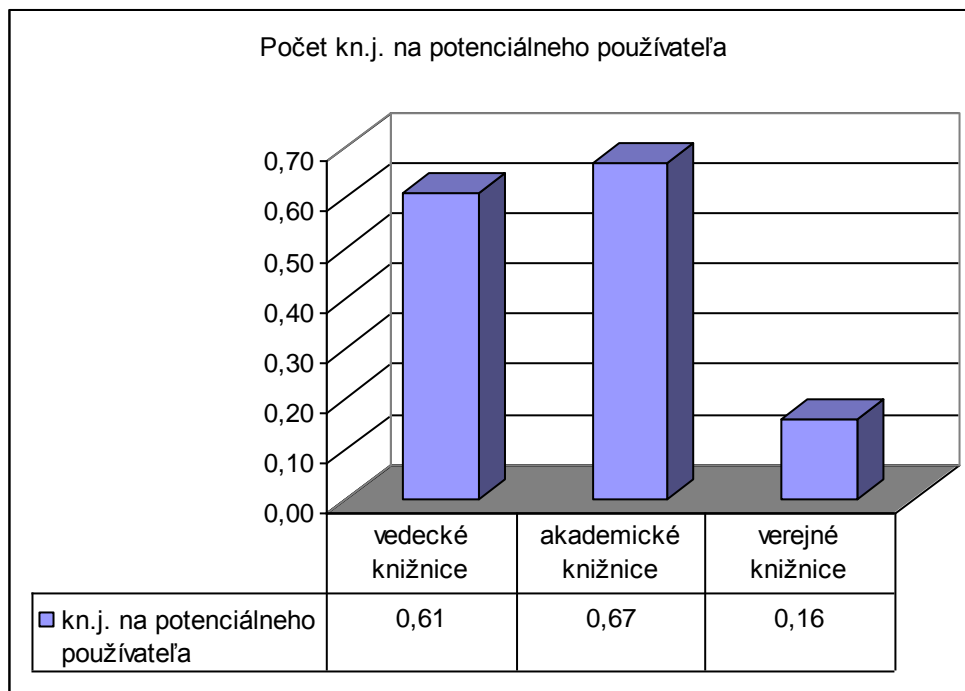
¹⁶ Pre školské knižnice je možnosť uchádzať sa o finančné prostriedky v rámci rozvojového projektu Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc

¹⁷ LOPUŠANOVÁ, Monika. 2012. Nastavenie, možnosti a formy podpory knižníc zo strany Ministerstva kultúry SR

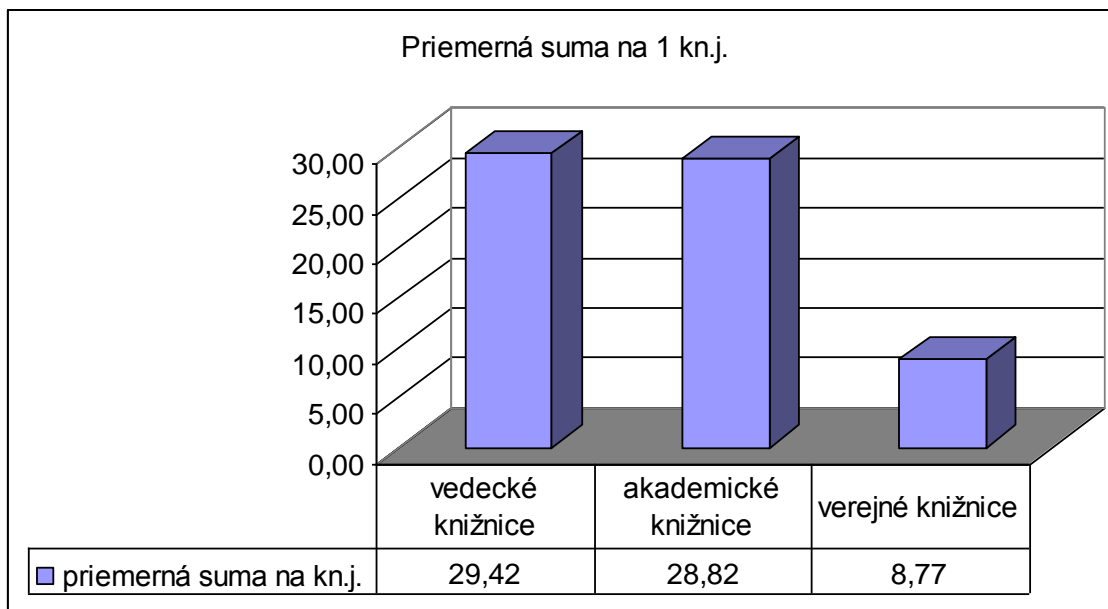
Graf č. 4

Počet kúpených knižničných jednotiek (kn. j.) na registrovaného, resp. potenciálneho používateľa je vo vedeckých a akademických knižniciach približne rovnaký, je to 0,61, resp. 0,67 knižničnej jednotky, vo verejných knižniciach je to 0,16 knižničnej jednotky (pozri graf č. 5). Uvedené priemerné hodnoty sú v zásade celkom uspokojivé, pokiaľ by neboli medzi knižnicami obrovské rozdiely – napr. vo vedeckých knižniciach sa nákup pohybuje v rozpätí od 0,24 po 1,30; v akademických od 0,01 až po 4,00 (súkromná vysoká škola) a vo verejných knižniciach sú rozdiely to od 0,01 kn. j. do 0,9 kn. j. na používateľa.

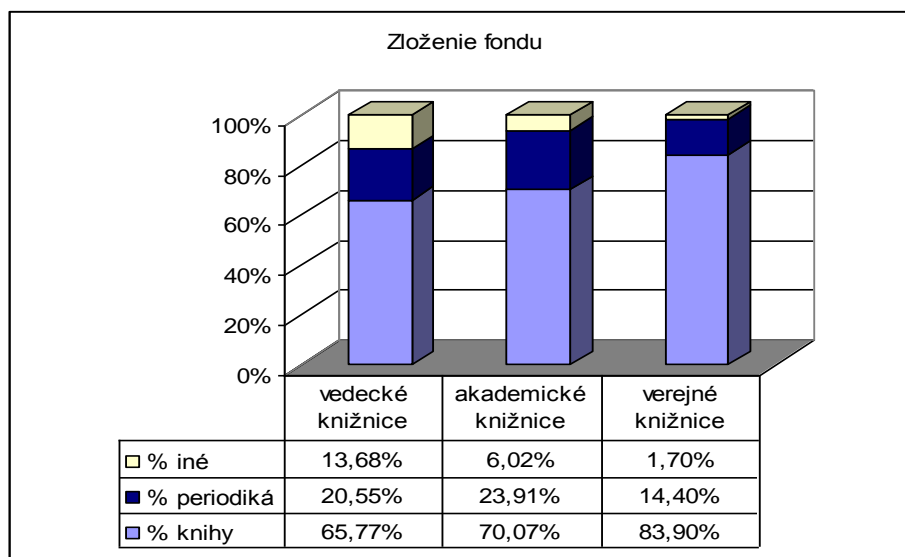
Graf č. 5

Priemerná suma vynaložená na nákup 1 kn. j. (graf č. 6) je z objektívnych dôvodov – vzhľadom na charakter kupovaných dokumentov – najvyššia vo vedeckých a najnižšia vo verejných knižniciach. Sú knižnice, ktoré kupujú relatívne lacnú literatúru – ako priemernú cenu kn. j. uviedli 3,53 EUR a najvyššia priemerná cena kn. j. bola 100 EUR.

Graf č. 6

Z hľadiska typologickej štruktúry fondu (graf č. 7) najvyšší podiel tvoria knihy, nasledujú periodiká a ostatné typy dokumentov. Rozdiely medzi knižnicami nie sú veľké a v zásade zodpovedajú charakteru knižnice a používateľskému zázemiu.

Graf č. 7

Elektronické informačné zdroje

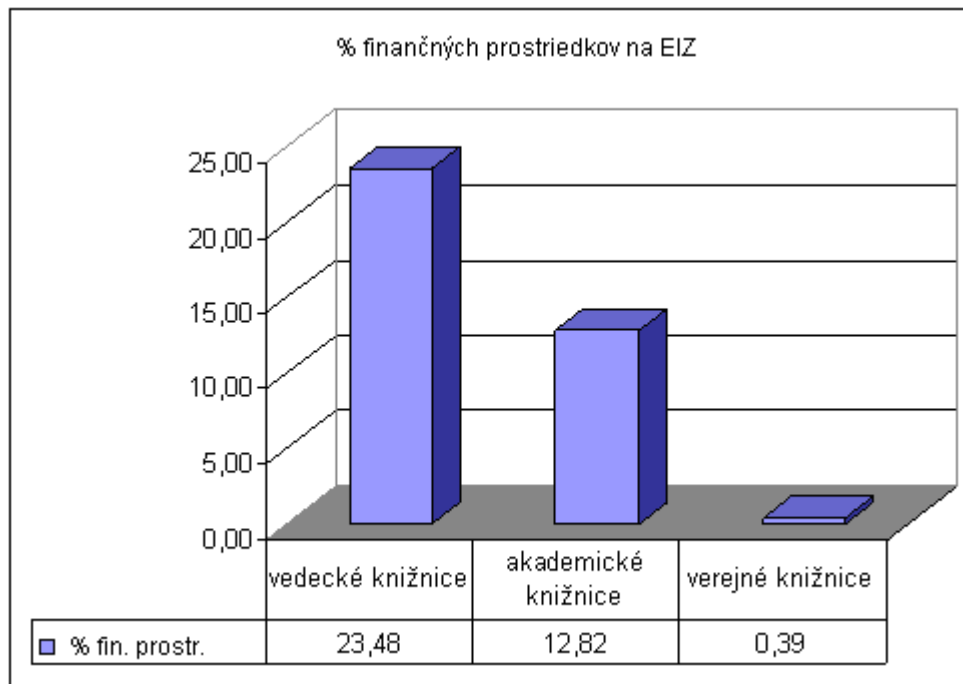
Strategická úloha č. 2 sa venuje i oblasti projektov „koordinovaného získavania a sprístupňovania elektronických informačných zdrojov, databáz a národných licencií vrátane stanovenia koordinačného orgánu a systémy financovania pre potreby vedy, výskumu“.

Spolupráca a koordinácia v tejto oblasti je najmä vzhľadom na ceny elektronických informačných zdrojov nevyhnutná. Knižnice majú už od roku 1999 v rámci projektu *eIFL Direct* (Electronic Information For Libraries Direct) formou národnej licencie prístup do databáz EBSCO. Túto kolekciu aktívne využíva 144 knižníc, prístup do databáz finančne zabezpečuje Slovenská národná knižnica v Martine.

Projekt *Vytvorenie siete s informačným prepojením vedeckých, akademických a špeciálnych knižníc vrátane ich modernizácie*, skrátene nazývaného *Informácie pre inovácie*, financovaného zo štrukturálnych fondov, umožnil zakúpenie viacerých elektronických informačných zdrojov (57.000 titulov: e–knihy, referenčné materiály, encyklopédie), ktoré sú od roku 2009 prístupné používateľom formou vzdialeného prístupu prostredníctvom softvéru NAVIGA. Projekt vznikol z iniciatívy Slovenskej národnej knižnice, participuje na ňom 5 vedeckých a 6 akademických knižníc.

V rámci operačného programu Výskum a vývoj bol pre obdobie 2008 – 2014 schválený projekt *Národný informačný systém podpory výskumu a vývoja na Slovensku – prístup k elektronickým informačným zdrojom (NISPEZ)*. Strategickým cieľom projektu je vybudovať efektívny systém informačnej podpory výskumu a vývoja v SR na báze elektronických informačných zdrojov prostredníctvom nástrojov na riadenie a správu elektronických zdrojov. Projekt má niekoľko špecifických cieľov: koordinácia výberu a optimalizácia portfólia elektronických informačných zdrojov pre výskum a vývoj, vybudovanie efektívneho systému využívania elektronických informačných zdrojov pre výskum a vývoj na báze nadstavbových nástrojov a technológií, vytvorenie centrálnej databázy slovenských elektronických informačných zdrojov pre výskum a vývoj a portálové riešenie prístupu k ďalším, parciálne spracovávaným slovenským elektronickým zdrojom. Projekt bol pripravený Centrom vedecko-technických informácií SR, ktoré riadi, zabezpečuje a koordinuje potrebné činnosti. Medzi účastníkmi projektu je 25 inštitúcií – 23 vysokých škôl, resp. ich akademické knižnice a 2 vedecké knižnice, celkom sa sprístupňuje 16 databáz obsahujúcich úplné texty odborných a vedeckých časopisov, bibliografické, scientometrické a faktografické údaje.

Sú viaceré knižnice, ktoré dopĺňajú konzorciálne portfólio o ďalšie elektronické informačné zdroje a náklady na ich nákup uhrádzajú z vlastných prostriedkov. Percento takto vynaložených finančných prostriedkov sa pohybuje v prípade vedeckých knižníc od 3% do 65% (1 vedecká knižnica deklarovala 0%), akademických knižníc je to od 2% do 40% (avšak až 14 knižníc deklarovalo 0%), u verejných knižníc je to od 0,03% do 5% (18 knižníc deklarovalo 0%). Priemerné hodnoty za jednotlivé typy knižníc v sledovanom období – pozri graf č. 8.

Graf č. 8

Záver

Strategická úloha č. 2 „Zabezpečovanie informačných zdrojov pre knižnice“ sa hodnotí veľmi ťažko. Hlavným dôvodom je skutočnosť, že samotná Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008–2013 zostala viac-menej v určitej deklaratívnej polohe a nebola ďalej rozpracovaná, chýba konkretizácia krokov a cieľov na jednotlivé roky. z tohto dôvodu zrejme bude uspokojivý akýkoľvek odpočet úloh...

Pri celkovom hodnotení Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008-2013 a konkrétne strategickej úlohy č. 2 by bolo vhodné:

- objem vynaložených finančných prostriedkov na nákup informačných zdrojov hodnotiť na základe oficiálnych štatistických informácií zo všetkých typov knižníc (v čase spracovania príspevku neboli k dispozícii štatistiky výkonov vedeckých a verejných knižníc za rok 2011, takže bolo potrebné ich získanie formou dotazníkov, čo neposkytuje úplné informácie),
- k údajom o vynaložených finančných prostriedkoch doplniť informácie o počte kúpených kn. j., medzioročne tieto údaje porovnať a vyhodnotiť.

Pri príprave nových strategických dokumentov musí ostať zabezpečovanie informačných zdrojov pre knižnice ako jedna z najvýznamnejších priorít, keďže „knižnica plní svoje úlohy poskytovaním knižnično-informačných služieb z vlastných knižničných fondov a sprístupňovaním vonkajších informačných zdrojov“.¹⁸ Súčasne je potrebné pre jednotlivé typy knižníc pripraviť súbor kritérií, ktoré by jednak zadefinovali povinnosti zriaďovateľov v oblasti zabezpečenia informačných zdrojov, ale súčasne by poskytli aj nástroj pre objektívne hodnotenie knižníc. Jednotlivé kritéria zrejme musia byť pripravené podľa typov knižníc, aby sa zohľadnili príslušné špecifiká knižníc. Na základe iniciatívy Slovenskej asociácie knižníc bol

¹⁸ Zákon č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, § 2 ods. 2

pripravený návrh štandardov pre verejné knižnice. Je pozitívne, že následne Ministerstvo kultúry SR vydalo Metodický pokyn Ministerstva kultúry SR z 1. júna 2010 k určeniu štandardov pre verejné knižnice. Pochopiteľne, súčasťou štandardov je aj problematika knižničných fondov. Treba pokračovať nielen v príprave takýchto dokumentov ostatné knižnice, ale je potrebná aj ich implementácia do praxe. Informačné zdroje, bez ohľadu na ich formu, nosič, budú tvoriť základ pre služby poskytované knižnicami aj v budúcnosti. Zadefinované štandardy musia na jednej strane reflektovať nastúpené trendy knižničných služieb poskytovaných prostredníctvom nových technológií (elektronické informačné zdroje, zdigitalizované dokumenty...), na strane druhej zohľadňovať čitateľské zázemie, pre ktoré ostane papierový nosič knihy prioritou.

Bibliografické odkazy

- [1] LOPUŠANOVÁ, Monika. 2012. Nastavenie, možnosti a formy podpory knižníc zo strany Ministerstva kultúry SR. In *Fungovanie knižníc v zmenených ekonomických podmienkach a špecifické požiadavky používateľov v období hospodárskej krízy*, 24.4.2012; odborný seminár, ŠVK Banská Bystrica
- [2] *Metodický pokyn Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. MK – 1669/2010-10/7472 z 1. júna 2010 určení štandardov pre verejné knižnice*. [online]. [cit. 1.8.2012]. Dostupné na <http://www.culture.gov.sk/vdoc/243/metodicke-pokyny-v-oblasti-kniznicneho-systemu-151.html>
- [3] *Národná správa o kultúrnej politike Slovenskej republiky : správa skupiny európskych expertov*. Bratislava : Ministerstvo kultúry SR, 2003. 474 s. ISBN 80–968317–1–2
- [4] Návrh stratégie štátnej kultúrnej politiky. [online]. [cit. 25.8.2012]. Dostupné na: www.regionzilina.sk/files/.../Strategie-statnej-kulturnej-politiky.doc
- [5] *O kultúrnej politike po roku 1989*. [online]. [cit. 12.8.2012]. Dostupné na: www.muzeumsnp.sk/data/clanky/O_kulturnej_politike.pdf
- [6] *Občianska zodpovednosť a spolupráca : programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2010–2014, august 2010*. [online]. [cit. 15.8.2012]. Dostupné na: <http://www.tasr.sk/files/Urad%20vlady/Programove-vyhlasenie-2010.pdf>
- [7] *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, august 2006*. [online]. [cit. 15.8.2012]. Dostupné na: http://i.sme.sk/cdata/6/54/5475146/program_fico.pdf
- [8] *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, máj 2012*. [online]. [cit. 20.8.2012]. Dostupné na: <http://www.culture.gov.sk/programove-vyhlasenie-vlady-180.html>
- [9] Rozpracovanie Programového vyhlásenia vlády SR na roky 2012–2016 na podmienky rezortu kultúry. [online]. [cit. 28.8.2012]. Dostupné na: <http://www.culture.gov.sk/ministerstvo/dokumenty/programove-vyhlasenie-vlady-180.html>
- [10] Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008–2013. In : *Knižnica*, roč. 8 (2007), č. 11–12. s. 3–20. ISSN 1335–7026
- [11] Zákon č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej

KNIŽNIČNO-INFORMAČNÉ SLUŽBY V SYSTÉME KNIŽNÍC SR

Realita a očakávania

Darina Janovská, Peter Klinec

(Slovenská národná knižnica, Martin, sdarina.janovska@snk.sk –
Verejná knižnica M. Kováča, Banská Bystrica, peter.klinec@vkmk.sk)

Abstrakt:

Hodnotenie plnenia stratégie rozvoja slovenského knihovníctva v oblasti knižnično-informačných služieb. Podkladom na hodnotenie sú dotazníky zaslané do knižníc knižničného systému Slovenskej republiky bez ohľadu na zriaďovateľa, t.j. do vedeckých knižníc, akademických knižníc, verejných knižníc (krajských, regionálnych a mestských) a špeciálnych knižníc (najmä knižníc múzeí a galérií, lekárske knižníc ai.).

Abstract:

Evaluation of the development strategy fulfilment of the Slovak librarianship in the field of library-and information services. As a ground for this evaluation, the questionnaires were sent to libraries of the Slovak republic library system irrespective of the library authority, i.e. to scientific libraries, academic libraries, public libraries (county, regional, town and city libraries) as well as to special libraries (to museum libraries and galleries, medical libraries, etc.) Situation compared within 2008 - 2012.

Kľúčové slová:

Benchmarking, digitalizácia na objednávku, digitálne referenčné služby, komunitné aktivity, komunitné centrum, komunitná knižnica, kopírovacie služby, medziknižničné výpožičné služby, mobilné knižničné služby, prístup k elektronickým informačným zdrojom a ich využívanie, regionálna báza dát, reorganizácia, regionálna knižnica, regionálny knižničný fond, služby pre znevýhodnených, spolupráca knižníc s pamäťovými inštitúciami a s podnikateľskou sférou, špeciálne dokumenty, projekty a granty, výpožičné služby, štandardy pre verejné knižnice, zriaďovatelia knižníc,

Key words:

Access to and use of electronic information sources, benchmarking, community activities, community centre, community library, cooperation of libraries, digital reference services, digitalisation on demand, EBSCO databases nation-wide license, interlibrary loan services, library services for disabled users, loan services, memory institutions and businesses, mobile library services, regional library, regional and local library authorities, standards for public libraries

Cieľom strategickej úlohy Knižnično-informačné služby je modernizácia a zvyšovanie úrovne poskytovaných knižnično-informačných služieb (KIS) všetkým obyvateľom Slovenskej republiky bez rozdielu a odstraňovanie informačných bariér. Dosiahnuté výsledky sme zisťovali prostredníctvom dotazníka, ktorý sme distribuovali do knižníc Knižničného systému SR bez ohľadu na zriaďovateľa, t.j. do vedeckých knižníc vrátane národnej knižnice a do akademických, školských, verejných a špeciálnych knižníc. Dotazník sme posielali na základe adresára zverejneného na portáli Infolib (v prípade mestských knižníc na stránke SNK), pričom návratnosť bola pri vedeckých a krajských knižniciach 100 %, pri regionálnych knižniciach

odpovedalo 27 z 29 knižníc, pri mestských knižniciach 65 z 105 a pri akademických knižniciach 19 z 49. Pri špeciálnych knižniciach bola návratnosť iba sporadická. Tieto knižnice zároveň odpovedali, že slúžia iba pre interné potreby svojich zamestnancov, preto sme ich do hodnotenia nezahrnuli. Podklady za školské knižnice poskytla Mgr. Rozália Cenigová zo Slovenskej pedagogickej knižnice. Otázky v dotazníku vyplývali z téz predložených gestorom úlohy. Pri niektorých službách otázky presiahli potreby súvisiace s hodnotením plnenia stratégie, pretože našim zámerom bolo aj zistenie celkovej situácie v oblasti KIS a získanie podkladov pre ďalšie využitie, napríklad plánované odborné podujatia a riešenie konkrétnych očiastkových problémov KIS. Výsledkom je množstvo údajov a poznatkov o stave knižnično-informamčných služieb, ale už menšieho počtu názorov a návrhov na ich ďalšie smerovanie.

1. Spolupráca knižníc s ďalšími zbierkovými, pamäťovými a informačnými inštitúciami na národnej i regionálnej úrovni pri sprístupňovaní informácií.

Vzájomná spolupráca knižníc s ďalšími inštitúciami pri sprístupňovaní informácií bola dosť rôznorodá.

Na národnej úrovni bola zameraná najmä na spoluprácu s SNK pri tvorbe bibliografických záznamov, tvorbe autorít a deduplikáciu a pri tvorbe portálov Slovenská knižnica a Spýtajte sa knižnice, na spoluprácu s Univerzitnou knižnicou v Bratislave pri tvorbe súborného katalógu periodík a so Slovenskou knižnicou pre nevidiacich v Levoči pri vytváraní fondu pre nevidiacich a slabozrakých používateľov. SNK spolupracuje v rámci projektu KIS3G i s ďalšími pamäťovými inštitúciami, ako sú Slovenské národné múzeum, ÚLUV a ďalšie.

Vedecké knižnice v rámci svojej činnosti spolupracujú s ústavmi SAV, s odbornými pracoviskami pôsobiacimi v rámci profilácie knižnice, s pracoviskami pre vedu a výskum a pod. Rozvíja sa spolupráca so zahraničnými inštitúciami, so zahraničnými zastupiteľskými úradmi (najmä USA, Rakúska a ďalších krajín) a s British Council.

Akademické knižnice spolupracujú najmä s knižnicami a odbornými pracoviskami podobného zamerania. z predložených návrhov spomenieme *návrh na vytvorenie spoločného depozitu pre zastaranú technickú literatúru, ktorá sa už nevyužíva, má však historickú hodnotu*, ktorý predložila Knižnica a IC Stavebnej fakulty STU v Bratislave.

Na úrovni regiónu dominovala spolupráca s rôznymi kultúrnymi inštitúciami regiónu ako regionálne múzeá, štátne oblastné archívy, kultúrno-informačné strediská, školy, občianske združenia a pod. - napr. v oblasti výmeny publikácií, pri poskytovaní informácií o osobnostiach a udalostiach regiónu, pri vydávaní bibliografií a odborných publikácií o regióne, pri organizovaní rôznych výstav, súťaží a podujatí. Knižnice v národnostne zmiešaných oblastiach spolupracujú i s kultúrnymi organizáciami podobného zamerania v Maďarsku a Poľsku. Vzhľadom na veľké množstvo uskutočnených podujatí v spolupráci s kultúrnymi inštitúciami regiónu možno konštatovať stieranie rozdielov medzi regiónmi. Výrazné rozdiely však pretrvávajú v oblasti mestských knižníc. ??

Rozvíjala sa spolupráca s Úradom priemyselného vlastníctva SR (ÚPV) v oblasti poskytovania patentových informácií. v rámci siete PATLIB 4 vedecké knižnice vrátane SNK pôsobia ako strediská patentových informácií a 1 vedecká knižnica a 5 krajských sú kontaktnými a informačnými miestami ÚPV SR. Zástupcovia jednotlivých stredísk sa pravidelne zúčastňujú na konferencii Duševné vlastníctvo, ktoré každoročne organizuje ÚPV pri príležitosti Svetového dňa duševného vlastníctva a na stretnutiach používateľov elektronických služieb. Zástupcovia stredísk patentových informácií sa zúčastňovali na medzinárodnej konferencii PATLIB vo Varšave (2008), v Haagu (2011) a v Manchestri (2012).

Knižnice sa zapájali do dlhodobého projektu *Informácie pre občanov a partnerské knižnice NR SR*, ktorého cieľom je zvýšiť a skvalitniť informovanosť o NR SR. v súčasnosti má status

Partnerská knižnica NR SR 36 knižníc, ktoré získavajú materiály o činnosti NR SR a majú možnosť podieľať sa na odborných seminároch. Posledný seminár pre knihovníkov sa konal na jeseň 2011, okrem iného bol zameraný napríklad na Digitálnu knižnicu krajín V4 a digitalizáciu kultúrneho dedičstva, ďalší sa bude konať v novembri tohto roku.

Rozvíjala sa vzájomná spolupráca knižníc rôznych typov v oblasti MVS a ***jednoznačne sa pociťuje potreba spolupráce pri získavaní a sprístupňovaní elektronických informačných zdrojov.***

SNK participuje s autorskou spoločnosťou LITA i nositeľom práv za rozširovanie predmetov ochrany vypožičiavaním realizovaných prostredníctvom Knižničného systému SR a to prostredníctvom účelovej dotácie.

2008	2009	2010	2011
195 168 €	263 569 €	258 006 €	232 205 €

Výška odvádzanej sumy závisí od počtu výpožičiek v Systéme knižníc SR za predchádzajúci rok. SNK vystavuje od roku 2007 na svojej webovej stránke <http://www.snk.sk/?topvypozicie> **TOP 100 výpožičiek** (TOP 100 výpožičiek slovenských autorov, TOP 100 výpožičiek všetkých autorov a TOP 100 výpožičiek titulov kníh za príslušný rok).

Nie je doriešené požičiavanie dokumentov na iných nosičoch, najmä audiokníh dostupných na trhu. Knižnice na riešení tejto problematiky trvajú.

2. Služby knižníc pre vedu, výskum a podnikanie

Jednou z prioritných úloh stratégie **pre vedecké a akademické knižnice v oblasti KIS je podporovanie aktivít smerujúcich k ich prepojeniu s podnikateľskou sférou** a rozširovanie špecializovaných typov služieb v odborne zameraných knižniciach v jednotlivých rezortoch.

Služby **zamerané na podporu vedy, výskumu a podnikania** sa poskytovali predovšetkým v rámci projektov CVTI SR a projektu Informácie pre inovácie.

Projekt **NISPEZ (Národný informačný systém podpory výskumu a vývoja na Slovensku – prístup k EIZ)** realizuje v rokoch 2009-2014 Centrum VTI SR v Bratislave. Cieľom projektu je predovšetkým zabezpečenie prístupu k elektronickým informačným zdrojom (EIZ) pre výskum a vývoj prostredníctvom nákupu a sprístupňovania EIZ, pričom má i ďalšie 4 významné špecifické ciele. Projekt NISPEZ umožňuje prístup k EIZ pre 21 akademických a vedeckých knižníc. Používatelia majú možnosť využívať jeho databázy prostredníctvom vzdialeného prístupu. Projekt privítala odborná knihovnícka verejnosť s nadšením ***Všetky vedecké a akademické knižnice jednoznačne podporujú jeho ďalšie pokračovanie.***

Ďalším projektom CVTI SR je projekt **NITT SR (Národná infraštruktúra pre podporu transferu technológií na Slovensku)** realizovaný v rokoch 2010-2014. Jeho cieľom je informačná podpora transferu poznatkov nadobudnutých vo výskumno-vývojovej činnosti do praxe.

CVTI SR rozvíja i ďalšie aktivity a služby poskytované z poverenia MŠVVaŠ pre vedeckovýskumnú komunitu a na informačnú podporu vedy a výskumu na Slovensku. Buduje **Centrálny a informačný portál pre vedu a výskum, Centrálne register publikačnej činnosti, Centrálne register umeleckej činnosti, Centrálne register záverečných prác** a poskytuje služby **Národného centra pre popularizáciu vedy a techniky na Slovensku.**

Projekt **Informácie pre inovácie** s oficiálnym názvom **Vytvorenie siete s informačným prepojením vedeckých, akademických a špeciálnych knižníc vrátane ich modernizácie** pripravila a realizovala SNK. Jeho cieľom bolo zabezpečiť prostredníctvom služieb vedeckých, akademických a špeciálnych knižníc najaktuálnejšie vedecké a technické informácie pre podnikateľské subjekty, najmä zo sektoru malého a stredného podnikania, pre vedu a výskum, priemysel a služby prostredníctvom elektronických informačných zdrojov (EIZ) obstaraných a sprístupnených v rámci jeho implementácie. Projektový zámer vychádzal z predpokladu, že dostupnosť vedeckých, technických a ekonomických informácií je jedným z najdôležitejších predpokladov zvýšenia konkurencieschopnosti v sektore malého a stredného podnikania na Slovensku. Súčasťou projektu bola aj modernizácia vedeckých a akademických knižníc a vytvorenie 11 informačno-vedeckých centier (IVC) v zmodernizovaných priestoroch participujúcich knižníc. Projekt sa realizoval od apríla 2007 do decembra 2008, avšak pokračuje do roku 2013. Okrem SNK ako konečného prijímateľa a koordinátora projektu sa doňho zapojilo 10 vedeckých a akademických knižníc, ktoré majú k dispozícii EIZ od najvýznamnejších svetových vydavateľov vedeckej a odbornej literatúry vrátane elektronických kníh a časopisov získaných formou jednorazového nákupu. Sprístupnené sú na portáli <http://eiz.snk.sk>. Pre používateľov týchto knižníc sú prístupné aj prostredníctvom vzdialeného prístupu cez softvér Naviga z akéhokoľvek počítača pripojeného na internet.

Projekt však nesplnil očakávania z 2 aspektov:

- a) Participujúce knižnice konštatujú **výrazný nezáujem zo strany podnikateľských subjektov** a to napriek organizovaniu rôznych odborných podujatí pre podnikateľov. Nevyhovuje im skladba EIZ a sporadický záujem prejavujú iba o normy a patenty, ktoré sa však poskytujú v rámci iných služieb. Privítali by legislatívne dokumenty a referenčné databázy zo slovenského prostredia, napríklad Kompass.
- b) **Vôbec nevyhovuje stratégia rešeršovania**, pretože rešeršovanie podľa názvu prameňa a mena autora nevedia k relevantným výsledkom. v tomto ohľade musíme konštatovať nulovú odozvu zo strany Suweco, ktoré nereaguje na žiadne naše pripomienky a požiadavky, najmä na umožnenie rešeršovania podľa kľúčových slov.

Napriek tomu všetky **participujúce knižnice (okrem troch, ktoré neodpovedali na dotazník) požadujú pokračovanie v projekte za predpokladu, že sa zmení skladba databáz a systém sa po obsahovej i technickej stránke upgraduje**. Využívanie v porovnaní s rokom 2009 síce cca o 1% kleslo (z 16 177 na 14 925 vyhľadávaní), ale v niektorých knižniciach vzrástlo (napr. v ŠVK Banská Bystrica z 412 na 2 291, v UK UCM v Trnave z 771 na 2 5625 a pod.). Projekt sa pomerne úspešne realizuje v SNK, ktorá sa po viacnásobnom oslovení cca 130 podnikateľov regiónu (bez odozvy z ich strany) začala orientovať na študentov stredných a vysokých škôl rôznych typov ako potenciálnych podnikateľov, kde sa stretla s veľkou ochotou a záujmom ako zo strany študentov, tak i zo strany pedagógov.

Službou pre vedu, výskum a podnikanie je i **poskytovanie patentových informácií** už spomenutých knižníc, ktoré v tejto oblasti spolupracujú s ÚPV SR v Banskej Bystrici. Patentové informácie poskytuje i Akademická knižnica Materiálovotechnologickej fakulty STU so sídlom v Trnave, ktorá je riešiteľom projektu **Centrum poznatkovej organizácie duševného vlastníctva** (2011-2012) zameraného na prieskum súčasného stavu patentovej dokumentácie na základe profilov priemyselných podnikov v regióne.

Prístup k EIZ

Národná licencia EBSCO

Databázy EBSCO sa objavili na Slovensku už koncom roku 1999 v rámci projektu eIFL Direct (Electronic Information for Libraries Direct). 1. marca 2008 podpísala Slovenská národná knižnica v Martine so spoločnosťou EBSCO Publishing novú licenčnú zmluvu o prístupe k databázam od firmy EBSCO Publishing s novým rozšírením elektronických informačných zdrojov. **Prístup k databázam EBSCO majú všetky typy nekomerčných knižníc** – akademické, vedecké, lekárske, verejné, národná a parlamentná, knižnice ministerstiev, nevládne organizácie, ktoré poskytujú služby verejnosti. Knižnice majú bezplatný prístup k 15 databázam, čo je v porovnaní s rokom 2008 zvýšenie počtu databáz o 3, pričom od 1.9.2012 sme balík databáz EBSCO rozšírili o ďalšiu databázu - RILM pre 38 inštitúcií (knižníc, múzeí, konzervatórií a ďalších inštitúcií s hudobným zameraním).

Počet zaregistrovaných knižníc vzrástol. Od roku 2008 na súčasných 144. Počet rešerší sa každoročne výrazne zvyšuje, napríklad v roku 2011 vzrástol oproti roku 2010 o 40% (celkom 2 114 839 rešerší) a za obdobie január - august 2012 vzrástlo využitie oproti rovnakému obdobiu 2011 opäť o 39,9% (k 31.8.2012 celkom 1 721 468 rešerší). Paralelne s počtom rešerší vzrastá i počet stiahnutých fulltextov: január - august 2011: 242 006, január - august 2012: 638 036, čo predstavuje 164% nárast. Napriek tomu je využitie z hľadiska typov knižníc nerovnomerné, pretože *databázy EBSCO sa využívajú najmä v akademických a vedeckých knižniciach, ktoré však konštatujú nedostatočný záujem vedeckých a pedagogických pracovníkov.* Verejné knižnice konštatujú nezaujímavosť verejnosti najmä kvôli jazykovej bariére a nedostatočnej odbornej a jazykovej pripravenosti zamestnancov poskytujúcich tieto služby. Časť verejných knižníc zároveň prejavila nedostatočnú informovanosť v tejto oblasti, keďže žiada bezplatné poskytovanie EIZ, hoci ich bezplatné majú, avšak ich nevyužívajú.

Zjavné sú i nedostatky v oblasti štatistického vykazovania, keďže knižnice volajú po mesačných štatistikách. Tieto sú však zverejnené na stránke SNK, vyhľadávať možno podľa názvu knižnice, pričom každá knižnica si prostredníctvom admin môže zistiť štatistiku využívania i sama.

Knižnice jednoznačne volajú po zachovaní národnej licencie. Jej zachovanie je jednoznačnou finančnou výhodou za terajších podmienok a skladby databáz. Ak by v roku 2013 projektu nebola priznaná finančná podpora MK SR, platba by prebiehala z účastníckych poplatkov užívateľských knižníc, pričom účastnícke poplatky a následnú platbu by koordinovala SNK. Je to nevyhovujúce jednak pre SNK, jednak pre knižnice, pretože celkom iste by došlo k zníženiu prístupu k EIZ najmä vo verejných knižniciach.

Ďalšie licencované EIZ

Podľa finančných možností si akademické a vedecké knižnice zakupujú licencované databázy v súvislosti so svojím profilom. v tejto oblasti sa objavuje **požiadavka na koordinovanie nákupu a vzájomnej výmene informácií v tejto oblasti.** Túto službu by mohol plniť katalóg E-zdroje v knižniciach na portáli Infolib, keby bol pravidelne dopĺňaný a využívaný. Ďalším možným riešením by mohla byť istá *centralizácia nákupu* za spoluúčasti vedeckých, akademických a regionálnych knižníc a ich sprístupňovania prostredníctvom vzdialeného prístupu. **Problémom je i absencia EIZ v slovenskom a českom jazyku.**

Vzdialený prístup k EIZ

Pri prístupe a využívaní EIZ musia knižnice dodržiavať dohodnuté licenčné podmienky, podľa ktorých sa prístup k EIZ často umožňoval iba v priestoroch knižnice. Komfort pre používateľa v tejto oblasti predstavuje v súčasnosti veľmi trendová služba – vzdialený prístup umožňujúci pripojiť sa k počítačom alebo serveru z ľubovoľného miesta s prístupom na internet. v sledovanom období túto službu poskytuje CVTI SR a NCZI – Slovenská lekárska knižnica

prostredníctvom softvéru EZProxy, SNK prostredníctvom softvéru Naviga, ÚK SAV prostredníctvom HAN, ÚK FF cez UK proxy serve, Univerzitná knižnica Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici cez EZP server produkt OCLC v rámci online katalógu a Slovenská poľnohospodárska knižnica prostredníctvom vlastného riešenia. 1 akademická knižnica softvér pre vzdialený prístup k EIZ neuviedla. Vzhľadom na nespokojnosť s KIS Naviga sme v dotazníku *požiadali knihovnícku verejnosť o odporúčenie takého softvéru pre vzdialený prístup k EIZ, ktorý by vyhovoval knižniciam SR, však bez odpovede* z dôvodu neznalosti problematiky.

Federatívne vyhľadávanie a discovery services

Komfort pre pracovníkov služieb i používateľov predstavuje tzv. federatívne vyhľadávanie umožňujúce prostredníctvom vhodných nástrojov **vyhľadávanie informácií v rôznych databázach naraz z jedného vyhľadávacieho rozhrania**. Takýmto nástrojom je napríklad EBSCO Discovery Service (EDS), ktorý zbiera metadáta z interných zdrojov knižníc (OPAC) i externých zdrojov (napríklad z licencovaných databáz).

v prípade slovenských knižníc je to i rozhranie EBSCOhost a inklúzia OPACu všetkých producentov (Virtua, Aleph, ARL, ai.) a digitálnych úložísk (napr. Manuscriptorium). Systém EDS používa i NK ČR v Prahe.. v r. 2011 ho testovali: SNK, Univerzitná knižnica UPJŠ v Košiciach a Akademická knižnica UK v Bratislave, v r. 2012 sa pridali ďalšie knižnice: Univerzitná knižnica Žilinskej univerzity, Univerzitná knižnica Technickej univerzity v Košiciach, Slovenská ekonomická knižnica v Bratislave, Ústredná knižnica SAV a Centrum VTI v Bratislave, ktorých skúsenosti sú veľmi pozitívne. *Spoločnosť EBSCO je otvorená ku konfigurácii ponuky v rámci rozšírenia národnej licencie SNK.*

3. Podporovať vytváranie virtuálnych knižníc a knižnično-informačných služieb

V tejto oblasti sa rozšírili KIS založené na komunikácii cez internet.

Online katalógy

knižnice	počet knižníc s online katalógom
vedecké	9
akademické	13 (1 knižnica nemá online katalóg)
verejné krajské	8
verejné regionálne	25
verejné mestské	43 (23 knižníc nemá online katalóg)

V katalógu na portáli Slovenská knižnica sa konštatuje vysoká duplicita záznamov.

Knižnice požadujú aj zavedenie nových prvkov zodpovedajúcich knižnici 2.0, pripájanie náhľadov obálok a obsahov publikácií a vytvorenie národného súborného katalógu SR so začlenením katalógov všetkých používaných knižnično-informačných systémov.

V súčasnosti je napr. aktuálne a dodávateľom KIS dohodnuté začlenenie súborného katalógu regionálnych knižníc BBSK (SKAT BBSK) na portál Slovenská knižnica, čo si však vyžaduje obnovenie multidatabázového vyhľadávania.

Voľne prístupný internet

knižnice	Počet prac. staníc - 2012
vedecké	213 (2 knižnice neuviedli počet)
akademické	635
verejné krajské	113 (1 knižnica neuviedla počet)
verejné regionálne	310
verejné mestské	220 (10 knižníc neuviedlo počet)

Mestské knižnici prejavili obavu, že v prípade neobnovenia zmluvy v rámci projektu Informatizácia knižníc nebudú mať finančné prostriedky na údržbu systému.

Portály

K problematike vlastných portálov sa nebudeme vyjadrovať, keďže knižnice zväčša uvádzali webové stránky.

Najviac využívané portály sú:

Infolib – portál pre knižničnú a informačnú teóriu a prax	www.infolib.sk
Slovenská knižnica – portál ku katalógom slovenských knižníc	www.kis3g.sk
Scientia – vyhľadávací portál pre vedu a výskum	scientia.cvtisr.sk
Informačný portál pre prístup k EIZ	eiz.snk.sk
Internetové metodické centrum pre obecné knižnice	www.obecnakniznica.sk
Do knižnice – portál pre detské knižnice	www.dokniznice.sk
Murova čítareň – portál pre detskú literatúru	www.muovacitaren.sk
Portál služby Spýtajte sa knižnice	www.spytajtesakniznice.sk

Veľmi často sa využívajú i české knihovnícke portály. *Mestské knižnice a sčasti aj akademické knižnice vyjadrili požiadavku vytvorenia portálu pre ich typ knižnice.* Knižnice v národnostne zmiešaných oblastiach využívajú i knižničné portály v Maďarsku.

Portál Spýtajte sa knižnice

1.6.2011 SNK uviedla do prevádzky portál www.spytajtesakniznice.sk, do ktorého sa napriek medializácii a prezentácii na rôznych fórach *zapojil len malý počet knižníc (20).* Knižnice uvádzajú ako dôvod nedostatok informácií o zriadení portálu a nedostatok pracovníkov v knižniciach. Napriek tomu od 1.6.2011 prostredníctvom portálu položilo otázku 2 968 používateľov, pričom portál navštívilo 3 598 používateľov. Prostredníctvom portálu možno použiť i službu CHAT a VOIP.

Digitálne referenčné služby

Digitálne referenčné služby sú zamerané na komunikáciu s používateľom prostredníctvom internetu. Najbežnejšia je služba **Spýtajte sa knižnice**, o ktorú môže používateľ žiadať priamo na webovej stránke knižnice (teda nie cez portál) a to kliknutím na dohodnuté spoločné logo tejto služby. v súčasnosti túto službu poskytuje 8 vedeckých knižníc, 9 akademických, 8 krajských, 15 regionálnych a 7 mestských knižníc. 58 knižníc službu poskytuje pod iným názvom (napríklad Spýtajte sa resp. Opýtajte sa nás) na portáli azet.sk.

Niektoré knižnice poskytujú i službu pod názvom **Napište nám** alebo pod podobným názvom (napr. Otázky a odpovede, Vaše želania, Kniha návštev, Fórum a pod.), pričom časť knižníc považuje túto službu za duplicitnú so službou Spýtajte sa knižnice. Pôvodným zámerom zriadenia uvedených 2 služieb boli odlišné ciele – kým služba typu Spýtajte sa knižnice bola mienená ako referenčná služba poskytovaná pracovníkmi služieb, služba typu Napište nám bola určená pre manažment knižnice.

4 regionálne knižnice komunikujú s používateľmi prostredníctvom mailovej adresy knižnice, jedna dáva prednosť priamej komunikácii počas osobnej návštevy používateľa v knižnici.

Pri rešeršných službách sa konštatuje absencia ich koncepcie a koordinácie, v dôsledku čoho sa tieto služby poskytujú izolovane, i v knižniciach s iným profilom knižničného fondu. Všetky knižnice sa *kriticky postavili k ukončeniu spracovania článkovej bibliografie*, ktorá je základným zdrojom pre poskytovanie informácií slovenskej proveniencie – a to bez náhradnej ponuky a riešenia.

Zvýšenie komfortu používateľov pri výpožičných službách

Výpožičné služby zostávajú stále najdôležitejšími službami knižníc.

Významnou službou verejnosti sú automatizované výpožičné systémy, ktoré sú v jednotlivých typoch knižníc nasledovné:

SNK a vedecké knižnice

ALEPH	1
ARL	1
Dawinci	1
Virtua	6

V sledovanom období pribudol nový automatizovaný knižnično-informačný systém iba v 1 knižnici (CVTI SR, 2010), ostatné boli implementované v predchádzajúcom období.

Akademické knižnice

ALEPH	1
ARL	5
Dawinci	6
OLIB	2
Virtua	16

Školské knižnice

(R. Cenigová: Správa o stave školských knižníc za rok 2011)

Clavius	278
MaSK	84
Proflib Štart	59
Dawinci	4
ARL	2
Evidencia kníh	4
KIS vyrobené na objednávku zriaďovateľa	2

Verejné knižnice krajské

Clavius	4
Dawinci	1
Libris	1
Virtua	2

Verejné knižnice regionálne

Clavius	11
Dawinci	4
Libris	2
Virtua	9

Verejné knižnice mestské

ARL	4
CEIT	1
Clavius	18
Dawinci	1
HunTéka	1
Libris	13
MASK	28
ProfLib	2
Virtua	1

Komfort používateľov vo výpožičných službách podstatne zvyšujú **systemy pre samoobslužné vypožičiavanie a vracanie dokumentov bez potrebnej asistencie personálu (SelfCheck)**, ktorých obsluha je pre používateľov veľmi jednoduchá. Tieto vlastnia len 2 akademické knižnice (Univerzitná knižnica Katolíckej univerzity v Ružomberku od r. 2011 a Slovenská lesnícka a drevárska knižnica vo Zvolene od r. 2009). Na rok 2012 má schválený projekt ŠVK v Košiciach., zakúpenie plánujú ďalšie 2 vedecké knižnice, 4 krajské a 4 regionálne knižnice.

Novú službu pre používateľov predstavujú **biblioboxy**, do ktorých možno vrátiť vypožičané knihy mimo budovy knižnice a mimo otváracích hodín. v súčasnosti ich má 1 vedecká knižnica, 4 akademické knižnice, 4 krajské regionálne, 3 regionálne knižnice a 1 mestská knižnica. Zakúpenie plánuje 1 vedecká knižnica, 14 regionálnych knižníc a 2 mestské knižnice.

Rýchlejšie vybavenie čitateľského preukazu umožňuje **predregistrácia čitateľa**, ktorú umožňujú 3 vedecké knižnice, 6 akademických knižníc, 2 krajské a 1 regionálna knižnica. v CVTI SR prebieha online registrácia používateľov mimo KIS knižnice. Zavedenie predregistrácie plánujú 2 vedecké a 2 krajské knižnice.

Čitateľský preukaz formou vlastnej **čipovej karty** používa 5 vedeckých knižníc, 8 akademických a 1 regionálna knižnica, pričom 6 vedeckých knižníc, 6 akademických knižníc a 1 krajská knižnica akceptujú i karty ISIC vydávané v zmysle odporúčania Ministerstva školstva.

Od 10.5.2010 je v platnosti záväzné stanovisko Úradu pre ochranu osobných údajov SR k spracovávaniu osobných údajov čitateľov a ich zákonných zástupcov pre účel poskytovania KIS, ktoré kladie okrem iného dôraz i **na vymáhanie nevrátených výpožičiek**: „V prípade, že čitateľ, resp. používateľ neplní svoje záväzky zo zmluvy o výpožičke dobrovoľne (nevráti knižničný dokument včas, resp. nenahradí spôsobenú škodu) je knižnica oprávnená, avšak aj zároveň povinná domáhať sa plnenia záväzkov (zmluvných i zodpovednostných), a to prípadne aj súdnou cestou a následne exekúciou, pokiaľ je to potrebné.“ Vymáhanie nevrátených výpožičiek súdnou cestou sa v knižniciach odlišuje v závislosti od typu knižnice. Kým vedecké knižnice (okrem dvoch) vymáhajú súdne a to väčšinou prostredníctvom právneho zástupcu, v akademických knižniciach vymáhajú len 2 knižnice a to prostredníctvom právneho zástupcu vysokej školy. Súdne vymáhajú i 4 krajské knižnice a 4 regionálne, pričom 2 krajské a 3 regionálne vymáhajú prostredníctvom externej firmy (štvrtá regionálna dala návrh na vymáhanie prostredníctvom firmy na pripomienkovanie zriaďovateľovi) a 2 regionálne prostredníctvom mestskej polície. Mestské knižnice súdne nevymáhajú, nemajú na to zdroje. Vo všeobecnosti má väčšina knižníc málo informácií o problematike súdneho vymáhania. Knižnice v tejto oblasti predložili viacero návrhov na riešenie, pričom požadujú od SNK najmä predloženie jednotnej metodiky.

Podstatne sa modernizoval spôsob **platieb za poskytované služby**. Knižnice využívajú možnosť online platieb najmä cez internet banking (2 vedecké knižnice, 2 krajské knižnice, 3 regionálne knižnice, 5 mestských knižníc) a taktiež registračné pokladnice (4 vedecké, 7 akademických, 3 krajské, 11 regionálnych a 17 mestských knižníc). POSterminál na platbu bankomatovou kartou vlastní 2 vedecké knižnice.

Súčasným trendom je rozšírenie knižničných služieb o **požičiavanie e-kníh na e-čítačkách**. Tento trend preniká do slovenských knižníc veľmi pomaly, pričom v súčasnosti poskytuje takéto služby iba 11 knižníc (4 vedecké, 4 akademické, 1 regionálna, 2 mestské). Knižnice však poskytujú prístup k e-knihám i iným spôsobom, napríklad Krajská knižnica K. Kmeťku v Nitre poskytuje čitateľom 1879 kníh vydavateľstva Ikar na jednom vyhradenom PC v knižnici.

MVS zostávajú naďalej najvýznamnejším nástrojom medziknižničnej spolupráce v oblasti služieb. Kým výpožičky v rámci MVS sa neposkytujú len v niektorých špeciálnych a 2 akademických knižniciach (údajne nie je záujem), v časti ostatných typoch knižníc sa prostredníctvom MVS poskytujú alebo získavajú i xeroxové kópie článkov, pričom podstatne vzrástlo i poskytovanie alebo požadovanie digitálnych kópií.

Medzi najčastejšie zmeny patrí vystavenie elektronickej žiadanky MVS na webovej stránke knižnice a využívanie online žiadaní, napríklad v knižniciach na portáli Slovenská knižnica. Knižnice s automatizovanými výpožičnými systémami väčšinou využívajú tieto systémy i pre potreby registrácie knižníc a výpožičiek MVS, pričom automatizovaný systém MVS využíva iba Regionálna knižnica v Rožňave (ide o systém vlastnej proveniencie).

Konštatuje sa **nárast počtu požiadaviek MVS**, ktorý je odrazom nedostatočného nákupu literatúry a nie je v súlade s personálnym vybavením knižnice, **nedodržovanie zásad MVS** najmä v súvislosti s neoverovaním bibliografických údajov pri požiadavkách na kópie článkov, vysoké poplatky niektorých knižníc, absencia samostatného pracoviska MVS a pod.

V tejto oblasti sme dostali viacero **návrhov, medzi ktorými je najvýraznejšia požiadavka jednotného súborného katalógu SR, vytvorenia centrálného automatizovaného systému MVS v SR, zjednotenie alebo odstránenie poplatkov, vytvorenia smernice o MVS a pravidelné školenia pracovníkov MVS.**

- 4. Rozvinúť a dobudovať celoštátne siete na zabezpečovanie operatívnych elektronických knižničných služieb, osobitne systém elektronického zasielania dokumentov a systém digitalizácie kníh na objednávku a začleniť tieto služby do existujúcich a začleniť tieto služby do existujúcich a budovaných verejných knižnično-informačných služieb v EÚ.**

V systémoch **elektronického dodávania dokumentov** sú všetky transakcie (objednávka, spracovanie objednávky, dodávka dokumentu elektronickou poštou, fakturácia) v elektronickej podobe. *Takýto systém má v súčasnosti iba Univerzitná knižnica v Bratislave*, ktorý funguje pod názvom *EDO*. Ďalšie knižnice poskytujú zo svojich fondov len digitálne alebo skenovacie služby a to v MVS i pre individuálnych používateľov. Pre potreby MVS sa využívajú i zahraničné systémy ako Subito, DoDo, BLDCS, MedPilot, Niwi a EZB.

Službu **EoD (Elektronická kniha na objednávku)** poskytuje Univerzitná knižnica v Bratislave, ktorá je členom konzorcia (Universitätsbibliothek Innsbruck), SNK, ÚK SAV, AK VŠVU v Bratislave.

Podstatne vzrástlo poskytovanie **reprografických služieb** pre individuálnych používateľov, čo sa prejavilo i v náraste kopírovacej techniky.

Knižnice	Počet kopírovacích zariadení - 2008	Počet kopírovacích zariadení - 2012	Samoobslužné zariadenia - 2012
vedecké	29	36	11
akademické	33	50	26
verejné krajské	18	28	
Verejné regionálne	68	75	2
Verejné mestské	67	72	3

Zároveň sa často konštatuje zastaranosť tejto techniky.

Digitalizačné zariadenia

Knižnice	Počet - 2008	Počet - 2012
vedecké	6	17
akademické	14	20
Verejné krajské	1	9
Verejné regionálne	12	20
Verejné mestské	5	5

Regionálne knižnice pracujú na digitalizácii regionálnych dokumentov, resp. prejavujú záujem o túto oblasť, požadujú však usmernenie zo strany SNK. Pri digitálnych službách sa konštatuje absencia jednoznačne definovaných autorských práv pri zhotovovaní a sprístupňovaní digitálnych kópií.

V súvislosti so **sociálnou funkciou knižníc** knižnice musia často riešiť problémy súvisiace s neprispôsobivými čitateľmi, bezdomovcami, minoritnými skupinami, najmä Rómami a pod., ktorí vyvolávajú konfliktné situácie s pracovníkmi služieb a obťažujú ostatných čitateľov. Tieto problémy sa v jednotlivých regiónoch Slovenska a jednotlivých typoch knižníc pociťujú rôzne. Markantné sú najmä vo verejných knižniciach v súvislosti s bezplatným prístupom k verejnemu internetu, vo vedeckých knižniciach sú skôr výnimočné, pričom vedecké a akademické knižnice upozorňujú najmä na absenciu právneho dosahu na zahraničných používateľov. Knižnice požadujú **usmernenie, ako sa v takýchto situáciách správať, aby neboli obvinení z porušovania antidiskriminačného zákona.**

Marketingové aktivity knižníc

Otváracie hodiny

knižnice	2008-2011	Služby v sobotu 2008-2011	
vedecké	Nezmenené – 2 knižnice	Áno - áno	3 knižnice
	Predĺžené – 3 knižnice	Nie - nie	3 knižnice
	Skrátené – 4 knižnice	Áno - nie	1 knižnica
		Nie - áno	1 knižnica
akademické	Nezmenené - 11 knižníc	Áno – áno	7 knižníc
	Predĺžené - 7 knižníc	Nie – nie	10 knižníc
	Skrátené - 1 knižnica	Nie - nie	2 knižnice
Verejnú krajské	Nezmenené – 7 knižníc	Áno – áno	6 knižníc
	Predĺžené	Nie – nie	1 knižnica
	Skrátené . 1 knižnica	Áno - nie	1 knižnica
Verejnú regionálne	Nezmenené 12 knižníc	Áno – áno	23 knižníc
	Predĺžené 14 knižníc	Nie - nie	4 knižnice
	Skrátené 1 knižnica		
Verejnú mestské	Nezmenené 43 knižníc	Áno – áno	13 knižníc (1 i v nedeľu)
	Predĺžené 10 knižníc		42 knižníc
	Skrátené 8 knižníc	Nie – nie Áno – nie	3 knižnice

Prieskumy spokojnosti používateľov

Prieskumy spokojnosti boli zamerané hlavne na zistenie spokojnosti so službami knižnice, s webovou stránkou, so skladbou knižničného fondu, s otváracími hodinami, so záujmom o podujatia a pod.

knižnice	Počet knižníc, ktoré realizovali prieskumy	Počet realizovaných prieskumov spolu
vedecké	7	11
akademické	10	21
Verejné krajské	5	11
Verejné regionálne	16	53
Verejné mestské	14	24

Vydávanie periodík

knižnice	Počet knižníc, ktoré vydávajú vlastné periodiká	Počet periodík
vedecké	7	8
akademické	3	3
Verejné krajské	6	9
Verejné regionálne	11	13
Verejné mestské	1	1

Periodiká sa vydávajú väčšinou v printovej i elektronickej forme. Ich zameranie závisí od typu knižnice. Periodiká vedeckých knižníc sú zamerané na odbornú a vedeckú komunitu, periodiká verejných knižníc sú určené najmä pre obecné knižnice a deti.

Marketingové aktivity uviedla iba časť knižníc. Vo všeobecnosti v nich dominuje komunikácia s médiami a množstvo ďalších akcií, ktoré možno len ťažko zovšeobecniť. 146 knižníc uvádza prezentáciu na sociálnej sieti Facebook.

5. Budovať verejné knižnice ako komunitné centrá a tým posilniť verejné informačné služby. Podporovať aktívnu účasť knižníc na regionálnom rozvoji v oblasti vzdelávania, kultúry, cestovného ruchu a miestnych podnikateľských aktivít

Strategická úloha intenzívnejšieho prepájania služieb a aktivít verejných knižníc s potrebami komunít v miestach svojho pôsobenia sa ukázala ako prezieravá a správna. Do povedomia knižníc sa problematika dostala najmä vďaka pracovnej skupine vytvorenej pri SNK pod vedením E. Antolikovej, a o.z. Korálky. Od r. 2008 sa knihovníci z verejných knižníc zodpovedných za komunitné aktivity aj vďaka finančnej podpore MK SR stretávajú na workshopoch a celoslovenských seminároch v rôznych kútoch Slovenska.

Postupne sa vyprofilovalo chápanie komunitných aktivít, čoho potvrdením sú i poznatky z prieskumu, kde absolútna **väčšina knižníc súhlasí s takýmto obsahovým rámcom : dokumentovanie života komunity, prezentovanie a sprístupňovanie materiálov, predstavovanie osobností žijúcich v anonymite sídlisk a miest, poskytovanie priestorov knižnice na stretávanie sa z iniciatívy iných (voľnočasové aktivity, rozvoj miestnej demokracie), kultúrno-spoločenské aktivity (viacgeneračné, minority a ich integráciu v komunite).**

S takýmto chápaním dosť výrazne **korešpondujú i skutočne realizované aktivity knižníc, pričom sa oproti minulým rokom objavujú stále nové cieľové skupiny a obsahy.** Stále sú však názory, akoby všetky kultúrno-spoločenské podujatia knižnice boli komunitnými, keďže sú určené verejnosti – komunite, žijúcej v pôsobnosti knižnice. Uvádzať tu prieskumom zistené údaje o počtoch podujatí v tomto kontexte nemá význam.

Podstatné je to, že najmä regionálne knižnice potvrdili, že **si aktívne zisťovali a zisťujú možných partnerov na spoluprácu, že vychádzajú z poznania potrieb a aj z požiadaviek jednotlivých formálnych (organizovaných) i neformálnych záujmových skupín v komunite.**

V týchto súvislostiach je zvlášť pozitívne, že sa rozbieha a v mnohých prípadoch je už rozbehnutá **spolupráca s komunitnými centrami zriaďovanými spravidla odborními sociálnymi veci** najmä vo väčších mestách – polovica regionálnych knižníc a tretina mestských knižníc uvádza takúto spoluprácu. Tieto komunitné centrá na rozdiel od komunitných knižníc, pomerne striktnie dodržiavajú princíp vytvárania podmienok, priestoru pre aktivity komunity, ktoré sú samoorganizované. Práve tu je priestor na spoluprácu (napr. ponuka informačného zabezpečenia aktivít nejakej záujmovej skupiny, ktorá sa schádza v komunitnom centre).

V kontexte komunitných centier zriaďovaných mestami, sa v prieskume knižnice výrazne priklonili k **používaniu pojmu komunitná knižnica.**

Asi dve tretiny knižníc **využíva prácu dobrovoľníkov** – najmä pri organizovaní podujatí, pri pomocných knižničných prácach, výbere literatúry, tvorbe scenárov podujatí, vedení záujmových aktivít, poskytovaní služieb zdravotne znevýhodneným a pod. Zaujímavá je prax v SKN Levoča, kde dobrovoľníci načítavali zvukové knihy a pomáhali pri stránkovaní periodík v Braillovom písme.

Pokiaľ ide o **získavanie zdrojov finančných prostriedkov na organizovanie komunitných aktivít**, najviac knižnice uvádzajú, že sa dejú bez nárokov na financie, v rámci bežnej činnosti a ak sú výraznejšie náklady, tak najčastejším zdrojom je vlastný rozpočet, sponzori, grantový program MK SR a iné grantové programy. Prieskum ukázal pomerne dobrú podporu komunitných aktivít najmä regionálnych knižníc z grantového programu MK SR, ale i z dotácií sídelných miest a iných zdrojov, čo svedčí o aktívnom prístupe knižníc. Najvyššie sumy z grantových programov MK SR na komunitné aktivity uviedli RK vo Vranove (4 projekty a 11.000eur), Trnave (5 projektov a 6.455 eur), Prievidzi (5 projektov a 3.800 eur), z dotácií

miest Trenčín (10 projektov a 4018 eur), z iných zdrojov Vranov (Vranov a 13.290 eur), Čadca (3 projekty a 5.945eur). z mestských knižníc sa najviac podarilo získať v Piešťanoch (4 projekty a 5.320 eur a Staromestskej knižnici v Bratislave (1 grant a 7.967 eur).

Miimoriadne pozitívne je vyjadrenie väčšiny anketovaných knižníc, že považujú smerovanie k premene na komunitnú knižnicu za perspektívne.

6. Prijat' pre verejné knižnice vo forme odporúčania štandardy pre činnosť verejných knižníc a na základe porovnávania ich plnenia knižnicami vykonať analýzu siete verejných knižníc. Podporovať projekty zamerané na poskytovanie knižnično-informačných služieb prostredníctvom nových foriem, ako sú napr. bibliobusy a pod

Štandardy

Metodický pokyn Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. MK – 1669/2010-10/7472 z 1. júna 2010 k určení štandardov pre verejné knižnice bol vytvorený po veľkom úsilí pracovnej skupiny pod vedením Kataríny Šušoliakovej. Prijatý bol knihovníkmi verejných knižníc pozitívne.

Odpoveď na otázku, ako a s akým finančným efektom sú štandardy využívané knižnicami a zriaďovateľmi, dal čiastočne dotazníkový prieskum

V kategórii regionálnych knižníc (KK, RK) sa vyjadrili všetky – že štandardy prepočítali na vlastné podmienky – vstupy a výstupy a využívajú ich pri plánovaní a skvalitnenie činnosti, a skoro všetky (90 %) tieto vlastné prepočty ako aj prepočty ďalších knižníc v regióne, či v rámci Slovenska, využíva ako argumentačný materiál pre ovplyvnenie zriaďovateľa. u mestských knižníc je situácia menej priaznivá, vyskytli sa prípady, že o štandardoch nemali informáciu.

Podľa vyjadrenia RK, tretina zriaďovateľov nijako zatiaľ nevyužíva štandardy (RK to nepostrehli), tretina zriaďovateľov ich využíva najmä na porovnanie výkonov knižníc v pôsobnosti a prejavuje sa to v nárokoch na zvýšenie výkonov knižnice (ak sú tieto nižšie ako štandardy). Tretina zriaďovateľov využíva štandardy s dôrazom na a porovnanie vstupov, čo sa prejavuje v úsilí dať knižniciam účelové príspevky na základný predmet služieb – na nákup fondov (dve knižnice uviedli, že zriaďovateľ upravil pre knižnice v pôsobnosti vlastné štandardy). Zodpovedá to tretine knižníc ktorá uviedla, že nejakým spôsobom aktívne, spolu s inými, ovplyvnili zriaďovateľa, aby na ne prihliadal pri plánovaní (v prešovskom kraji knižnice samé navrhli rozdelenie financií na nákup fondov) a tretina knižníc tiež skutočne pocítila financie navyše.

Ukazuje sa potreba aktívnejšie využívať štandardy pri reálnom vyrovnávaní rozdielov v dotáciách na obyvateľa, ktoré sú značné aj v rámci jedného kraja - toto je problém najmä knižníc v sídlach s väčším počtom obyvateľov, kde sú dotácie prepočítané aj niekoľkonásobne nižšie;

Analýza siete verejných knižníc na základe plnenia štandardov – sa deje skôr na úrovni regiónov, kde viaceré regionálne knižnice, napr. v ročných prehľadoch výkonov mestských a obecných knižníc verejných knižníc v mestách a obciach prepočítavali ukazovatele aj za jednotlivé knižnice. Celoštátny prehľad plnenia štandardov by bol zaujímavý od úrovne regionálnych knižníc.

Benchmarking

Úzko súvisí so štandardmi; nebudeme sa mu podrobnejšie venovať. Obmedzíme sa na konštatovanie, že mal pomerne dobrú odozvu v regionálnych knižniciach - v prieskume sa iba 5 knižníc vyjadrilo, že nie sú zapojení a 4 z nich sa nerozhodli. v zozname zapojených, ktorým disponuje SNK, je zaznamenaných 29 regionálnych knižníc (RKK RK).

Podpora projektov zameraných na nové formy poskytovania služieb, napr. bibliobusy

Nové formy služieb vedúce k zvýšeniu komfortu používateľov boli spomenuté na inom mieste. Problematika bibliobusov, mobilných foriem knižničnej obsluhy je o inom, súvisí s celkovou organizáciou regionálnych knižničných systémov verejných knižníc a štruktúrou územno-správneho členenia krajiny. Tu, žiaľ, nedošlo od prijatia stratégie v r. 2008 k žiadnemu posunu – a to ani vo vytváraní väčších životaschopných administratívnych samosprávnych obcí (municipalít), ani v samotných regionálnych knižničných systémoch; pôvodný jediný projekt v regióne Svidník nemá nasledovníka.

Domnievame sa, že bez ohľadu na to, či sa v budúcnosti nájde politická vôľa na zásadnú reorganizáciu miestnych samosprávnych celkov (integráciu do väčších administratívno-správnych jednotiek – municipalít), bolo by vhodné **odborne riešiť a navrhnúť alternatívne riešenia súčasného stavu**, keď veľký počet malých knižníc v obciach neposkytuje žiadne, alebo len chabé služby.

V tejto súvislosti sme v prieskume zisťovali názory knižníc na **posilnenie postavenia regionálnych knižníc v systéme verejných knižníc** v oblasti podporných služieb pre ostatné verejné knižnice v regióne – a tým súčasne aj pre koncových používateľov v regiónoch.

Do popredia tu vystupujú súvisiace dva momenty: regionálna knižnica ako **základňa mobilných služieb** (bibliobusov), našla skoro absolútnu podporu (5 regionálnych knižníc tento návrh nepodporilo), resp. ako **regionálne stredisko MVS** – čo v prieskume pozitívne podporilo 83 % z nich – v oboch prípadoch to znamená to isté : podstatne zvýšený nákup fondov RK tak, aby bol schopný nielen saturovať potreby sídelného mesta, ale aj regiónu.

Reorganizačné snahy zriaďovateľov s dosahom na služby verejnosti od roku 2008

V ostatných rokoch sa totiž nielen sporadicky prejavujú snahy a pokusy o **presun zriaďovateľskej pôsobnosti RK zo samosprávnych krajov na mestské samosprávy**, čo dosť ohrozuje plnenie regionálnych úloh daných knižničným zákonom, pretože snahy zriaďovateľov sú odborne nekompetentné .

Okrem týchto snáh týkajúcich sa RK- sú tu ďalšie, najmä v dôsledku ekonomickej krízy, spočívajúce v **zatváraní pobočiek** bez náhrady – čo môže byť aj opodstatnené; napr. knižnice v Žiline (3 vlastným rozhodnutím), VKJK v Košiciach (4), Zvolene (2), L.Mikuláši (1) a RS (1). v Trenčíne bola snaha o zrušenie 2 pobočiek neúspešná, podobne v PO a RV. v 5 knižniciach uviedli znižovanie stavu zamestnancov a krátenie rozpočtu. Vo VKMK B. Bystrica zriaďovateľ rozhodol o zrušení troch integrovaných pobočiek v ZŠ a ponúkol mestu aby ich prevzalo aj s knižničným fondom za symbolickú cenu a prevádzkovali ich školy ako školské knižnice.

7. Osobitnú pozornosť venovať dostupnosti knižnično-informačných služieb pre znevýhodnené skupiny občanov:

Knižnice v pôsobnosti ministerstva kultúry

majú vytvorené podmienky na poskytovanie služieb zrakovo znevýhodneným občanom v prípade požiadania poskytujú dokumenty v Braillovom písme a zvukové knihy, digitálne zvukové knihy.

SNK začala pripravovať Metodické pokyny pre prácu so zdravotne znevýhodnenými používateľmi v knižniciach a Metodické pokyny pre spoluprácu so združeniami zameranými na znevýhodnené a menšinové skupiny občanov.

UKB v spolupráci so SKN a s grantovou podporou nadácie VUB realizovala projekt E-kniha pre hendikepovaných, v rámci ktorého sa digitalizovali a rozpoznávali texty kníh na objednávku zrakovo postihnutých, ktoré sa následne sprístupňovali cez portál Knižnice pre nevidiacich v SKN LE.

SKN MH je kľúčovou knižnicou, ktorá sama sprístupňuje knižničné fondy (zvukové dokumenty, dokumenty v Braillovom písme) **nevidiacim a slabozrakým používateľom** sa realizuje formou absenčných, prezenčných a zásielkových výpožičných služieb. Zostáva **doriešenie evidencie elektronických výpožičiek z digitálnej knižnice SKN**.

Knižnica v sledovanom období zaviedla **tieto nové služby** - 2008: **okrem digitálnych zvukových kníh aj audioweb; on-line zvukové časopisy na webovej stránke; donášková služba** pre starších a imobilných používateľov (okrem braillovských kníh aj zvukové) **2009: databázy EBSCO; zavedenie RSS kanálov 2010: EOD v spolupráci s Univerzitnou knižnicou v Bratislave 2011: fulltextové vyhľadávanie v článkoch on-line časopisov vydávaných SKN 2012: zmena otváracích hodín na úseku výpožičiek detskej a mládežníckej literatúry z troch pracovných dní na päť; rozšírenie kultúrno-výchovných podujatí; sťahovanie zvukových kníh a časopisov do vreckových prehrávačov.**

Vydáva 17 časopisov v štyroch verziách, s rôznou periodicitou. Predplatitelia dostávajú časopisy aj elektronickou formou cez internet a na CD nosičoch. Niektoré z časopisov sú vydávané vo viacerých verziách.

Braillovým písmom tlačia publikácie z oblasti krásnej a odbornej literatúry, periodiká, hudobniny v špeciálnej slepeckej notácii, učebnice pre základné a stredné školy, ale tiež jazykové učebnice, slovníky, legislatívne dokumenty, kalendáre, pohľadnice, leporelá, dokumenty na objednávku.

Vo zvukových štúdiách ročne nahrávajú cca 150 titulov zvukových kníh rôznych žánrov a 14 titulov zvukových časopisov s rôznym zameraním a periodicitou. Všetky zvukové dokumenty sú už nahrávané v digitálnej forme a používateľom sprístupňované na CD nosičoch v AUDIO a MP3 formáte.

V záujme priblíženia sa svojim používateľom SKN LE realizuje prostredníctvom svojej webovej stránky **projekt Digitálnej knižnice, t. j. sprístupnenie zvukových kníh a zvukových časopisov v digitálnej forme prostredníctvom internetu**. v rokoch 2008 – 2009 mali NS používatelia možnosť takýmto spôsobom počúvať vyše 1000 digitálnych zvukových kníh, teraz sa ich počet zdvojnásobil.

Verejné knižnice

Takmer všetky regionálne verejné knižnice a väčšia časť mestských knižníc sa snažia zabezpečiť dostupnosť (čo najkompletnejšiu alebo aspoň čiastkovú) knižnično-informačných služieb pre znevýhodnené skupiny používateľov (zrakovo, sluchovo, inak telesne, sociálne,

ekonomicky znevýhodnených) - napr. bezplatnými či zľavnenými službami, úpravami knižničného priestoru, ponukou špeciálneho technického vybavenia a špeciálnych dokumentov, organizovaním kultúrnych a vzdelávacích aktivít.

Najčastejšie uvádzajú knižnice **služby a aktivity pre zrakovo znevýhodnených**, kde je veľmi zreteľné pôsobenie a spolupráca so SKN Levoči. Na tento účel sú knižnice **pomerne dobre technicky a softverovo vybavené, aj** vďaka grantovému programu MK SR. i v kategórii RK sa však objavujú požiadavky na financie na nákup špeciálneho softveru pre nevidiacich a slabozrakých (6 knižníc) ako aj dostatočného počtu mp3 a mp4 prehrávačov.

V prieskume sa ukázalo na príklade niekoľkých mimoriadne aktívnych knižníc, že je možné na dobre spracovaných a **zmysluplných projektoch získať pozoruhodné sumy (i keď boli aj chyby v zaradení projektov ...)** – RKK v Trnave na vytvorenie 4 chránených dielní 37.837 eur, Prešov 7 projektov za 29.990 eur, Veľký Krtíš na 3 projekty 10:136 eur, Rimavská Sobota 2 projekty za 9.820 eur); z mestských knižníc uspela napr. Mestská knižnica v Bratislave s 2 projektmi za 8.000 eur.

Je zaznamenaný modernizačný trend od používateľsky nekomfortných médií a prehrávačov (kazety mgf napr.) k ľahšie využiteľným a kapacitne výhodnejším malým mp3 a mp4, ktoré knižnice zakúpili a požičiavajú s nahratými knihami. Najslabšie sú vybavené knižnice zariadeniami a dokumentmi pre sluchovo znevýhodnených občanov, debarierizácia nie je tiež na konci.

Knižnice vyjadrili prevažujúcu spokojnosť s dostupnosťou špeciálnych dokumentov, objavili sa hlasy, aby si vytvárali vlastný fond – napr. zvukových kníh. Pozitívne pôsobí rozhodnutie MK SR o možnosti **požičiavať zvukové knihy** nielen zrakovo-znevýhodneným, ale aj **osobám s diagnózami, ktoré znemožňujú plnohodnotné čítanie.**

Verejné knižnice aktívne spolupracujú so širokým spektrom občianskych združení, zameranými na znevýhodnené a menšinové skupiny občanov, napr. Únia nevidiacich a slabozrakých Slovenska, Združenie zdravotne postihnutých dôchodcov, Slovenskou agentúrou na podporu zdravotne postihnutých, Slovenským zväzom sluchovo postihnutých, Ligou za duševné zdravie, ako aj inštitucionalizovanými zariadeniami – sociálnymi centrami, domovmi sociálnych služieb, seniorskými informačnými centrami, stacionármi, špeciálnymi ZŠ a SŠ, krízovými centrami, a inými, ktoré sa nachádzajú v mieste pôsobenia knižníc.

Možno konštatovať, že v tejto oblasti verejné knižnice zachytili čiastočne nástup nových možností.

Zhrnutie

V sledovanom období 2008 – 2012 knižnice uviedli množstvo aktivít súvisiacich so všetkými typmi knižnično-informačných služieb.

Odporúčajú riešiť najmä tieto problémy:

Výpožičné služby

- Legislatívne aspekty vypožičiavania dokumentov na iných ako printových nosičoch
- Vypracovanie jednotnej metodiky pre súdne vymáhanie nevrátených výpožičiek
- Vypracovanie usmernenia na riešenie problémov s neprispôsobivými používateľmi
- Zvýšenie komfortu používateľov služieb :
 - organizačné opatrenia – predregistrácia, postregistrácia, zdieľanie údajov, kariet, online platby,
 - technické vybavenie – samoobslužné zariadenia, biblioboxy, aplikácie na mobilnú komunikáciu (mobily)

MVS

- Vytvorenie centrálneho automatizovaného systému MVS v SR
- Vytvorenie legislatívneho dokumentu o MVS
- Vytváranie regionálnych knižničných fondov v regionálnych knižniciach ako predpokladu pre efektívnejšie poskytovanie MVS, prípadne zavedenia mobilných služieb v regiónoch)

Prístup k EIZ

- Udržateľnosť NISPEZ a národnej licencie EBSCO
- Koordinácia získavania a sprístupňovania EIZ
- Inovácia softvéru Naviga pre vzdialený prístup k EIZ
- Rozšírenie ponuky EIZ o EIZ slovenskej a českej proveniencie
- Vytvorenie národného súborného katalógu SR (začlenenie regionálnych SK a regionálnych bibliografických a faktografických báz dát)
- Vyriešenie problematiky pripájania náhľadov obálok a obsahov ku katalogizačným záznamom v online katalógoch knižníc
- Obnovenie článkovej slovenskej národnej bibliografie resp. poskytnutie adekvátnej náhrady

Reprografické a digitálne služby

- Zlepšenie technického vybavenia v oblasti kopírovacích a digitálnych služieb
- Jednoznačne definovať autorské práva pri zhotovovaní a poskytovaní digitálnych kópií dokumentov

Iné

- Vytvorenie centrálneho knižničného portálu (Slovenská knižnica+)
- Zlepšenie finančných, personálnych, priestorových podmienok v knižniciach ako i na zlepšení technického vybavenia knižníc.

Riešenie uvedených odporúčaní, ako aj ďalších návrhov z rokovania konferencie, považujeme za základ smerovania knižnično-informačných služieb v systéme knižníc u nás.

Príloha**Finančné náklady**

Naším cieľom bolo i zistenie finančných nákladov na knižnično-informačné služby, t.j. osobné náklady na pracovníkov v službách (mzdy a odvody za zamestnávateľa), náklady nákup techniky na zabezpečenie výpožičného procesu (PC s príslušenstvom, čítačky čiarových kódov, tlačiarne k PC), kopírovacie stroje a multifunkčné zariadenia a softvér KIS. Súčasťou vyčíslených finančných nákladov nemali byť náklady na nákup knižničného fondu a EIZ. Podľa údajov knižníc sú výsledky nasledovné:

Vedecké knižnice (8 + 1)

	2008	2009	2010	2011
Transfery od zriaďovateľa	4 849 111	5 535 684	5 542 169	5 544 843
Vlastné zdroje	124 413	114 003	130 561	124 047
Granty	179 421	4 164	38 302	16 520
Spolu				

Verejné knižnice krajské (8 knižníc)

	2008	2009	2010	2011
Transfery od zriaďovateľa	2 585 409 €	2 606 188 €	2 493 910 €	2 595 872 €
Vlastné zdroje	177 331 €	175 296 €	174 697 €	196 501 €
Granty	91 210 €	61 024 €	50 989 €	52 700 €
Iné	5 787 €	7 135 €	11 044 €	23 102 €
Spolu				

Verejné knižnice regionálne (podklady poskytlo 25 knižníc)

	2008	2009	2010	2011
Transfery od zriaďovateľa	4 802 427 €	5 114 903 €	4 751 914 €	4 738 688 €
Vlastné zdroje	336 733 €	281 636 €	279 751 €	252 467 €
Granty	99 176 €	122 055 €	136 370 €	118 099 €
Iné	27 261 €	38 719 €	5 995 €	18 649 €
Spolu				

Verejné knižnice mestské (podklady poskytlo 49 knižníc)

	2008	2009	2010	2011
Transfery od zriaďovateľa	2 563 806 €	2 981 104 €	2 850 043 €	2 883 402 €
Vlastné zdroje	167 976 €	162 332 €	160 255 €	152 783 €
Granty	6 667 €	10 788 €		
Iné	295 067 €			

Vzhľadom na malé množstvo podkladov z akademických a špeciálnych knižníc výšku poskytnutých finančných nákladov neuvádzame.

VZDELÁVANIE ZAMESTNANCOV KNIŽNÍC. INFORMAČNÁ GRAMOTNOSŤ POUŽÍVATEĽOV KNIŽNÍC

Autori:

PhDr. Daniela Džuganová

Univerzitná knižnica Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach,
daniela.dzuganova@upjs.sk

PhDr. Zuzana Babicová

Univerzitná knižnica Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, zuzana.babicova@upjs.sk

PhDr. Mária Kadnárová

Ústredná knižnica Farmaceutickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave,
kadnarova@fpharm.uniba.sk

Abstrakt:

Potreba permanentného odborného i ďalšieho vzdelávania knihovníkov je odrazom neustálych zmien v spoločnosti, meniacich a rozvíjajúcich sa informačno-komunikačných technológií a rastom informácií. Táto podpora je na Slovensku zastúpená stredným odborným školstvom i vysokými školami, samotnými knižnicami, ktoré sa podieľajú na ďalšom mimoškolskom vzdelávaní svojich zamestnancov. Poskytovaním svojich služieb knižnice vytvárajú podmienky podporujúce celoživotné vzdelávanie občanov Slovenskej republiky s využívaním rôznych foriem práce.

Abstract:

Need for continuous professional and further education of librarians reflects the constant change in society, changing and emerging information and communication technology and in growth information. This support in Slovakia is represented by secondary vocational schools and universities, libraries themselves, which contribute to the next-of-school education of their employees. Libraries provide services that create the conditions for lifelong learning citizens of the Slovak Republic to the use of different forms of work.

Kľúčové slová:

akademická knižnica, finančná podpora, informačná gramotnosť, komunitná knižnica, podujatia pre verejnosť, Slovenská asociácia knižníc, Spolok slovenských knihovníkov, verejná knižnica, vzdelávanie zamestnancov knižníc, vzdelávanie používateľov

Key words:

academic library, community library, education of library staff, education of library users, events for the public, financial support, information literacy, public library, The Slovak Library Association, The Slovak Librarians Association

Zabezpečenie kvalifikovaných, odborne erudovaných ľudských zdrojov je nevyhnutným predpokladom poskytovania kvalitných knižnično-informačných služieb. Táto úloha bola zahrnutá aj v Stratégii rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008-2013 ako **strategická úloha č. 6 Rozvoj ľudských zdrojov a kontinuálne vzdelávanie zamestnancov knižníc**. Jej cieľom bolo vypracovanie modelu kontinuálneho vzdelávania zamestnancov knižníc, ktorý mal umožniť aj ich kariérny rast; príprava profesijných štandardov, ktoré umožnia cieľavedomú a systematickú profesionalizáciu zamestnancov knižníc. k naplneniu tejto úlohy smerovali nasledovné priority:

- 6.1. *Utvoriť pracovnú skupinu, ktorá pripraví model riešenia kontinuálneho vzdelávania vo väzbe na kariérny a profesijný rozvoj zamestnancov.*

V Slovenskej národnej knižnici v Martine (ďalej len SNK) neboli v rokoch 2008 – 2011 vytvorené personálne a finančné podmienky pre praktické naplnenie modelu kontinuálneho vzdelávania vo väzbe na kariérny a profesijný rozvoj zamestnancov knižníc. Nebola vytvorená pracovná skupina, resp. komisia, ktorá by uvedený model pripravila napriek tomu, že bola plánovaná. Členmi tejto skupiny mali byť zástupcovia všetkých typov knižníc.

6.2. Skvalitniť spoluprácu knižníc so strednými a vysokými školami pri aktualizácii učebných plánov graduálneho, pregraduálneho a kontinuálneho vzdelávania, profesijného rozvoja v kariérnom systéme.

Systém odborného vzdelávania pracovníkov knižníc a informačných pracovísk na Slovensku je tvorený strednou odbornou školou a vysokými školami. Úplné stredoškolské vzdelanie v odbore od roku 1953 poskytuje **Stredná odborná škola knihovníckych a informačných štúdií v Bratislave**, ktorá ako jediná odborná škola svojho druhu na Slovensku poskytuje stredoškolské vzdelávanie v oblasti knihovníctva a informačných štúdií. Vzhľadom k tomu, že ide o najdynamickejšie sa rozvíjajúci odbor, študijný profil školy prešiel zásadnými zmenami. v súčasnosti sa škola zameriava na výučbu knižnično-informačných činností, výpočtovej techniky, informatiky a informačných technológií, administratívnych zručností, základov ekonomiky, manažmentu, informačnej politiky, práva a sociálnej komunikácie s podporou jazykových zručností. Ako vyplýva z profilu školy, ten pokrýva nielen knižnično-informačné štúdiá ale aj ekonomické predmety. i napriek atraktivite štúdia škola zaznamenáva klesajúcu tendenciu v počte študentov. Kým v školskom roku 2007/2008 školu navštevovalo 401 žiakov študujúcich v 14. triedach, v školskom roku 2009/2010 to bolo 288 žiakov v 10. triedach a v roku 2010/2011 223 žiakov v 8. triedach.

Vysokoškolské vzdelávanie na Slovensku v rokoch 2008-2011 zabezpečovali tri verejné vysoké školy: Univerzita Komenského v Bratislave (ďalej len UK), Prešovská univerzita v Prešove (ďalej len PU) a Žilinská univerzita v Žiline (ďalej len ŽU). Najdlhšiu tradíciu vo výchove vysokoškolsky vzdelaných knižnično-informačných pracovníkov má **Filozofická fakulta UK v Bratislave** - Katedra knižničnej a informačnej vedy (ďalej len KKIV FF UK), ktorá pripravuje budúce generácie informačných špecialistov pre manažovanie komunikačných tokov, podporu znalostnej ekonomiky a zvládnutie informačnej explózie, vzdeláva expertov na ochranu kultúrneho dedičstva uloženého v historických knižničných fondoch, rukopisoch a starých tlačiach. Katedra ponúka v súlade s požiadavkami bolonského procesu a nového vysokoškolského zákona (Z. č. 131/2002 Z.z.) bakalárske, magisterské i doktorandské štúdium v študijnom odbore 3.2.4 knižnično-informačné štúdiá. v súčasnosti sú akreditované 3 bakalárske programy: informačné štúdiá, dejiny knižnej kultúry, literárna komunikácia a knižnice, 1 magisterský program: informačné štúdiá, 1 doktorandský program: knižničná a informačná veda.

Ďalším pracoviskom, ktoré vychováva vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov knižníc je **PU v Prešove**. Po úspešnej akreditácii v roku 2004 Katedra slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty rozšírila spektrum študijných odborov a okrem učiteľského študijného programu začala realizovať aj neučiteľské (jednoodborové) študijné programy, a to jazykovo-komunikačné štúdiá a knižničné a informačné štúdiá. z uvedeného dôvodu sa zmenil jej pôvodný názov z *Katedry slovenského jazyka a literatúry* na *Katedru knižničných a slovakistických štúdií*. Od 1. 10. 2010 došlo k [integrácii pracoviska s Filozofickou fakultou PU v Prešove](#). Katedra sa stala súčasťou Inštitútu slovakistiky, všeobecnej jazykovedy a mediálnych štúdií (neskôr premenovaného na Inštitút slovakistických, mediálnych a knižničných štúdií) FF PU v Prešove a jej terajší názov je Katedra knižničných a informačných štúdií FF PU v Prešove.

Treťou vysokou školou je **ŽU v Žiline**, na ktorej v máji 2008 na Fakulte prírodných vied ŽU vznikla Katedra knižničných a informačných vied a didaktiky informatiky, v roku 2009 premenovaná na Katedru mediamatiky a kultúrneho dedičstva. Táto pokrýva potreby trhu po absolventoch, ktorí majú čiastočne humanitné a čiastočne technické vedomosti z oblasti webových a digitalizačných technológií, tvorby multimediálneho obsahu, riadenia, organizovania a ochrany informácií. Katedra pôvodne poskytovala dva hlavné študijné programy: Mediamatika a Dokumentácia kultúrneho dedičstva, v letnom semestri 2009/2010 sa študijný program zjednotil na Mediamatiku a kultúrne dedičstvo, ktorý poskytuje niekoľko špecializácií v oblastiach ako kultúrne dedičstvo, mediálno-manažérska oblasť, informačno-technická oblasť.

Knižnice, ktoré sa nachádzajú v okolí pôsobenia vysokých škôl, sa stávajú miestom, kde študenti týchto škôl môžu vykonávať odbornú prax. Skúsenosť však ukazuje, že minimálne percento ich absolventov v knižniciach aj zostane.

Neopomenuteľnou skutočnosťou na vysokých školách je podpora vedy a výskumu v oblasti knihovníctva. Na KKIV FF Univerzity Komenského v Bratislave ide o prepojenie vzdelávania s výskumom v rámci výskumných projektov VEGA, KEGA (Projekt VEGA 1/0429/10 Akademické informačné prostredie – modelovanie z hľadiska informačnej ekológie; Projekt KEGA 3/7275/09 Informačné štúdiá v podmienkach web 2.0 a nových technológií (INWENT)). Významným projektom s celoslovenskou pôsobnosťou Katedry mediamatiky a kultúrneho dedičstva ŽU je Pamäť Slovenska - národné centrum excelentnosti výskumu, ochrany a sprístupňovania kultúrneho dedičstva (2010-2013) a projekty KEGA: Inovatívny prístup pri tvorbe didaktických komunikátov a Mediálna výchova v kontexte celoživotného vzdelávania pedagógov.

6.3 Zabezpečiť v Slovenskej národnej knižnici v Martine akreditáciu vzdelávacích programov (najmä: Spracovanie dokumentov v knižniciach a pamäťových inštitúciách - inovačný kurz; Konzervovanie a reštaurovanie dokumentov v knižniciach - inovačný kurz; Príprava projektových manažérov pre oblasť fondov EU v knižniciach a kultúre; Národné súbory autorít -inovačný kurz; Základný rekvalifikačný kurz pre knižnično-informačné služby pre pracovníkov s neknihovníckym vzdelaním).

Táto úloha v uvedenom období bola naplnená len čiastočne. v rokoch 2008 – 2011 neboli vytvorené v SNK dostatočné personálne a finančné podmienky pre akreditáciu nasledovných vzdelávacích programov: Spracovanie dokumentov v knižniciach a pamäťových inštitúciách - inovačný kurz; Konzervovanie a reštaurovanie dokumentov v knižniciach - inovačný kurz; Príprava projektových manažérov pre oblasť fondov EU v knižniciach a kultúre; Národné súbory autorít -inovačný kurz. Zo strany kompetentných pracovníkov k jednotlivým vzdelávacím programom nebola ochota vypracovať osnovy, pripraviť projekty a ostatnú príslušnú dokumentáciu na zabezpečenie ich akreditácie.

Hoci sa v SNK podarilo zabezpečiť len jeden akreditovaný rekvalifikačný kurz pre pracovníkov s neknihovníckym vzdelaním „Vzdelávanie knihovníkov verejných knižníc pre znalostnú spoločnosť“, vzdelávanie bolo aj vo vyššie uvedených oblastiach (neakreditovaných) realizované formou školiacich a vzdelávacích podujatí pre záujemcov so širokou pôsobnosťou. SNK pre svojich pracovníkov, hlavne vo vedúcich pozíciách, zabezpečila vzdelávací kurz Praktická škola manažmentu a pre skoro všetkých zamestnancov kurz ECDL.

6.4. V Slovenskej národnej knižnici v Martine, Centre vedecko-technických informácií SR a Slovenskej pedagogickej knižnici v Bratislave vytvoriť technické, organizačné

a personálne podmienky na realizáciu systematického ďalšieho vzdelávania knihovníkov, informačných pracovníkov a ostatných zamestnancov knižníc vrátane dištančných foriem e-vzdelávania.

Profesijný rozvoj je podporovaný aj prostredníctvom akreditovaných kurzov, na realizácii ktorých sa podieľa SNK v Martine a Centrum vedecko-technických informácií SR v Bratislave (ďalej len CVTI SR). **Oddelenie pre knižničný systém SR Sekcie fondov SNK v Martine** pripravilo rekvalifikačný kurz pre pracovníkov s neknihovníckym vzdelaním: "**Vzdelávanie knihovníkov verejných knižníc pre znalostnú spoločnosť**". Táto vzdelávacia aktivita bola akreditovaná komisiou na Ministerstve školstva Slovenskej republiky 6. októbra 2008. Kurz je adresovaný pracovníkom všetkých typov knižníc, pracovníkom so záujmom o zamestnanie v knižnici, nezamestnaným s neknihovníckym stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním. Minimálnou podmienkou je ukončené stredoškolské vzdelanie či učebný odbor. Podrobnejšie informácie o kurze <http://www.snk.sk/?rekvalifikacny-kurz>.

Doškoľovacie stredisko CVTI SR v Bratislave usporadúvalo pravidelne akreditovaný kurz **Knihovnícke odborné minimum**. Kurz poskytuje základnú orientáciu v odbore knihovníctva už vyše 20 rokov, neustále sa inovuje a záujem o kurz vysoko prevyšuje kapacitné možnosti CVTI SR. Až do roku 2008 bol tento kurz jediným rekvalifikačným kurzom v rámci Slovenskej republiky, kde mohli záujemcovia dodatočne získať knihovnícke vzdelanie.

Kurz je akreditovaný Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR a je určený pre absolventov vysokých, prípadne stredných škôl neknihovníckeho zamerania, ktorí pracujú, prípadne by chceli v budúcnosti pracovať v knižniciach a informačných centrách a nemajú požadované vzdelanie. Základným vstupným vzdelaním je maturita.

Akreditácia bola pravidelne obnovovaná, naposledy v roku 2009, keď CVTI SR získalo od Ministerstva školstva SR potvrdenie o akreditácii vzdelávacej aktivity Knihovnícke odborné minimum číslo 0484/2009/454/1.

Absolventi, ktorí ukončili ucelený vzdelávací program vrátane skúšky, získali po jeho ukončení osvedčenie s platnosťou pre Slovenskú republiku. Od roku 2008 do 2011 bolo vydaných 127 osvedčení frekventantom uvedeného kurzu.

Kurz vedie kvalitný odborný tím, ktorý tvoria vedúci a kvalifikovaní odborní pracovníci CVTI SR, vedúci pracovníci rôznych typov knižníc a pracovníci KKIV FF UK. Výučba sa uskutočňuje v Centre vedecko-technických informácií SR formou prezenčného štúdia v rozsahu 50 hodín teoretického vzdelávania a 17 hodín praktických cvičení s odborným obsahom v predmetovej skladbe: Úvod do knihovníctva – 5 hodín, Základy manažmentu, marketingu a projektovania – 5 hodín, Knižničný fond – 26 hodín, Knižnično-informačné služby – 14 hodín, Používatelia knižnično-informačných služieb – 7 hodín, Možnosti automatizácie prác v knižniciach, informatizácia a internetizácia knižníc – 10 hodín, Exkurzia – 8 .

Prezenčné štúdium trvá 10 pracovných dní v čase od 8.00 – 16.00 hod. podľa aktuálneho harmonogramu. Po absolvovaní prezenčného štúdia majú účastníci priestor na individuálne štúdium v trvaní 16 týždňov, počas ktorého vypracujú záverečnú prácu. Počas individuálneho štúdia sú účastníkom k dispozícii odborné konzultácie.

Kurz končí záverečnými skúškami, ktoré pozostávajú z testu a zhodnotenia záverečnej práce. Testom sa preveria praktické aj teoretické vedomosti uchádzačov.

O kurz „**Knihovnícke odborné minimum**“ je stály záujem tak z radov zamestnancov knižníc bez knihovníckeho vzdelania, ktorým umožňuje zvýšiť si kvalifikáciu ako i z radov

nezamestnaných, ktorým zvyšuje šance na zamestnanie. Od získania akreditácie v roku 1991 do 30.4.2012 úspešne absolvovalo kurz Knihovníckeho odborného minima 414 frekventantov, ktorí okrem odborných teoretických vedomostí získali aj určité praktické zručnosti a návyky. v máji 2012 sa uskutočnil ešte jeden kurz s počtom 19 účastníkov, ktorí kurz ukončia v októbri 2012 skúškami.

Záujem o kurz neustále rastie napriek tomu, že je spolplatnený a mimo bratislavskí uchádzači si musia hrať aj ubytovanie. Zloženie účastníkov podľa krajov je zastúpené pomerne rovnomerne. Najviac účastníkov je z akademických a verejných knižníc. Na každom kurze účastníci vyplňajú dotazník hodnotenia rekvalifikačného kurzu. Na základe výsledkov dotazníka môžeme k našej spokojnosti skonštatovať, že kurz spĺňa očakávania poslucháčov na 100% a 93% uchádzačov využije získané informácie pri svojej práci.

Obsah i rozsah kurzu sa vývojom neustále zlepšuje. Pri poslednej žiadosti o predĺženie akreditácie kurzu v roku 2009 CVTI SR upravilo obsah kurzu podľa najnovších trendov, zvýšilo rozsah kurzu podľa požiadaviek účastníkov a zvýšilo aj počet hodín praxe.. Cena kurzu je 95,20 € s DPH, cena skúšky: 11,90 € s DPH. CVTI SR je platcom DPH. v cene sú zahrnuté aj učebné texty a materiály k jednotlivým prednáškam.

Z kapacitných dôvodov CVTI SR je kurz organizovaný 1x ročne. v budúcnosti CVTI SR zvažuje upraviť kurz do e-learningovej podoby, čím by sa skrátila prezenčná časť kurzu a tým aj čas, ktorý musia účastníci vynechať zo svojho zamestnania.

Slovenská pedagogická knižnica v Bratislave (ďalej len SPK) realizuje neformálne vzdelávanie knihovníkov akademických knižníc a školských knižníc v súlade so svojou zriaďovacou listinou, a to vo forme seminárov a workshopov.

Aktualizačné vzdelávanie školských knihovníkov v súlade s platnou legislatívou realizuje Metodicko-pedagogické centrum Bratislava, regionálne pracovisko Prešov, a to vo forme akreditovaného vzdelávacieho programu Práca v školskej knižnici (pozri prioritu 6.5) .

Nevyhnutou podmienkou úspešnej realizácie vzdelávacích kurzov je ich materiálne – technické zabezpečenie. v prípade CVTI SR ide o samostatnú seminárnu miestnosť s kapacitou 18 študijných miest, ktorá je vybavená počítačmi a audiovizuálnou technikou. Pre špeciálne aktivity kurzu je k dispozícii konferenčná miestnosť s kapacitou 150 miest, vybavená audiovizuálnou technikou s možnosťou vytvorenia kamerového záznamu. CVTI SR má aj vydavateľské oprávnenie a vlastné reprografické stredisko, kde je možné pre účastníkov kurzu vyhotoviť učebné texty i iné materiály potrebné k príprave na skúšku.

V SNK je pre potreby vzdelávania používaná počítačová učebňa vybudovaná pred rokom 2008. v nej sa realizujú všetky vzdelávacie aktivity. Vzdelávacie aktivity prebiehajú aj v Informačno-vedeckom centre vybudovanom pre potreby služieb a vo viacúčelovej konferenčnej miestnosti. v súvislosti s akreditovaným rekvalifikačným kurzom vytvorila SNK pre jeho účastníkov nielen technické a organizačné, ale aj ubytovacie podmienky (vlastné zariadenie). Pre účastníkov kurzu boli vydané učebné texty. Kurz je spolplatnený sumou 25,00€.

SNK začala postupne zabezpečovať v spolupráci s Fakultou humanitných vied ŽU v Žiline, využitie e-learningu pre rôzne oblasti vzdelávania. Využívať by sa mal systém Žilinskej univerzity poskytovaný prostredníctvom IKT ŽU, s obsahovou náplňou pre potreby vzdelávacích aktivít SNK.

6.5. *V Slovenskej pedagogickej knižnici a metodicko-pedagogických centrách v Slovenskej republike vypracovať vzdelávacie programy kontinuálneho vzdelávania pedagogických zamestnancov pre školských knihovníkov.*

Slovenská pedagogická knižnica v Bratislave organizovala kontinuálne vzdelávanie školských knihovníkov v súlade s platnou legislatívou prostredníctvom Metodicko-pedagogického centra Bratislava, regionálneho pracoviska Prešov v rámci akreditovaného vzdelávacieho programu „Práca v školskej knižnici“

(http://www.mpcedu.sk/library/files/2010_AVP/2010081.pdf).

Slovenská pedagogická knižnica v súlade s platnou legislatívou má právo realizovať len neformálne vzdelávanie školských knihovníkov.

6.6. *Podporovať projekty na skvalitnenie prípravy rozvojových projektov a grantov zameraných na získavanie mimorozpočtových finančných prostriedkov.*

Hodnotenie uvedenej priority je pomerne komplikované, pretože knižnice nie sú personálne ani organizačne vybavené tak, aby samotné mohli realizovať projekty na skvalitnenie prípravy rozvojových projektov a grantov zameraných na získavanie mimorozpočtových finančných prostriedkov. v rokoch 2008-2012 sa knižnice zúčastňovali seminárov resp. školení pod gesciou zriaďovateľov alebo rezortných ministerstiev obsahovo zameraných práve na uvedenú problematiku. Za pozornosť stoja aktivity krajských knižníc, ktoré ako metodické centrá poskytovali metodickú pomoc obecným knižniciam v rámci miesta svojej pôsobnosti pri vyplňovaní formulárov grantového (neskôr dotačného) programu MK SR. Celkove môžeme konštatovať, že naplnenie tejto prioritnej úlohy nebolo reálne.

Organizácia projektov bola podporovaná aj zo strany profesijných združení: Slovenskej asociácie knižníc a Spolku slovenských knihovníkov. Prostredníctvom programu „Partnerstvo alebo spojme svoje sily“, SAK ponúkala svojim členským knižniciam spoluprácu a partnerstvo pri organizovaní rozličných podujatí, predovšetkým odborných podujatí pre knihovnícku verejnosť; kultúrnych a propagačných podujatí pre širokú verejnosť presahujúce rámec jednej knižnice. Spolok slovenských knihovníkov v roku 2011 zorganizoval na tému fundraisingu a získavania finančných zdrojov pre knižnice dva workshopy pod vedením Roberty Stevens, prezidentky Americkej asociácie knižníc (American Library Association) s názvom „Fundraising (v prvej línii): Ako zvýšiť efektivitu Vašej knižnice a získať stúpencov jej aktivít a záujmov“. Workshopy sa konali v spolupráci s Veľvyslanectvom USA, InfoUSA a krajskými pobočkami SSK v nasledovných termínoch a miestach konania: 13. máj 2011 (Štátna vedecká knižnica v Košiciach)

<http://www.infolib.sk/index/podstranka.php?id=51&idm=1&prm1=3&prm2=1&prm3=4044> a 17. máj 2011(Univerzitná knižnica v Bratislave <http://www.infolib.sk/index/podstranka.php?id=51&idm=1&prm1=3&prm2=1&prm3=4048>).

Workshopy Spolku slovenských knihovníkov v spolupráci s Americkou asociáciou knižníc sa stretli s veľkým záujmom odbornej verejnosti a zúčastnil sa ich veľký počet účastníkov (150). v roku 2012 sa SSK zúčastnil na príprave XII. ročníka odborného seminára akademických knižníc na tému „Fungovanie knižníc v zmenených ekonomických podmienkach a špecifické požiadavky používateľov v období hospodárskej krízy“, ktorý sa uskutočnil 24. apríla 2012 v Štátnej vedeckej knižnici v Banskej Bystrici.

6.7. Postupne utvárať podmienky, aby každý odborný zamestnanec každej knižnice absolvoval kurzy a školenia ECDL a získal certifikát odporúčaný v rámci Európskej únie ako štandard základnej informačnej gramotnosti.

Európsky vodičský preukaz na počítače (ECDL) je označenie pre certifikačný systém znalostí a zručností v oblasti práce s výpočtovou technikou. Jeho základom je štandard, ktorý určuje rozsah požadovaných znalostí a zručností vo vybranej tematickej oblasti a celosvetovo platná metodika na overovanie, či uchádzač požadovanú úroveň znalostí a zručností dosahuje. v rámci dotazníkovej formy z celkového počtu 64 knižníc sa 22 vyjadrilo kladne a 42 záporne. Znamená to, že len 34% zamestnancov získalo osvedčenie ECDL. Vzhľadom na nevyhnutnosť počítačovej gramotnosti všetkých zamestnancov knižníc práve v inštitúciách, ktoré poskytujú informácie, je to nízke percento.

6.8. Motivovať odborných pracovníkov knižníc k ďalšiemu zvyšovaniu odbornej kvalifikácie, napr. formou postgraduálneho či iného štúdia.

Zvyšovanie odbornej kvalifikácie zamestnancov knižníc patrí k hlavným nástrojom riadenia. v dotazníkovom prieskume, ktorý bol vypracovaný s cieľom získať aktuálne informácie o naplnení uvedenej strategickej úlohy a do ktorého sa zapojilo 29 verejných knižníc, 7 vedeckých knižníc, 25 akademických knižníc a 3 iné knižnice až 52 knižníc (z celkového počtu 64) uviedlo, že ich zamestnanci mali v rokoch 2008-2012 možnosť absolvovať rôzne formy ďalšieho vzdelávania. Len 12 knižníc uviedlo záporné stanovisko. Postgraduálne štúdium označili 3 knižnice, akreditovaný kvalifikačný kurz CVTI SR 31 knižníc, akreditovaný kvalifikačný kurz SNK 15. Vytvorenie podmienok pre externú formu vysokoškolského štúdia prvého i druhého stupňa na PU v Prešove a ŽU v Žiline znamenalo nárast počtu záujemcov z radov zamestnancov knižníc o toto štúdium.

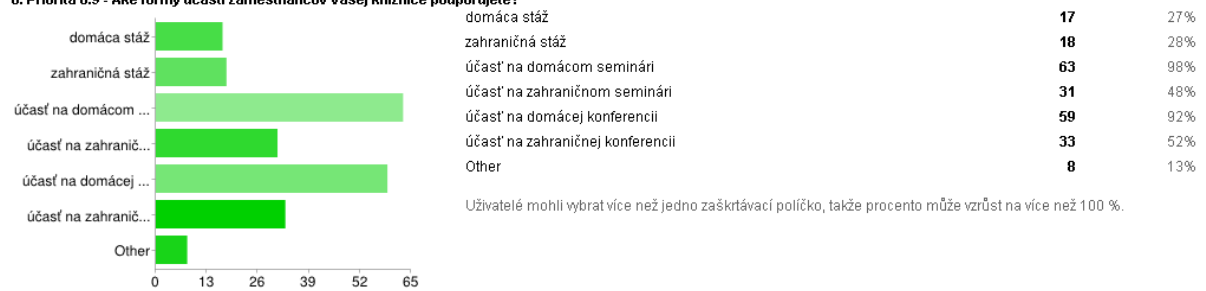
Prvý stupeň VŠ ukončilo 63 pracovníkov knižníc z 30 knižníc, druhý stupeň VŠ 60 pracovníkov z 30 knižníc a tretí stupeň absolvovalo 14 pracovníkov z 9 knižníc.

Odborný rast v konečnom dôsledku prináša so sebou aj finančné ohodnotenie. 63 % opýtaných knižníc uviedlo, že má možnosť ovplyvniť pracovné zaradenie resp. mzdové ohodnotenie pracovníka po absolvovaní rekvalifikačného kurzu resp. inej formy štúdia, a to zvýšením osobného príplatku (74%), postupom do vyššej pracovnej triedy (63%) alebo udelením odmeny (5%).

6.9. Podporovať účasť odborných zamestnancov na odborných podujatiach – seminároch, stážach, kongresoch a pod. doma i v zahraničí.

Účasť zamestnancov na odborných podujatiach patrí k najrozšírenejším formám podpory ich ďalšieho rastu. Najviac podporovanou formou je účasť na domácom seminári (63 knižníc - 98%), účasť na domácej konferencii (59 knižníc - 92%), účasť na zahraničnej konferencii (33 knižníc - 52%), účasť na zahraničnom seminári (31 knižníc - 48%). Ďalej nasleduje zahraničná stáž (18 knižníc - 28%), domáca stáž (17 knižníc - 27%). v tejto súvislosti je potrebné podotknúť, že účasť na týchto aktivitách je hradená vo väčšine prípadov z rozpočtu vysielajúcej knižnice. Dôležitým faktom sa stáva aktívna účasť zamestnancov na odborných podujatiach.

6. Priorita 6.9 - Aké formy účasti zamestnancov Vašej knižnice podporujete?

6.10. *Vytvárať podmienky na podporu odborných aktivít profesijných knižničnických združení na Slovensku - Spolku slovenských knihovníkov a Slovenskej asociácie knižníc, ktoré sa podieľajú na plnení zámerov stratégie.*

Na Slovensku aktívne pôsobia dve profesijné združenia, ktorých ciele a odborné aktivity sa navzájom dopĺňajú a majú významný vplyv na trendy a rozvoj slovenského knihovníctva **Spolok slovenských knihovníkov** (od roku 1946) združuje 1000 individuálnych členov (knihovníkov a informačných pracovníkov) a 70 kolektívnych členov (slovenské knižnice všetkých typov), 8 krajských pobočiek SSK www.infolib.sk a **Slovenská asociácia knižníc** (od roku 1992), ktorá združuje 94 najvýznamnejších vedeckých, akademických a verejných knižníc www.sakba.sk.

Obidve profesijné združenia sa významnou mierou podieľali na kontinuálnom odbornom vzdelávaní pracovníkov slovenských knižníc prostredníctvom organizovania početných odborných školení, seminárov, konferencií, odborných exkurzií, pozývaním zahraničných odborných prednášateľov a expertov na Slovensko a vysielaním svojich zástupcov na zahraničné knižničnické konferencie a kongresy. Informácie o odborných podujatiach obidvoch profesijných združení sú k dispozícii na celoslovenskom knižničnickom portáli InfoLib, ktorý spravuje SSK a na webovej stránke SAK, ktorá si v tomto roku pripomína 20. výročie svojho založenia.

Na realizáciu početných odborných aktivít slovenských profesijných združení Slovenskej asociácie knižníc a Spolku slovenských knihovníkov bola nevyhnutná podpora nielen ich členskej základne, ale vo veľkej miere aj podpora Ministerstva kultúry SR a mnohých partnerských organizácií (Veľvyslanectvo USA, Goetheho inštitút a ďalšie), ale tiež podpora slovenských knižníc, ktoré sú často spoluorganizátormi odborných podujatí SAK a SSK.

Mnohé odborné podujatia slovenských profesijných združení sa konali pod záštitou Ministerstva kultúry SR, napríklad medzinárodné sympóziá INFOS v rokoch 2009 a 2011. SAK pripravuje pre knižničnickú komunitu jarné a jesenné odborné semináre akademických knižníc a semináre verejných knižníc s rôznorodou tematikou.

Významným partnerom Spolku slovenských knihovníkov sa stala Americká asociácia knižníc (ALA). SSK získal pri príležitosti svojho 65. výročia v roku 2011 čestné členstvo v ALA, ktoré Spolku venovala Roberta Stevens, prezidentka ALA na sympóziu INFOS 2011 pri svojej návšteve na Slovensku.

Ministerstvo kultúry SR podporuje odborné aktivity SAK a SSK najvýznamnejšou mierou predovšetkým prostredníctvom grantovej schémy MK SR alebo prostredníctvom podpory slovenského zastúpenia na významných zahraničných odborných fórach, konferenciách a kongresoch.

Na tomto mieste patrí poďakovanie Ministerstvu kultúry SR za dlhoročnú podporu slovenského zastúpenia v Svetovej federácii knižničných asociácií a inštitúcií IFLA, pretože bez možnosti vycestovania na náklady MK SR by slovenské knihovníctvo nemalo možnosť vyslať svojho zástupcu z dôvodu obmedzených finančných zdrojov profesijných združení. Aj vďaka tejto podpore mohla byť Ing. Silvia Stasselová, predsedníčka Spolku slovenských knihovníkov v roku 2007 zvolená za členku Stáleho výboru Sekcie IFLA pre manažment knižničných asociácií (IFLA MLAS) a v roku 2009 zvolená na pozíciu tajomníčky Sekcie IFLA MLAS spojenej s čestnou funkciou *IFLA Officer*, ktorú dosiahlo slovenské knihovníctvo prvýkrát v svojej histórii. Ing. Silvia Stasselová bude túto funkciu zastávať aj v ďalšom volebnom období 2011 – 2013. <http://www.ifla.org/en/mlas/standing-committee-members>

Pod'akovanie patrí aj Veľvyslanectvu USA za významnú pomoc pri pozvaní dôležitých zástupcov zahraničných knihovníckych združení a zahraničných odborníkov na Slovensko: zasadnutie výboru Sekcie IFLA MLAS pre manažment knižničných asociácií v Bratislave (12. – 14. február 2009). Zasadnutie výraznou mierou podporil aj Goetheho inštitút a zúčastnil sa ho Veľvyslanec SRN. Medzi účastníkmi podujatia v Bratislave bola aj Sinikka Sipilä, ktorá je v súčasnosti vo funkcii IFLA President-elect a funkciu prezidentky IFLA prevezme v roku 2013.

Podrobná reportáž zo zasadnutia a zoznam účastníkov je dostupná na internete: http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2009/april_maj/03.pdf - návšteva Roberty Stevens, prezidentky Americkej asociácie knižníc (ALA) na Slovensku (9. – 19. máj 2011). Podrobná reportáž z návštevy prezidentky ALA a jej aktivít je dostupná na internete:

http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2011/jun/24.pdf .

Ďalšie významné návštevy zahraničných odborníkov v rámci EU projektu Excelentná univerzita na pozvanie Spolku slovenských knihovníkov :

- prednášky Jensa Thorhauge, riaditeľa Danish Agency for Libraries and Media (Dánsko)

26. júna 2008: Knižnice v znalostnej spoločnosti – výzvy a stratégie

<http://www.infolib.sk/index/podstranka.php?id=51&idm=1&prm1=3&prm2=1&prm3=2081>

27. júna 2008: Nová knižnica – workshop o inováciách vo verejných knižniciach

<http://www.infolib.sk/index/podstranka.php?id=51&idm=1&prm1=3&prm2=1&prm3=2082>

- prednáška Duana Webstera, dlhoročného výkonného riaditeľa Association of Research Libraries (USA)

22. septembra 2008

<http://www.infolib.sk/index/podstranka.php?id=51&idm=1&prm1=3&prm2=1&prm3=2230>

23. septembra 2008

prednáška o skúsenostiach s benchmarkingom v USA na seminári o meraní výkonov knižníc Dostupné na internete: <http://www.cvtisr.sk/itlib/itlib084/bench.htm> .

Slovenské knihovnícke profesijné združenia SAK a SSK by si však určite zaslúžili väčšiu pozornosť v oblasti systematickej podpory ich činnosti, nakoľko nedisponujú žiadnymi priestormi, profesionálnymi zamestnancami ani technickým vybavením na svoju činnosť. Členské príspevky sú len symbolické a nie sú dostatočné na bezproblémový chod knihovníckych združení.

Cieľom strategickej úlohy č. 7 **Podpora celoživotného vzdelávania a zvyšovania informačnej gramotnosti používateľov** bola podpora rovnosti šancí pri plnení základného ľudského práva na celoživotné vzdelávanie; vytvorenie podmienok na prístup občanov k nadobúdaniu nových a obnovovaniu už získaných zručností pri práci s informáciami, ktoré sú potrebné na trvalo udržateľný rozvoj spoločnosti založenej na vedomostiach a dosiahnutie zlepšenia informačnej gramotnosti všetkých vrstiev obyvateľstva, najmä však absolventov stredných a vysokých škôl.

Priority:

7.1. *Podporovať dobudovanie verejných a vedeckých knižníc tak, aby mohli v zmysle Konceptie celoživotného vzdelávania v SR primerane plniť úlohy lokálnych centier vzdelávania.*

Pod pojmom „celoživotné vzdelávanie,, je v krajinách Európskej únie označované vzdelávanie počas celého života. Celoživotné vzdelávanie predpokladá všetky aktivity učenia sa počas života s cieľom zlepšiť vedomosti, zručnosti a kompetencie v rámci personálnych, občianskych, sociálnych a/alebo zamestnaneckých aktivít. Hlavní aktéri v systéme celoživotného vzdelávania sú samotní občania, vzdelávacie inštitúcie, poradenské centrá, zamestnávateľia, profesijné a odborové združenia, ale aj miestna a regionálna samospráva, personálne agentúry a mimovládne organizácie.

V roku 2009 bol prijatý Zákon č. 568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov. v zmysle tohto zákona sa pod celoživotným vzdelávaním rozumejú „všetky aktivity, ktoré sa uskutočňujú v priebehu života s cieľom zlepšiť vedomosti, zručnosti a schopnosti“. Celoživotné vzdelávanie ako základný princíp výchovy a vzdelávania uplatňovaný vo vzdelávacej sústave Slovenskej republiky tvorí: a) školské vzdelávanie a b) ďalšie vzdelávanie nadväzujúce na stupeň vzdelania dosiahnutý v školskom vzdelávaní. Otázka celoživotného vzdelávania bola zakomponovaná aj v programovom vyhlásení vlády na roky 2010-2014, v rámci ktorého si vláda kládla za cieľ „zabezpečiť, aby každý občan mal rovnaký prístup ku kvalitnému celoživotnému vzdelávaniu po skončení školskej dochádzky, počas pracovného procesu aj v dôchodkovom veku“ (Stratégia celoživotného vzdelávania, 2011). Hodnotenie plnenia tejto úlohy prebehlo v roku 2011 (podrobnejšie <http://www.minedu.sk/data/USERDATA/DalsieVzdel/VDOC/Strategia%20celozivotneho%20vzdelavania%202011.pdf>) v rámci Ministerstva školstva SR.

Už v samotnom Zákone č. 183/2000 o knižniciach je zadefinovaná knižnica ako kultúrna, informačná a vzdelávacia ustanovizeň. v hodnotenom období však absentovalo koncepčné riešenie celoživotného vzdelávania v podmienkach knihovníctva na Slovensku. Napriek tomu knižnice všetkých typov svojimi aktivitami boli nápomocné v procese výchovy a vzdelávania detí, mládeže, dospelých, zdravotne nevýhodných občanov ako i marginalizovaných skupín. o činnosti verejných i vedeckých knižníc viac v štatistických ročenkách resp. štatistických výkazoch uverejnených na stránkach SNK <http://www.snk.sk/?statistika>.

V dotazníkovom prieskume boli zisťované možnosti vybudovať vzdelávacie centrum resp. počítačovú učebňu za účelom organizovania vzdelávacích podujatí v knižniciach. Výsledky sú v nasledujúcom grafe.

9. Priorita 7.1 - Vytvorila Vaša knižnica v rokoch 2008 – 2012 vzdelávacie centrum, počítačovú učebňu a pod. za účelom realizácie vzdelávania používateľov a (alebo) zamestnancov knižníc?

7.2. Zabezpečiť rozvoj akademických knižníc ako nevyhnutných súčastí vzdelávacieho procesu (formálneho aj neformálneho).

Hlavným poslaním akademických knižníc je získavanie, spracúvanie a sprístupňovanie knižničného fondu s cieľom informačne zabezpečiť pedagogický proces a vedecký výskum na vysokých školách. Legislatívne zmeny, moderné informačno-komunikačné technológie, digitalizácia informačných zdrojov, nové formy vzdelávania založené na využívaní IKT (napr. dištančné štúdium, e-learning), meniace sa požiadavky a nároky používateľov na služby vytvorili priestor pre aktívnejšiu úlohu akademických knižníc v procese výskumu ale najmä vzdelávania.

Počet AK za uvedené obdobie vzrástol, o čom svedčí aj nasledujúca tabuľka.

Sieť AK (2009-2011)

	2009	2010	2011
Ústredné AK	31	32	33
v tom fakultné	25	26	26
v tom čiastkové	575	561	586
Vykazujúce knižnice	38	39	40

Porovnanie výpožičiek AK

	r. 2009	r. 2010	r. 2011
výpožičky spolu	2 720 297	3 623 747	3 163 695
na 1 AK	76 033	92 917	79 092
na 1 reg. používateľa (RP)	15,64	19,63	17,10
prezenčné výpožičky	1 283 338	1 941 050	1 723 730

Vzdelávacie a iné aktivity AK

	vvš	švš	svš
Vzdelávacie a kultúrne podujatia	889	61	151
z toho akcie IV	606	50	134
odborné kurzy	242	4	51
Edičná činnosť	74	1	88

V rokoch 2008 - 2012 sa podarilo v desiatich AK vybudovať vzdelávacie centrum resp. počítačovú učebňu za účelom realizácie vzdelávacích aktivít pre používateľov alebo zamestnancov knižnice. 15 knižníc, ktoré sa zapojili do dotazníkového prieskumu odpovedalo záporne. Ako hlavné zdroje financovania boli uvádzané vlastné finančné prostriedky resp. granty (ŠF EÚ, MŠVVaŠ SR, MK SR).

V rokoch 2008-2011 realizovala sekcia akademických knižníc SAK v spolupráci s úsekom metodiky AK SPK celkom 8 odborných podujatí pre pracovníkov AK, ktoré mali prevažne pracovno-informačný charakter. Venovali sa problematike benchmarkingu AK v zahraničí a možnostiam zapojenia sa do týchto systémov, téme tvorby a aktuálnym problémom celoštátnych registrov publikačnej a umeleckej činnosti (CREPČ a CREUČ) a celoštátneho registra záverečných prác (CRZP), etike publikovania a citovania, systémom podporujúcim Open Access a inštitucionálnym repozitárom v prostredí slovenských vysokých škôl (ďalej VŠ).

Akademické knižnice venovali v uplynulom období pozornosť zvyšovaniu kvalifikačnej štruktúry svojich zamestnancov rôznymi formami, aj kvôli tomu, že v nich pracuje 35,21% (sumárny výkaz o AK za rok 2011 je na <http://www.spgk.sk/?statistika-akademickych-kniznic>) pracovníkov bez odborného knihovníckeho vzdelania. Tento stav úzko súvisí aj s obmedzenou ponukou neformálneho vzdelávania určeného pracovníkom knižníc, keďže okrem základného rekvalifikačného kurzu ponúkaného SNK a CVTI SR neexistujú žiadne iné vzdelávacie ponuky pre diferencované funkcie knihovníkov knižníc. Treba si uvedomiť, že základná ponuka rekvalifikačných kurzov nezahŕňa všetky špecifiká pracovného zaradenia akademických knihovníkov, preto sú vítané napr. semináre organizované SPK pre pracovníkov služieb, ktoré boli zamerané na zlepšovanie ich komunikačno-prezentačných schopností najmä vo vzťahu k problematickým používateľom. Podľa výsledkov prieskumov o informačnom vzdelávaní (ďalej len IV) v podmienkach slovenských VŠ (SAK, 2010) až 88% AK zabezpečuje rôzne formy IV používateľov na VŠ. Je teda pochopiteľné, že najväčší záujem zo strany AK je o odborné vzdelávanie v oblasti komunikačných a lektorských techník (94% AK) a o zvyšovanie IKT kvalifikácie z oblasti e-learningu, aplikácie moderných audiovizuálnych technológií do kurzov IV (82% AK) ako aj zlepšovanie manažérsko-marketingových techník v oblasti IV (62% AK). Objektívnosť takéhoto záujmu je podporená i informáciami zo štúdie „Prezentácia akademických knižníc prostredníctvom webových stránok“, ktorú vydala SPK v júli 2012 a v ktorej sa okrem iného hodnotila aj schopnosť akademických knižníc prezentovať a propagovať svoje vzdelávacie aktivity (len 42,3% AK uvádza na webovej stránke aktivity súvisiace s ponukou informačného vzdelávania a z toho len 4% AK informuje o e-learningových formách tohto vzdelávania). http://www.spgk.sk/swift_data/source/pdf/Prezentacia%20AK.pdf.

Požiadavky AK na organizáciu ďalšieho vzdelávania pre pracovníkov pokrývajúcej IV úzko súvisia s nedostatočným personálnym zabezpečením tejto činnosti v AK; vo väčšine AK tieto činnosti zabezpečujú pracovníci ako kumulovanú pracovnú činnosť, v AK nie sú vytvorené podmienky na funkčné miesto lektora IV a to i napriek tomu, že až 47 % AK realizuje informačné vzdelávanie v oficiálnych študijných programoch a predmetoch s rôznym počtom kreditov. Informačno-vzdelávacie aktivity AK sú financované prevažne z vlastných

prostriedkov (88% AK), nedostatočne sa čerpajú prostriedky z grantových programov MK SR a MŠVVaŠ SR (9% AK), čo na jednej strane môže súvisieť s absenciou dotačných programov MŠVVaŠ SR pre tento okruh činnosti a na druhej strane s nízkou úrovňou predkladaných projektov.

Problémom vzdelávacích iniciatív vo vzťahu k pracovníkom AK je i neexistencia národnej/rezortnej politiky, ktorá by stanovovala rozsah kompetencií týchto špecifických funkcií pracovníkov AK v duchu odporúčaní Európskej rady informačných asociácií (ECIA) z r. 2006. http://skip.nkp.cz/KeStazeni/Pruvodce_kompetencemi2007.pdf.

7.3. *V rámci grantových systémov podporovať projekty všetkých typov knižníc, ktoré sú zamerané na vzdelávacie aktivity pre odbornú a laickú verejnosť.*

Získavanie finančných prostriedkov na aktivity prostredníctvom projektov sa naplno prejavilo aj v knižnično-informačnom prostredí. Za nosný grantový program môžeme považovať grantový systém Ministerstva kultúry SR v rokoch 2008-2010, ktorý od roku 2011 existuje ako dotačný systém. v rámci tohto systému bol vyčlenený *program č. 2 Kultúrne aktivity v oblasti pamäťových inštitúcií, podprogram 2.1 Knižnice a knižničná činnosť*. Jeho cieľom bolo a je aj v súčasnosti skvalitnenie a modernizácia knižnično-informačných služieb, ochrana a sprístupňovanie knižničných fondov, ako aj ich digitalizácia, zvyšovanie vzdelanostnej úrovne zamestnancov knižníc a zvyšovanie informačnej gramotnosti používateľov. Jednou z priorit bola podpora projektov zameraných na odborné a vzdelávacie, informačné a edičné aktivity knižníc.

Prehľad podporených vzdelávacích projektov z grantového programu MK SR, podprogram 2.1:

	2008	2009	2010	2011
<i>Počet podporených projektov</i>	12	17	18	14
<i>Celková výška poskytnutej dotácie (EUR)</i>	27 285,43	50 101,00	45 120,00	23 777,00

Poznámka: údaje sú čerpané z <http://www.culture.gov.sk/podpora-projektov-dotacie/dotacie-178.html>

7.4. *Podporovať zaradenie informačného vzdelávania do osnov, resp. študijných plánov všetkých stupňov školského vzdelávania, osobitne presadzovať systematické vzdelávanie študentov v oblasti informačno-komunikačných technológií študentov stredných a vysokých škôl.*

Základnou črtou znalostnej, učiacej sa spoločnosti je rozvoj osobnosti človeka a jeho kompetencií pri využívaní výdobytkov globálneho informačného prostredia. Okrem kompetencií práce s IKT sa do popredia dostávajú kompetencie intelektuálnej práce s informáciami, čiže vyhľadávanie relevantných informácií, metódy ich hodnotenia a začlenenia do poznatkového fondu a v neposlednom rade aj ich spracovanie do podoby vhodnej pre vznik nových vedomostí. Medzi kľúčové kompetencie človeka dnes patrí jeho informačná gramotnosť. Pod **informačnou gramotnosťou** rozumieme súhrn kompetencií jedinca

potrebných na efektívne vyhľadávanie, hodnotenie a využívanie informačných zdrojov a informácií, vzťahujúcich sa na konkrétnu potrebu. Dlhodobý a systematický proces zameraný na dosiahnutie informačnej gramotnosti predstavuje **informačná výchova**. Informačná gramotnosť sa stala súčasťou funkčnej gramotnosti. k jej základným zložkám patrí aj **čitateľská gramotnosť** ako schopnosť porozumieť a aktívne používať také písomné jazykové formy, ktoré spoločnosť vyžaduje alebo ktoré majú hodnotu pre jednotlivca. Ak má teda žiak/študent dosiahnuť určitý štandard informačnej gramotnosti musí disponovať určitými štandardami čitateľskej gramotnosti.

Práve podpora čitateľskej gramotnosti dominovala v uplynulom období v činnosti verejných resp. vedeckých knižníc. Uvedené aktivity sú podrobnejšie rozpracované v prioritnej úlohe 7.6.

Do realizácie informačnej výchovy boli zahrnuté jednotlivé zložky knižničného systému na Slovensku. z hľadiska školopovinných detí kľúčové úlohy zohrávajú školské a verejné knižnice. Aktivity školských knižníc sú podrobnejšie rozpracované v prioritnej úlohe č. 7.5.

V podmienkach slovenských VŠ sa problematike informačného vzdelávania dlhodobo venujú akademické knižnice. Po rokoch samostatných iniciatív, programov AK vznikla spoločenská požiadavka na koordináciu a stanovenie jednotného programu v oblasti informačného vzdelávania. Práve riešenie týchto dvoch okruhov problémov sa stalo predmetom záujmu SAK, ktorá podobne ako ďalšie knihovnícke asociácie a združenia vo svete, rieši a podporuje informačné vzdelávanie a zvyšovanie informačnej gramotnosti používateľov knižníc.

Prvým pokusom o systematické zmapovanie aktivít AK v tejto oblasti sa stal elektronický informačný prieskum v r. 2006 realizovaný Slovenskou pedagogickou knižnicou v prostredí diskusnej skupiny AK, výsledky ktorého boli čiastočne prezentované na seminári AK v máji 2006 v Žiline. Cieľom prieskumu bolo zistiť existenciu prepracovaných programov IV, ktoré boli schválené na úrovni vedenia univerzity/fakulty, orientáciu na konkrétne formy štúdia, rozsah, formy a obsahové zameranie realizovanej IV. Prieskum sa týkal aj zistení, nakoľko sa IV dotýka i špeciálnej skupiny používateľov, ktorou sú vysokoškolskí pedagógovia. Záver prieskumu bol venovaný otázke personálneho zabezpečenia IV, t.j. ktorí zamestnanci knižníc zabezpečujú jednotlivé formy IV a ako sú zaradení v rámci personálnej štruktúry knižnice. Prvý samostatný seminár venovaný problematike informačného vzdelávania AK, na ktorom AK prezentovali vlastné vzdelávacie aktivity sa uskutočnil v novembri 2006 na pôde Slovenskej pedagogickej knižnice. Zo záverov seminára vzišiel návrh na vytvorenie ad hoc pracovnej skupiny v rámci SAK, ktorá by sa venovala problematike informačného vzdelávania a EIZ v prostredí AK. z iniciatívy prezentovanej na seminári AK sa uskutočnili dva celoštátne prieskumy informačnej gramotnosti na slovenských VŠ v r. 2007, 2009. Hlavným cieľom prieskumov bolo získať dostatok argumentov a empirických údajov, ktoré by umožnili formulovať požiadavky začlenenia systematického informačného vzdelávania do procesu výučby na vysokej škole ako nevyhnutnej súčasti prípravy vysokoškolsky kvalifikovaných odborníkov vo všetkých vedných oblastiach. Slovenská asociácia knižníc sa rozhodla doplniť výsledky oboch prieskumov IGPAK a IGPAK2 o názory akademických knižníc, hlavným cieľom ktorých je podporovať študentov v procese učenia. Skúsenosti AK ako realizátorov informačného vzdelávania mali prispieť k objektivizácii pohľadu na stav informačného vzdelávania v podmienkach VŠ v SR. Prieskum realizovaný v r.2010 mal za úlohu zistiť ako a či sa situácia v prostredí akademických knižníc od r. 2006 zmenila. Získať informácie o ich pohľade na vec bolo dôležité aj kvôli dosiahnutiu uceleného obrazu o súčasnom stave a perspektívach tejto činnosti v podmienkach slovenských akademických knižníc 2010. Výsledky všetkých spomínaných prieskumov spolu s návrhom koncepcie informačného

vzdelávania na slovenských VŠ sú publikované v analytickej štúdií, vydanej SAK v roku 2010 s finančnou podporou MK SR, na vydaní ktorej participovala i SPK, vytvorením podmienok pre prácu pracovnej skupiny <http://www.sakba.sk/dokumenty/2010/informacne-vzdelavanie-kniha.pdf>.

7.5. *V súlade so smernicou o činnosti školských knižníc podporovať aktivity školských knižníc smerujúce k informačnému vzdelávaniu.*

Slovenská pedagogická knižnica (ďalej len SPK) ako špecializovaná vedecká knižnica s celoštátnou pôsobnosťou so zameraním na oblasť výchovy, vzdelávania, školstva a príbuzných vedných odborov v spolupráci s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky podporuje od roku 2006 aktivity školských knižníc smerujúcich k informačnému vzdelávaniu, a to predovšetkým realizovaním rozvojového projektu „**Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc**“. v rámci tohto rozvojového projektu bolo v rokoch 2006 – 2009 a v roku 2011 podporených 584 školských knižníc. v rámci **elektronizácie** riešili školské knižnice technické a technologické vybavenie školskej knižnice – nákup počítačov, automatizovaného knižničného systému s on-line katalógom alebo bez neho, pripojenie školskej knižnice na školský internet. v rámci **revitalizácie** riešili najmä žánrovo-tematické dopĺňovanie knižničného fondu, navrhovali aktivity rozvíjajúce čitateľskú gramotnosť a plánovali hodiny informačnej výchovy vo vyučovaní jednotlivých vyučovacích predmetov v triedach alebo priestoroch školskej knižnice.

Slovenská pedagogická knižnica každoročne realizuje semináre pre školských knihovníkov, ktoré sú zamerané na elektronizáciu školských knižníc.

Informačné vzdelávanie podporuje Slovenská pedagogická knižnica každoročne aj v rámci „Súťaže o najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice“ a medzinárodnej konferencie „Školské knižnice ako informačné a kultúrne centrá škôl“.

Súťaž o najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice k Medzinárodnému dňu školských knižníc

Od roku 2005 sa každoročne pri príležitosti Medzinárodného dňa školských knižníc (štvrtý októbrový pondelok) realizuje a vyhodnocuje Súťaž o najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice, ktorej cieľom je zábavnými formami práce s knihou podporiť u žiakov dobrý a trvalý vzťah ku knihe, školskej knižnici, k čítaniu a poznávaniu nového.

Tému súťaže pre jednotlivé ročníky vyhlasuje Medzinárodná asociácia školského knihovníctva (International Association of School Librarianship). v rokoch 2007-2011 boli vyhlásené tieto témy: Vzdelávanie podporované školskou knižnicou (2007), Čitateľská gramotnosť a vzdelávanie vo vašej školskej knižnici (2008), Školské knižnice: Veľký obraz – divadelné stvárnenie najzaujímavejšieho príbehu (2009), Rozmanitosť, náročnosť, pružnosť: Školské knižnice majú všetko – zorganizovanie najzaujímavejšieho vyučovacieho dňa (2010) a Školské knižnice pripravujú žiakov na život (2011). Osobnú záštitu nad súťažou preberá každý rok minister školstva Slovenskej republiky. Finančne prostriedky na nákup kníh podľa vlastného výberu do svojich školských knižníc venuje víťazom súťaže sekcia regionálneho školstva Ministerstva školstva Slovenskej republiky. Od roku 2007 majú prvé tri ocenené školské knižnice možnosť prezentovať činnosť svojich školských knižníc a svoje víťazné podujatia na medzinárodnej konferencii *Školské knižnice ako informačné a kultúrne centrá škôl*, ktorá sa koná vždy v máji.

Školské knižnice pripravovali ako súťažné podujatia najmä literárne a vedomostné kvízy, hudobno-dramatické pásma, čitateľské maratóny, prezentácie vlastnej tvorby žiakov,

dramatizácie rozprávok, výrobu leporel z obrázkov najobľúbenejších kníh, literárne relácie do školských rozhlasov, rozprávkové karnevaly, živé komiksy na zábavné texty, besedy so spisovateľmi, deň otvorených dverí vo svojich školských knižniciach a tematické vyučovacie dni. Na propagáciu podujatí používali najčastejšie nástenky, školské časopisy, plagáty, samostatné pozvánky rodičom žiakov a webové sídla škôl. Jednotlivé podujatia propagovali aj regionálne printové médiá, celoslovenské elektronické médiá, obecné rozhlasy, webové sídla škôl a obcí, ktoré oboznamovali širokú verejnosť s oslavou Medzinárodného dňa školských knižníc.

Medzinárodná konferencia „Školské knižnice ako informačné a kultúrne centrá škôl“

Od roku 2007 sa každoročne organizuje medzinárodná konferencia Školské knižnice ako informačné a kultúrne centrá škôl pre školských knihovníkov a zástupcov pedagogickej a knihovníckej verejnosti. Osobnú záštitu nad konferenciou preberá minister školstva Slovenskej republiky. Cieľom tohto odborného podujatia je charakterizovať špecifiká a úskalia činnosti školských knižníc, nadväzovať nové pracovné kontakty, vymieňať si skúsenosti a vzájomne sa obohacovať o nové informácie.

Na prvých štyroch medzinárodných konferenciách odznelo 41 prednášok a zúčastnilo sa na nich 476 zástupcov školských knižníc, pedagógov a knihovníkov.

Hlavnými témami jednotlivých konferencií boli analýza stavu školských knižníc, funkcie a úlohy školských knižníc, možnosti rozvoja a upevňovania čitateľských zručností žiakov, informačná výchova, mediálna výchova, vzdelávanie školských knihovníkov, využívanie školských knižníc pri plnení školských vzdelávacích programov, komunitné aktivity školských knihovníkov a knihovníkov verejných knižníc, ako aj prezentácie zmodernizovaných školských knižníc.

SPK spolupracovala s Metodicko-pedagogickým centrom Bratislava, vyššími územnými celkami, krajskými školskými úradmi, internetovým portálom InfoLib, Centrálnym informačným portálom Ministerstva školstva ako aj s elektronickými a printovými médiami. Táto spolupráca sa týkala najmä propagácie podujatí školských knižníc. Ďalej spolupracovala so Spolkom slovenských knihovníkov pri propagácii celonárodných projektov Noc s Andersenom a Moja naj kniha, so Slovenskou národnou knižnicou v Martine pri propagácii celonárodnej kampane Do knižnice ako aj s regionálnymi knižnicami pri poskytovaní poradenských služieb súvisiacich s výkonom knižničnej činnosti.

7.6. *V spolupráci s vydavateľstvami a ďalšími organizáciami pripraviť a realizovať projekt verejných knižníc na podporu čítania s osobitným zameraním na deti a mládež. Realizovať aj ďalšie projekty a aktivity zamerané na podporu čítania.*

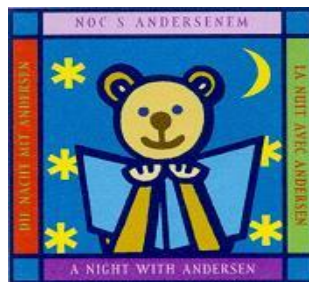
a/ celoslovenské aktivity

Noc s Andersenom

Noc s Andersenom je názov najvýznamnejšieho podujatia na podporu čítania detí v Čechách a na Slovensku. Toto úspešné podujatie vzniklo vďaka nápadu dvoch českých knihovníčok – Mirky Čápovej a Hany Hanáčkovej, ktoré usporiadali jeho prvý ročník v roku 2000 v Knižnici B. B. Buchlovana v Uherskom Hradišti, kedy v knižnici prespalo spolu 20 detí. Dátum konania bol spojený s oslavou Medzinárodného dňa detskej knihy, ktorý sa každoročne na celom svete

pripomína 2. apríla, v deň narodenia významného dánskeho rozprávkara Hansa Christiana Andersena. Rozprávková noc v knižnici bola preto pomenovaná na jeho počesť.

Od svojho prvého ročníka v roku 2000 sa pôvodne komorné podujatie pre 20 detí v Uherskom Hradišti v ČR rozrástlo na rozsiahle medzinárodné podujatie, ktoré sa koná spravidla v posledný marcový alebo v prvý aprílový piatok v roku. Do Noci s Andersenom sa pravidelne zapájajú okrem Českej a Slovenskej republiky aj ďalšie európske krajiny. Po Česku a Slovensku má do podujatia Noc s Andersenom najvyšší počet zapojených knižníc Poľsko a Slovinsko. Podujatie sa každý rok rozrástá o ďalšie tisíce detských účastníkov a postupne sa pridávajú ďalšie štáty.

Logo medzinárodného podujatia Noc s Andersenom

Dostupné na internete: <<http://www.nocsandersenem.cz/ke-stazeni.html>>

V rokoch 2002 a 2003 sa do podujatia začali zapájať prvé ojedinelé slovenské knižnice, na Slovensku však chýbal jednotný koordinátor podujatia, ktorý by ďalšie knižnice nielen motivoval k ich aktívnej účasti, ale ktorý by zároveň získaval významných partnerov knižníc pre Noc s Andersenom, ktorí by mohli byť prínosom v rôznych aspektoch a zabezpečili väčšiu mediálnu pozornosť nielen samotnému podujatiu, ale aj téme významu čítania nielen v detstve ale i v dospelosti.

Celoslovenskej koordinácie Noci s Andersenom sa v roku 2005 ujal Spolok slovenských knihovníkov na základe návrhu jeho predsedníčky Ing. S. Stasselovej na Valnom zhromaždení SSK v Nitre. Na Valnom zhromaždení SSK sa zúčastnila aj Mirka Čáповá z Uherského Hradišťa, ktorá na pozvanie SSK prišla osobne tento úspešný projekt predstaviť na Slovensko.

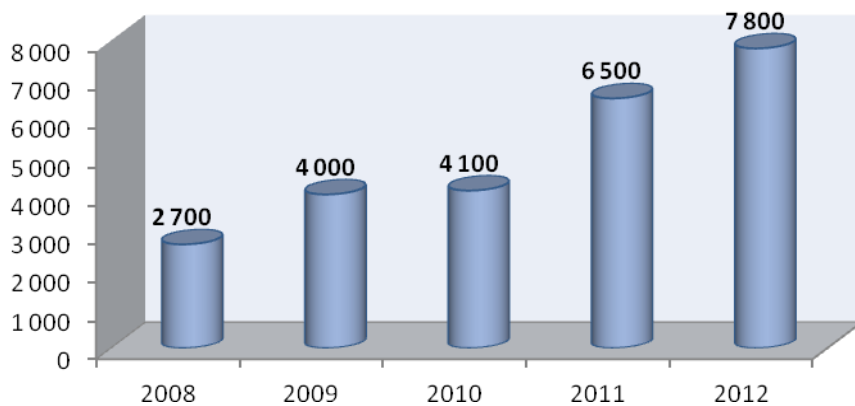
Do prvého celoslovenského ročníka Noci s Andersenom v marci 2006 sa do podujatia zapojilo 45 slovenských knižníc a 1 500 detí. Za celé obdobie (2006 – 2012) bol každý rok na Slovensku prekonaný rekord v počte zapojených knižníc aj v počte zapojených detí . Od roku 2006 do roku 2012 sa do podujatia Noc s Andersenom zapojilo spolu 29 100 detí na Slovensku a celkový súčet zapojených slovenských knižníc za sedem ročníkov tohto úspešného podujatia je 780.

Noc s Andersenom v rokoch 2008 – 2012

Počet zapojených detí v rokoch 2008 – 2012

Roky	2008	2009	2010	2011	2012
Počet detí	2 700	4 000	4 100	6 500	7 800
Celkový počet detí					25 100

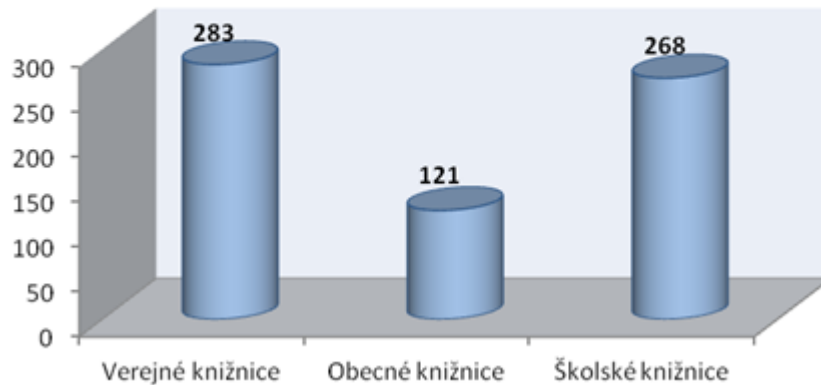
Noc s Andersenom 2008 – 2012
Počet zapojených detí na Slovensku

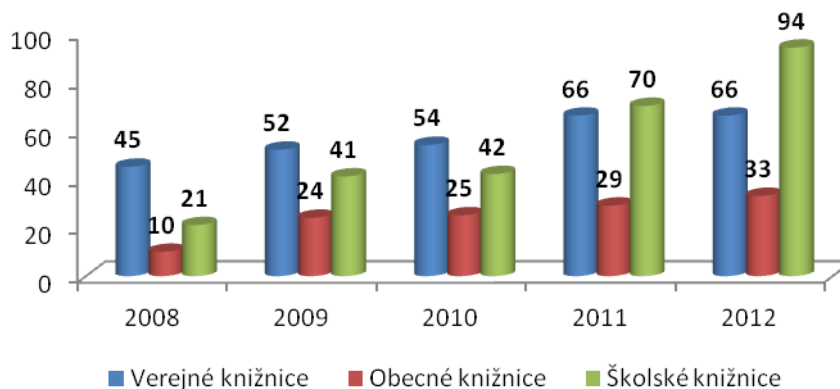
Počet zapojených typov knižníc na Slovensku v rokoch 2008 – 2012

ROK	TYP KNIŽNICE		
	Verejné knižnice	Obecné knižnice	Školské knižnice
2008	45	10	21
2009	52	24	41
2010	54	25	42
2011	66	29	70
2012	66	33	94
Spolu	283	121	268
Celkový súčet knižníc	672		

Noc s Andersenom 2008 – 2012
Počet zapojených typov knižníc na Slovensku spolu

Noc s Andersenom 2008 – 2012
Počet zapojených typov knižníc na Slovensku v jednotlivých rokoch

V každej zapojenej knižnici sa každoročne pripravuje originálny program pre deti, ktorý je všade iný, ale má spoločného menovateľa – nezabudnuteľné spomienky a silný kultúrny zážitok zúčastnených. Knižnice počas Noci s Andersenom navštevujú spisovatelia, herci, majstri ľudových remesiel a stále častejšie aj primátori, starostovia slovenských miest a obcí, aby deťom čítali rozprávky a spoločne s knihovníčkami a knihovníkmi pripravili pre deti nezabudnuteľný program počas každoročnej čarovnej Noci s Andersenom.

Generálnym partnerom podujatia Noc s Andersenom na Slovensku sa v roku 2007 stalo **Vydavateľstvo Slovart**, ktoré všetkým prihláseným knižniciam každoročne poskytuje knižný dar a knižné ceny do celoslovenskej súťaže pre deti, ktorú pripravuje spoločne so SSK.

Hlavným mediálnym partnerom podujatia Noc s Andersenom na Slovensku je od roku 2008 rozhlasová stanica **Rádio Slovensko**, ktorá každý rok vysiela celodennú rozhlasovú reláciu Rozprávkové Rádio Slovensko až do nasledujúceho rána s veľkým ohlasom u poslucháčov.

Rádio Slovensko počas celodennej relácie vysiela dramatizované rozprávky a živé vstupy z knižníc zo všetkých regiónov Slovenska, v ktorých prebieha Noc s Andersenom, ale tiež rozhovory s mnohými osobnosťami o význame čítania na formovanie osobnosti a vzdelanostnej úrovne detí.

O reportáže a živé vstupy z podujatia Noc s Andersenom sa začali masívne zaujímať aj televízne stanice s celoslovenským aj regionálnym vysielením. Téma významu čítania a nevyhnutnosti výchovy detí a mladej generácie vo vzťahu k čítaniu a ku knižniciam sa tak stále častejšie dostáva do vysielenia hlavných televíznych novín na televíznych staniciach: STV, JOJ, Markíza, TA3 a ďalšie.

Noc s Andersenom nepomáha len deťom a mládeži pri podpore čítania a budovaní ich vzťahu ku knižniciam a kultúre, ale pomáha aj všetkým knižniciam, o ktorých sa počas celoslovenského podujatia intenzívne hovorí vo všetkých médiách ako o potrebných inštitúciách aj v čase internetu.

Noc s Andersenom sa v období rokov 2008 – 2012 stala najúspešnejším marketingovým podujatím pre zviditeľňovanie knižníc na Slovensku a pre propagáciu významu čítania.

Poznámka:

Podrobná reportáž o prvých piatich ročníkoch podujatia Noc s Andersenom na Slovensku v rokoch 2006 – 2010 bola uverejnená v časopise Knižnica 9/2010. Dostupné na internete: http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2010/september/24.pdf.

Správy z knižníc a fotogalérie z priebehu Noci s Andersenom na Slovensku sú každý rok uverejňované na celoslovenskom knihovníckom portali InfoLib: www.infolib.sk.

Deň ľudovej rozprávky

Vznik v roku 2008 v rámci kampane Slovensko Dobšinskému pri príležitosti 180. výročia narodenia Pavla Dobšinského. Knihovníci navrhovali spôsob oslavy sviatku a potom hlasovali za najlepší návrh. Zvíťazil nápad riaditeľa Knižnice pre mládež mesta Košice (PhDr. Mgr. P. Halásza) oslavovať deň narodenia P. Dobšinského ako Deň ľudovej rozprávky.

Od roku 2008 vznikla tradícia, v rámci ktorej je každý rok v marci vypísaná aktivita spojená so súťažou, ktorej cieľom je podporovať čítanie slovenských ľudových rozprávok. Aktivity sa stretávajú s veľkým záujmom detí aj dospelých. Na žiadosť mnohých knihovníčok a učiteliek sa aktivita už nesústreďuje len na jeden deň, ale stáva sa nosnou témou počas celého marca. V roku 2012 niesla aktivita názov „Kto je kto – čítaj, uhádni a odpovedz“. Úlohou detí bolo prečítať v priebehu mesiaca marec 15 určených rozprávok a následne odpovedať na 10 kvízových otázok týkajúcich sa postáv z prečítaných rozprávok. z čítania deti mohli vyhotovovať tzv. Čitateľské knižky, kde hodnotili hlasné čítanie čítajúceho alebo aj vlastné čítanie. Do súťaže sa zapojilo 17 verejných knižníc a 12 školských knižníc, ktoré dokopy zaslali 973 vyplnených súťažných kvízov a 828 čitateľských knižiek. z kvízov a čitateľských knižiek boli vyžrebovaní výhercovia – odmeny pre troch vyžrebovaných zo správnych odpovedí zabezpečila SAK, odmeny pre ostatných vyžrebovaných sponzorovala súkromná osoba.

Kampaň Do knižnice

Iniciátorom kampane Do knižnice bola SNK v Martine v spolupráci s Knižnicou P. O. Hviezdoslava v Prešove. Kampaň sa prvýkrát uskutočnila v roku 2010 a bola zameraná na propagáciu knižníc a čítania. Kampaň pozostávala z viacerých aktivít:

a) *súťaže pre deti a mládež*

- Máme doma knihy – súťaž pre najmenších čitateľov, ktorých úlohou bolo vytvoriť zoznam kníh od slovenských autorov vo vlastnej domácnosti – počet všetkých zapojených nebolo možné spočítať, pretože knihovníčky mali za úlohu poslať iba tri zoznamy s najvyšším počtom kníh. Do semifinále prišlo 168 zoznamov;
 - Knižnica je fajm – návrh reklamného plagátu – výtvarná súťaž (II. stupeň ZŠ a príslušných ročníkov osemročných gymnázií), prišlo 344 súťažných prác;
 - Komiks na témy: Čítanie je IN, v knižnici je fajm, Knižnica – centrum informácií – výtvarná súťaž (pre II. stupeň ZŠ a príslušných ročníkov osemročných gymnázií) – prišlo 108 súťažných prác;
 - Vtipný slogan kampane – literárna súťaž (stredné školy) – prišlo 223 sloganov;
 - Tvorba hudobných textov – literárna súťaž (stredné školy) – prišlo 84 textov;
 - Tvorba animovaného spotu na podporu čítania pre deti do 10 rokov (mladí ľudia do veku 25 rokov) – prišli 4 spoty;
 - Návrh billboardu na tému Čítanie je IN (výtvarno-grafická súťaž) – prišlo 21 billboardov
- Spolu 948 súťažných prác.

b) *odborný seminár „Prečo o nás nevedia“ zameraný na marketing knižníc.*

Kampaň Do knižnice 2 – Nakazení čítaním

Kampaň roku 2012 je zameraná opäť na propagáciu knižníc a čítania a zároveň aj na vzdelávacie aktivity pre detských knihovníkov.

Súťaže pre deti a mládež:

- „Keď ešte v telke nebolo sto programov“ (literárna súťaž) – medzigeneračné rozhovory v rámci Európskeho roku aktívneho starnutia a medzigeneračnej solidarity
- „Nakazení čítaním“ (výtvarná súťaž) – tvorba trička na propagáciu čítania
- „Ticho! Smejeme sa“ (výtvarná súťaž) – tvorba kreslených vtipov na tému knižnice a čítanie
- „Pristihnutí pri čítaní“ (fotografická súťaž) – fotenie náhodných aj štylizovaných fotografií zameraných na čítanie.

Medzinárodný deň detskej knihy (zaradené do Kampane Do knižnice 2 – Nakazení čítaním) - 2. apríl 2012 – ustanovenie neoficiálneho rekordu v počte vypožičaných detských kníh počas tohto dňa – zapojených 6 školských knižníc, 9 obecných knižníc a 19 verejných knižníc, výsledok rekordu: 9158 vypožičaných detských kníh (beletria aj náučná).

Kráľ čitateľov (zaradené do Kampane Do knižnice 2 – Nakazení čítaním)

Súťaže o kráľa čitateľov organizujú jednotlivé knižnice podľa vlastných parametrov. SNK monitoruje voľby kráľov, v roku 2012 prvý raz financovala organizáciu Celoslovenského snemu kráľov čitateľov, konal sa v máji 2012 a spoluorganizátorom bola Knižnica P.O.Hviezdoslava v Prešove.

Knižničná tlačová agentúra (Kampaň Do knižnice 2 – Nakazení čítaním)

September 2012 - Spustenie portálu zameraného na informovanie verejnosti o aktivitách knižníc na celom Slovensku.

Dni detskej knihy

Organizátorom je Bibiana – medzinárodný dom umenia pre deti a knižnica, ktorá prejaví o organizáciu záujem. Väčšinou ide o trojdňové podujatie zamerané na stretnutia detských spisovateľov a ilustrátorov s čitateľmi. v roku 2008 sa DDK konali v Knižnici Mateja Hrebendu v Rimavskej Sobote, v roku 2009 na Kysuciach v Kysuckej knižnici v Čadci, v 2010 v Gemerskej knižnici Pavla Dobšinského v Rožňave. v roku 2011 účastníkov DDK hostili v Knižnici P.O. Hviezdoslava v Prešove a v roku 2012 v Podtatranskej knižnici v Poprade.

Anketa Zlatá rybka

Anketa je zameraná na slovenskú detskú literatúru. Detskí čitatelia hlasujú vo svojich knižniciach za svoju obľúbenú detskú knihu s podmienkou, že autorom musí byť slovenský spisovateľ. Výsledky sú každý rok uverejňované na webe. Anketa je zlosovateľná, jeden čitateľ a knižnica, pod hlavičkou ktorej hlasoval, získavajú po balíku kníh od sponzorov – vydavateľstiev Mladé letá, Fragment a Perfekt. Výsledky 5. ročníka zatiaľ nie sú známe, v roku 2011 získala balík kníh Oravská knižnica A. Habovštiaka v Dolnom Kubíne.

Putovná výstava Rozprávková krajina

SNK bola koordinátorom putovania výstavy Rozprávková krajina Víťezslavy Klimtovej, ktorá putovala dva a pol roka po slovenských knižniciach. Výstava navštívila 40 knižníc. v septembri 2012 začína putovanie č. 2, prihlásených je ďalších 43 knižníc. Výstava obsahuje ručne vyrobené bábky víl a škriatkov, spolu s nimi putujú aj rozprávkové knihy, ktoré sú na predaj a ktoré sa týkajú práve týchto rozprávkových postáv. Pre svoju finančnú nenáročnosť je výstava dostupná aj malým knižniciam. Ohlasy verejnosti sú fantastické.

Les ukrytý v knihe

Kampaň na podporu čítania kníh o prírode organizovaná Národným lesníckym centrom. SNK kampaň propaguje prostredníctvom webovej stránky <http://www.dokniznice.sk/>.

Čítajme si

Detský čitateľský maratón organizovaný Linkou detskej istoty, zameraný na propagáciu čítania. SNK kampaň propaguje prostredníctvom webovej stránky <http://www.dokniznice.sk/>.

Detské leto v knižnici

SNK monitoruje letné aktivity knižníc zamerané na prázdninujúce deti, ktoré zároveň propaguje ich na webovej stránke <http://www.dokniznice.sk/>.

Verejné knižnice sa podieľali aj na výskume čítania mládeže vo veku 13 – 17 rokov v Slovenskej republike, ktorý prebiehal v rokoch 2010 – 2011 v siedmich krajoch Slovenska. Realizovali ho krajské knižnice s regionálnou pôsobnosťou (Knižnica Juraja Fándlyho v Trnave,

Krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre, Verejná knižnica Michala Rešetku v Trenčíne, Krajská knižnica v Žiline, Krajská knižnica Ludovíta Štúra vo Zvolene, Knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove a Knižnica pre mládež mesta Košice) pod odbornou gesciou sekcie verejných knižníc SAK. Realizovaný bol vďaka finančnej podpore Ministerstva kultúry SR. Nadväzuje na výskum, ktorý v Bratislavskom kraji v 2. polroku 2008 realizovalo šesť verejných knižníc Bratislavského samosprávneho kraja (Mestská knižnica v Bratislave, Malokarpatská knižnica v Pezinku, Staromestská knižnica, Knižnica Bratislava-Nové Mesto, Miestna knižnica Petržalka a Knižnica Ružinov) v spolupráci s Katedrou knižničnej a informačnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

Jeho cieľom bolo zmapovať aktuálnu situáciu vo vzťahu mládeže k informačným a komunikačným technológiám, čítaniu, ku knihe a knižnici, odhaliť rezervy v aktivitách a službách knižníc pre mladú generáciu, analyzovať čitateľské záujmy a potreby mladých ľudí vo fáze prechodu zo základnej na strednú školu.

Podrobné údaje za jednotlivé samosprávne kraje SR sú spracované v čiastkových výskumných správach a uverejnené na webových stránkach krajských knižníc, ktoré výskum realizovali, porovnanie v rámci jednotlivých krajov Slovenska sú uvedené vo výskumnej správe „Čítanie mládeže v Slovenskej republike – interpretácia výsledkov výskumu, ktorú vydala Slovenská asociácia knižníc v roku 2011 (<http://www.sakba.sk/dokumenty/2011/citanie-mladeze.pdf>).

Pri terénnej časti výskumu bola použitá metodika z výskumu v Bratislavskom kraji vrátane dotazníka, štatistické spracovanie získaných dát sa realizovalo v Kabinete výskumu kultúry Národného osvetového centra. Dotazník obsahoval 49 otázok, ktorých formulácia bola prispôbená veku a schopnostiam respondentov. Pri spracovaní a vyhodnocovaní dotazníkov bola dôsledne dodržaná zásada anonymity. Respondentmi výskumu boli žiaci ôsmych a deviatych ročníkov základných škôl a žiaci druhých ročníkov stredných škôl - celkom 12 393 respondentov z toho 54,16 % chlapcov a 43,55 % dievčat. Prebiehal v 177 základných školách, 66 stredných odborných školách a 54 gymnáziách v celej Slovenskej republike. z celkového počtu bolo 53,83 % žiakov základných škôl, 25,72 % žiakov stredných odborných škôl a 18,25 % gymnazistov. z celkového počtu respondentov tvorili 13-roční 10,93 %, 14-roční 25,94 %, 15-roční 17,66 %, 16-roční 21,63 %, 17-roční 19,28 %. Závěry celoslovenského výskumu potvrdzujú zistenia z výskumu čítania mládeže v Bratislavskom kraji. **Vzťah mládeže vo veku 13 - 17 rokov k čítaniu možno považovať za kritický.**

Výskum odzrkadľuje značný nezujem slovenskej mládeže o čítanie ako spôsob osobnej kultúrnej realizácie. Zároveň poukazuje na nedostatky a rezervy v oblasti systematického usmerňovania a motivácie detí a mládeže v predchádzajúcich obdobiach ich čitateľského vývinu. Čitateľský záujem a motivácie k čítaniu v neskoršom veku musia byť podporované a formované od najútlejšieho veku.

Najvýznamnejším podujatím na Slovensku, pri zrode ktorého stáli Slovenská asociácia knižníc a Spolok slovenských knihovníkov a ktorého cieľom je **pozitívne zviditeľňovanie knižnice** ako kultúrnej a vzdelávacej inštitúcie prostredníctvom najrozmanitejšieho spektra aktivít a podujatí, je **Týždeň slovenských knižníc** organizovaný posledný marcový týždeň.

7.7. *Prostredníctvom verejných knižníc ako všeobecne dostupných miest pre širokú verejnosť podporovať v regiónoch vzdelávanie vybraných cieľových skupín, najmä rómskych komunít ako východisko ich sociálnej zmeny, dlhodobo nezamestnaných občanov, žien na materskej dovolenke, občanov so zmenenou pracovnou schopnosťou, imigrantov, mládeže, občanov v postproduktívnom veku a občanov s nízkym stupňom vzdelania a nízkym sociálnym statusom.*

Komunitná knižnica

Úloha verejných knižníc sa v súčasnom svete mení. Knižnice už nie sú len miestami požičiavania kníh, ale stávajú sa miestami stretnutí, vzdelávacími a komunitnými centrami. Slovo „komunita“ sa v posledných rokoch objavuje v mnohých materiáloch, rozvojových programoch, dlhodobých plánoch, koncepciách a pod. Ide o mnohotvárný pojem a používa sa v niekoľkých významoch. Predovšetkým ide o skupinu ľudí, ktorých život sa odohráva na niektorom zemepisne vymedzenom mieste, alebo ktorú spája spoločná aktivita, prípadne ktorú spája miesto spoločných aktivít (napríklad pracovisko, alebo škola). Komunitou označujeme aj spoločenstvo ľudí, ktorých spája spoločný záujem, náboženstvo, profesia a iné.

Problematiku knižnice ako komunitného strediska v roku 2008 sa na Slovensku podujala riešiť pracovná skupina pre komunitné knižnice a ich aktivity ako externá skupina Odboru pre knižničný systém SR pri SNK v Martine (odborná pracovná skupina ukončila svoju činnosť v roku 2009). Keďže vedúcou tejto pracovnej skupiny sa stala riaditeľka Hornozemplínskej knižnice vo Vranove nad Topľou Mgr. Emília Antolíková, prirodzeným vývojom práve táto knižnica spolu s jej Občianskym združením Korálky zastrešila aktivity knižníc v uvedenej problematike. v rozpätí rokov 2008-2012 sa uskutočnili semináre pod zjednocujúcim názvom KOMUNITNÁ KNIŽNICA. Miestom ich realizácie boli regionálne knižnice: Popradská knižnica v Poprade (2008), Hornozemplínska knižnica vo Vranove nad Topľou (2008), Knižnica A. Bernoláka v Nových Zámkoch (2009), Knižnica Juraja Fándlyho v Trnave (2010), Knižnica P.O. Hviezdoslava v Prešove (2011). Cieľom seminárov a workshopov, ktoré finančne podporilo Ministerstvo kultúry SR bolo predovšetkým prezentovať komunitné aktivity knižníc a podporovať knižnice, aby sa stali centrami komunity, vzdelávať komunitných knihovníkov, aby vedeli pracovať s jednotlivými komunitami.

Knižnice a Rómovia

Štátna vedecká knižnica v Košiciach venuje už niekoľko rokov pozornosť rómskemu etniku. v prvom rade ide o aktivity v rámci bibliografickej činnosti- buduje celoslovenskú databázu ROMANO

https://sclib.svkk.sk/F/VIMVQCE416LTVM9N54I6UVMEDFMI4ATC9ISQFEA68QAUKX4PUF-27409?func=file&file_name=find-b&local_base=bg_rom) Základ databázy tvoria záznamy predovšetkým z periodickej, a to novinovej i časopiseckej tlače, ale aj z monografickej produkcie a štúdie zo zborníkov. Zachytáva aj legislatívne nariadenia a smernice, organizačné, spoločensko-politické a kultúrne zložky tejto komunity. Prevažujú dokumenty, ktoré vlastní knižnica. Záznamy mapujú všetky činnosti spoločenského života Rómov, či už z pohľadu samotných Rómov alebo z celoštátneho pohľadu alebo z pera iných národnostných príslušníkov. z jazykového hľadiska sú spracované informačné pramene najmä v slovenskom a českom jazyku, ale aj v anglickom, francúzskom, maďarskom, nemeckom a rómskom. Výstupmi sú informačné, poradenské a rešeršné služby, súpisy na konkrétnu tému a výberové bibliografie. Aktivity ŠVK v Košiciach sa rozšírili aj zásluhou InfoUSA, ktoré sa prezentovalo úspešnou spolupracou s rómskymi mimovládnyimi i kultúrno-vzdelávacími organizáciami, výsledkom ktorej boli podujatia s významnými osobnosťami.

25. a 26. marca 2009 sa v Košiciach uskutočnila medzinárodná konferencia „Rómovia-Romale-Romanies, kultúra a vzdelávanie“. Jej organizátormi boli Štátna vedecká knižnica v Košiciach, Veľvyslanectvo USA v Slovenskej republike, Stredná umelecká škola v Košiciach a Súkromné gymnázium v Košiciach. Na konferencii boli prezentované výsledky niekoľkoročnej práce odborníkov zo SAV, mimovládnych organizácií, múzeí, knižníc a tiež stredných a vysokých škôl, ktoré v rámci svojich učebných plánov a akreditácií zaviedli výučbu, resp. štúdium rómskeho jazyka, literatúry a kultúry. Cieľom konferencie bolo propagovať kultúru Rómov, zmapovať a zistiť mieru aktívneho používania rómskeho jazyka v jednotlivých sektoroch verejného života a saturovať požiadavky odborných a mediálnych subjektov.

Problematike integrovaného vzdelávania rómskych detí a mládeže sa venuje i Slovenská pedagogická knižnica, ktorá na túto tému pripravila v r. 2007 a 2010 odborné podujatia. 1. 7. 2010 sa uskutočnila na pôde SPK medzinárodná konferencia „Vzdelávanie rómskeho spoločenstva“. Zúčastnilo sa na nej 50 odborníkov z celého Slovenska i z Českej republiky. Na konferencii odznelo 12 príspevkov, ktoré si všímali rozličné aspekty školského vzdelávania Rómov vrátane vplyvov voľnočasových aktivít na schopnosť integrácie rómskej mládeže do majoritnej spoločnosti. (http://www.sakba.sk/bulletin/2010/SAK_2010_3.pdf).

Pri príležitosti Medzinárodného dňa Rómov sa v Univerzitnej knižnici v Bratislave uskutočnil v apríli 2011 odborný seminár „Rómovia na Slovensku a knižnice“. Organizovalo ho Občianske združenie Romano kher – Rómsky dom a Univerzitná knižnica v Bratislave, spoluorganizátormi boli Úrad vlády SR – Sekcia národnostných menšín, Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity a Občianske združenie In Minorita. Jeho cieľom bolo upriamenie pozornosti na rómsku literatúru a literatúru o Rómoch a načrtnutie postojov k tvorbe fondov, využívaniu a dostupnosti literatúry na všetkých úrovniach: od dostupnosti bežnej populácii, až po dostupnosť odbornej verejnosti a aktérom tvoriacim verejnú politiku. Diskutovanými témami tohto podujatia boli zvýšenie dôrazu na vývoj rómskeho jazyka v zmysle jeho štandardizácie, zvýšenie dôrazu na prácu s detskou knihou ako aj rozširovanie povedomia o existencii literatúry v rómskom jazyku.

Vďaka spolupráci Knižnice pre mládež mesta Košice s občianskym združením Romano kher - Rómsky dom a knihovníkmi v Kremnici a Bratislave sa v roku 2012 úspešne zavŕšil projekt „Oživme rómsku literatúru pre deti“, ktorý finančne podporil Úrad vlády SR. Jeho zámerom bola motivácia rómskych detí k aktívnemu čítaniu. Konkrétnym výstupom sú zvukové záznamy rómskych rozprávok v rómčine a slovenčine, ktoré si deti zdramatizovali a nahrali. Prístupné sú návštevníkom webovej stránky paramisa.sk (<http://www.paramisa.sk/>), ktorá sa venuje rómskej rozprávke.

Slovenská asociácia knižníc bola partnerom OZ Romano Kher – Rómsky dom a Pro Futuro v projekte **Farebný svet – Coloriskeri luma 2012**. Partnerstvo spočívalo v spolupráci verejných knižníc pri propagácii projektu. Vyhodnotenie súťaže prebehlo v júni 2012.

Knižnice a seniori

Seniori reprezentujú v súčasnosti aktívnu skupinu používateľov knižníc, ktorú charakterizujú osobitné čitateľské záujmy so špecifickými nárokmi a požiadavkami. Táto skutočnosť výrazne ovplyvňuje ponuku programov, ktoré pripravujú knižnice práve pre starších občanov.

V decembri 2009 usporiadala Knižnica P. O. Hviezdoslava v Prešove celoslovensky odborný seminár pod názvom „Knižnice a seniori“, ktorý bol skvelou inšpiráciou na rozvíjanie aktivít zameraných na starších ľudí v knižniciach. Knižovníci sa zamýšľali nad zmyslom života starého človeka, vypočuli si prednášku o tom, aké dôležité sú príbehy v živote seniorov a ako usmerniť starších ľudí v písaní naratívneho príbehu. Oboznámili sa tiež s informačným vzdelávaním seniorov, s „mozgovým joggingom“, ako aj s možnosťami, ako byť tvoriví v seniorskom veku, ako sa zapájať do programov celoživotného vzdelávania, a tým si zlepšiť kvalitu života. Na seminári sa predstavili aj seniori študujúci na Univerzite tretieho veku. Aj tento seminár, ako mnoho ďalších, priniesol do knižnickej práce veľa podnetov pre nové projekty.

Organizovanie kurzov počítačovej gramotnosti a približovanie nových informačných technológií seniorom sa stalo pre knižnice samozrejmosťou. Knižnice ponúkali kurzy tréningov pamäti a vitality, ale aj medzigeneračne stretnutia, na ktorých si starší ľudia s pomocou mládeže osvojovali základné zručnosti práce s počítačom. Seniory zasa sprostredkovali mladšej generácii kultúrne dedičstvo našich predkov a tradičnú ľudovú kultúru, čím u nich prebúdzali vzťah ku krásam svojho regiónu, jeho prírode, k ľudovému umeniu, architektúre a pod. Na

webových stránkach knižníc nájdeme množstvo projektov, ktoré realizovali pre starších používateľov. Seniori sú tou najvd'áčnejšou skupinou používateľov verejných knižníc, sú vzornými čitateľmi, radi sa zúčastňujú na klasických knihovníckych podujatiach a nebránia sa ani novým možnostiam vzdelávania. Seniori majú ku

knižnici pozitívny vzťah a ich trvalý záujem je pre knižnicu veľmi prospešný.

7.8. *Podporovať rozširovanie partnerstiev medzi vzdelávacími ustanovizňami, záujmovými vzdelávacími školskými zariadeniami, klubmi, občianskymi združeniami, neziskovými vzdelávacími organizáciami, podnikmi, výskumnými ústavmi, osvetovými strediskami a zariadeniami a knižnicami ako nástrojmi celoživotného vzdelávania na miestnej a regionálnej úrovni.*

Všetky aktivity knižníc uvádzané v predchádzajúcich prioritách by nebolo možné realizovať bez pomoci zriaďovateľov, ďalších vzdelávacích či kultúrnych inštitúcií, občianskych združení, neziskových organizácií, sponzorov v podobe firiem, podnikov na miestnej i regionálnej úrovni.

Poznámka

S cieľom získať aktuálne informácie o naplnení uvedených strategických úloh bol vypracovaný dotazník, do ktorého sa zapojilo 29 verejných knižníc, 7 vedeckých knižníc, 25 akademických knižníc a 3 iné knižnice. Získané výsledky boli použité v predloženom príspevku.

Pod'akovanie

Pod'akovanie patrí všetkým kolegyniam a kolegom, ktorí svojimi myšlienkami a nápadmi prispeli k napísaniu tohto príspevku. Menovite (v abecednom poradí) Mgr. Emílii Antolíkovej, Mgr. Gabriele Futovej, PhDr. Judite Kopáčikovej, PhDr. Štefánii Petercovej, Ing. Silvii Stasselovej.

Autorky

Návrh priorit v oblasti VZDELÁVANIA ZAMESTNANCOV KNIŽNÍC a ČITATEĽSKEJ a INFORMAČNEJ GRAMOTNOSTI POUŽÍVATEĽOV KNIŽNÍC

Vzdelávanie zamestnancov knižníc

Cieľ: Vzdelávanie predstavuje nepretržitý proces rozvoja zamestnancov, vedie k väčšej produktivite a v konečnej miere je dôležitým signálom pre zamestnancov, že si ich organizácia váži. Jeho cieľom má byť zvyšovanie efektivity a výkonnosti zamestnancov v nadväznosti na knižničné procesy.

Priority

1. **Zadefinovať spoločenský status** knižnično-informačného pracovníka.
2. **Novelizovať katalóg pracovných činností a** prehodnotiť mzdovú politiku. Vypracovať nové platové triedy pre knihovníkov.
3. **Zabezpečiť** certifikované špecializované neformálne vzdelávanie pracovníkov zabezpečujúcich IV v súlade s vypracovaným súborom kompetencií lektora IV.

4. **Systematická podpora** knihovníckych profesijných združení SAK a SSK v oblasti priestorového, materiálneho, profesionálneho vybavenia i finančného zabezpečenia administratívneho fungovania týchto združení.

Čitateľská a informačná gramotnosť používateľov knižníc

Cieľ: Čitateľská a informačná gramotnosť je jedným zo základných aspektov civilizačnej gramotnosti súčasného človeka a súvisí s požiadavkami súčasnej modernej spoločnosti, ktorá je špecifikovaná ako informačná spoločnosť. Môžeme ju zjednodušene charakterizovať ako schopnosť jednotlivca identifikovať, vyhľadať, hodnotiť a používať informácie.

Priority

1. **Vypracovať** koncepciu informačnej výchovy a vzdelávania, vzdelávania v oblasti rozvoja čitateľskej gramotnosti na všetkých typoch škôl – základných, stredných i vysokých a mimoškolskej informačnej výchovy a vzdelávania v školských a verejných knižniciach so zameraním najmä na využívanie klasických (tlačených) informačných prameňov i elektronických informačných zdrojov.
2. **Podporovať a realizovať** projekty rodinnej čitateľskej gramotnosti a rodinného čítania, ktoré sa ukazuje ako oblasť, s ktorou možno pracovať aj v knižniciach ako komunitnom kultúrnom priestore.
3. **Systematicky sledovať** vývoj čitateľskej a informačnej gramotnosti detí a mládeže. Realizovať opakovaný výskum čítania detí a mládeže na Slovensku (2016).
4. **Podporovať** program európskej spolupráce akademických knižníc v rámci programov informačného vzdelávania používateľov knižníc.
5. **Vytvoriť** ponuku informačného vzdelávania pre univerzity tretieho veku a podmienky na vyššiu účasť AK v nich.

VÝSTAVBA, REKONŠTRUKCIA A VYBAVENIE BUDOV SLOVENSKÝCH KNIŽNÍC V ROKOCH 2008 – 2012

Ing. Silvia Stasselová

*Knižnica a informačné centrum Stavebnej fakulty STU, Slovenská technická univerzita v Bratislave, silvia.stasselova@stuba.sk

Abstrakt:

Budovy a priestorové vybavenie knižníc úzko súvisia s kvalitou poskytovania knižnično-informačných služieb. v nevyhovujúcich budovách a priestoroch knižníc nie je možné vytvoriť pre používateľov knižníc potrebný komfort a nie je možné poskytovať kvalitné knižnično-informačné služby v súlade s najnovšími medzinárodnými trendmi. Moderné budovy knižníc a priestory knižníc si vyžadujú vysokú vstupnú investíciu, ale vstupnú investíciu mnohonásobne vrátia nielen vysokou návštevnosťou knižníc, ale najmä kultúrnymi, vzdelanými a informačne vybavenými občanmi a prosperitou celej spoločnosti. Výsledky celoslovenského dotazníkového prieskumu z oblasti výstavby, rekonštrukcie a vybavenia budov na vzorke 519 knižníc všetkých typov za obdobie od roku 2008 – 2012 poskytujú prehľad o dosiahnutých konkrétnych výsledkoch slovenských knižníc v snahe o zabezpečenie primeraného priestorového vybavenia s využitím viaczdrojového financovania.

Abstract:

Library buildings and library spaces are closely related to the provision of quality library and information services. Unsuitable library buildings and library spaces can't offer the necessary comfort for library users and the quality library and information services can't be provided in step with the latest international trends. Modern library buildings and library spaces need the high initial investment, but the initial investment is paid back many times more according to frequent visits of library users, but the most of all by cultural, educated and well informed citizens and prosperity of the whole society. Outcomes of the questionnaire survey from the field of construction, renovation and interior design of library buildings since 2008 to 2012 provide an overview of the specific results achieved by 519 Slovak libraries of all types in order to ensure the adequate quality of library spaces using multi-source financing.

Kľúčové slová:

architektúra knižníc, bezbariérový prístup do budov knižníc, interiérové vybavenie priestorov knižníc, navrhovanie budov knižníc, navrhovanie priestorov knižníc, novostavby knižníc, výstavba budov knižníc, rekonštrukcie knižníc, skladové priestory knižníc, štandardy pre navrhovanie budov knižníc, typológia budov knižníc.

Key words:

barrier-free access to library buildings, construction of library buildings, designing of library buildings, designing of library spaces, interior design of library spaces, library architecture, new library buildings, reconstruction of library buildings, standards for designing of library buildings, storage areas of libraries, typology of library buildings.

Úvod

Stavby knižníc ako verejných budov boli počas uplynulých storočí vždy prestížnymi stavbami, ktoré reprezentovali svoju spoločnosť a zároveň dobu svojho vzniku so všetkými estetickými vplyvmi. Súčasné budovy a priestory slovenských knižníc si zaslúžia rovnako veľkú pozornosť, lebo vypovedajú o stave modernej a vzdelanej slovenskej spoločnosti pred celým svetom.

Strategická úloha č. 8

Strategická úloha č. 8 Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 - 2013 *Výstavba a rekonštrukcia knižníc, ochrana knižničného fondu* v svojom úvode uvádza, že väčšina slovenských knižníc má dlhodobé priestorové problémy, mnohé nemajú žiadne ďalšie priestorové kapacity na umiestnenie fondov. Za obdobie 2001 – 2006 sa na Slovensku len rekonštruovali existujúce budovy a nepostavila sa žiadna nová účelová budova pre knižnicu.[1]

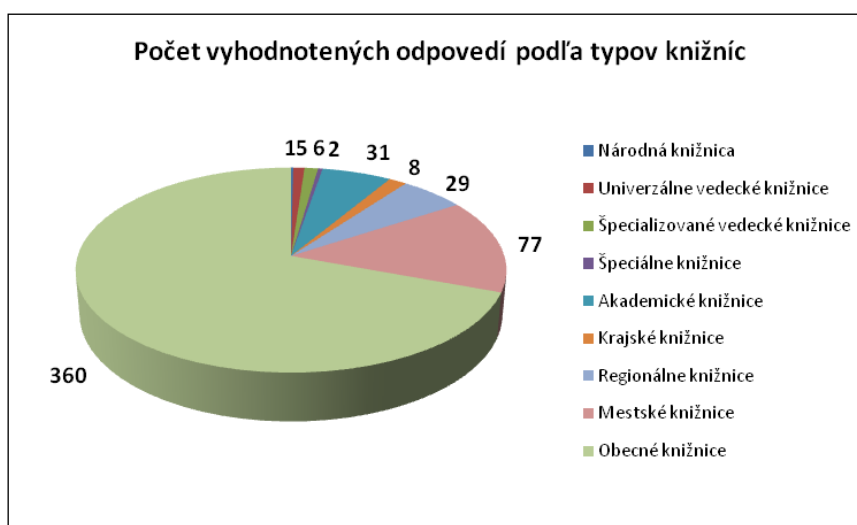
Z uvedeného dôvodu bol pre túto oblasť na roky 2008 – 2013 stanovený strategický cieľ 8: Zabezpečiť pre knižnice také priestorové podmienky, aby mohli trvale uchovávať a sprístupňovať knižničné fondy a poskytovať služby používateľom na požadovanej úrovni vrátane bezbariérového prístupu.[1]

Prehľad plnenia Strategickú úlohu č. 8 za obdobie 2008 – 2012 je nielen vyhodnotením plnenia prijatých cieľov stratégie pre oblasť Výstavby a rekonštrukcie budov knižníc na základe rôznych ukazovateľov a podkladov z konkrétnych knižníc, na ktoré sa vzťahovali strategické priority, ale prináša aj pridanú hodnotu vo forme výsledkov dotazníkového prieskumu z veľkého počtu slovenských knižníc všetkých typov na dopĺňujúce otázky, ktoré vhodne ilustrujú súčasný stav priestorového vybavenia knižníc na Slovensku.

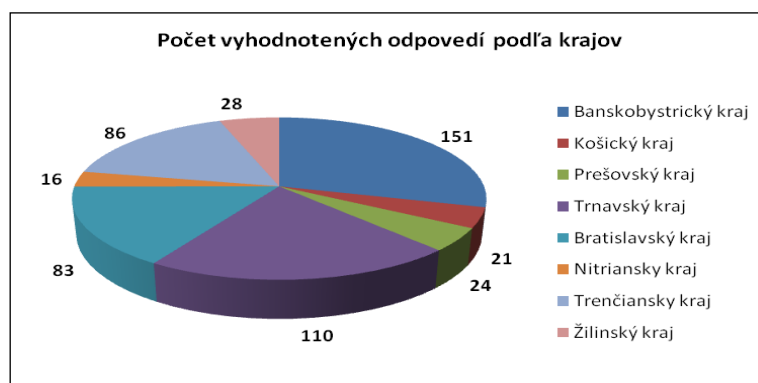
Počet vyhodnotených odpovedí v rámci dotazníkového prieskumu plnenia strategickú úlohu č. 8 pre oblasť výstavby a rekonštrukcie knižníc zo všetkých regiónov Slovenska a všetkých typov knižníc je prehľadne uvedený v tabuľke:

Typ knižnice	Národná knižnica	Univerzálne vedecké knižnice	Špecializované vedecké knižnice	Špeciálne knižnice	Akademické knižnice	Krajské knižnice	Regionálne knižnice	Mestské knižnice	Obecné knižnice
Počet knižníc	1	5	6	2	31	8	29	77	360
								SPOLU	519

Tabuľka 1: Prehľad počtu vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu podľa typov knižníc

Graf 1: Grafické znázornenie počtu vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu podľa typov knižníc

Graf 2: Grafické znázornenie počtu vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu podľa krajov

Vyhodnotenie plnenia Strategickej úlohy č. 8 pre oblasť Výstavby a rekonštrukcie knižníc podľa priorít:

Priorita 8.1

Modernizovať a rekonštruovať sídelnú budovu Slovenskej národnej knižnice v Martine a postaviť pri nej novú budovu na dlhodobé uskladňovanie a sprístupňovanie zbierok Slovenskej národnej knižnice. Modernizovať a zrekonštruovať detašované pracovisko knižnice vo Vrútkach a umiestniť tam všetky technologické prevádzky na digitalizáciu, mikrofilmovanie, konzervovanie a reštaurovanie zbierok, dlhodobé deponovanie digitálneho obsahu a fyzickú ochranu analógových a digitálnych nosičov.

Plnenie priority 8.1

Sídelná budova Slovenskej národnej knižnice: v rokoch 2008 – 2012 neprebehla žiadna komplexná rekonštrukcia sídelnej budovy SNK a nebola postavená nová budova na dlhodobé uskladňovanie zbierok. Boli vykonané len nevyhnutné opravy havarijného stavu súčasnej budovy. v sídelnej budove SNK v Martine sa vykonala:

- modernizácia parteru sídelnej budovy,
- výmena okien a
- inštalácia tepelných clôn.

Aktivita	Rok realizácie	Zdroj financovania	cena v EUR
Modernizácia parteru budovy SNK Martin	2008	Rozpočet SNK	724 185,13
Modernizácia parteru budovy SNK Martin	2010	Rozpočet SNK	38 996,30
Výmena okien SNK Martin	2008	Rozpočet SNK	180 102,96
Inštalácia tepelných clôn pri hlavných vstupoch	2010	Rozpočet SNK	15 802,00
		SPOLU	959 086,39

Tabuľka 2: Prehľad časových, finančných a zdrojových ukazovateľov – zrealizované aktivity v sídelnej budove SNK (zdroj SNK)

V roku 2012 sa v sídelnej budove SNK v Martine plánuje realizovať:

- vybudovanie výťahu pre imobilných návštevníkov,
- rekonštrukcia a modernizácia kúrenia,
- rekonštrukcia a modernizácia kamerového systému, EZS, EPS.

Aktivita	Rok realizácie	Zdroj financovania	cena v EUR
Vybudovanie výťahu pre imobilných návštevníkov	2012	Rozpočet SNK	100 000,00
Modernizácia a rekonštrukcia kúrenia v sídelnej budove	2012	Rozpočet SNK	60 300,00
Modernizácia a rekonštrukcia kamerového systému, EZS, EPS	2012	Rozpočet SNK	20 000,00
SPOLU			180 300,00

Tabuľka 3: Prehľad časových, finančných a zdrojových ukazovateľov – plánované aktivity v sídelnej budove SNK (zdroj SNK)

Detašované pracovisko Slovenskej národnej knižnice vo Vrútkach: Detašované pracovisko SNK vo Vrútkach bolo rekonštruované v rokoch 2007 – 2011 z Nórskeho finančného mechanizmu (NFM), Európskeho hospodárskeho priestoru a prostriedkov štátneho rozpočtu. Na dokončenú časť stavby bolo vydané právoplatné rozhodnutie o predčasnom užívaní.

Aktivita/Typ zariadenia	Rok realizácie	Zdroj financovania	cena v EUR
Detašované pracovisko knižnice vo Vrútkach	2008	Rozpočet SNK	6 356,59
Detašované pracovisko knižnice vo Vrútkach	2009	Rozpočet SNK	2 310,30
Detašované pracovisko knižnice vo Vrútkach	2010	Rozpočet SNK	302,06
Detašované pracovisko knižnice vo Vrútkach	2011	Rozpočet SNK	1 374 872,79
Detašované pracovisko knižnice vo Vrútkach	2008	NFM	559 000,00
Detašované pracovisko knižnice vo Vrútkach	2009	NFM	226 000,00
Detašované pracovisko knižnice vo Vrútkach	2011	NFM	361 000,00
Skenovací robot DL 3000	08/2008	Sektorový operačný program Priemysel a služby	279 840,28
Skenovací robot DL 3000	07/2009	NFM	217 000,00
Skenovací robot Treventus ScanRobot 2.0 MDS	12/2011	Rozpočet SNK	291 168,00
Skenovací robot Treventus ScanRobot 2.0 MDS	12/2011	Rozpočet SNK	291 168,00
Dokumentačný skener Xino S713	12/2011	Rozpočet SNK	234 720,00
Dokumentačný skener Xino S713	12/2011	Rozpočet SNK	234 720,00
SPOLU			4 078 458,02

Tabuľka 4: Prehľad časových, finančných a zdrojových ukazovateľov – zrealizované aktivity v detašovanom pracovisku SNK vo Vrútkach (zdroj SNK)

Detašované pracovisko Slovenskej národnej knižnice vo Vrútkach bude v nasledujúcich rokoch financované zo štruktúrálnych fondov v zmysle NP 1 – OPIS 2 a prostriedkov štátneho rozpočtu. Plánované náklady:

Aktivita	Rok realizácie	Zdroj financovania	cena v EUR
Detašované pracovisko knižnice vo Vrútkach	2013	Rozpočet SNK	232 000,00
Detašované pracovisko knižnice vo Vrútkach	2012	OPIS	251 000,00
SPOLU	483 000,00		

Tabuľka 5: Prehľad časových, finančných a zdrojových ukazovateľov – plánované aktivity v detašovanom pracovisku SNK vo Vrútkach (zdroj SNK)

V roku 2012 je naplánovaná **rekonštrukcia časti 1. budovy MS (SNLM) v objeme 500 000 EUR zo štátneho rozpočtu**, pričom pri dostatočných finančných prostriedkoch v budúcnosti je potrebná komplexná rekonštrukcia objektu.

Fotodokumentácia k prioritě 8.1

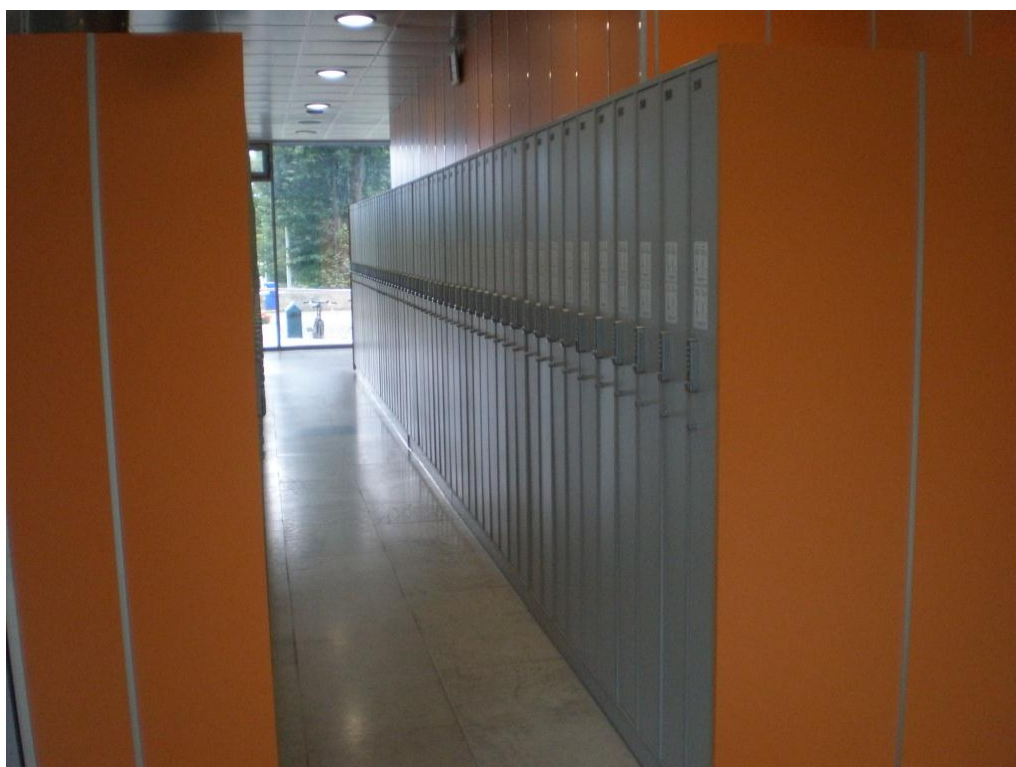
Sídelná budova Slovenskej národnej knižnice v Martine Rekonštrukcia parteru (2008 - 2010)

Obrázok 1: Rekonštrukcia parteru sídelnej budovy SNK v Martine

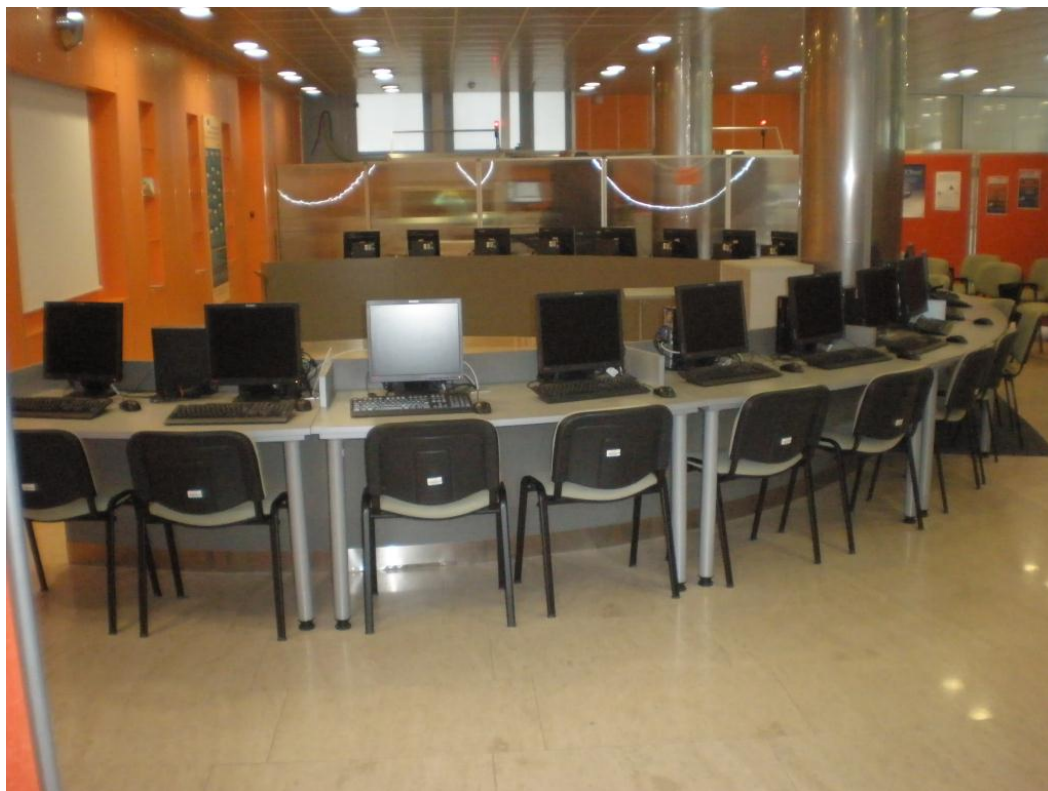
Obrázok 2: Rekonštrukcia parteru sídelnej budovy SNK v Martine

Obrázok 3: Rekonštrukcia parteru sídelnej budovy SNK v Martine

Obrázok 4: Rekonštrukcia parteru sídelnej budovy SNK v Martine

Obrázok 5: Rekonštrukcia parteru sídelnej budovy SNK v Martine

Obrázok 6: Rekonštrukcia parteru sídelnej budovy SNK v Martine

Obrázok 7: Rekonštrukcia parteru sídelnej budovy SNK v Martine

**Detašované pracovisko Slovenskej národnej knižnice vo Vrútkach
Modernizácia, rekonštrukcia a umiestnenie technologických prevádzok na
digitalizáciu (2008 – 2011)**

Obrázok 8: Rekonštrukcia budovy detašovaného pracoviska SNK vo Vrútkach

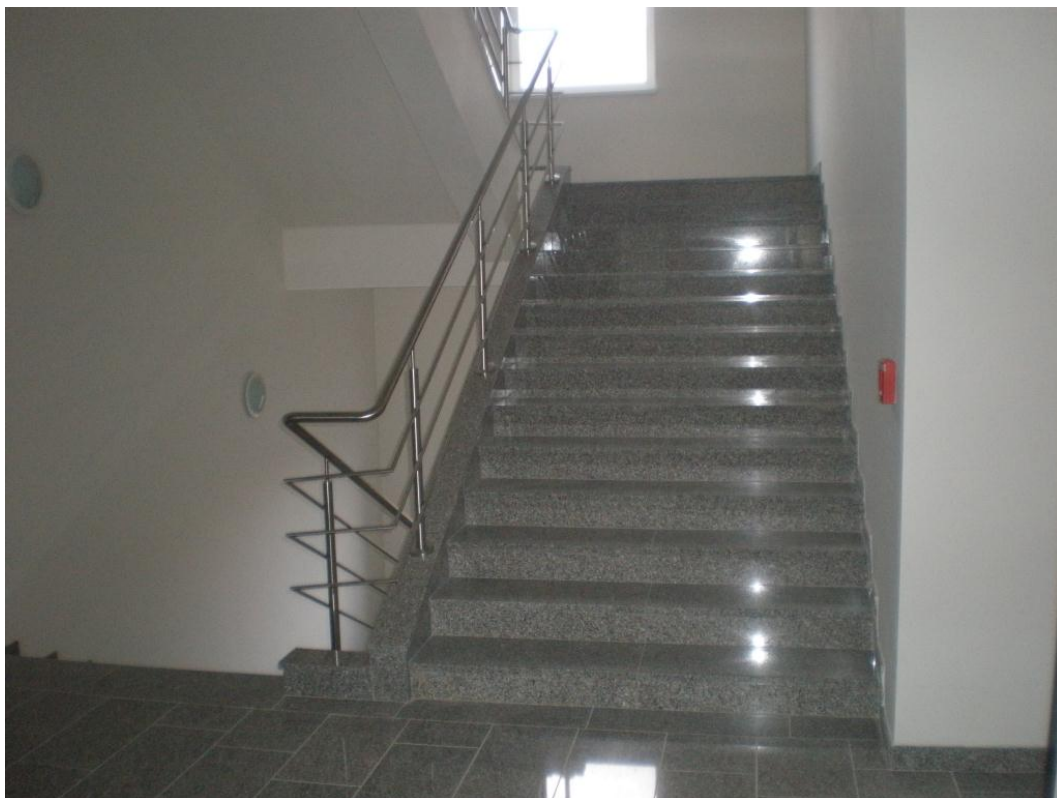
Obrázok 9: Zrekonštruované priestory detašovaného pracoviska SNK vo Vrútkach

Obrázok 10: Kompaktné regále v budove SNK vo Vrútkach

Obrázok 11: Zrekonštruované priestory detašovaného pracoviska SNK vo Vrútkach

Obrázok 12: Zrekonštruované priestory detašovaného pracoviska SNK vo Vrútkach

Obrázok 13: Zrekonštruované priestory detašovaného pracoviska SNK vo Vrútkach

Obrázok 14: Zrekonštruované priestory detašovaného pracoviska SNK vo Vrútkach

Obrázok 15: Zrekonštruované priestory detašovaného pracoviska SNK vo Vrútkach

Obrázok 16: Zrekonštruované priestory detašovaného pracoviska SNK vo Vrútkach

Priorita 8.2

Podporovať výstavbu účelových budov Univerzitnej knižnice TU v Košiciach a Štátnej vedeckej knižnice v Prešove; rekonštrukciu historickej budovy Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach a prístavbu knižničných skladov Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici.

Plnenie priority 8.2

Novostavba Univerzitnej knižnice Technickej univerzity v Košiciach bola slávnostne otvorená a sprístupnená verejnosti dňa 21. septembra 2009. Výstavba novej 5-podlažnej budovy Univerzitnej knižnice TU v Košiciach sa realizovala v rokoch 2005 – 2009 s celkovým objemom vynaložených prostriedkov v sume **7 200 000 EUR**.

Obrázok 17: Slávnostné otvorenie Univerzitnej knižnice TU v Košiciach

Fotodokumentácia k prioritě 8.2

Výstavba účelovej budovy Univerzitnej knižnice Technickej univerzity v Košiciach

Obrázok 18: Výstavba účelovej budovy Univerzitnej knižnice TU v Košiciach (2005 – 2009)

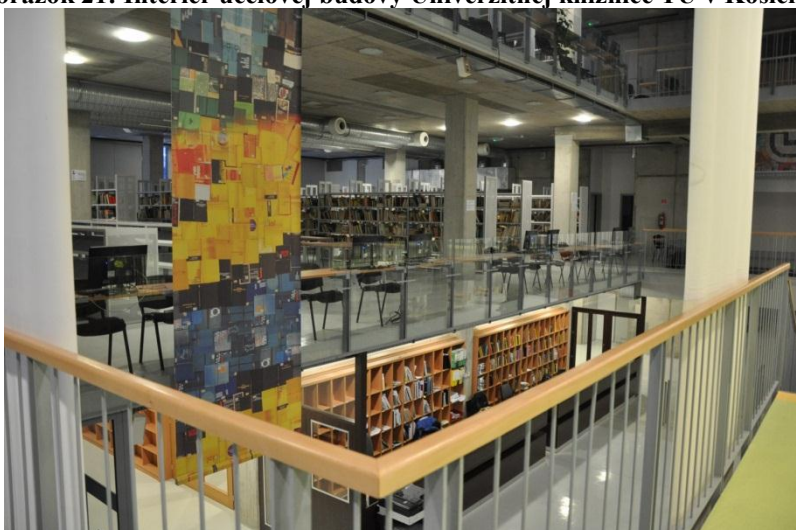
Obrázok 19: Novostavba účelovej budovy Univerzitnej knižnice TU v Košiciach po dokončení (2009)

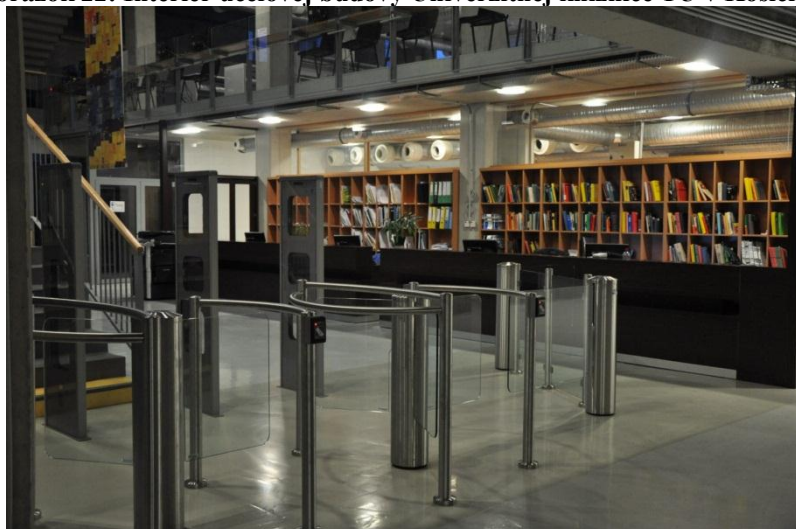
Obrázok 20: Interiér účelovej budovy Univerzitnej knižnice TU v Košiciach

Obrázok 21: Interiér účelovej budovy Univerzitnej knižnice TU v Košiciach

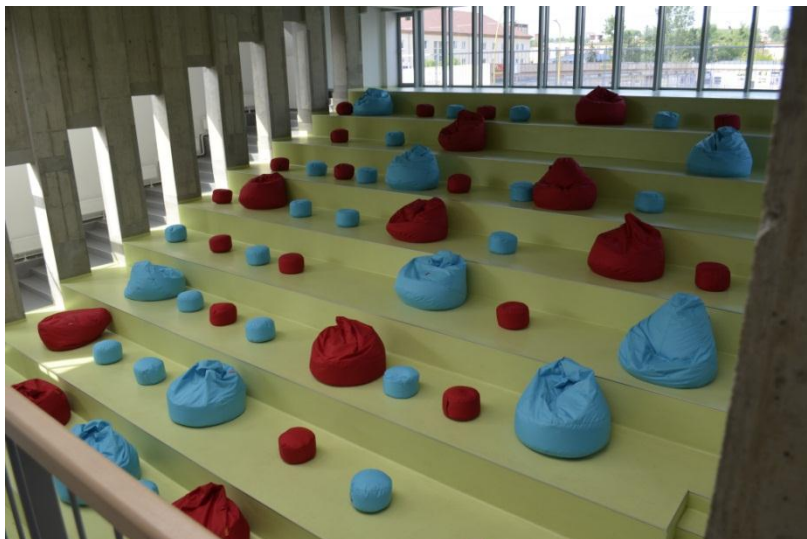
Obrázok 22: Interiér účelovej budovy Univerzitnej knižnice TU v Košiciach

Obrázok 23: Vstup do účelovej budovy Univerzitnej knižnice TU v Košiciach

Obrázok 24: Interiér účelovej budovy Univerzitnej knižnice TU v Košiciach

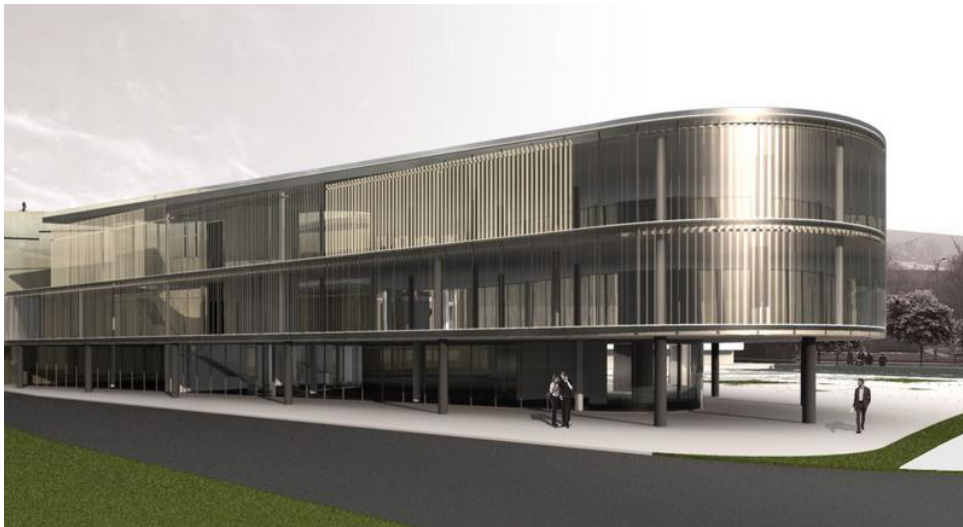
Obrázok 25: Oddychová zóna v účelovej budove Univerzitnej knižnice TU v Košiciach

Plánovaná **novostavba Štátnej vedeckej knižnice v Prešove v rokoch 2008 – 2012 nebola realizovaná.**

Nevyhovujúcu priestorovú situáciu sa snažila Štátna vedecká knižnica v Prešove vyriešiť návrhom na výstavbu novej účelovej budovy. Na spracovanie architektonického návrhu vyhlásila súťaž návrhov ešte v roku 2006, výsledkom ktorého bolo spracovanie stavebného zámeru novostavby knižnice v zmysle zákona o verejných prácach.

Stavebný zámer bol posúdený štátnou expertízou v roku 2008, ale z dôvodu finančnej krízy všetky aktivity súvisiace s ďalšou projektovou prípravou boli v roku 2009 pozastavené. Nakoľko súčasná finančná situácia v rezorte kultúry nepredpokladá pokračovanie týchto prác, ŠVK v Prešove v roku 2011 prostredníctvom spracovanej štúdie predložila návrh na novú verejnú prácu – centrálny knižničný sklad, v ktorom by boli sústredené všetky fondy, ktoré sa v súčasnosti nachádzajú v ôsmich objektoch (z toho 2 prenajaté). Odhadované náklady predstavovali 1/10 z predpokladanej ceny novostavby knižnice v sume 3,9 mil. € s DPH. ŠVK v Prešove zároveň na realizáciu tejto investície navrhovala prevod pozemku, ktorý bol v t. č. vo

vlastníctve Ministerstva obrany SR a jeho prevod do majetku ŠVK v Prešove by bol bezodplatný. Návrh Štátnej vedeckej knižnice v Prešove bol z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov zamietnutý (navrhovaný centrálny knižničný sklad ŠVK na obrázku 30).

Obrázok 26: Návrh urbanisticko-architektonického riešenia novej budovy Štátnej vedeckej knižnice v Prešove

Obrázok 27: Návrh urbanisticko-architektonického riešenia novej budovy Štátnej vedeckej knižnice v Prešove

Obrázok 28: Návrh urbanisticko-architektonického riešenia novej budovy Štátnej vedeckej knižnice v Prešove

Obrázok 29: Situácia návrhu urbanisticko-architektonického riešenia novej budovy ŠVK v Prešove

Obrázok 30: Architektonická štúdia navrhovaného centrálného knižničného skladu ŠVK v Prešove

Plánovaná **rekonštrukcia historickej budovy Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach** v rokoch 2008 – 2012 **nebola realizovaná**. Budova Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach bola postavená v 19. storočí v klasicistickom štýle a patrí k najkrajším stavbám z tohto obdobia na Slovensku, jej plánovaná rekonštrukcia si vyžaduje veľký objem finančných prostriedkov. ŠVK v Košiciach sídli v piatich historických budovách, ktoré je finančne náročné udržiavať a všetky už v súčasnosti potrebujú rekonštrukciu.

Napriek tomu, že sa rekonštrukciu historickej budovy ŠVK v Košiciach nepodarilo zrealizovať, od roku 2008 sa podarilo realizovať niekoľko menších rekonštrukcií a jedna prístavba. Najväčším úspechom pre ŠVK Košice bola stavba Kultúrno-vzdelávacieho centra v objekte Pribinova 1, ktorá bola v roku 2010 nominovaná na cenu za architektúru CE-ZA-AR v kategórii Rekonštrukcia obnova budov a nakoniec bola ocenená 2. miestom CE-ZA-AR 2010. Dostupné na internete: <http://ce-za-ar.sk/old/prihlasene_diela_rekonstrukcia_a_obnova_budov.html>. Stavba Kultúrno-vzdelávacieho centra v objekte Pribinova 1 bola financovaná zo štrukturálnych

fondov EU. Okrem neho bolo zriadené aj Stredisko VTI, vedecké centrum a školiace centrum (cca 560.000 EUR). Budova na Pribinovej 1 sa začala rekonštruovať v roku 1992 a stavebné práce na nej trvajú už rekordných 20 rokov. Celková rekonštrukcia objektu Štátnej vedeckej knižnice na Pribinovej ul. 1 v Košiciach by mala byť ukončená v roku 2013.

Pre celý región východného Slovenska bolo významnou udalosťou dobudovanie Reštaurátorskej a konzervátorskej dielne spolu s rekonštrukciou objektu Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach Pri Miklušovej väznici a modernizáciou technického vybavenia. Reštaurátorská a konzervátorská dielňa výrazne prispeje ku kvalitnejšej ochrane historických fondov a stala sa tretím pracoviskom svojho druhu na Slovensku (cca 120.000 EUR).

V roku 2010 Štátna vedecká knižnica v Košiciach realizovala interiérové úpravy centra InfoUSA na Hlavnej ul. 10 z finančných prostriedkov Veľvyslanectva USA na Slovensku (cca 4.000 EUR) a v roku 2012 ŠVKK realizovala interiérové úpravy v študovni periodík v budove na Hlavnej 10 z prioritných projektov MK SR (19.080 EUR).

V týchto dňoch Štátna vedecká knižnica v Košiciach zahajuje rekonštrukciu západného krídla (už poslednej etapy) bývalej väznice na Pribinovej ul. 1 zo štrukturálnych fondov ROP7 EHMK Košice 2013, kde má byť v roku 2013 zriadená *Bibliotheca Cassoviensis* pozostávajúca z centra regionálnych štúdií a výstavných priestorov na prezentáciu fondov Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach (plánovaný objem finančných prostriedkov v sume 624.583,94 EUR).

Obrázok 31: Priestory Kultúrno-vzdelávacieho centra ŠVKK v objekte na Pribinovej ul. 1

Kultúrno-vzdelávacie centrum Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach je zaujímavou stavbou z hľadiska stavebného riešenia a interiérového vybavenia, čo pozitívne hodnotili viacerí autori v odborných architektonických periodikách.

Obrázok 32: Galéria Kultúrno-vzdelávacieho centra ŠVKK v objekte na Pribinovej ul. 1

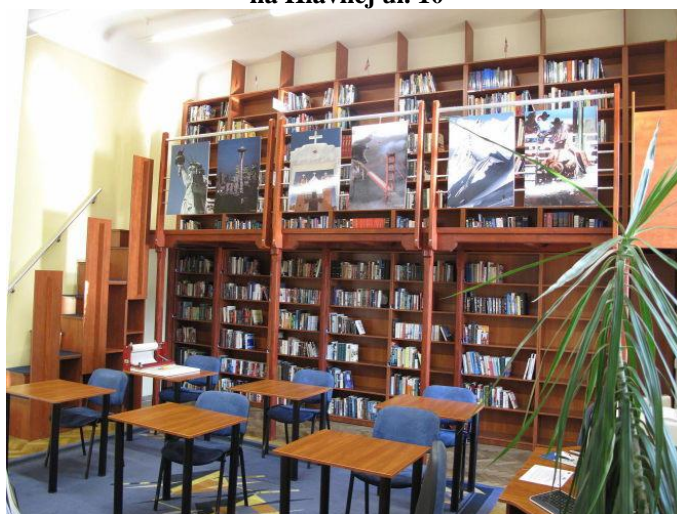
Obrázok 33: Priestory Strediska VTI ŠVK v Košiciach v objekte na Pribinovej ul. 1

Obrázok 34: Zmodernizovaný interiér študovne periodík v budove ŠVKK na Hlavnej ul. 10

Obrázok 35: Zmodernizovaný interiér študovne periodík v budove ŠVKK na Hlavnej ul. 10

Obrázok 36: Zmodernizovaný interiér centra InfoUSA v budove ŠVKK na Hlavnej ul. 10

Plánovaná prístavba knižničných skladov Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici v rokoch 2008 – 2012 nebola realizovaná.

Vedenie Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici vynaložilo nadmerné úsilie, aby úloha zo strany knižnice bola zabezpečená vzhľadom na akútny nedostatok skladových priestorov. Pri porovnaní vynaložených finančných prostriedkov za prenájom skladových priestorov majiteľom objektu by už za ideálneho stavu časť prístavby skladov mohla byť postavená (za obdobie rokov 2008 – 2012 uhradila ŠVKBB za prenájom skladových priestorov celkovú sumu 50 639,96 EUR). Snaha o realizáciu plánovanej prístavby Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici prebiehala v nasledovných etapách:

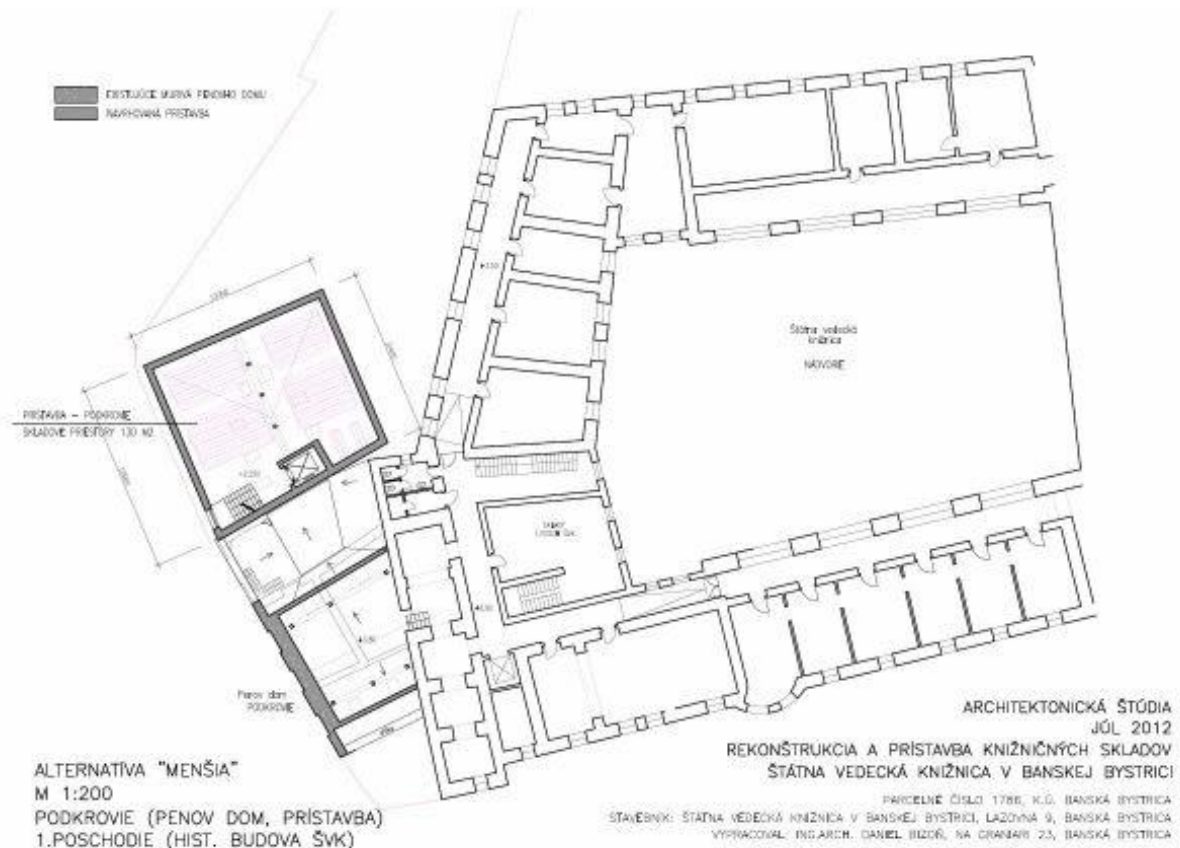
1. Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici každoročne predkladala zriaďovateľovi požadované tabuľkové prehľady o požiadavkách a výške nákladov na prístavbu knižničných skladov. Od roku 2008 – 2012 požiadavky knižnice neboli akceptované.
2. Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici spracovala aproximatívny rozpočet v spolupráci s Ing. arch. Bizoňom na zámer prístavby a rekonštrukcie knižnice s cieľom zabezpečiť pre knižnicu nové priestory pre samoobslužnú požičovňu, sklady a viacúčelovú miestnosť. Jednalo sa o prístavbu v zadnej časti knižnice, tzv. Penov dom. Uvedené materiály boli prerokované na MÚ ÚHA Banská Bystrica, Pamiatkovom ústave, ale žiaľ, MK SR uvedenú akciu nezaradilo do Štátneho plánu výstavby.
3. V roku 2011 žiadala Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici v rámci prioritných projektov MK SR finančnú čiastku aspoň na prvú etapu rekonštrukcie a prístavby knižničných skladov, ktorá by riešila len depozit kníh. Žiadosť Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici na MK SR nebola schválená.
4. Vedenie Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici prehodnotilo súčasnú ekonomickú situáciu, ktorá je veľmi nepriaznivá k stavebným úpravám a rekonštrukčným prácam a ako príspevková organizácia z vlastných zdrojov dala ŠVKBB vypracovať novú architektonickú štúdiu, ktorá sa týka len prístavby skladov. Štúdia bola posúdená MÚ ÚHA Banská Bystrica, Pamiatkovým úradom a dostala súhlas k realizácii. Štúdia rieši aj parkovacie miesta Štátnej vedeckej knižnice, ktoré knižnica k svojej prevádzke nevyhnutne potrebuje. Prenajaté skladové priestory však stále odčerpávajú veľkú časť rozpočtu, preto pri perspektíve realizácie prístavby knižničných skladov v horizonte troch rokov by sa ušetrené finančné prostriedky z prenájmu mohli investovať viac zmysluplne do elektronických informačných zdrojov a vybavenie knižnice novými informačnými technológiami.
5. Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici plánuje od januára 2013 začiatok realizácie pripravovanej rekonštrukcie s prístavbou skladov knižnice pomocou vlastných zdrojov a s potenciálnou podporou MK SR.

Obrázok 37: Architektonická štúdia prístavby skladov Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici

Obrázok 38: Architektonická štúdia prístavby skladov Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici

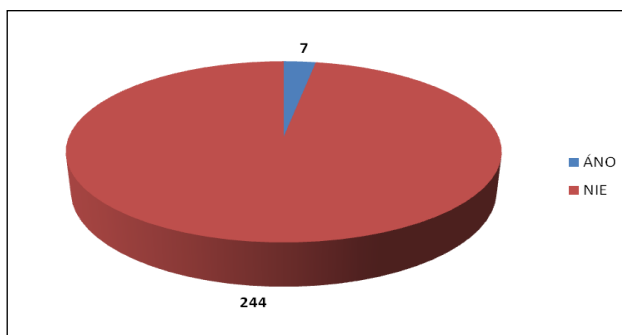
Obrázok 39: Architektonická štúdia prístavby skladov ŠVK v Banskej Bystrici - pôdorys

Okrem novostavby Univerzitnej knižnice Technickej univerzity v Košiciach sa **nad rámec strategickej priority 8.2** v období rokov 2008 – 2012 ešte úspešne realizovali (alebo ešte v súčasnosti realizujú) novostavby a nové priestory ďalších šiestich slovenských akademických, mestských a obecných knižníc, čo znamená pozitívny posun v porovnaní s predchádzajúcim stagnujúcim obdobím v oblasti výstavby budov knižníc počas Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006:

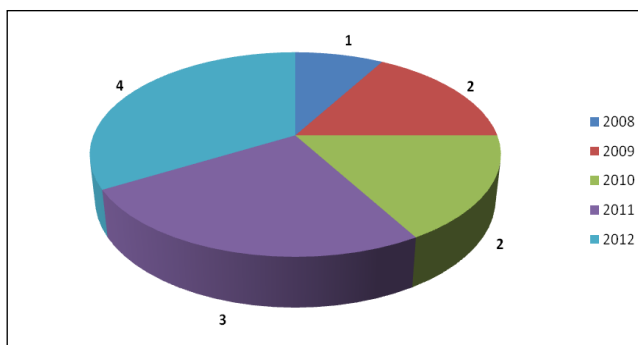
- novostavba Univerzitnej knižnice Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre,
- novostavba Univerzitnej knižnice Katolíckej univerzity v Ružomberku,
- nové priestory Akademickkej knižnice a audiovizuálneho strediska Jesseniovej lekárskej fakulty UK v Martine v rámci novostavby účelového zariadenia pre viaceré pracoviská fakulty,
- nové priestory Slovenskej informatickej knižnice v rámci novostavby fakulty FIIT STU v Bratislave,
- prístavba budovy Staromestskej knižnice v Bratislave,
- nové priestory Obecnej knižnice v Kováčovej v rámci novostavby multifunkčného Obecného domu .

Prehľad uvedených realizovaných novostavieb a nových priestorov slovenských knižníc vyplýva len z vyhodnotených odpovedí v rámci dotazníkového prieskumu plnenia strategickej úlohy č. 8 pre oblasť výstavby a rekonštrukcie knižníc zo všetkých regiónov Slovenska

a všetkých typov knižníc. Niektoré knižnice na odpoveď týkajúcu sa novostavieb v dotazníku vôbec neodpovedali. Nakoľko návratnosť dotazníka od oslovených knižníc nebola stopercentná a zároveň nebolo možné osloviť všetky knižnice na Slovensku vzhľadom na ich veľký počet, nedá sa celkom vylúčiť možnosť, že v období 2008 – 2012 boli realizované novostavby alebo nové priestory aj ďalších knižníc.

Graf 3: Grafické znázornenie informácie o realizácii novostavieb a nových priestorov knižníc v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

Graf 4: Grafické znázornenie termínu realizácie novostavieb a nových priestorov knižníc v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu (v prípade viacročného intervalu výstavby je znázornený každý rok)

Zámer výstavby **novej budovy Univerzitetnej knižnice Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre** schválila vláda v roku 2006 a pozostávala z dvoch etáp. v prvej etape prebiehala rekonštrukcia bývalej fabriky na spracovanie tabaku, ktorá bola úspešne ukončená v decembri 2008.

V septembri 2009 sa začala druhá etapa výstavby novostavby Univerzitetnej knižnice UKF v Nitre. Novostavba knižnice je kruhového tvaru s priemerom 25 metrov a bola dokončená v októbri 2010. Nová budova knižnice má 3 nadzemné podlažia a jedno podzemné podlažie. v suteréne je umiestnená šatňa, sklady a technické priestory. Na prízemí je umiestnení vstupný priestor s výpožičným pultom, oddychovou zónou a študovňa. Na prvom poschodí je umiestnený knižničný fond s možnosťou prechodu do priestorov knižnice v zrekonštruovaných priestoroch z 1. etapy výstavby knižnice. Na druhom poschodí sa nachádza historický fond a administratívne priestory knižnice. Na každom poschodí knižnice sú pre používateľov k dispozícii miesta na štúdium a pracovné stanice s prístupom na internet. Knižničný fond je umiestnený na viac ako 7 200 m políc vo voľnom výbere a je chránený RFID systémom. Rozšírením priestorov knižnice sa zvýšil počet čitateľských miest z 50 miest na 95. Novostavba Univerzitetnej knižnice UKF v Nitre je architektonicky navrhnutá tak, aby pripomínala studnicu vedomostí.

Zastavaná plocha: 584,6 m²

Úžitková plocha: 1 830,96 m²

Stavebné náklady s DPH: 3,11 mil. EUR

Slávnostné otvorenie nových priestorov Univerzitnej knižnice Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre sa konalo dňa 20. februára 2012.

Novostavba Univerzitnej knižnice Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre bola v roku 2011 nominovaná na cenu **Stavba roka 2011** v rámci 17. ročníka prestížnej celoštátnej súťaže. Na slávnostnom odovzdávaní cien dňa 19. októbra 2011 v Mestskom divadle Pavla Országha Hviezdoslava v Bratislave boli oficiálne vyhlásené výsledky celoštátnej súťaže Stavba roka 2011 a **hlavnú cenu získala novostavba Univerzitnej knižnice Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, II. etapa**. Hlavná cena pre novostavbu knižnice významne rezonovala odbornou verejnosťou a vhodným spôsobom poukázala na nevyhnutnosť venovať projektovaniu a výstavbe kultúrnych stavieb a zvlášť knižniciam omnoho väčšiu pozornosť, nakoľko účelové novostavby knižníc sú na Slovensku skôr výnimkou.

Obrázok 40: Plaketa „Hlavná cena Stavba roka 2011“ pre novostavbu UK UKF v Nitre

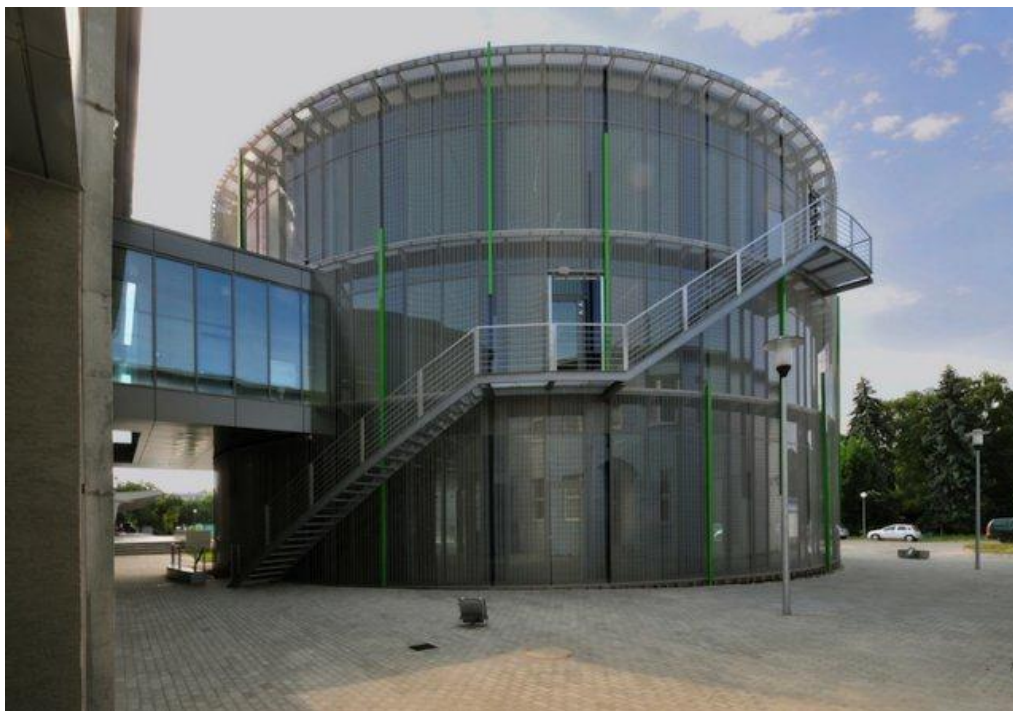
Fotodokumentácia novostavby Univerzitnej knižnice Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

Obrázok 41: Novostavba Univerzitetnej knižnice Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre
Foto: Juraj Bartoš, ZIPP Bratislava, spol. s r. o

Obrázok 42: Vchod do novostavby Univerzitetnej knižnice Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre
Foto: Juraj Bartoš, ZIPP Bratislava, spol. s r. o

Obrázok 43: Prechod z novostavby Univerzitnej knižnice Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre
Foto: Juraj Bartoš, ZIPP Bratislava, spol. s r. o

Obrázok 44: Detail obvodového plášťa UK UKF

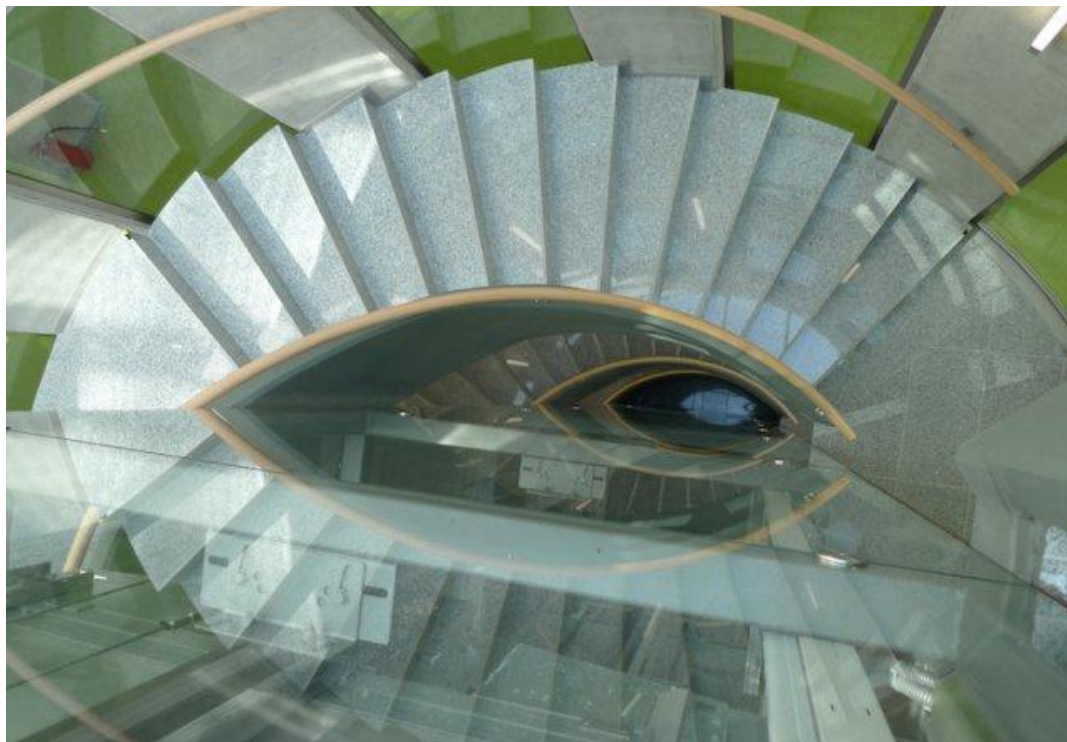
Obrázok 45: Detail obvodového plášťa UK UKF

Obrázok 46: Vstupné priestory a výťah v novostavbe Univerzitnej knižnice UKF v Nitre

Obrázok 47: Vstupné priestory a výťah v novostavbe Univerzitnej knižnice UKF v Nitre

Obrázok 48: Pohľad z centrálného schodiska v novostavbe Univerzitnej knižnice UKF v Nitre

Na začiatku výstavby **novej budovy Univerzitetnej knižnice Katolíckej univerzity v Ružomberku** rektor univerzity profesor Tadeusz Zasepa povedal, že: „*Knižnica je srdcom univerzity a sklodom múdrosti. Bez dobre organizovanej knižnice nemôže plnohodnotne fungovať žiadna škola tohto druhu*“.

Hlavne vďaka osvietenému prístupu vedenia univerzity sa v roku 2008 začal proces výstavby novej účelovej budovy Univerzitetnej knižnice Katolíckej univerzity v Ružomberku, ktorej slávnostné otvorenie bolo pôvodne naplánované na termín 12. decembra 2012, ale pravdepodobne sa bude realizovať až v roku 2013.

O výstavbe Univerzitetnej knižnice KU sa diskutovalo už od vzniku Katolíckej univerzity v roku 2000. Prvým krokom bola realizácia urbanistickej súťaže v roku 2006, ktorá bola vyhlásená aj na podnet vtedajšieho dekana Filozofickej fakulty KU doc. Imricha Vaška. Konkrétny plán vybudovať novú Univerzitnú knižnicu KU verejne pred akademickou obcou v apríli 2008 prezentoval rektor KU prof. Tadeusz Zasepa, ktorý vyplýval z nevyhnutnej potreby zabezpečiť pedagógom a študentom univerzity modernú knižnicu, ktorá by zodpovedala požiadavkám doby.

Verejné obstarávanie na zhotovenie projektovej dokumentácie a podpis zmluvy s víťazom verejnej súťaže sa uskutočnil v októbri 2008, kedy prebehlo zakúpenie stavebných pozemkov na výstavbu novej budovy UK KU. Architektonická štúdiá bola zhotovená v novembri 2008. Projektová dokumentácie pre územné konanie a pre stavebné povolenie bola vypracovaná v mesiacoch december 2008 – január 2009. Rozpočet diela bol vypracovaný v marci 2009 a dopracovanie projektovej dokumentácie pre realizáciu stavby sa zavŕšilo v máji 2009.

Prvé verejné obstarávanie na výber dodávateľa stavebných prác zo 7. októbra 2009 bolo na žiadosť MŠ SR zrušené. Nové predbežné oznámenie o verejnom obstarávaní na výstavbu UK KU bolo uverejnené 13. decembra 2010. s cieľom dosiahnuť najnižšiu možnú cenu KU zvolila formu verejného obstarávania – verejná súťaž s jediným kritériom – najnižšia cena. Podklady pre vypracovanie cenovej ponuky si vybralo 29 stavebných firiem. Cenovú ponuku predložilo 16 stavebných firiem alebo konzorcií. Verejnou súťažou sa Katolíckej univerzite v Ružomberku podarilo znížiť očakávané náklady výstavby 14 136 902,47 EUR (aktualizovaná cena diela podľa cenníkov stavebných prác platných pre rok 2011) o 5 752 409 EUR (41%). Celková cena diela by mala byť v sume **8 384 492,90 EUR**.

Významným krokom pre financovanie výstavby Univerzitetnej knižnice KU bolo spracovanie žiadosti o nenávratný finančný príspevok z EÚ a podanie projektu s názvom *Rozvoj informatizácie vzdelávania a vzdelávacej infraštruktúry KU* v roku 2009, ktorý bol podporený. v máji 2010 bola podpísaná zmluva s Agentúrou pre štrukturálne fondy MŠ SR v operačnom programe Veda a výskum výzva 5.1./03 na podporu realizácie tohto projektu vo výške 5 643 358 € – 50% na stavebné práce a 50% na technológie a zariadenie UK KU. Konferencia biskupov Slovenska súhlasila s **verejnou zbierkou na novostavbu Univerzitetnej knižnice Katolíckej univerzity v Ružomberku** v roku 2010 (vyzbieralo sa spolu 415 000 EUR) a s verejnou zbierkou v roku 2011 (vyzbieralo sa spolu 305 000 EUR). Katolícka univerzita v Ružomberku oslovila viaceré inštitúcie a jednotlivcov so žiadosťou o podporu pri výstavbe UK KU s cieľom získať potrebné finančné prostriedky na výstavbu. k novembri 2011 Katolícka univerzita v Ružomberku získala na výstavbu Univerzitetnej knižnice KU získali **dary vo výške 2,2 mil. EUR**, čo je v období ekonomickej recesie rekordná čiastka.

Proces výstavby novej účelovej budovy Univerzitetnej knižnice Katolíckej univerzity v Ružomberku bol zahájený v júni 2011 a ukončenie výstavby bolo pôvodne plánované do termínu 31. október 2012. Dôvodom spomalenia stavebných prác a nedodržania harmonogramu výstavby je návrh dodávateľa, aby sa zrealizovala alternatíva zmenou fasády stavby, ktorá má priniesť vyššie technicko-tepelné vlastnosti a finančnú úsporu 42 000 EUR. z uvedených dôvodov bude pravdepodobne slávnostné uvedenie novej budovy Univerzitetnej knižnice Katolíckej univerzity až v roku 2013.

Súčasťou Univerzitnej knižnice KU, okrem rozsiahlych knižničných priestorov sústredených na štyroch podlažiach, bude aj univerzitný archív, prednáškové a galerijné priestory, ktoré budú môcť využívať umelci na prezentovanie svojej tvorby, priestory na organizovanie kultúrnych a spoločenských podujatí, tiché študovne, oddelenie vzácných výtlačkov a súčasťou knižnice bude aj kaviareň. Požičiavanie a vracanie kníh sa zefektívni prostredníctvom biblioboxov. Knižnica bude slúžiť nielen pedagógom a študentom univerzity, ale aj celému regiónu, kraju a Slovensku.

Univerzitná knižnica Katolíckej univerzity v Ružomberku zriadila ukážkovú špecializovanú webovú stránku, na ktorej sú transparentne uvádzané všetky finančné operácie a priebeh výstavby nielen s fotodokumentáciou, ale aj prostredníctvom „live kamery“. Dostupné na internete: <<http://kniznica.ku.sk/>>.

Vizualizácia projektu novostavby Univerzitnej knižnice Katolíckej univerzity v Ružomberku

Obrázok 49: Vizualizácia novostavby Univerzitnej knižnice Katolíckej univerzity v Ružomberku

Obrázok 50: Vizualizácia novostavby Univerzitnej knižnice Katolíckej univerzity

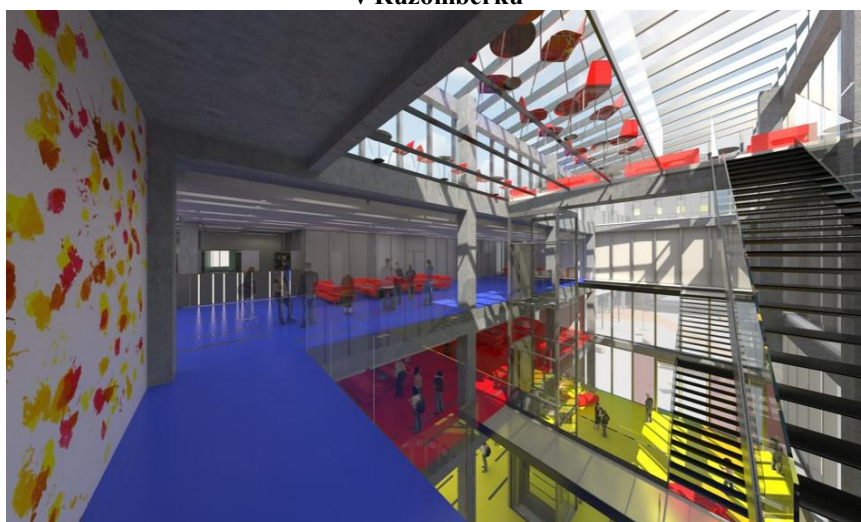
v Ružomberku

Obrázok 51: Vizualizácia novostavby Univerzitnej knižnice Katolíckej univerzity v Ružomberku

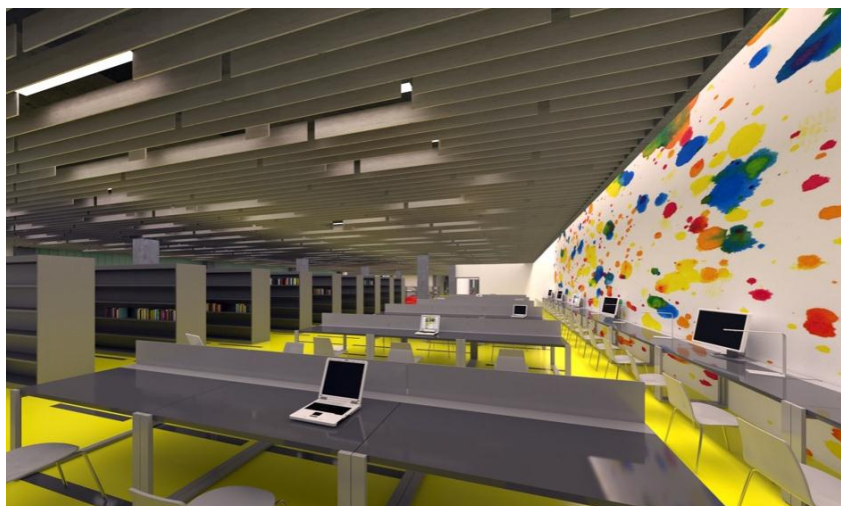
Obrázok 52: Vizualizácia novostavby Univerzitnej knižnice Katolíckej univerzity v Ružomberku

Obrázok 53: Vizualizácia interiéru novej Univerzitnej knižnice Katolíckej univerzity v Ružomberku

Obrázok 54: Vizualizácia interiéru novej Univerzitnej knižnice Katolíckej univerzity v Ružomberku

Obrázok 55: Vizualizácia interiéru novej Univerzitnej knižnice Katolíckej univerzity v Ružomberku

Obrázok 56: Postup výstavby novej Univerzitnej knižnice KU v Ružomberku – február 2012

Obrázok 57: Postup výstavby novej Univerzitnej knižnice KU v Ružomberku – júl 2012

Výstavba účelovej budovy Univerzitnej knižnice KU v Ružomberku je súčasťou komplexnej **vízie nového kampusu Katolíckej univerzity**, ktorý sa bude postupne rozrastať o študentský domov, veľkokapacitnú aulu, kaplnku a bude dosahovať parametre moderného univerzitného kampusu ako na najmodernejších a najrenomovanejších zahraničných univerzitách. Architektonická štúdia širšieho kontextu kampusu Katolíckej univerzity a vizualizácia jednotlivých plánovaných etáp dostavby univerzitného kampusu je dostupná na špecializovanej webovej stránke: <<http://kempus.ku.sk>>.

Obrázok 58: Vizualizácia vízie nového kempusu Katolíckej univerzity v Ružomberku

Priorita 8.3

Preveriť efektivitu depozitného skladovania málo využívanej literatúry a podporovať vybudovanie, resp. kúpu spoločného depozitného skladu pre knižnice v Bratislave alebo okolí.

Plnenie priority 8.3

V období rokov 2008 – 2012 realizácia tejto priority zatiaľ nebola zahájená. o dôvodoch uvedeného stavu je možné iba polemizovať, ale jedným z dôvodov môže byť aj nevyhnutnosť viacerozortného financovania výstavby/zakúpenia spoločného depozitného skladu a nepochybne stagnáciu v rámci tejto priority spôsobilo o aj obdobie ekonomickej recesie, kedy na nové projekty (odhliadnuc od ich potenciálnej efektivity) nie sú ideálne podmienky.

Priorita 8.4

Podporovať projekty na rekonštrukcie a stavebné úpravy smerujúce k debarierizácii budov a priestorov knižníc.

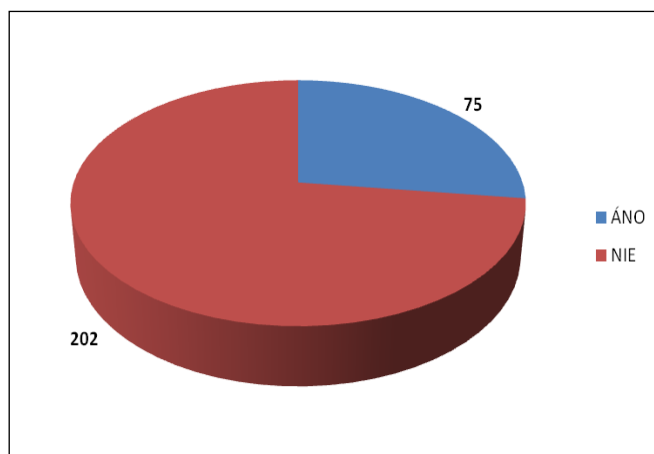
Plnenie priority 8.4

V období rokov 2008 – 2012 realizovalo úplnú alebo čiastočnú debarierizáciu spolu **23 knižníc na Slovensku**, čo nie je uspokojujúci výsledok vzhľadom na plánovanú prioritu a súčasný stav, kedy väčšina slovenských knižníc nemá zabezpečený bezbariérový prístup do svojich budov a priestorov.

Prehľad získaných údajov o debarierizácii slovenských knižníc a zabezpečení bezbariérového prístupu do priestorov knižníc v období 2008 – 2012 vyplýva len z vyhodnotených odpovedí v rámci dotazníkového prieskumu plnenia strategickej úlohy č. 8 pre oblasť výstavby a rekonštrukcie knižníc zo všetkých regiónov Slovenska a všetkých typov knižníc. Niektoré knižnice na odpoveď týkajúcu sa debarierizácie v dotazníku vôbec neodpovedali. Nakoľko návratnosť dotazníka od oslovených knižníc nebola stopercentná a zároveň nebolo možné osloviť všetky knižnice na Slovensku vzhľadom na ich veľký počet, **nedá sa celkom vylúčiť**

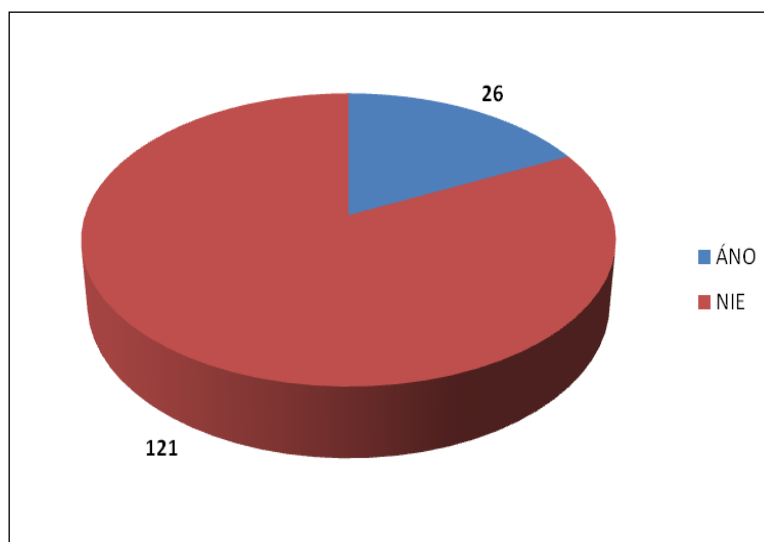
možnosť, že alarmujúci stav nedostatočnej debarierizácie budov a priestorov slovenských knižníc je ešte väčší alebo naopak, že v období 2008 – 2012 boli realizované aj ďalšie projekty na rekonštrukcie a stavebné úpravy smerujúce k debarierizácii budov a priestorov knižníc.

V dotazníkovom prieskume až 202 slovenských knižníc, ktoré sídlia v samostatne stojacej budove potvrdilo, že nemá zabezpečený bezbariérový prístup a knižnice a kladne odpovedalo 75 knižníc (37% získaných odpovedí na otázku).

Graf 5: Grafické znázornenie informácie o zabezpečení bezbariérového prístupu v samostatne stojacich budovách knižníc podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

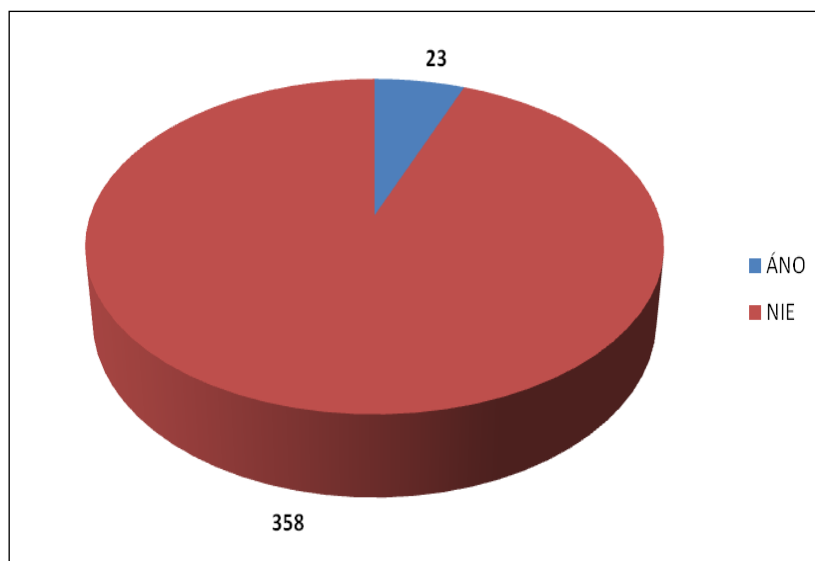
V dotazníkovom prieskume až 121 slovenských knižníc, ktoré sídlia v prenajatých priestoroch potvrdilo, že nemá zabezpečený bezbariérový prístup a kladne odpovedalo len 26 knižníc (21% získaných odpovedí na otázku).

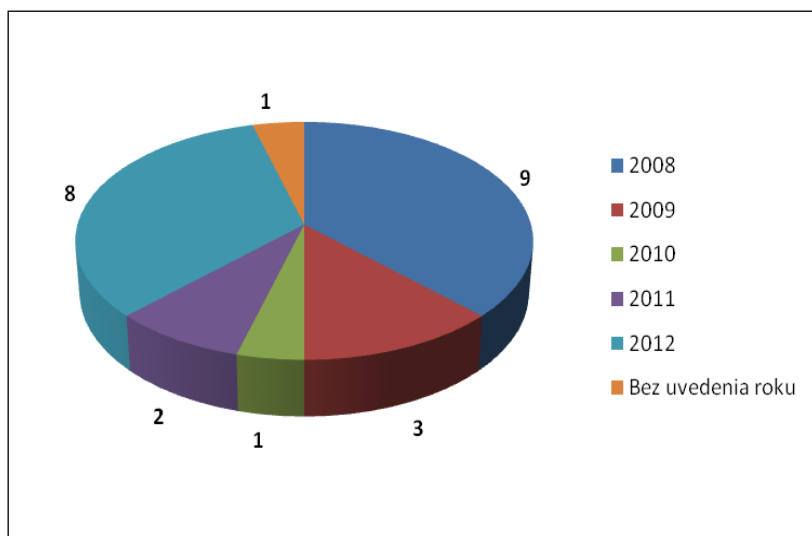
Graf 6: Grafické znázornenie informácie o zabezpečení bezbariérového prístupu v prenajatých priestoroch knižníc podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

	2008 – 2012 Debarierizácia knižnice bola realizovaná	2008 – 2012 Debarierizácia knižnice nebola realizovaná
Národná knižnica	1	0
Univerzálne vedecké knižnice	0	5
Špecializované vedecké knižnice	3	3
Špeciálne knižnice	0	2
Akademické knižnice	1	30
Krajské knižnice	2	6
Regionálne knižnice	5	22
Mestské knižnice	8	64
Obecné knižnice	3	226
Počet odpovedí za všetky typy knižníc	23	358

Tabuľka 6: Prehľad kladných a záporných odpovedí o realizovanej debarierizácii budov a priestorov knižníc v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

Graf 7: Grafické znázornenie kladných a záporných odpovedí o realizovanej debarierizácii budov a priestorov knižníc v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

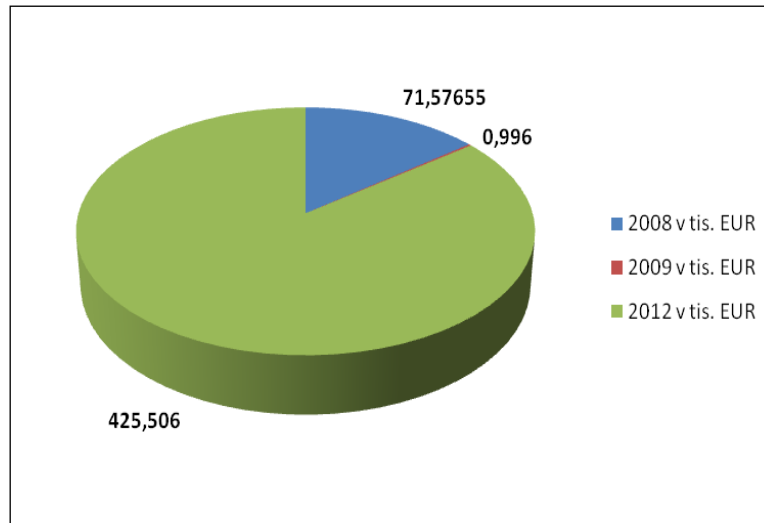

Graf 8: Grafické znázornenie termínu realizácie debarierizácie budov a priestorov knižníc v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu
(v prípade viacročného intervalu realizácie debarierizácie je znázornený každý rok)

Na realizáciu úplnej alebo čiastočnej debarierizácie budov a priestorov v 23 knižniciach na Slovensku v období rokov 2008 – 2012 bola investovaná celková suma v celkovej výške 498 079 EUR. Nakoľko 11 knižníc neuviedlo výšku investovaných finančných prostriedkov na zabezpečenie bezbariérového prístupu, nie je možné zo získaných odpovedí dotazníkového prieskumu celkom presne vyhodnotiť skutočné finančné investície na debarierizáciu knižníc.

	2008 v EUR	2009 v EUR	2010 v EUR	2011 v EUR	2012 v EUR	Bez uvedenia sumy
Národná knižnica	0	0	0	0	100 000	0
Univerzálne vedecké knižnice	0	0	0	0	0	0
Špecializované vedecké knižnice	7 000	0	0	0	0	2
Špeciálne knižnice	0	0	0	0	0	0
Akademické knižnice	0	0	0	0	0	1
Krajské knižnice	7 966,55	0	0	0	0	1
Regionálne knižnice	55 810	996	0	0	0	2
Mestské knižnice	800	0	0	0	325 506	2
Obecné knižnice	0	0	0	0	0	3
Počet odpovedí za všetky typy knižníc	71 576,55	996	0	0	425 506	11

Tabuľka 7: Prehľad výšky investovaných finančných prostriedkov na debarierizáciu budov a priestorov knižníc v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

Graf 9: Grafické znázornenie výšky investovaných finančných prostriedkov na debarierizáciu budov a priestorov knižníc v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

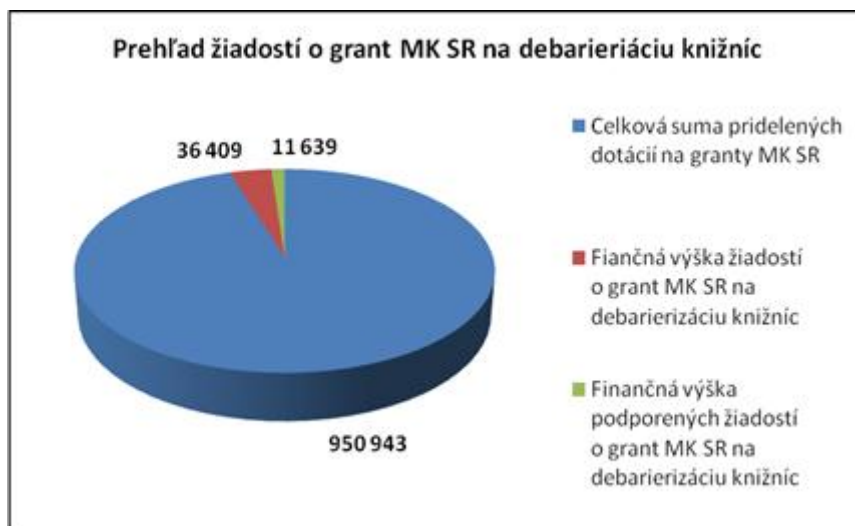
Iba **4 slovenské knižnice** v období rokov 2008 – 2012 požiadali o finančné prostriedky na debarierizáciu svojich budov a priestorov v rámci dotačnej schémy Ministerstva kultúry SR. Celkový počet podaných žiadostí knižníc v porovnaní s alarmujúcim stavom nedostatočnej debarierizácie budov a priestorov knižníc na Slovensku preto nie je dostatočný. v dvoch prípadoch boli žiadosti knižníc o grant MK SR o finančnú podporu na debarierizáciu priestorov vyradené z dôvodu neúplnosti alebo z dôvodu iných nedostatkov. v rokoch 2008 – 2012 boli podporené 2 žiadosti.

	2008 v EUR	2009 v EUR	2010 v EUR	2011 v EUR	2012 v EUR	SPOLU
Celkový počet žiadostí o grant MK SR	283	240	228	232	213	1196
Počet žiadostí o grant MK SR na debarierizáciu knižníc	2	0	1	1	0	4
Počet podporených žiadostí o grant MK SR na debarierizáciu knižníc	1	0	1	0	0	2

Tabuľka 8: Prehľad žiadaných a podporených žiadostí o grant MK SR za účelom debarierizácie budov a priestorov knižníc v rokoch 2008 – 2012 podľa dostupnej štatistiky grantového systému MK SR v Registri kultúry (zdroj Grantový systém Min. kultúry SR).

	2008 v EUR	2009 v EUR	2010 v EUR	2011 v EUR	2012 v EUR	SPOLU
Celková suma pridelených dotácií v rámci grantového systému MK SR	205 802	207 523	179 785	157 975	199 858	950 943
Finančná výška žiadostí o grant MK SR na debarierizáciu knižníc	27 649	0	7 560	1 200	0	36 409
Finančná výška podporených žiadostí o grant MK SR na debarierizáciu knižníc	6 639	0	5 000	0	0	11 639

Tabuľka 9: Prehľad výšky žiadaných a získaných finančných prostriedkov za účelom debarierizácie budov a priestorov knižníc v rokoch 2008 – 2012 podľa dostupnej štatistiky grantového systému MK SR v Registri kultúry (zdroj: Grantový systém Min. kultúry SR).

Graf 10: Grafické znázornenie výšky žiadaných a získaných finančných prostriedkov za účelom debarierizácie budov a priestorov knižníc v rokoch 2008 – 2012 podľa dostupnej štatistiky grantového systému MK SR v Registri kultúry (zdroj: Grantový systém Min. kultúry SR).

Tabuľka 7 s prehľadom výšky investovaných finančných prostriedkov na debarierizáciu budov a priestorov knižníc v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu a **tabuľka 9** s prehľadom výšky žiadaných a získaných finančných prostriedkov za účelom debarierizácie budov a priestorov knižníc v rokoch 2008 – 2012 podľa dostupnej štatistiky grantového systému MK SR v Registri kultúry **vykazujú miernu disproporciu pri údají** o finančných prostriedkoch na debarierizáciu knižníc **za rok 2010**.

Dôvodom tejto disproporcie je skutočnosť, že knižnica, ktorá v roku 2010 získala grant MK SR za účelom debarierizácie svojich priestorov nevyplnila dotazník k strategickej úlohe č. 8 a preto bol údaj o úspešnom získaní dotácie MK SR v roku 2010 **vo výške 5 000 EUR** zistený iným spôsobom.

Pri započítaní získaných prostriedkov pre uvedenú knižnicu do celkového súčtu na realizovanú úplnú alebo čiastočnú debarierizáciu budov a priestorov knižníc bola v období rokov 2008 – 2012 investovaná celková suma vo výške 503 079 EUR (bez uvedenia

výšky investovaných finančných prostriedkov na debarierizáciu za 11 knižníc, ktoré tento údaj v dotazníku neuviedli).

Priorita 8.5

Vybudovať v Slovenskej národnej knižnici v Martine metodické, konzultačné a informačné pracovisko pre oblasť výstavby, rekonštrukcie a vybavenia knižníc.

Plnenie priority 8.5

V období rokov 2008 – 2012 plánované metodické, konzultačné a informačné pracovisko pre oblasť výstavby, rekonštrukcie a vybavenia knižníc v Slovenskej národnej knižnici v Martine **nebolo vybudované.**

Ako odborný garant za vyhodnotenie Strategickkej úlohy č. 8 týmto vyjadrujem svoje zistenia z praxe:

Som presvedčená, že zriadenie centra s takýmto rozsahom plánovaných špecializovaných služieb pre knižnice na Slovensku by bolo určite vítané, avšak v súčasnosti existuje veľa nedostatkov, ktoré by mohli mať vplyv na nedostatočnú kvalitu takýchto služieb.

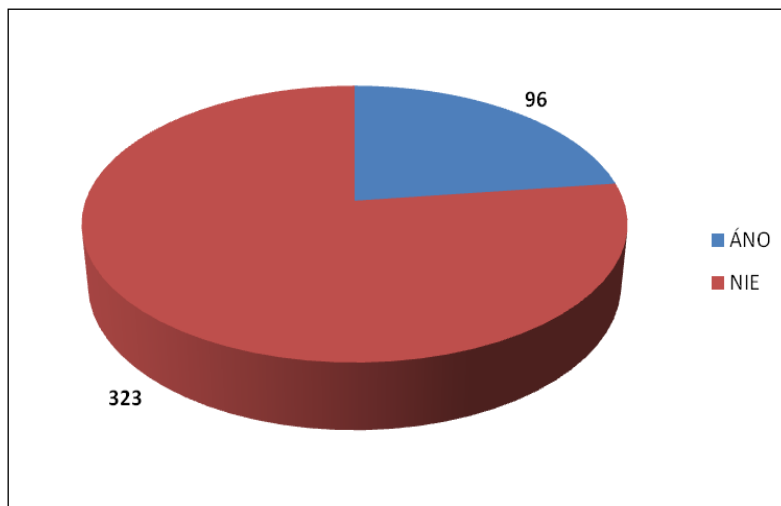
Medzi hlavné nedostatky patrí v prvom rade takmer úplná absencia platných slovenských štandardov a noriem pre oblasť typológie, projektovania a vybavenia budov knižníc.

Ďalším nedostatkom je nedostatočná odborná príprava odborníkov z oblasti architektúry a stavebníctva počas ich štúdiá na špecializovaných vysokých školách so zameraním na špecifiká projektovania kultúrnych stavieb a zvlášť knižníc. Na vysokých školách s výchovou odborníkov pre oblasť architektúry a stavebníctva takmer úplne absentuje výučba predmetov zameraných na projektovanie a typológiu kultúrnych stavieb (vrátane knižníc), navrhovania interiérov a tiež špecifických nárokov na vnútornú klímu, akustiku a ďalších dôležitých faktorov, ktorých komplex je zárukou komfortu návštevníkov kultúrnych stavieb a v prípade knižníc komfortu ich používateľov (čiastočne len na FA STU).

Prevažná väčšina aktívnych slovenských architektov v súčasnosti nemá dostatočné špeciálne odborné znalosti o projektovaní knižníc. Často sa stretnú s realizáciou takéhoto projektového zámeru až v praxi a sú väčšinou odkázaní len na sprostredkované informácie, ktoré nemusia vždy akceptovať. Je dôležité spomenúť aj skutočnosť, že vedenie knižnice nie je svojim zriaďovateľom v praxi vždy prizvané k prípravným fázam projektovania budovy alebo interiérov knižnice, čo môže mať (a často má) negatívny vplyv na výslednú kvalitu priestorov knižnice z hľadiska ich funkčnosti a logistiky. Aj preto vznikajú v praxi časté anomálie, kedy knižnice nemajú naprojektované dostatočne priestrané skladové priestory, alebo študovne sú poddimenzované v porovnaní s parametrami reálnej návštevnosti.

Dôkazom uvedeného tvrdenia je prehľad získaných odpovedí na otázku v rámci dotazníkového prieskumu k Strategickkej úlohe č. 8 s nasledovným znením: „*Ak ste v rokoch 2008 – 2012 realizovali modernizáciu interiérového, nábytkového alebo skladového vybavenia vašej knižnice, pobočky, čiastkovej knižnice alebo prenajatých priestorov, malo vedenie vašej knižnice možnosť konzultovať projekt s architektom a dodávateľom interiérového vybavenia, alebo konzultáciu zabezpečoval priamo zriaďovateľ bez spolupráce s vedením knižnice?*“

Celkom **323 slovenských knižníc všetkých typov nemalo možnosť konzultovať** a len 96 knižníc (29,7%) potvrdilo, že ich vedenie malo možnosť konzultovať modernizáciu interiérového, nábytkového alebo skladového vybavenia.

Graf 11: Grafické znázornenie kladných a záporných odpovedí o možnosti vedenia knižnice konzultovať modernizáciu priestorov podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

Architekt s dostatočnou odbornosťou pre projektovanie budov knižníc je v praxi na Slovensku skôr výnimkou. Naopak, v zahraničí pôsobia mnohé architektonické ateliéry, ktoré sa zásadne špecializujú na projektovanie budov knižníc, na ich rekonštrukcie, prístavby, prestavby, interiéry a fasády knižníc. v mnohých zahraničných architektonických súťažiach je zavedená samostatná súťažná kategória pre budovy knižníc, v rámci ktorých sa každoročne udeľujú prestížne ceny.

Uvedené nedostatky samozrejme nie sú jediné, pretože ani zriaďovatelia knižníc nie sú legislatívne dostatočne motivovaní, aby pravidelne a v dostatočnej miere investovali do budov, priestorov a interiérového vybavenia knižníc (s výnimkou všeobecných formulácií o ich povinnosti financovať celkový chod knižníc).

Z uvedených dôvodov by plánované zriadenie metodického, konzultačného a informačného pracoviska pre oblasť výstavby, rekonštrukcie a vybavenia knižníc (nezávisle na tom, v ktorej konkrétnej inštitúcii) malo byť až konečnou fázou po odstránení spomenutých nedostatkov, ktoré v oblasti projektovania budov knižníc v súčasnosti na Slovensku existujú.

Kľúčové knižničné inštitúcie na Slovensku a profesijné združenia by mali hľadať nápravu nedostatkov vo všetkých oblastiach a hľadať spôsob, ako presadiť ich opodstatnené požiadavky na kvalitnú odbornú prípravu architektov a stavebných inžinierov ako špecialistov pre všetky aspekty projektovania knižníc.

Špecializovaní architekti sa však v praxi uplatnia iba vtedy, keď bude existovať dopyt od zriaďovateľov, aby sa stavali nové budovy alebo realizovali modernizácie budov knižníc.

Dopyt a požiadavky zriaďovateľov na výstavbu novostavieb slovenských knižníc všetkých typov budú ešte dlho v praxi skôr výnimkou, kým si najvyšší predstavitelia v štáte a vo všetkých samosprávnych krajoch Slovenska nezačnú uvedomovať to, na čo vo vyspelých krajinách sveta prišli už dávnejšie, že bez kvalitne vybavených knižníc sa nezaobíde žiadna kultúrna, vzdelaná a informovaná spoločnosť a už vôbec nie taká spoločnosť, ktorá chce ekonomicky prosperovať a mať dlhodobú perspektívu svojho rozvoja.

Priorita 8.6

Vypracovať štandardy a odporúčania pre výstavbu a vybavenie knižníc rôznych typov.

Plnenie priority 8.6

Plánované vypracovanie **slovenských štandardov a odporúčaní pre výstavbu a vybavenie knižníc** rôznych typov počas obdobia rokov 2008 – 2012 **nebolo realizované**.

Spolok slovenských knihovníkov ako národný asociovaný člen v Svetovej federácii knižničných asociácií a inštitúcií IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) v období rokov 2008 – 2011 zabezpečil slovenský preklad veľkého počtu dôležitých medzinárodne platných dokumentov IFLA, z ktorých niektoré obsahujú štandardy a odporúčania pre výstavbu a vybavenie knižníc rôznych typov, o ktoré sa môžu slovenské knižnice aspoň čiastočne oprieť, kým nebudú vypracované slovenské štandardy.

V roku 2011 zabezpečil Spolok slovenských knihovníkov slovenský preklad dôležitého dokumentu IFLA pre oblasť navrhovania, projektovania a vybavenia budov knižníc s názvom ***Kľúčové otázky pri navrhovaní budov knižníc – ako začať s plánovaním projektu***, ktorý vydala IFLA v roku 2009. Slovenský preklad tohto dokumentu IFLA je prvým prekladom do iného jazyka na svete (okrem oficiálnych jazykov IFLA, ktoré sú zabezpečované centrálnou Ústredím IFLA v Haagu). [2]

Uvedený dokument je súhrnom kľúčových otázok, ktoré treba brať do úvahy pri navrhovaní novej alebo rekonštruovanej pôvodnej budovy knižnice. Uvedené otázky sú spracované v štyroch kapitolách – *Prípravné práce a výskum, Vízia, Priestorové potreby a Komunikácia*.

Podľa tohto dokumentu IFLA zahŕňa *Top desať charakteristík kvalitného knižničného priestoru* tieto znaky:

- funkčný,
- adaptabilný,
- prístupný,
- variabilný,
- interaktívny,
- oslovujúci,
- ekologický,
- bezpečný,
- efektívny,
- vhodný pre informačné technológie.

Najdôležitejším výsledkom je zistenie, že funkčnosť a flexibilita už nie sú jedinými dôležitými faktormi priestoru knižnice. Prostredie, estetika a atmosféra úspešne potvrdili svoju úlohu v dizajne knižníc.

Top desať charakteristík kvalitného knižničného priestoru predstavuje len atribúty, ktoré treba zohľadňovať pri zvažovaní priestoru knižnice. Úvahy o tom, ako by mal tento priestor vyzerieť, sa začínajú víziou. Táto vízia sa rozvíja zodpovedaním kľúčových otázok, ktoré sa týkajú novej budovy knižnice:

- Akému typu komunity knižnica slúži?
- Aké požiadavky majú zriaďovatelia a používatelia na nové priestory?
- Aké typy dokumentov a médií sa budú sprístupňovať v knižnici?
- Aká je úloha knižnice v rámci jej sociálneho prostredia?
- Akým spôsobom ovplyvní nová budova knižnice okolité prostredie?
- Ako reaguje knižnica na budúce zmeny?

- Na akej úrovni a akým spôsobom by mali knihovníci a zriaďovatelia spolupracovať?
- Aké sú záujmy sponzorov a zainteresovaných strán?
- Aký vplyv bude mať nová budova knižnice na poslanie a ciele knižnice?

Dokument IFLA *Kľúčové otázky pri navrhovaní budov knižníc – ako začať s plánovaním projektu* ďalej obsahuje odporúčania pre špecifikáciu budovy a projektový zámer, spôsob odhadu priestorových potrieb, komunikáciu s architektom a interdisciplinárnu komunikáciu.

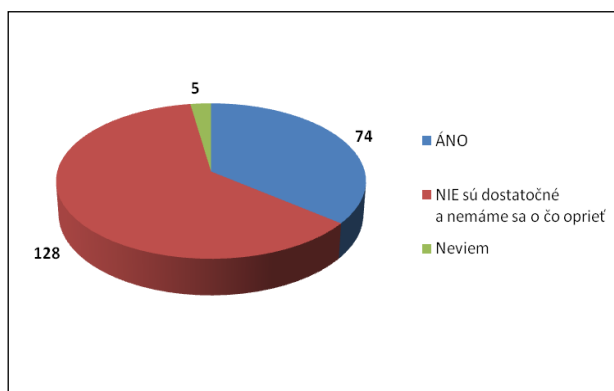
V roku 2011 zabezpečil Spolok slovenských knihovníkov preklad ďalšieho dôležitého dokumentu *Smernica IFLA pre služby verejných knižníc* z roku 2010, ktorá sa oblasti navrhovania, projektovania a vybavenia budov knižníc venuje len čiastočne, ale môže slúžiť na vhodnú argumentáciu a inšpiráciu pre slovenské knižnice, kým nebudú vypracované slovenské štandardy. Slovenský preklad tejto dôležitej Smernice IFLA je druhým prekladom do iného jazyka na svete (okrem oficiálnych jazykov IFLA, ktoré sú zabezpečované centrálnou Ústredím IFLA v Haagu). [3]

V *Smernici IFLA pre služby verejných knižníc* sa oblasti priestorového vybavenia knižníc venuje kapitola 3.10 *Budovy Knižníc*. Uvedená kapitola smernice IFLA obsahuje odporúčania s ohľadom na funkciu knižnice, veľkosť knižnice, vyčlenenie knižničných priestorov, charakteristiky dizajnu budovy a priestorov knižnice, dostupnosť knižničných regálov, informačné označenie a informačnú navigáciu, prostredie knižnice, elektronické a audiovizuálne vybavenie, bezpečnosť a parkovanie.

Spolok slovenských knihovníkov pripravuje slovenský preklad *Smernice IFLA pre budovy a vybavenie knižníc*, ktorú IFLA vydala z roku 2007 a ktorá je zdrojom medzinárodne platných podrobných odporúčaní pre priestorové vybavenie knižníc všetkých typov.

Profesijné združenie Spolok slovenských knihovníkov by však nemalo zostať jediným aktívnym subjektom a iniciátorom pre vybavenie slovenských knižníc štandardami a odporúčaniami pre oblasť navrhovania a vybavenia budov knižníc na Slovensku, aj keď mu za dosiahnuté výsledky v tejto oblasti určite patrí veľká zásluha.

V rámci dotazníkového prieskumu plnenia strategickej úlohy č. 8 **za obdobie rokov 2008 – 2012** na otázku: „Považujete na základe vlastnej skúsenosti súčasnú slovenskú knižničnú legislatívu, štandardy, odporúčania a normy v oblasti architektúry, typológie budov a vybavenia knižníc za dostatočné a poskytujú Vám dostatok argumentov pri presadzovaní potrieb knižnice u Vašich zriaďovateľov?“ odpovedalo spolu 207 knižníc všetkých typov nasledovne:

Graf 12: Grafické znázornenie odpovedí o kvalite štandardov z oblasti architektúry knižníc v SR

Priorita 8.7

Podporovať princíp viaczdrojového financovania pri výstavbe a rekonštrukcii knižníc, ktoré slúžia rôznym skupinám používateľov, napr. mestu, regiónu, škole a pod.

Plnenie priority 8.7

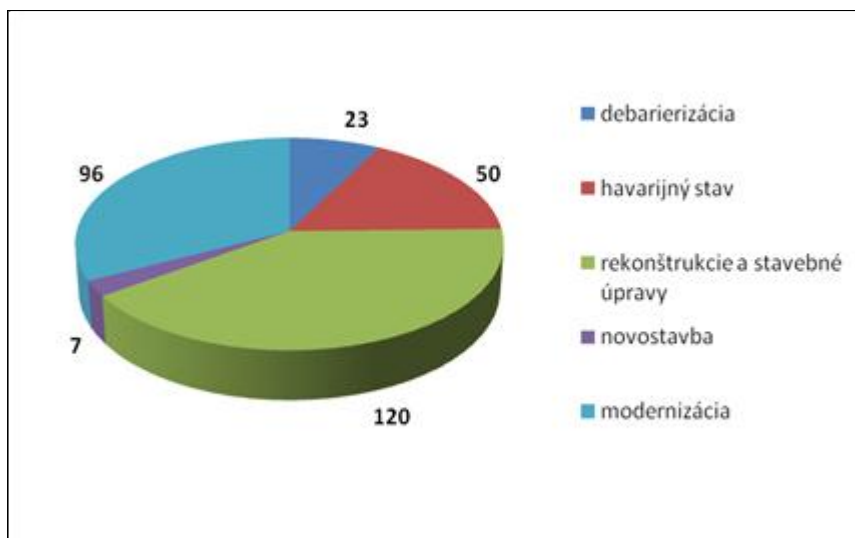
Princíp viaczdrojového financovania pri plnení strategickej priority 8.7 za obdobie rokov 2008 – 2012 bol realizovaný v dostatočnej miere.

Na základe vyhodnotených odpovedí v rámci dotazníkového prieskumu plnenia strategickej úlohy č. 8 pre oblasť výstavby a rekonštrukcie knižníc za obdobie rokov 2008 – 2012 je možné konštatovať, že spolu 296 stavebných aktivít v knižniciach všetkých typov a zo všetkých regiónov Slovenska realizovalo zabezpečenie bezbariérového prístupu alebo odstraňovalo havarijný stav, realizovalo rekonštrukciu alebo stavebné úpravy, prípadne výstavbu novostavieb a nových priestorov knižníc alebo modernizovalo interiérové, nábytkové alebo skladové vybavenie svojich priestorov.

Niektoré knižnice však odpovede týkajúce sa niektorých z uvedených oblastí v dotazníku vôbec neuviedlo. Nakoľko návratnosť dotazníka od oslovených knižníc nebola stopercentná a zároveň nebolo možné osloviť všetky knižnice na Slovensku vzhľadom na ich veľký počet, nedá sa celkom vylúčiť možnosť, že v období 2008 – 2012 boli realizované aktivity v oblasti debarierizácie, výstavby a rekonštrukcie budov knižníc, odstraňovania havarijných stavov alebo modernizácie priestorov aj v ďalších knižniciach.

	debarierizácia	havarijný stav	rekonštrukcie a stavebné úpravy	novostavba	modernizácia
Národná knižnica	1	1	1	0	1
Univerzálne vedecké knižnice	0	2	4	0	5
Špecializované vedecké knižnice	3	5	5	0	2
Špeciálne knižnice	0	1	1	0	2
Akademické knižnice	1	7	14	5	21
Krajské knižnice	2	5	6	0	6
Regionálne knižnice	5	8	16	0	19
Mestské knižnice	8	12	21	1	16
Obecné knižnice	3	9	52	1	24
SPOLU	23	50	120	7	96

Tabuľka 10: Prehľad počtu realizovaných stavebných aktivít v rámci plnenia Strategickej úlohy č. 8 v knižniciach podľa typov v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

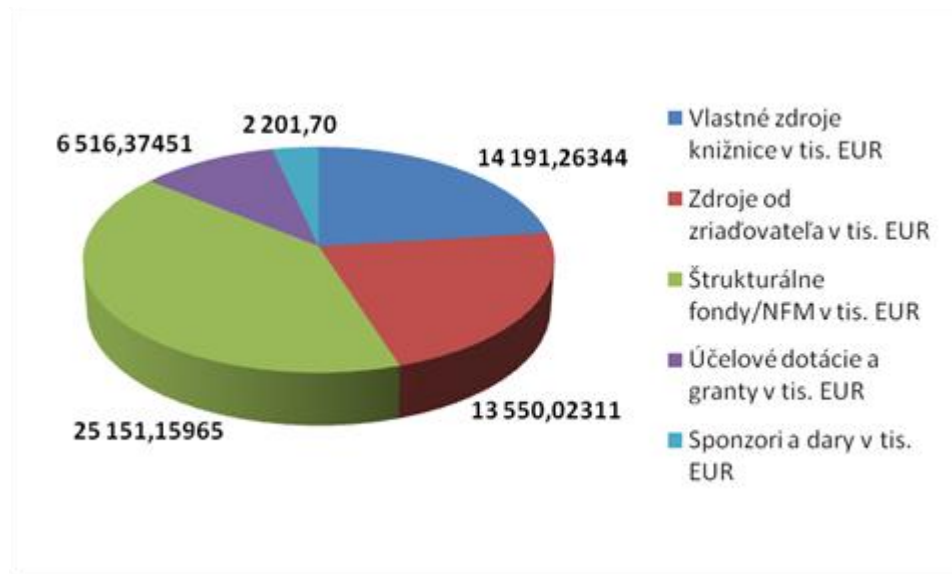

Graf 13: Grafické znázornenie počtu realizovaných stavebných aktivít v rámci plnenia Strategickej úlohy č.8 v knižniciach podľa typov v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

Prehľad viaczdrojového financovania v prípade 296 stavebných aktivít v knižniciach všetkých typov a zo všetkých regiónov Slovenska, ktoré v rokoch 2008 – 2013 riešili zabezpečenie bezbariérového prístupu alebo odstraňovanie havarijného stavu, rekonštrukciu alebo stavebné úpravy, výstavbu novostavieb a nových priestorov knižníc, prípadne modernizáciu interiérového, nábytkového alebo skladového vybavenia svojich priestorov je uvedený v nasledovnej tabuľke.

	Vlastné zdroje knižnice	Zdroje od zriaďovateľa	Štrukturálne fondy/NFM	Účelové dotácie a granty	Sponzori a dary	Odpovede bez uvedenia zdroja
debarierizácia	0	464 609,15	30 000	3 319,40	0	11
havarijný stav	243 872,23	430 498,13	5 632,55	1 140	0	23
rekonštrukcia a stavebné úpravy	13 496 916	4 614 607,95	13 080 797,43	3 259 218	0	53
novostavby	0	7 313 000	11 587 290,67	3 200 000	2 200 000	3
modernizácia	450 475,21	727 307,88	447 439	52 697,11	1 695	25
SPOLU	14 191 263,44	13 550 023,11	25 151 159,65	6 516 374,51	2 201 695	115

Tabuľka 11: Prehľad viaczdrojového financovania 296 stavebných aktivít v slovenských knižniciach v rámci plnenia Strategickej úlohy č.8 v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

Graf 14: Grafické znázornenie viaczdrojového financovania 296 stavebných aktivít v slovenských knižniciach v rámci plnenia Strategickej úlohy č.8 v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

Priorita 8.8

Zabezpečiť fyzickú a elektronickú ochranu knižničných fondov vrátane ochrany dokumentov sprístupňovaných vo výpočítacom procese. Postupne vybaviť všetky knižnice zabezpečovacími zariadeniami.

Plnenie priority 8.8

Plnenie strategickej priority 8.8 je vyhodnotené v samostatnom odbornom príspevku zborníka z konferencie Knižnice 2012 vypracovanom autorkou Mgr. Jitkou Kmeťovou.

Priorita 8.9

V maximálnej miere využiť štrukturálne fondy a aktívne vyhľadávať ďalšie grantové zdroje na výstavbu, rekonštrukciu a modernizáciu knižníc.

Plnenie priority 8.9

Štrukturálne fondy a grantové zdroje na výstavbu, rekonštrukciu a modernizáciu knižníc pri plnení strategickej priority 8.7 za obdobie rokov 2008 – 2012 boli **využívané v dostatočnej miere.**

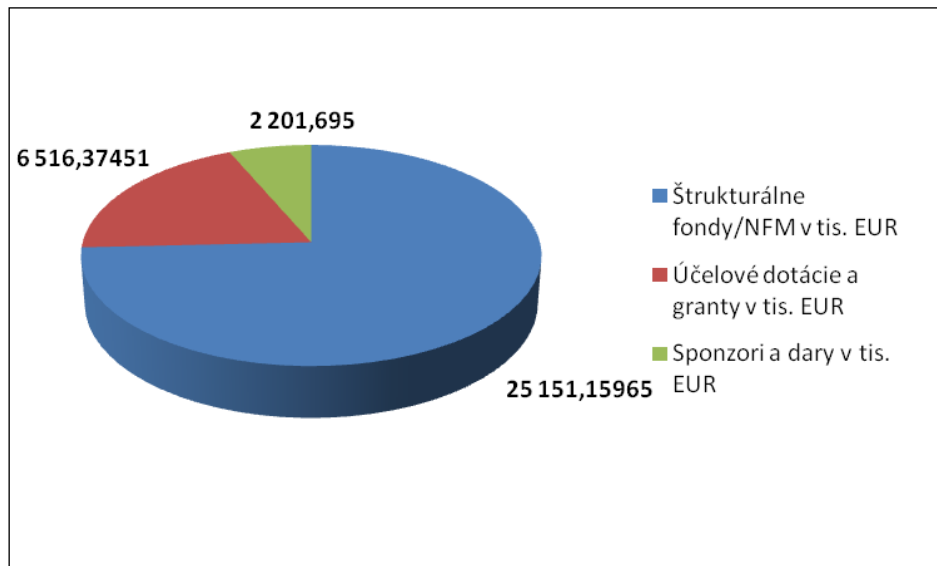
Na základe vyhodnotených odpovedí v rámci dotazníkového prieskumu plnenia strategickej úlohy č. 8 pre oblasť výstavby a rekonštrukcie knižníc **za obdobie rokov 2008 – 2012** je možné konštatovať, že v **rámci 296 stavebných aktivít** v knižniciach všetkých typov a zo všetkých regiónov Slovenska bola zo štrukturálnych fondov preinvestovaná finančná čiastka v sume **25 151 159,65 EUR**, v rámci účelových dotácií a grantov bola preinvestovaná finančná čiastka v sume **6 516 374,51 a** v kategórii sponzorov a darov sa preinvestovala finančná čiastka v sume **2 201 695 EUR.**

Zo štrukturálnych fondov, Nórskeho finančného mechanizmu (NFM), účelových dotácií a grantov vrátane darov a sponzorských príspevkov bola na plnenie strategickej priority č. 8 v období rokov 2008 – 2013 preinvestovaná celková suma **33 869 229,16 EUR**.

Prehľad financovania 296 stavebných aktivít v knižniciach všetkých typov a zo všetkých regiónov Slovenska, ktoré v rokoch 2008 – 2013 riešili zabezpečenie bezbariérového prístupu alebo odstraňovanie havarijného stavu, rekonštrukciu alebo stavebné úpravy, výstavbu novostavieb a nových priestorov knižníc, prípadne modernizáciu interiérového, nábytkového alebo skladového vybavenia svojich priestorov zo štrukturálnych fondov, Nórskeho finančného mechanizmu (NFM), účelových dotácií a grantov vrátane darov a sponzorských príspevkov je uvedený v nasledovnej tabuľke.

	Štrukturálne fondy/NFM	Účelové dotácie a granty	Sponzori a dary
debarierizácia	30 000	3 319,40	0
havarijný stav	5 632,55	1 140	0
rekonštrukcia a stavebné úpravy	13 080 797,43	3 259 218	0
novostavby	11 587 290,67	3 200 000	2 200 000
modernizácia	447 439	52 697,11	1 695
SPOLU	25 151 159,65 EUR	6 516 374,51 EUR	2 201 695 EUR

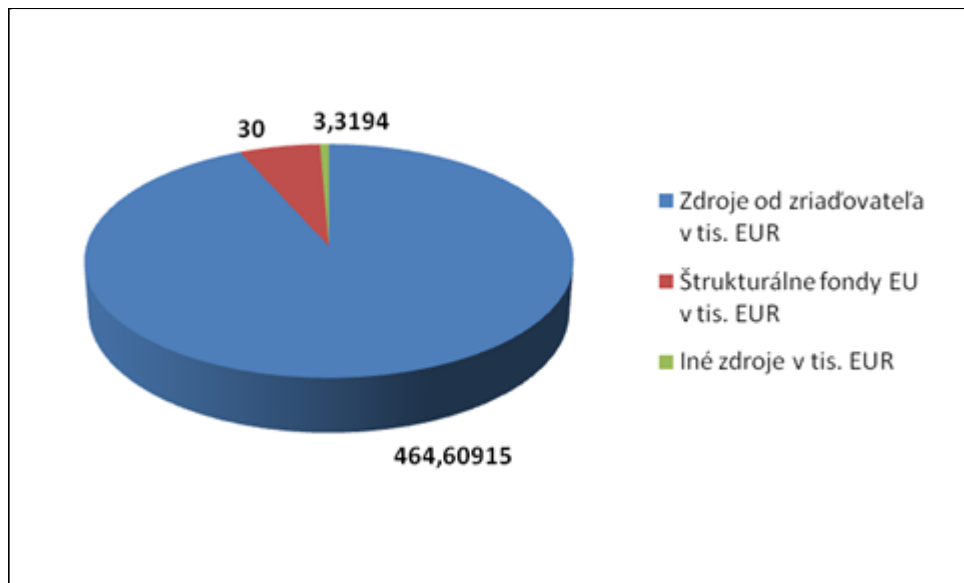
Tabuľka 12: Prehľad financovania 296 stavebných aktivít v slovenských knižniciach v rámci plnenia Strategickej úlohy č.8 zo štrukturálnych fondov, NFM, účelových dotácií a grantov vrátane darov a sponzorských príspevkov v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

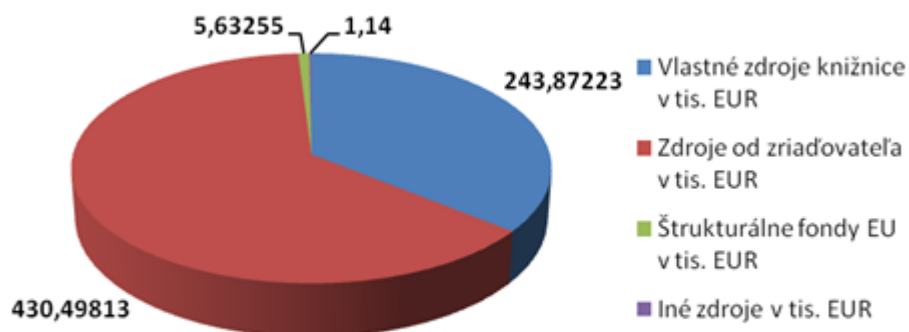
Graf 15: Grafické znázornenie prehľadu financovania 296 stavebných aktivít v slovenských knižniciach v rámci plnenia Strategickej úlohy č.8 zo štrukturálnych fondov, účelových dotácií a grantov vrátane darov a sponzorských príspevkov v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

Grafické znázornenie financovania 296 stavebných aktivít v knižniciach všetkých typov a zo všetkých regiónov Slovenska, ktoré v rokoch 2008 – 2013 je znázornené v samostatných grafoch – zvlášť pre zabezpečenie bezbariérového prístupu, odstraňovanie havarijného stavu,

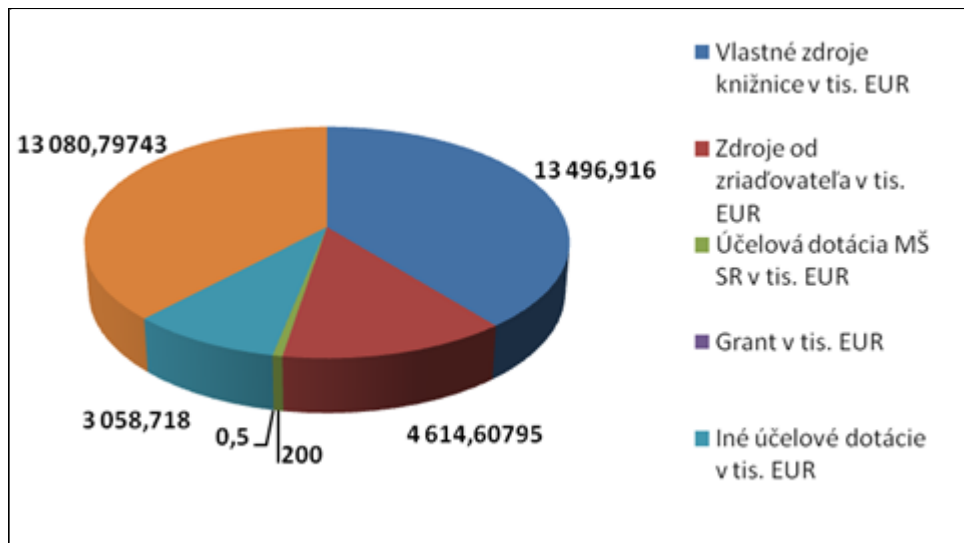
rekonštrukciu a stavebné úpravy, výstavbu novostavieb a nových priestorov knižníc a modernizáciu interiérového, nábytkového alebo skladového vybavenia knižníc.

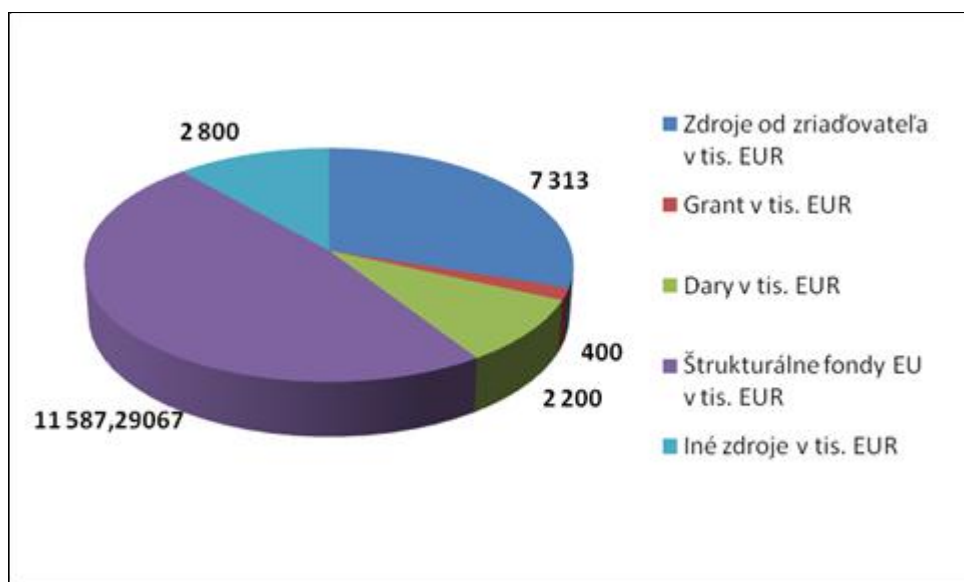
Graf 16: Grafické znázornenie prehľadu financovania debarierizácie v slovenských knižniciach zo štrukturálnych fondov, účelových dotácií a grantov vrátane darov a sponzorských príspevkov v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

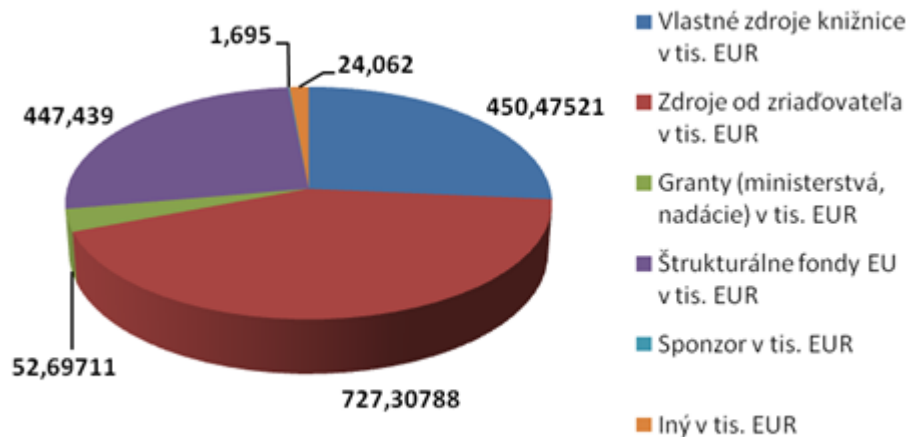
Graf 17: Grafické znázornenie prehľadu financovania odstraňovania havarijných stavov v slovenských knižniciach zo štrukturálnych fondov, účelových dotácií a grantov vrátane darov a sponzorských príspevkov v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

Graf 18: Grafické znázornenie prehľadu financovania rekonštrukcie a stavebných úprav v slovenských knižniciach zo štrukturálnych fondov, účelových dotácií a grantov vrátane darov a sponzorských príspevkov v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

Graf 19: Grafické znázornenie prehľadu financovania výstavby novostavieb a nových priestorov slovenských knižníc zo štrukturálnych fondov, účelových dotácií a grantov vrátane darov a sponzorských príspevkov v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

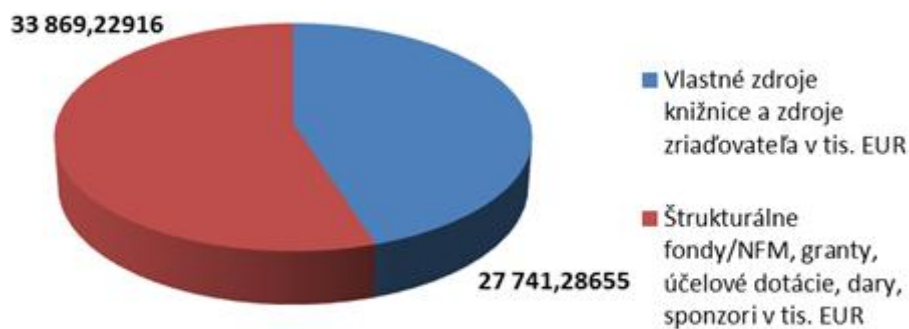
Graf 20: Grafické znázornenie prehľadu financovania modernizácie interiérového vybavenia slovenských knižníc zo štrukturálnych fondov, účelových dotácií a grantov vrátane darov a sponzorských príspevkov v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

Celková preinvestovaná suma v rámci 296 stavebných aktivít v knižniciach všetkých typov a zo všetkých regiónov Slovenska, ktoré v rokoch 2008 – 2013 na zabezpečenie bezbariérového prístupu, odstraňovanie havarijného stavu, rekonštrukciu alebo stavebné úpravy, výstavbu novostavieb a nových priestorov knižníc alebo modernizáciu interiérového, nábytkového alebo skladového vybavenia priestorov knižníc dosiahla podľa výsledkov dotazníkového prieskumu sumu vo výške 61 610 515,71 EUR.

Z uvedenej celkovej sumy predstavovalo financovanie 296 stavebných aktivít **zo štrukturálnych fondov, Nórskeho finančného mechanizmu (NFM), účelových dotácií a grantov vrátane darov a sponzorských príspevkov** sumu vo výške **33 869 229,16 EUR**, v percentuálnom vyjadrení táto suma predstavuje hodnotu **54,97%**.

Vlastné zdroje knižnice a zdroje zriaďovateľa pri plnení Strategickej úlohy č. 8	Štrukturálne fondy/NFM, granty, účelové dotácie, dary a sponzori pri plnení Strategickej úlohy č.8
27 741 286,55 EUR	33 869 229,16 EUR

Tabuľka 13: Prehľad zdrojov financovania celkovej preinvestovanej sumy v rámci 296 stavebných aktivít v slovenských knižniciach v rokoch 2008 – 2013 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

Graf 21: Grafické znázornenie prehľadu zdrojov financovania celkovej preinvestovanej sumy v rámci 296 stavebných aktivít v slovenských knižniciach v rokoch 2008 – 2013 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

Na záver vyhodnotenia plnenia strategickej priority 8.9 je možné konštatovať, že **viac ako polovica z počtu 296 stavebných aktivít** vo všetkých slovenských knižniciach všetkých typov za obdobie rokov 2008 – 2012 bola realizovaná zo štrukturálnych fondov, Nórskeho finančného mechanizmu (NFM), účelových dotácií a grantov vrátane darov a sponzorských príspevkov, čo dokazuje, že **plnenie strategickej priority 8.9 je uspokojujivé.**

Priorita 8.10

Zlepšiť organizačnú a technickú pripravenosť knižníc na zvládnutie krízových situácií v prípade živelných pohrôm. Vypracovať metodiku riešenia mimoriadnych (krízových) situácií v knižniciach.

Plnenie priority 8.10

Slovenská národná knižnica vypracovala základný materiál s názvom *Krízový plán pre záchranu knižničných fondov a archívnych dokumentov Slovenskej národnej knižnice v Martine*. Materiál sa týka výlučne knižničných a archívnych fondov SNK, ale podľa informácie zo Slovenskej národnej knižnice nie je vylúčené jeho zovšeobecnenie a aplikácia v iných knižniciach. Materiál bol vypracovaný v roku 2006, preto je nevyhnutné vykonať jeho revíziu a aktualizáciu. Krízový plán pre záchranu fondov rieši nasledovné krízové situácie:

- živelné pohromy (požiar, víchrice a silné búrky, zemetrasenie),
- nezákonné činnosti (krádež, podpaľačstvo, terorizmus),
- iné mimoriadne udalosti (prekročenie kritických hodnôt teploty, vlhkosti a svetla).

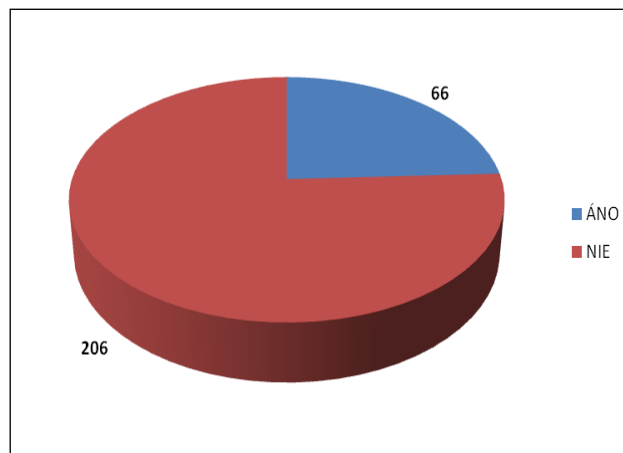
Súčasti krízového plánu:

- I. Kategorizácia fondov Slovenskej národnej knižnice
- II. Záchranné skupiny a vedúci skupín
- III. Prístup do priestorov

- IV. Právomoci, povinnosti a zodpovednosť vedúcich skupín
- V. Náhradné priestory
- VI. Transportné mechanizmy
- VII. Prílohy

Krízový plán na záchranu fondov rozčlenený podľa jednotlivých jeho súčastí je podrobne rozpracovaný a nachádza sa u spracovateľov správy (Odbor správy depozitu, Odbor správy HKDaF SR, Archív literatúry a umenia, Odbor reštaurovania a konzervovania dokumentov) v Slovenskej národnej knižnici.

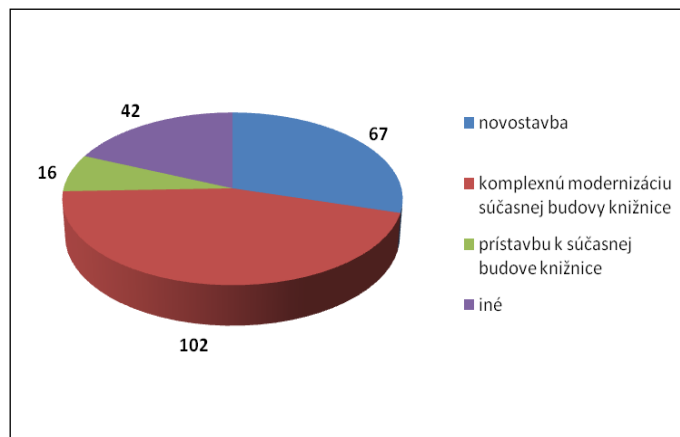
V rámci dotazníkového prieskumu plnenia strategickej úlohy č. 8 pre oblasť výstavby a rekonštrukcie knižníc **za obdobie rokov 2008 – 2012** na otázku: „*Prijala v rokoch 2008 – 2012 Vaša knižnica opatrenia na zlepšenie organizačnej a technickej pripravenosti knižnice na zvládnutie krízových situácií v prípade živelných pohrôm?*“ odpovedalo spolu 272 knižníc všetkých typov nasledovne:

Graf 22: Grafické znázornenie počtu kladných a záporných odpovedí o prijatých krízových opatreniach v rokoch 2008 – 2012 podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

Záver

V rámci dotazníkového prieskumu plnenia strategickej úlohy č. 8 pre oblasť výstavby a rekonštrukcie knižníc **za obdobie rokov 2008 – 2012** na otázku: „*Ak by vedenie Vašej knižnice malo dostatok finančných prostriedkov pre zlepšenie priestorových podmienok, ktorú z možností by ste pre Vašu knižnicu zvolili?*“ odpovedalo spolu 227 knižníc nasledovne:

Graf 23: Grafické znázornenie vízií o ideálnom priestorovom riešení knižníc podľa vyhodnotených odpovedí dotazníkového prieskumu

Zo získaných 227 odpovedí v rámci dotazníkového prieskumu k plneniu strategickej úlohy č. 8 by až 67 knižníc zvolilo novostavbu knižnice, 102 knižníc komplexnú modernizáciu súčasnej budovy knižnice, 16 knižníc prístavbu k súčasnej budove knižnice a 42 knižníc uviedlo iné alternatívy zlepšenia priestorového vybavenia svojej knižnice.

Vyhodnotenie plnenia strategickej úlohy č. 7 z predchádzajúcej *Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006* z oblasti výstavby a rekonštrukcie budov knižníc bolo podstatne stručnejšie a menej náročné z hľadiska vyhodnotenia, nakoľko sa v uvedenom období nerealizovalo také veľké množstvo stavebných aktivít ako v rokoch 2008 – 2012, čo je určite potešujúca správa pre všetky slovenské knižnice.

Podrobný dotazníkový prieskum z oblasti výstavby, rekonštrukcie a vybavenia budov a priestorov knižníc na Slovensku sa v takom veľkom rozsahu realizoval **prvý krát**. Počet získaných vypracovaných dotazníkov s 30 otázkami z 512 slovenských knižníc všetkých typov a zo všetkých regiónov Slovenska je vzorkou s veľkou výpovednou hodnotou o súčasnom stave priestorového vybavenia knižníc. Vzorka nezahŕňa vyhodnotenie kvality priestorov školských knižníc na Slovensku, ktorých spracovanie pri počte cca 1 800 školských knižníc nebolo v tejto fáze vyhodnotenia technicky možné.

Garantom vyhodnotenia plnenia Strategickej úlohy č. 8 *Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 – 2013 Výstavba a rekonštrukcia knižníc, ochrana knižničného fondu* bolo profesijné združenie Spolok slovenských knihovníkov, ktorý ďakuje za aktívnu spoluprácu všetkým zapojeným slovenským knižniciam, ich zriaďovateľom a tiež metodikom knižníc na krajských a regionálnych úrovniach.

Špeciálne poďakovanie patrí mnohým starostom, miestnym odborom kultúry a knihovníkom z obecných knižníc, ktorí ochotne reagovali na výzvu Spolku slovenských knihovníkov na celoslovenskom portáli *Obecná knižnica*, aby sa zapojili do dotazníkového prieskumu. Obecné knižnice boli najpočetnejšou vzorkou dotazníkového prieskumu v počte 360 získaných odpovedí, čím prispeli k vyššej relevantnosti prieskumu a komplexnej výpovednej hodnote.

Vzhľadom na veľké množstvo získaného materiálu o súčasnom stave priestorového vybavenia slovenských knižníc vrátane fotografií budov knižníc a interiérového vybavenia, ktoré nie je možné z dôvodu rozsahu výskumu na tomto mieste uverejniť, sa budem rôznym ďalším aspektom priestorových problémov, nedostatkov a návrhov na zlepšenie priestorového vybavenia slovenských knižníc venovať v slovenských odborných knihovníckych periodikách.

- [1] Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008-2013 : predkladacia správa. In *Knižnica* [online]. 2007, roč. 8, č. 11-12 [cit. 2012-09-10], s. 3-20. Dostupné na internete: <http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2007/november-december/03.pdf>. ISSN 1335-7026.
- [2] *Kľúčové otázky pri navrhovaní budov knižníc : ako začať s plánovaním projektu.* z angl. orig. prel. S. Stasselová [online]. Bratislava : Spolok slovenských knihovníkov, 2011 [cit. 2012-09-10]. Dostupné na internete: <<http://www.ifla.org/files/library-buildings-and-equipment/Publications/key-issues-in-building-design-sk.pdf>>.
- [3] *Smernica IFLA pre služby verejných knižníc.* Zost. Ch. Koontz a B. Gubbin. z angl. orig. prel. S. Stasselová [online]. Bratislava : Spolok slovenských knihovníkov, 2011 [cit. 2012-09-10]. Dostupné na internete: <<http://www.ifla.org/files/hq/publications/series/147-sk.pdf>>.

OCHRANA KNIŽNIČNÝCH FONDŮ V SLOVENSKÝCH KNIŽNICIACH

Jitka Kmet'ová

Slovenská ekonomická knižnica Ekonomickej univerzity v Bratislave, jitka.kmetova@euba.sk

Abstrakt:

Elektronická ochrana knižničných fondov je moderný spôsob, ako zabezpečiť fond pred stratami a krádežami. Cieľom dotazníkového prieskumu o využívaní systémov elektronickej ochrany knižničných fondov v slovenských knižniciach bolo zhodnotiť súčasnú situáciu v tejto oblasti, prínosy aj nevýhody zabezpečovacích technológií a stav ich implementácie na Slovensku.

Abstract:

Electronic protection of library collections is modern way to protect it from losses and stealings. The goal of the questionnaire survey about use of electronic protection systems in slovak libraries was to evaluate current situation, the benefits or disadvantages of electronic safety technologies and state of implementation in Slovakia.

Kľúčové slová:

automatizácia správy a ochrany fondu, dotazníkový prieskum, elektromagnetická ochrana, knižničné fondy, ochrana knižničných fondov, technológia RFID, Slovensko

Key words:

automating administration and protection of collections, electromagnetic security systems, library collections, protection systems of library collections, questionnaire survey, RFID technology, Slovakia

Ochrana knižničných fondov je náročná a dôležitá činnosť, ktorej cieľom je uchovávanie intelektuálneho obsahu zaznamenaných informácií a zachovanie celistvosti knižničných zbierok. Nárast cien knižničných dokumentov čoraz intenzívnejšie stavia do popredia otázku ochrany knižničných fondov pred úmyselným odcudzením. Ochrana a záchrana kultúrneho a vedeckého dedičstva a národného písomníctva je jedným z prioritných cieľov knižničného systému Slovenskej republiky a súčasťou Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008-2013, Strategická úloha č. 8 „Ochrana knižničného fondu“, s dôrazom na prioritu 8.8: „Zabezpečiť fyzickú a elektronickej ochranu knižničných fondov vrátane ochrany dokumentov sprístupňovaných vo výpožičnom procese. Postupne vybaví všetky knižnice zabezpečovacími zariadeniami“ [3].

Ochrana knižničných fondov pred stratami

Ešte v nedávnej minulosti bola jediným spôsobom ochrany fondov pred odcudzením ostrážitosť zamestnancov knižnice v kombinácii so selekciou dokumentov sprístupňovaných vo voľných výberoch. a azda nie je potrebné zdôrazňovať, že napriek snahe knihovníkov, táto metóda je málo efektívna a neľahká aj vzhľadom na priestorovú diferencovanosť v knižniciach.

Proti krádežiam a nelegálnemu odnášaní dokumentov z knižníc možno postupovať rôznymi spôsobmi: organizačnými a správnyimi opatreniami, výchovnými prostriedkami, psychologickým pôsobením, ale najúčinnnejším spôsobom je kontrola s využitím technických

prostriedkov. Medzi bežne uskutočňované opatrenia v záujme ochrany knižničného fondu patrí dislokovanie dokumentov do uzatvorených skladov, resp. osobitne chránených miest bez voľného prístupu, obmedzovanie prístupu ku knižničným dokumentom, až po sprístupňovanie dokumentov len vybraným používateľom, príp. úplné vylúčenie z výpožičných služieb. Všetky tieto opatrenia však vytvárajú konflikty medzi záujmami ochrany a potrebami sprístupňovania dokumentov. [2] s vývojom technológií v oblasti ochrany tovaru pred krádežami sa i pre knižnice začali otvárať nové riešenia. Jedná sa o zabezpečovacie systémy elektronickej ochrany knižničných fondov.

Zistenie aktuálneho stavu plnenia Strategickej úlohy č. 8 v slovenských knižniciach bolo cieľom celoslovenského dotazníkového prieskumu, v rámci ktorého bolo priamo oslovených 205 knižníc, z toho 9 vedeckých, 8 verejných krajských, 29 verejných regionálnych, 106 mestských a 52 akademických knižníc a 2 špeciálne knižnice (Knižnica pre mládež mesta Košíc, Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči). Do prieskumu sa zapojilo spolu 161 oslovených knižníc. Na základe spolupráce s metodickými oddeleniami regionálnych knižníc a zverejnenia výzvy garanta Strategickej úlohy č. 8 – Spolku slovenských knihovníkov na portáli „Obecná knižnica – internetové metodické centrum pre obecné knižnice“ sa zapojilo 192 obecných knižníc. Sieť školských a lekárskejších knižníc vzhľadom na veľký počet neboli do prieskumu zahrnuté. Celkovo sa prieskumu zúčastnilo 353 knižníc.

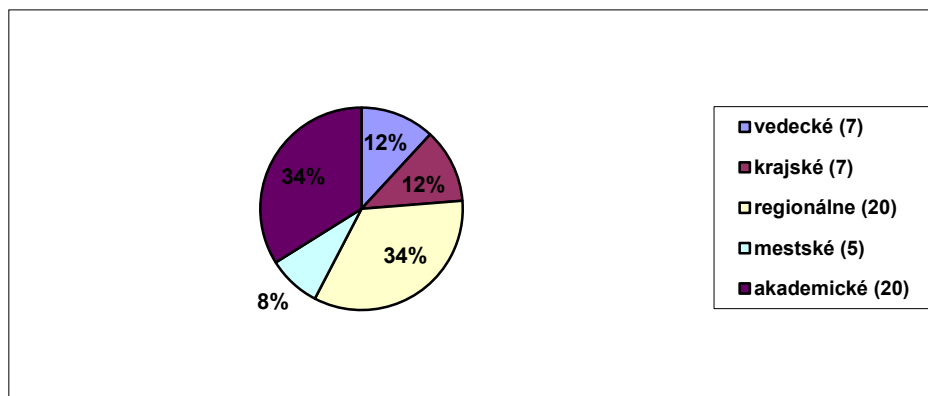
Slovenské knižnice a elektronickej ochrana knižničných fondov

Z dotazníkového prieskumu vyplynulo, že elektronickej ochranu knižničného fondu má implementovanú **iba 59 slovenských knižníc**. Samostatný kamerový bezpečnostný systém používa 38 knižníc, pričom polovica z nich má súčasne kamerový i elektronickej ochrany fondov. Zo zapojených špeciálnych a obecných knižníc žiadna nevyužíva elektronickej ochranu fondu, ani samostatný kamerový bezpečnostný systém.

V slovenských knižniciach sa využívajú dva základné typy elektronickej ochrany dokumentov: elektromagnetický systém (46 knižníc) a rádiový frekvenčný systém RFID (10 knižníc). Miera ich použitia v jednotlivých knižniciach je determinovaná základnými charakteristikami týchto systémov. Elektromagnetické detekčné systémy majú vyššiu bezpečnostnú efektivitu, sú vhodnejšie a častejšie sa využívajú na ochranu absenčne požičiavaných dokumentov. Technológia RFID (Radio Frequency Identification Device) sa využíva predovšetkým pri ochrane a správe čiastkových fondov, pretože rádiový frekvenčný systém dokáže identifikovať umiestnenie dokumentov, napr. pri revízii, správe fondu, pri sledovaní pohybu dokumentov a tým umožňuje zvyšovať produktivitu činností.

Všeobecne sa za najúčinnnejšiu považuje kombinácia týchto dvoch technológií, ktorá je na Slovensku použitá zatiaľ len v 3 knižniciach: Univerzitná knižnica Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Univerzitná knižnica Katolíckej univerzity v Ružomberku a vo Verejnej knižnici Michala Rešetku v Trenčíne.

Najčastejším a najzávažnejším dôvodom pre absenciu elektronickej ochrany fondu je nedostatok finančných prostriedkov. Elektronickej zabezpečovacie systémy sú finančne náročné pri samotnom zaobstaraní technológie. Ale už pri ich implementácii je nevyhnutné počítať s investíciami na servis, udržiavanie a prípadné rozšírenie. Knižnice s menším rozsahom fondu nepovažujú toto riešenie za efektívne a potrebné.

Graf 1: Elektronicky chránené knižničné fondy podľa typov knižníc

K najvýznamnejším dodávateľom týchto technológií na Slovensku patria firmy Slovak Alarms (33 knižníc), Oris Plus SK (9 knižníc) a LSE Integration s.r.o (4 knižnice).

Prevažná väčšina systémov elektronickej ochrany fondov je úplne alebo čiastočne kompatibilná s automatizovaným knižnično-informačnými systémami knižníc. 73 % knižníc uviedlo, že v súvislosti s implementáciou elektronickeho zabezpečovacieho systému nebola nutná adaptácia priestorov knižnice.

Použitie elektronickej ochrany v závislosti od typu dokumentu je porovnateľne zastúpené pre všetky typy dokumentov. Iba 17 knižníc má však chránený celý fond. v prevažnej miere sa v slovenských knižniciach tento spôsob ochrany používa len na zabezpečenie absenčných výpožičiek tzv. živého fondu, t.j. nových a najviac využívaných dokumentov.

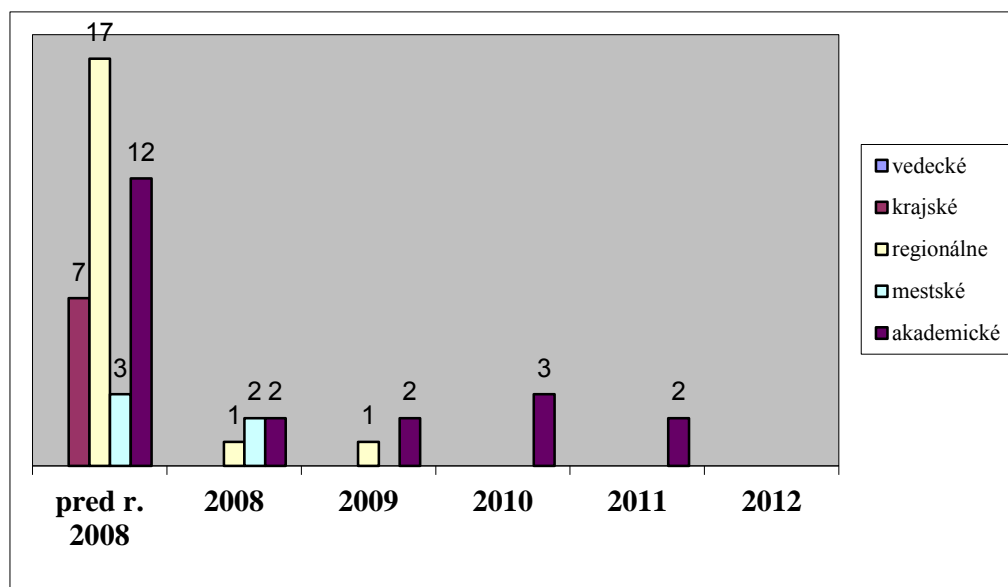
Technológie automatizovanej správy fondu využíva iba 10 knižníc:

	počet knižníc
Výpožičný samoobslužný systém (SelfCheck)	2
Návratový samoobslužný systém	0
Pracovná stanica pre personál*	8
Ručný digitálny knižničný asistent	6

* zariadenie umožňujúce zmeniť stav ochrannéj etikety

Z prieskumu jednoznačne vyplýva, že všetky knižnice využívajú elektronickejšiu ochranu fondu prioritne na ochranu pred odcudzením. Len 5 knižníc ju využíva aj na sledovanie pohybu dokumentov, 1 knižnica na sledovanie návštevnosti a 11 knižníc na správu a revíziu fondu.

Dôležitým zistením je skutočnosť, že **do roku 2008 bolo elektronickejšiu chránených 46 knižníc** – prevažne regionálnych. **Od roku 2008** to bolo už len **13** ďalších knižníc a **8** knižníc pokračovalo v rozširovaní už existujúcej technológie pred roka 2008 – viď graf 2.

Graf 2: Implementácia elektronickej ochrany podľa rokov a typov knižníc

Financovanie elektronickej ochrany knižničných fondov

Pri porovnaní zdrojov financovania ochrany knižničných fondov z prieskumu vyplýva, že do roku 2008 53 % knižníc získalo finančné prostriedky na implementáciu a udržiavanie elektronickej ochrany fondov z grantového systému Ministerstva kultúry SR. v porovnaní s vývojom po roku 2008 sa situácia nezmenila - najväčší podiel (41%) finančných prostriedkov knižnice získali z dotačného systému Ministerstva kultúry SR, ďalej to boli zdroje od zriaďovateľa (34%) a v 25% zabezpečovali elektronickej ochranu z vlastných zdrojov.

Vzhľadom na to, že sa celoslovenského prieskumu nezúčastnili všetky knižnice a taktiež niektorí z respondentov neuviedli v akej výške a z akých zdrojov získali finančné prostriedky, nepodarilo sa získať relevantné informácie o celkových nákladoch na elektronickej ochranu fondov v slovenských knižniciach. Údaje získané z dotazníkového prieskumu sú spracované v tabuľke č. 1.

zdroje financovania	2008	2009	2010	2011	2012	spolu
vlastné zdroje	16 774,78	-	85 559,75	-	-	102 334,53
zriaďovateľ	57 632,00	-	37 611,77	6 000,00	-	101 243,77
dotácie MK SR	133 485,72	20 161,92	7 700,00	14 525,00	10 477,00	186 349,64
fondy EU	20 000,00	250 000,00	205 632,00	-	-	475 632,00
iné	19 042,00	-	-	-	-	19 042,00
spolu v €	246 934,50	270 161,92	336 503,52	20 525,00	10 477,00	884 601,94

Tabuľka 1: Financovanie podľa výsledkov celoslovenského prieskumu

Pre porovnanie sú v tabuľke č. 2 spracované údaje zverejnené na webovej stránke Ministerstva kultúry SR [1]. Na základe získaných údajov je možné konštatovať, že v rokoch 2008-2012 bolo v rámci dotačného systému ministerstva – podprogram 2.1 Knižnice a knižničná činnosť z celkového počtu podaných projektov len 6,7 % projektov zameraných na zabezpečenie ochrany knižničných fondov. Celkovo bolo schválených iba 36 projektov v celkovej výške 171 114 eur.

	2008	2009	2010	2011	2012	Sumár
počet projektov na ochranu KF	26	13	11	19	14	83
<i>% zo všetkých projektov grantu</i>	9,2	5,4	5,2	8,2	6,1	6,7
počet schválených projektov	16	9	3	4	4	36
požadovaná dotácia na ochranu KF	158 580,33 €	47 739,00 €	93 896,00 €	183 395,00 €	169 053,00 €	652 663,33 €
<i>% z celkovej požadovanej dotácie</i>	18,8	7,7	12,2	21,7	19,0	16,5
schválená dotácia na ochranu KF	81 358,29 €	30 714,00 €	10 477,00 €	27 665,00 €	20 900,00 €	171 114,29 €
<i>% z dotácie požadovanej na ochranu KF</i>	51,3	64,3	11,2	15,1	12,4	
<i>% z celkovej schválenej dotácie</i>	39,5	14,8	5,2	17,5	11,6	
celkový počet podaných projektov	283	240	213	232	228	1196
celková požadovaná dotácia	843 108,64 €	617 474,00 €	767 540,00 €	845 497,00 €	889 803,00 €	3 963 422,64 €
celková schválená dotácia	205 802,30 €	207 523,00 €	199 858,00 €	157 975,00 €	179 785,00 €	950 943,30 €

Tabuľka 2 : Grantový (dotačný) systém MK SR – podprogram 2.1

V súvislosti s financovaním elektronickej ochrany knižničných fondov sme v rámci prieskumu taktiež zisťovali, či knižnice merajú návratnosť investícií. z 59 knižníc len 4 uviedli, že návratnosť investícií merajú, pričom všetky zaznamenali vyrovnanie nákladov.

Záverom možno zhrnúť, že 97 % opýtaných knižníc zhodnotilo použitie elektronickej ochrany fondov ako prínosné pre knižnicu. Zavedenie ochranného systému totiž predstavuje určitú technickú a psychologickú bariéru.

Zároveň je potrebné uviesť, že oslovené knižnice uviedli i negatíva v súvislosti s elektronickej ochranou fondov:

- finančná náročnosť zaobstarania,
- finančne náročné udržiavanie (nákup pásov, RFID štítkov, atď.),
- finančne náročný servis,
- nízka efektívnosť v pomere k stratám, resp. poškodeniu fondu,

- nespoľahlivosť detekcie,
- nutnosť prispôsobovať sa neustálemu technologickému vývoju v tejto oblasti.

Záver

Elektronické systémy určené na ochranu knižničných fondov patria vo vyspelých krajinách sveta medzi štandardné vybavenie knižníc s rozsiahlejším fondom. Ako celoslovenský prieskum ukázal, na Slovensku situácia v oblasti elektronického zabezpečenia nie je uspokojivá. Alarmujúcim je fakt, od roku 2008 bola elektronická ochrana knižničných fondov implementovaná len v 12 knižnicach a 8 knižníc pokračovalo v rozširovaní už existujúcej technológie spreď roku 2008.

Taktiež je možné konštatovať, že na Slovensku neexistuje komplexný systém elektronickej ochrany knižničných fondov. Jednotlivé knižnice riešia zabezpečenie svojich fondov individuálne v závislosti od finančných možností, dispozičného riešenia a rozsahu fondov.

Bibliografické odkazy

[1] <http://www.culture.gov.sk/podpora-projektov-dotacie/dotacie-178.html>

[2] NOVÁKOVÁ, Marta. Uchovávanie knižničného fondu. 3. preprac. a dopl. vyd. Bratislava : Slovenská technická knižnica, 1995. 96 s. ISBN 80-85165-53-8.

[3] Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008-2013 : predkladacia správa. In Knižnica – roč. 8, č. 11-12, 2007, s. 3-20.